

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET U ZAGREBU

Mirjana Šnjarić

**GLAGOLSKO-IMENIČKE KOLOKACIJE
U OPĆEZNANSTVENOM HRVATSKOM I
NJEMAČKOM JEZIKU**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

FILOZOFSKI FAKULTET

MIRJANA ŠNJARIĆ

**GLAGOLSKO-IMENIČKE KOLOKACIJE
U OPĆEZNANSTVENOM HRVATSKOM I
NJEMAČKOM JEZIKU**

DOKTORSKI RAD

Mentorice:
prof. dr. sc. Bernardina Petrović
doc. dr. sc. Mirjana Borucinsky

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Mirjana Šnjarić

**VERB – NOUN COLLOCATIONS IN THE
CROATIAN AND GERMAN COMMON
LANGUAGE OF SCIENCE**

DOCTORAL THESIS

Supervisor(s):

Full Prof. Bernardina Petrović

Assist. Prof. Mirjana Borucinsky

Zagreb, 2018

PODACI O MENTORICAMA

BERNARDINA PETROVIĆ rođena je 24. prosinca 1965. godine u Vinkovcima. Studij kroatistike završila je 1991., magistrirala je 1999., a doktorirala 2003. godine. U istraživačko zvanje asistentice izabrana je 1999. godine, u zvanje više asistentice 2003. godine, u znanstveno-nastavno zvanje docentice 2004., izvanredne profesorice 2010., a redovite profesorice 2016. godine.

Od 1991. do 1993. radila je kao profesorica hrvatskoga jezika i književnosti u osnovnoj i srednjoj školi. Od 1993. do 2004. uposlena je u Zavodu za lingvistička istraživanja HAZU. Od 2004. uposlena je na Katedri za hrvatski standardni jezik Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na Preddiplomskome studiju kroatistike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predaje obvezatni kolegij Hrvatski standardni jezik – Fonologija i morfonologija. Na Diplomskome studiju kroatistike Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu predaje izborne kolegije Tekstna lingvistika, Semantika hrvatskoga jezika i Hrvatski jezik za nastavnike. Izvodi nastavu na doktorskim studijima kroatistike i lingvistike. U akademskoj godini 2006./2007. predavala je kolegij Hrvatski standardni jezik na Učiteljskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. U akademskoj godini 2007./2008. gostujućom je profesoricom u okviru CEEPUS-ove stipendije na Institutu za slavistiku Sveučilišta u Grazu. Od akademske godine 2008./2009. nositeljicom je izbornoga kolegija Hrvatski jezik u inženjerskoj praksi na Fakultetu elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu.

Objavila je tri knjige, pedesetak radova u znanstvenim časopisima i zbornicima radova sa znanstvenih skupova te sudjelovala izlaganjima na tridesetak međunarodnih i domaćih znanstvenih skupova. Od 1999. do 2004. godine bila je tajnicom uredništva Filologije. Od 2013. predsjednica je Državnoga povjerenstva u Natjecanju u poznavanju hrvatskoga jezika. Aktivno je sudjelovala u organizaciji nekoliko znanstvenih skupova i u uređivanju znanstvenih i stručnih publikacija. Održala je pedesetak pozvanih predavanja na stručnim skupovima i seminarima, ljetnim školama i znanstvenopopularnim tribinama. Članicom je Hrvatskoga filološkog društva.

MIRJANA BORUCINSKY rođena je 1984. godine. Na Filozofskom fakultetu u Rijeci diplomirala je 2007. godine na dvopredmetnom studiju engleskog i njemačkog jezika i književnosti.

Predavala je engleski jezik u osnovnoj školi, te njemački jezik u školi stranih jezika. Na Tehničkom fakultetu u Rijeci radila je kao predavač pri Katedri za strane jezike, te je sudjelovala u izobrazbi pravnika u okviru projekta cjeloživotnog obrazovanja Tempus na Pravnom fakultetu u Rijeci.

Od 2010. godine zaposlena je na Pomorskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci, najprije kao znanstveni novak, a od 2017. kao docentica pri Katedri za strane jezike. Od 2015. zaposlena je u svojstvu vanjskog suradnika pri Odsjeku za anglistiku Filozofskog fakulteta u Rijeci.

Radila je na projektu Prijevodna studija engleskih i hrvatskih institucionalnih tekstova u pomorstvu (broj projekta 112- 1300619-2663) te kao istraživač na projektu HZZ-a pod nazivom Hrvatsko pomorsko nazivlje - tradicija i suvremena kretanja, u suradnji s institutom za Hrvatski jezik i jezikoslovlje (Struna; izgradnja hrvatskog strukovnog nazivlja).

Suautorica je englesko hrvatskog rječnika *International Maritime Dictionary*.

ZAHVALE

Disertacija je završena 2018. godine i prikazuje najnovije znanstvene spoznaje o ovom jezičnom fenomenu. Bez višekratnih dvomjesečnih boravaka tijekom ljetnih mjeseci u SR Njemačkoj i mogućnosti izravnog pristupa znanstvenim izvorima koje nudi knjižnica „Staatsbibliothek zu Berlin“ gdje sam dobila prvu ideju za istraživanje općeznanstvenoga jezika koju sam povezala sa spoznajama i saznanjima o općeznanstvenom kategorijalnom pojmovlju u hrvatskome jeziku, ovaj rad ne bi nastao. Bez tih početnih spoznaja i ideja na koje su se nadovezivale nove ideje i znanja, a moje oduševljenje tematikom tijekom niza godina stalno raslo, zapravo ga ne bih nikada završila. Zahvaljujem se roditeljima i sestri u Berlinu koji su me podržavali tijekom izrade doktorata i ni u jednom trenutku nisu posumnjali da ga je moguće dovesti do kraja te što su me za vrijeme mojih ljetnih raspusta i zimskih praznika spremno prihvaćali, omogućivši mi na taj način da provedem sate i sate sjedenja i istraživanja u biblioteci.

Zahvalnost upućujem mentoricama prof. dr. Bernardini Petrović na korisnim jezičnim savjetima i odabiru općeznanstvenoga nazivlja kao i doc. dr. Mirjani Borucinsky na pomoći oko izrade korpusa hrvatskoga znanstvenog jezika i korisnih savjeta tijekom izrade doktorskoga rada. Također se zahvaljujem svima koji su na bilo koji način, sitnim prijateljskim gestama i razgovorom doprinijeli da se ovaj rad u konačnici i uspješno završi.

SAŽETAK

Osnovni je cilj ovoga rada istražiti kako se najnovije lingvističke spoznaje i teorijska saznanja o fenomenu kolokacija odražavaju i praktično primjenjuju u hrvatsko-njemačkoj i njemačko-hrvatskoj općoj dvojezičnoj leksikografiji.

S tim ciljem istražuje se leksikografski prikaz jedne vrste višerječnih leksičkih sveza - kolokacije strukturnog tipa glagol + imenica (njem. *Nomen + Verb*), karakterističnih za njemački opće-znanstveni jezik te ih se uspoređuje s kolokacijama u hrvatskom opće-znanstvenom jeziku. Uvodi se i obrazlaže pojam opće-znanstveni jezik i naziv kolokacija opće-znanstvenoga jezika te argumentira potreba njihova unošenja u opće dvojezične rječnike.

Cilj nije ukazati na propuste jednog ili drugog rječnika niti prikazati načine poboljšanja kvalitete strukture rječničkog članka u općim rječnicima već analizirati kvantitativnu i kvalitativnu dostupnost ove vrste kolokacija u obama rječnicima. Istraživanje se provodi s gledišta pokrivenosti potreba izvornog govornika hrvatskoga jezika za opće-znanstvenim kolokacijama i njihovim prijevodnim istovrijednicama u tradicionalnim tiskanim općim dvojezičnim rječnicima, tj. njemačko-hrvatskom rječniku autora Hansen-Kokoruš i dr. (2005) i hrvatsko-njemačkom rječniku autora Jakić i Hurm (2004). Istražuje se leksikografski prikaz odabranih glagolsko-imeničkih kolokacija njemačkoga jezika kojima obiluje znanstvena komunikacija (npr. *den Ansatz / Zugang wählen* 'odabrati znanstveni pristup', *dem Ansatz folgen* 'slijediti znanstveni pristup', *einen Ansatz verfolgen* 'slijediti znanstveni pristup', *ein Argument heranziehen*: 'koristiti se argumentom', *Eigenschaften herausarbeiten* 'izraditi značajke', *Unterschiede herausstellen* 'istaknuti / naglasiti razlike', *einer Frage nachgehen* 'baviti se pitanjem' / *eine Frage verfolgen* 'istražiti pitanje', itd.). Razlikuje se i objašnjava pojam leksikografska prijevodna istovrijednost koja se često izjednačava s pojmom formalno-sadržajne korespondencije, iako se u radu polazi od pretpostavke da ona jest samo jedan aspekt opisa značenja rječničke natuknice te funkcionalna ili približna prijevodna istovrijednost. Jednako tako analizira se leksikografski prikaz opće-znanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija hrvatskoga jezika izvađenih iz korpusa suvremenoga hrvatskog znanstvenog jezika i njihovih funkcionalnih prijevodnih istovrijednica u hrvatsko-njemačkom općem dvojezičnom rječniku autora Jakić i Hurm (2004). Smatra se da je odabir mjesta unosa i iscrpnost leksikografskog prikaza kolokacija i njihovih leksičkih istovrijednica uvjetovana korisničkom funkcijom rječnika i ovisi o smjeru prijevoda rječnika od stranoga ka materinskom jeziku (J2 – J1) ili obratno od materinskoga ka stranome jeziku (J2 – J1). Metodološki okvir istraživanja je

tipologija rječnika nastala 80-ih godina prošloga stoljeća koja je pretpostavka pravilnog unosa kolokacija i uspješnog pokrivanja korisničkih potreba za prijevodnim istovrijednicama općeznanstvenih kolokacija.

Rad nije kritika rječnika niti procjena kvalitete jednog u odnosu na drugi već se njime rasvijetljavaju neki problemi leksikografskog prikaza općeznanstvenih kolokacija njemačkoga i hrvatskoga jezika s gledišta potreba svih korisnika rječnika kojima je hrvatski materinski jezik. Ukazuje se i na povezanost prevoditeljske djelatnosti i rastuće potrebe za dvojezičnim općim rječnicima koji moraju biti ono mjesto gdje će korisnik općenito, a posebice prevoditelj znanstvene literature pronaći odgovore na neke značenjske dvojbe i moći pronaći gotove prijevodne istovrijednice za konkretnu primjenu u svom svakodnevnom radu i prijenosu znanstvenih znanja i spoznaja.

SUMMARY

The main aim of this paper is to analyse how the current scientific and theoretical knowledge on the linguistic phenomenon of collocations is reflected and practically applied in the Croatian-German general bilingual lexicography.

The objective of the research is to provide a lexicographic representation of one type of multi-word lexical units, i.e. German (verb – noun) collocations, which are a typical feature of the language of science, and to contrast them with the collocations of the Croatian language of science. The terms language of science and collocations in the language of science are introduced, discussed and arguments are provided as to why these collocations should be included in general language dictionaries.

This paper does not purport to find or describe deficiencies of existing dictionaries, but to offer methods for making the collocations qualitatively and quantitatively more available in both types of dictionaries (i.e. the German-Croatian dictionary and the Croatian-Gemran dictionary), with the main focus being placed on the needs of the speaker of Croatian (L1) and learner of and German (L2). For research purposes, verb-noun collocations such as *den Ansatz / Zugang wählen* 'to select a scientific approach', *dem Ansatz folgen* 'to adopt a scientific approach', *einen Ansatz verfolgen* 'to favour a scientific approach', *ein Argument heranziehen*: 'to consider an argument', *Eigenschaften herausarbeiten* 'to depict features', *Unterschiede herausstellen* 'to emphasise differences', *einer Frage nachgehen* 'to consider a question/an issue' / *eine Frage verfolgen* 'to pursue a question/an issue', etc., which are commonly found in scientific writing in German have been selected and lexicographically analysed.

Furthermore, the term lexical equivalence, i.e. formal-semantic equivalence is distinguished from translation equivalence as being only one aspect of the dictionary entry and description of collocations. Accordingly, a lexicographic analysis of Croatian verb-noun collocations of the language of science is analysed so as to ascertain how well they are represented in the Croatian-German dictionary (Jakić & Hurm 2004) and what their functional translation equivalents are. The collocations were selected from a corpus of the contemporary Croatian language of science which has been compiled for the purposes of this research. It is believed that the number of collocations represented in a dictionary and their assigned position is determined by the purpose of the dictionary and the direction of translation from L2 to L1 or L1 to L2 respectively. Methodologically, the research is based on the dictionary typology originating from the 1980s

which presupposes the correct entry of collocations and meeting users' needs for translation equivalents of collocations encountered in the language of science.

Finally, problems and difficulties of the lexicographic representation of German and Croatian collocations, which are typically found in the language of science is presented, based on the needs of users whose L1 is Croatian. The relation to translator's work and the growing need for bilingual dictionaries is shown, i.e. dictionaries in which the user and especially the translator working on scientific texts will be able to find exact collocations for his/her practical work and thus for the dissemination scientific thought.

Keywords: *verb-noun collocations, Croatian, German, language of science, lexicography*

SADRŽAJ

PODACI O MENTORICAMA	4
ZAHVALE	6
SAŽETAK.....	7
SUMMARY	9
SADRŽAJ.....	11
0. UVOD	13
0.1. Ustroj istraživanja	20
1. TEORIJSKA POLAZIŠTA	22
1.1. Cilj, hipoteza i metodologija istraživanja	25
1.2. Opći jezik znanstvene komunikacije	28
1.3. Općeznanstveni leksik	29
2. O KOLOKACIJAMA.....	37
2.1. Počeci proučavanja sintagmatsko-semantičkog aspekta leksičke razine u jezikoslovnim istraživanjima.....	37
2.1.1. Prethodnik pojma kolokacija	37
2.1.2. Porzigovi bitni značenjski odnosi.....	38
2.1.3. Leksička solidarnost.....	39
2.1.4. Britanski kontekstualizam: John Rupert Firth 1957.	40
2.2. Semantičko-sintaktičke i kolokacijske restrikcije	42
2.3. Semantička valentnost i kolokabilnost.....	44
2.4. Generativni pristup kolokacijama	47
2.5. Kreativnost i reproduktivnost jezične djelatnosti na primjerima engleskoga jezika.....	48
2.6. Kolokacije u novijim jezikoslovnim istraživanjima.....	49
2.6.1. Hausmannova klasifikacija višerječnih leksičkih sveza	49
2.6.2. Kolokacije u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi	53
2.7. Semantički kriteriji opisa kolokacija	54
2.7.1. Osnova i kolokator.....	55
2.8. Strukturni kriteriji opisa kolokacija.....	60
2.8.1. Morfosintaktička tipologija	60
2.9. Običajnost (uzualnost) i semantička stabilnost kao kriteriji opisa kolokacija	64
2.9.1. Uzualne i okazionalne sveze riječi	64
2.10. Gramatičke i leksičke kolokacije.....	73
2.11. Leksikografsko-pedagoški i tekstno-statistički pristup istraživanju kolokacija	73
2.12. Problematika razgraničenja kolokacija i supojavnica	75

2.13. Razgraničenje kolokacija od slobodnih sveza.....	78
2.14. Razgraničenje kolokacija od frazema	82
3. LEKSIKOGRAFSKI PRIKAZ KOLOKACIJA U JEDNOJEZIČNIM I DVOJEZIČNIM OPĆIM RJEČNICIMA.....	88
3.1. Tipologija i funkcije rječnika	90
3.2. Utjecaj načela idiomatičnosti jezične djelatnosti na dvojezičnu leksikografiju.....	97
3.3. Mjesto unosa kolokacija u rječnik	98
3.4. Pojam prijevodne istovrijednosti u leksikografiji i teoriji prevođenja.....	99
3.5. Funkcionalne značenjske istovrijednice	101
4. KONTRASTIVNI PRISTUP PROUČAVANJU KOLOKACIJA	104
4.1. Stupnjevi prijevodne istovrijednosti.....	104
4.1.1. Tipologija prijevodnih istovrijednica na primjerima njemačkoga i hrvatskoga općega jezika	107
4.2. Ovladavanje kolokacijskim kompetencijama u njemačkome kao inom jeziku	108
4.3. Neki problemi prevođenja.....	112
4.4. Sažetak.....	118
5. ZAKLJUČAK I ODABIR TEORIJSKOG PRISTUPA ZA IZRADU DEFINICIJE OPĆEZNANSTVENIH KOLOKACIJA.....	122
5.1. Definicija kolokacija u općeznanstvenome jeziku	122
5.2. Višefunkcionalnost njemačkoga glagola u znanstvenome jeziku.....	125
5.3. Višefunkcionalnost glagola u znanstvenom jeziku	127
5.4. Glagolsko-imeničke kolokacije njemačkog općeznanstvenoga jezika.....	130
5.5. Stav rječnika prema unosu kolokacija	132
5.6. Analiza leksikografskog prikaza abecednim slijedom polazno od glagola.	136
5.7. Rezultati analize leksikografskog prikaza	168
5.8. Glagolsko-imeničke kolokacije hrvatskog općeznanstvenoga jezika	171
5.8.1. Stav rječnika prema kolokacijama.....	174
5.9. Analiza leksikografskog prikaza abecednim slijedom polazno od glagola	176
5.10. Rezultati analize	216
6. SAŽETAK I ZAKLJUČAK REZULTATA ISTRAŽIVANJA	221
7. ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA.....	228
POPIS LITERATURE.....	229
Prilog 1. Glagolsko – imeničke kolokacije njemačkog općeznanstvenog jezika	243
Prilog 2. Glagolsko-imeničke kolokacije hrvatskog općeznanstvenog jezika	254
Prilog 3. Popis kolokacija abecednim slijedom polazno od glagola	266
Prilog 4. Popis kolokacija abecednim slijedom prema imenici.....	274
ŽIVOTOPIS.....	282

0. UVOD

Jedan od ciljeva ovoga rada posvećenog kolokacijskoj tematici jest iscrpno prikazati različite teorijske pristupe lingvističkom pojmu kolokacija i istražiti kako se primjenjuju recentna teorijska saznanja i spoznaje u prikazu kolokacija u tiskanim općim dvojezičnim rječnicima tj. u hrvatsko-njemačkom rječniku (Jakić i Hurm 2004) i njemačko-hrvatskom rječniku (Hansen-Kokoruš i dr. 2005).

Rad je podijeljen na teorijski i praktični dio. Teorijskom dijelu istraživanja ove leksikografski važne jezične pojave ostavlja se širok prostor kako bi se na temelju sažetka dosadašnjih spoznaja o fenomenu kolokacija odabrao najprikladniji i najprihvatljiviji pristup za izradu definicije općeoznanstvenih kolokacija za potrebe analize leksikografskog prikaza u tiskanim općim dvojezičnim rječnicima, što i jest osnovni cilj ovog rada.

Usporedbom dvaju jezika namjerava se doprinijeti rasvjetljavanju te pojave u području općeoznanstvenoga jezika koja je u njemačkom jeziku bolje opisana, a time i kvalitetnijem leksikografskom prikazu karakterističnih transdisciplinarnih glagolsko-imeničkih kolokacija.

U uvodnom dijelu prikazuju se ciljevi, hipoteze i metodologija rada u svjetlu dosadašnjih istraživanja općeoznanstvenog kategorijalnog pojmovlja u njemačkom i hrvatskom jeziku. Obrazlaže se naziv općeoznanstveni jezik (OZJ).

Slijedi poglavlje posvećeno tipologiji rječnika kao metodološkom okviru istraživanja i pojašnjenju različite funkcije kolokacija u jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima koja se često ne uviđa tj. ne prepoznaje u metaleksikografskoj literaturi pa tako i ne uvažava pri izradi rječnika. Na temelju primjera kolokacija iz njemačke i engleske leksikografije osobita se pozornost posvećuje mjestu unosa kolokacija pod *osnovom* ili pod *kolokatorom*. Smatra se da su kolokacije zasebna kategorija koja mora biti vidljiva u strukturi rječničkog članka, tj. tipografski istaknuta u odnosu na ostale sintagme u rječničkom članku jer će time biti najdostupnija korisniku rječnika. Posebice mora biti odvojena od slobodnih leksičkih sveza koje u brojnim slučajevima bespotrebno zauzimaju prostor u rječniku.

Pretpostavlja se da bi kompetentan korisnik rječnika kojemu je hrvatski materinski jezik, a koji želi primijeniti pravilnu kolokaciju općeoznanstvenoga jezika uobičajenu u stranom znanstvenom jeziku, morao biti svjestan kolokacijskog fenomena, proizvoljnosti i preferiranosti

odabira kolokatora vezanih uz normu inoga znanstvenog jezika. Jedino ako kod korisnika postoji razvijena svijest o hijerarhijskom ustroju kolokacije s podjelom na značenjski nadmoćnu osnovu i njoj podređeni kolokator bit će sposoban uspješno koristiti rječnik, tj. pronaći kolokaciju na pravom mjestu u rječniku i odabrati istovrijednicu u ciljnom jeziku rječnika koja ispunjava istu semantičku funkciju kakvu ima i u izvornome jeziku.

Potom slijede empirijska provjera i analiza leksikografskoga prikaza tipičnih i karakterističnih njemačko-hrvatskih i hrvatsko-njemačkih glagolsko-imeničkih općeznanstvenih kolokacija u tiskanim općim dvojezičnim rječnicima.

Donose se rezultati istraživanja s tabličnim i brojčanim podacima stvarnoga stanja leksikografskog prikaza općeznanstvenih kolokacija u obama rječnicima s prijedlozima prijevodnih rješenja i mogućim smjernicama za buduća istraživanja. Ukazuje se na propuste i nedostatke u unosu kolokacija u oba rječnika s prijedlozima poboljšanja i zaključnim promišljanjima.

Istraživanje provedeno u praktičnom dijelu rada ograničeno je na leksičke specifičnosti kolokacija u jednom području znanstvenoga jezika tj. u *znanstvenome jeziku svakodnevnice* ili *svakodnevnom znanstvenom jeziku* (njem. *wissenschaftliche Alltagssprache* ili *alltägliche Wissenschaftssprache* (Ehlich 1993). Prema njegovu se tvorcu ovaj naziv odnosi na „fundamentalna jezična sredstva ... koja većina znanosti rabi na isti ili sličan način...” (Ehlich 1993: 33). Radi se o općim kategorijama poput *Ursache* ‘uzrok’, *Wirkung* ‘učinak’, *Folge* ‘posljedica’, ali i uporabi kompleksnih sintaktičkih konstrukcija i veznika za specifične potrebe znanstvenoga teksta koji nije tema istraživanja.

Primarno područje Ehlichova zanimanja (1993) su pojedinačne transdisciplinarne leksičke jedinice preuzete iz općeg u znanstveni jezik i njihova specifična značenja za koja tvrdi da nisu dovoljno obuhvaćena i objašnjena u općim jednojezičnim rječnicima. Nasuprot tome, idiomatski stabilne leksičke kombinacije, jezični izrazi, fraze i kolokacije koje su jednako važna sredstva oblikovanja znanstvenog teksta primjerice *These vorlegen* ‘predstaviti tezu’, *Annahme bestätigen* ‘potvrditi pretpostavku’, *Annahme bekräftigen* ‘potkrijepiti pretpostavku’, *Vorannahme anfechten* ‘pobijati/opovrgnuti privremenu pretpostavku’, *Methoden anfechten* ‘pobijati metode’, i dr. nisu predmet Ehlichova (1993) promatranja.

Sukladno mišljenju u ovome radu općeznanstveni leksički fond, kojem pripadaju i kolokacije, jest važna transdisciplinarna jezična sastavnica koja povezuje sve znanstvene discipline jer ju

podjednako rabe svi nacionalni znanstveni jezici, a i karakteristično je jezično područje tih jezika.

Nazivom *svakodnevni* znanstveni jezik Ehlich (1993) s jedne strane ističe transdisciplinarnost njegovih jezičnih sredstava, smatrajući ga sastavnim dijelom zajedničke svakodnevne ili (sve)opće znanstvene komunikacije (njem. *allgemeine Sprache*), a s druge i povezanost s općim standardnim, nacionalnim jezikom (njem. *gemeine Sprache*) kao službenim jezikom sporazumijevanja u određenoj društvenoj i jezičnoj zajednici i njegovom specifičnom kulturnom tradicijom na koju stavlja naglasak. Sama ideja proučavanja općega jezika nije nova, i ranije su postojala uža istraživanja općepoznatoga leksika u pojedinim strukovnim jezicima koja su se provodila uglavnom za potrebe poučavanja jezika struka, no u Ehlichovoj koncepciji težište se više ne stavlja na struku i strukovna nazivlja već na znanstvenu misao i (nacionalni) jezik na kojemu je ona i nastala. U promijenjenim okolnostima potrebe očuvanja europske znanstvene višejezičnosti i anglofonizacije međunarodnog znanstvenog publiciranja, ističe se važnost jezikoslovnih proučavanja općega jezika kao područja iz kojega znanstveni jezik za svoje potrebe crpi leksička i sintaktička sredstva, i kao sastavnoga dijela znanstvenoga jezika u svim nacionalnim jezicima koji su povijesnim razvojem izgradili vlastiti znanstveni jezik.

Analiza se ograničava na glagolsko-imeničke kolokacije jer su pokazatelj specifičnosti konceptualizacije znanstvene djelatnosti u različitim nacionalnim znanstvenim jezicima sa različitim znanstvenim tradicijama. Zbog usporedbe s hrvatskim jezikom i uspostave funkcionalnih ili približnih prijevodnih istovrijednica oprimjerit će se metaforičnost i ekspresivnost jednoga dijela njemačkih glagola (u funkciji kolokatora) preuzetih iz općeg u opći znanstveni jezik, u kojemu glagol zadržava dio konkretna značenja. Ističe se uloga općeznanstvenoga jezika za neizvornog govornika njemačkoga jezika tijekom akademske izobrazbe koji želi poboljšati čitanje i razumijevanje znanstvene literature te pisanje i govorenje. Obrazlaže se potreba poznavanja značenja općeznanstvenoga leksika i općeznanstvenih kolokacija ne samo za studente tijekom akademske izobrazbe već i izvan potreba studija. Ovo se posebice odnosi na potrebe znanstvenoga osoblja s ciljem boravka u inozemstvu i istraživačke djelatnosti na stranom jeziku znanosti, pisanja znanstvenih radova ili poučavanja znanstvenoga jezika za potrebe studija kao i nastavne djelatnosti u najširem smislu. S tom svrhom provjerava se brojčana obuhvaćenost kolokacija u općim dvojezičnim rječnicima tj. njemačko-hrvatskom i hrvatsko-njemačkom rječniku, uvrštenost odabranih primjera u rječnike te mjesto na kojemu se unutar rječničkog članka nalaze (pod osnovom ili pod kolokatorom), ili su unijete na oba mjesta. Slijedi kontrastivna usporedba s hrvatskim jezikom

i značenjska analiza njemačkih i hrvatskih kolokacija u dvojezičnom njemačko-hrvatskom rječniku (Hansen-Kokoruš i dr. 2005) i obratno od hrvatskoga prema njemačkome jeziku pomoću hrvatsko-njemačkoga rječnika (Jakić i Hurm 2004).

Tek u najnovije vrijeme ističe se uloga i brojnost kolokacija sastavljenih od dviju leksičkih sastavnica preuzetih iz općeg jezika kojima se postiže koherentnost znanstvenoga teksta (usp. Fandrych 2004 i 2006), ali i uloga u poučavanju i ovladavanju kompetencijama znanstvenoga pisanja. U literaturi njemačkog govornog područja provedena su do sada pojedinačna istraživanja čije su težište najčešće višeznačni njemački glagoli općenita značenja (*offenlegen* 'otkriti', *heranziehen* 'primaknuti/primicati bliže', *herausgreifen* 'izvučivan iz mnoštva sličnih predmeta'), tipični još i za znanstvenu komunikaciju. Povijesnim razvojem takvi su glagoli iz općeg preuzeti u znanstveni jezik gdje dobivaju dodatno preneseno značenje (*offenlegen* 'jasno izložiti', *heranziehen* 'koristiti/konsultirati/proučiti', *herausgreifen* 'odab(i)rati nasumce'). Zbog toga ih se naziva metaforičnim glagolima (Fandrych 2002).

Spektar značenja glagola postaje još složeniji ako se njemačkim glagolima dodaju i njihove imeničke kolokacije. To je Fandrych (2002) prikazao kontrastivnom usporedbom semantičko-funkcionalnog polja *pitanja* njemačkog i engleskog jezika. Pokazalo se da se u uvodima znanstvenih članaka i autorskih komentara vlastitih tekstova u engleskom jeziku najčešće rabi samo jedan glagol *ask* 'pitati' dok je u njemačkom potvrđen čitav niz tipičnih glagolsko-imeničkih kolokacija *eine Frage aufwerfen* 'postaviti pitanje', *einer Frage einen Aufsatz widmen* 'posvetiti sastavak pitanju', *einer Frage nachgehen* 'istražiti pitanje', *eine Frage verfolgen* 'baviti se pitanjem', *Fragestellungen strukturieren die Gesamtdarstellung* 'pitanja strukturiraju čitav prikaz', i dr. kojima se konkretizira i precizira značenje semantičko-funkcionalnog polja pitanja u njemačkom jeziku.

S obzirom na to da do sada nije bilo kontrastivnih istraživanja glagolsko-imeničkih kolokacija u općeznanstvenom diskursu za jezični par njemački i hrvatski, a radi se o transdisciplinarnom, općeznanstvenom, zajedničkom leksiku nužnom u svakodnevnoj znanstvenoj komunikaciji, poučavanju akademskog jezika, čitanju i razumijevanju kao i prevođenju znanstvene literature, istražuje se funkcionalnost općih dvojezičnih rječnika u prevođenju kolokacija, tj. leksikografski prikaz kolokacija karakterističnih za općeznanstvenu komunikaciju. Provjerit će se mjesto unosa u dvojezičnim rječnicima pod osnovom ili pod kolokatorom i brojčana obuhvaćenost kolokacija znanstvenoga jezika čije su leksičke sastavnice preuzete iz općega jezika. Istraživanje je ograničeno samo na kombinacije dvodijelna ustroja iako postoje i trodijelne. Za razliku od ranijih istraživanja usmjerenih na strukovna nazivlja ili glagolsko-

imeničke kolokacije u strukovnim nazivljima (usp. Cedillo 2004 koji je provodio istraživanje o strukovnome ekonomskom jeziku), leksička građa općeznanstvenoga jezika nije vezana ni uz jednu struku posebno već se radi o općepoznatom leksiku svojstvenom svim znanstvenim disciplinama koje se do sada nije dovoljno istraživalo.

Pokazalo se, naime, da jedna od osnovnih poteškoća u pisanju ili u govorenju na stranom jeziku nije poznavanje gramatike i leksika samog po sebi, tj. izoliranih riječi već poznavanje spojidbenih mogućnosti leksema pa se kolokativnoj sastavnici sintagmatsko-značenjske razine zbog naglog razvoja korpusne lingvistike i mogućnosti koje ona nudi počinje pridavati veća pozornost. Od kraja 80-ih godina 20. st. počelo se ukazivati na potrebu razvijanja sposobnosti kombiniranja riječi u najširem smislu, poznavanja leksičkih relacija, ali i poznavanja unaprijed zadanih, naučenih sadržaja, tj. već gotovih jezičnih izraza nastalih u znanstvenoj komunikaciji i za potrebe znanstvene komunikacije koji su se rekurentnom uporabom brojnih generacija autora znanstvenih tekstova u određenoj jezičnoj zajednici stabilizirali i postali dio zajedničke, ustaljene, svakodnevne znanstvene komunikacije (usp. Graefen 2004), a time i o ulozi općeznanstvenih kolokacija u leksikografiji (usp. Wallner 2014).

Rad je prilog istraživanjima obradbe leksičkih sredstava i kombinacija znanstvenoga jezika u općim dvojezičnim rječnicima. Namijenjen je svim korisnicima koji žele poboljšati čitanje i razumijevanje znanstvene literature na njemačkome jeziku, ali i stilski dotjerati pisanje i govorenje kao i potrebama prevoditelja u prevođenju znanstvene literature. Radom se pridonosi boljoj prezentaciji kolokacija općeznanstvena karaktera u dvojezičnim rječnicima.

Opisat će se kolokacijska značenja s obzirom na tip kolokacija glagol + imenica u ulozi objekta te glagol + imenica u ulozi subjekta (*njem.* Verb + Nomen_{objekt} i Nomen_{subjekt} + Verb) prema podijeli na šest (6) osnovnih strukturnih tipova leksičkih kolokacija koju je izradio Hausmann (1989). Uslijedit će kontrastivna usporedba njemačkoga kao izvornoga jezika i hrvatskoga kao ciljnoga jezika kako bi se uočili kolokacijski obrasci karakteristični u njemačkoj znanstvenoj komunikaciji i utvrdile kolokacije koje imaju istu ili približnu funkcionalnu prijevodnu istovrijednost u hrvatskom znanstvenom jeziku. S obzirom na leksikografsku koncepciju (namjenu) rječnika razlikuju se rječnici s aktivnom (produktivnom) i pasivnom (receptivnom) funkcijom. Rječnik s pasivnom funkcijom bi za izvornog govornika hrvatskoga jezika bio rječnik sa smjerom prevođenja njemački ka hrvatskome, primarno namijenjen razumijevanju teksta na stranome jeziku i uklanjanju značenjskih dvojbi koje povremeno nastaju prilikom čitanja, ali i popunjavanju leksičkih praznina u radu prevoditelja u prevođenju literature s njemačkog na hrvatski jezik, s hrvatskim kao materinskim jezikom (J1) i njemačkim kao

stranim jezikom (J2)¹. Također se rabe i nazivi izvorni i ciljni jezik rječnika. Tako bi u njemačko-hrvatskom rječniku njemački jezik bio izvorni jezik odnosno strani jezik (J2) korisnika, a prijevodne bi istovrijednice njemačkih rječničkih natuknica bile na hrvatskome kao ciljnome odnosno materinskom jeziku (J1). U radu se rabi izraz materinski jezik, a odnosi se na onaj jezik kojim korisnik rječnika (manje ili više) savršeno vlada. Takav jezik ne mora nužno biti ograničen na *materinski jezik* u tradicionalnom smislu (Duda i. dr. 1986:3/4). Trebalo je prijevodne istovrijednice uskladiti s hrvatskim jezikom pa se do odgovarajuće prijevodne istovrijednice najprije nastojalo doći njemačko-hrvatskim općejezičnim rječnikom (Hansen-Kokoruš i. dr. 2005), a potom se usporedbom s korpusom hrvatskih tekstova provjeravalo postoji li takav izraz u suvremenoj jezičnoj uporabi. U nedostatku prijevodnih istovrijednica ili kod neuobičajenih prijevodnih rješenja za provjeru je konzultiran jednojezični rječnik hrvatskoga jezika Anić (1998). Time se u radu nastojala izbjeći uporaba *ad hoc* jezičnih tvorevina.

Prilikom odabira kolokacija hrvatskoga jezika u korpusu hrvatskih znanstvenih članaka i disertacija s težištem na humanističkim znanostima primjećuje se problem odabira kolokacija za usporedbu u hrvatsko-njemačkom rječniku odnosno rječniku s aktivnom funkcijom. Relevantnost kolokacije za leksikografske potrebe utvrdit će se kriterijem tipičnosti i karakterističnosti, tj. nepredvidivosti u odnosu na drugi jezik, metodom kontrastiranja i usporedbom dvaju jezika. Kriterij odabira i imenovanja neke supojavnice (engl. *cooccurrence*) kolokacijom jest da se u onim slučajevima gdje nije moguć izravni (doslovan) prijevod pojedinih sastavnica kolokacija dvodijelna ustroja s hrvatskoga kao polaznoga jezika na njemački kao ciljni jezik u odnosu 1:1, tj. riječ za riječ, radi o stabiliziranoj prototipnoj kolokaciji nepromjenjivih sastavnica. Na taj način izbjeglo se da se kolokacijama proglasi svako čestotno supojavljivanje dviju riječi, a propuste neke nečestotne sveze koje su ipak kolokacije (relativno) stabilne leksičko-sintaktičke strukture. Definicija kolokacija kao „polugotovih jezičnih proizvoda“ utvrđenih lingvističkom normom preuzeta je u skladu s Hausmannovim (1984) nazivom (njem. *Halbfertigprodukte der Sprache*) jer ne nastaju slobodnim odabirom kao stvaralački čin određenog govornika za potrebe pojedinačne komunikacijske situacije već reproduktivnim prisjećanjem prethodno izrađenih, polugotovih proizvoda pohranjenih u umnom rječniku govornika zbog čega su definirane kao frazeološka jedinica u najširem smislu, smještena na rubnom dijelu frazeologije. Uži pristup pojmu

¹ Hrvatske kratice (J1) i (J2) u radu se rabe kao istovrijednice anglofonih kratica L1 (*Language 1*) i L2 (*Language 2*) koje prevladavaju u jezikoslovnoj literaturi njemačkoga govornoga područja.

kolokacija, općenito poznat i kao leksikografsko-pedagoški pristup, u kojemu je značenje progresivno, tj. polazi od osnove (imenice) prema drugoj sastavnici: kolokatoru, uspoređuje se i povezuje s korpusno-lingvističkim istraživanjima suvremene jezične uporabe i radovima znanstvenika s lingvističkoga instituta u Mannheimu koji polaze od pretpostavke da je jezična uporaba i produkcija teksta manje ili više rutinski proces koji se ostvaruje reprodukcijom stabilnih višerječnih leksičkih sklopova (Steyer 2000 i 2013). Steyer (2013) u svojim istraživanjima tzv. uzualnih (uobičajenih) sveza riječi pristup kolokacijama pored čestotnosti supojavljivanja u korpusu temelji i na značenjskom kriteriju i kriteriju čvrstoće i nezamjenjivosti leksičkih sastavnica. Oba su kriterija bitna za izradu definicije kolokacija u ovom radu. Pristup kolokacijama za potrebe istraživanja temelji se na statističkim metodama uočavanja čestotnih supojavnica u korpusu (kao upadljivo uobičajenih kombinacija riječi) i užem značenjskom pristupu kolokacijama s jednom značenjski nadređenom i jednom značenjski podređenom sastavnicom, osnovom i kolokatorom koji se nalaze u odnosu leksičke kohezivnosti. Smatra se da je upravo upadljiva uobičajenost stalnog zajedničkog pojavljivanja u nekom korpusu tekstova, bez obzira na statističku čestotnost, presudna činjenica koja ih čini kolokacijama i potencijalnim kandidatima za unos u dvojezični rječnik.

Kontrastivnim pristupom analizi ove razine nastoje se uočiti razlike i sličnosti kolokacijskih obrazaca njemačkoga i hrvatskoga jezika unutar (opće)znanstvenog jezičnog funkcionalnoga stila i njihov odraz na dvojezičnu leksikografiju. Prijevodom se ispituje stupanj leksičke istovrijednosti kolokacija općeg znanstvenog jezika. Prilikom izrade prijevodnih istovrijednica poslužit će model potpunih semantičkih istovrijednica, tj. semantičke sročnosti kolokacija izvornog i ciljnog jezika te djelomičnih i nepostojećih (nultih) funkcionalnih prijevodnih istovrijednica. Naziv (približna) funkcionalna prijevodna istovrijednica odnosi se na pretpostavku da se samo u malom broju slučajeva radi o doslovnim i potpunim leksičkim istovrijednicama koje se mogu izravno primijeniti u konkretnom tekstu, posebice kad se radi o višeznačnom njemačkom kolokatoru (glagolu) preuzetom iz općeg u znanstveni jezik u kojemu mijenja značenje.

Ovim istraživanjem ne mogu se obuhvatiti svi već samo odabrani, najreprezentativniji primjeri kolokacija njemačkoga i hrvatskoga jezika u suvremenom sinkronijskom stanju jezika.

0.1. Ustroj istraživanja

U teorijskom dijelu rada obrazlažu se ciljevi, hipoteze i metodologija rada. Objašnjava se pojam općeznanstveni jezik i općeznanstveni leksik te uspoređuje s ranijim istraživanjima takve vrste. Cilj je izrada leksikografski relevantnu definiciju kolokacija koja se može primijeniti u analizi leksikografskog prikaza glagolsko-imeničkih kolokacija općeznanstvenoga jezika. Zbog nedovoljne istraženosti ovoga područja unutar jezikoslovnih istraživanja i nepostojanja jednoznačne definicije pojma kolokacija, koja bi mogla poslužiti kao smjernica leksikografima u izradi rječnika, u 1. poglavlju ovoga rada daje se iscrpan prikaz različitih srodnih teorijskih pristupa kolokacijskoj tematici poput Porzigovih bitnih značenjskih odnosa ili Coseriuovih leksičkih solidarnosti (1967), tako da je **1. poglavlje** osvrst na početak istraživanja sintagmatske razine prije nastanka samog pojma *collocation* 1957. godine unutar britanskog kontekstualizma, tzv. londonske lingvističke škole čiji je začetnik britanski jezikoslovac John Rupert Firth. Polazeći od tvrdnje da su kolokacije stabilne leksičke sveze i da su kao polugotovi proizvodi jezika pohranjene u mentalnom leksikonu izvornoga govornika koji ih se prema potrebama automatski prisjeća, u **2. poglavlju** prikazuju se semantički, kontrastivni i frazeološki opisi kolokacija te kriterij uobičajenosti (uzualnosti) i stabilnosti leksičkih sveza u uzusu općega jezika iz kojega znanstveni jezik crpi svoja sredstva. Također se objašnjavaju nazivi uzualne i okazionalne leksičke sveze. Fleischerova podjela (1997) na užu i širu dio frazeologije u kojoj se kolokacije nalaze na uskom rubnom području, dopunjuje se i prikazuje novim dorađenim jezičnim modelom kakav nudi Feilke (2004). Feilkeov model primjenjuje se u radu kao teorijski okvir istraživanja općeznanstvenih glagolsko - imeničkih kolokacija na koje se primjenjuje načelo idiomatičnosti u širem smislu, tj. idiomatske ustaljenosti. U Feilkeovoj (1998) podjeli jezičnih jedinica kolokacije zauzimaju daleko širi prostor u odnosu na frazeme nego u Fleischerovoj podjeli (1982). Frazemima s obilježjem idiomatičnosti u užem frazeološkom smislu (značenjske neprozirnosti pojedinih sastavnica frazema i postojanja značenja samo na razini apstraktne cjeline) dugo se pripisivala najveća važnost u jeziku i u jezikoslovnim istraživanjima. No, situacija se promijenila razvojem korpusne lingvistike 80-ih godina prošloga stoljeća. Uvidi u korpus omogućili su uočavanje šire rasprostranjenosti kolokacija u odnosu na frazeme nego što se do tada smatralo, a to je u konačnici dovelo do prebacivanja dotadašnjeg težišta istraživanja s frazema na sve ostale leksičke sveze. Prikazuje se razlika između užeg značenjskog pristupa, poznatijeg kao frazeološkog pristupa proučavanju kolokacija koji je karakterističan za germanističko jezikoslovlje i šireg statističkog pristupa računalne odnosno korpusne lingvistike koji je karakterističan za anglističko jezikoslovlje. U **3. poglavlju** kolokacije se razgraničavaju od ostalih višerječnih leksičkih sveza (frazema i

slobodnih leksičkih sveza). Određuje se položaj kolokacija u odnosu na ostale leksičke sveze prema podjeli koju je izradio Hausmann (1984) te se opisuju kolokacijske značajke i različite definicije kolokacija. U **4. poglavlju** daje se tipologija rječnika s opisom korisničkih funkcija te se procjenjuje prikladnost mjesta unosa kolokacija u dvojezičnim i jednojezičnim općim rječnicima na primjerima iz njemačkoga i engleskoga jezika. Prikazuje se djelovanje načela jezične idiomatičnosti (engl. *idiom principle*) na izradu rječnika, i potrebu tipografskog razgraničavanja kolokacija od ostalih višerječnih leksičkih sveza. Opisuje se dvodijelna ustrojba kolokacije s podjelom na osnovu (njem. *Basis*) i kolikator s aspekta utjecaja na leksikografiju. Leksikografski prikaz kolokacija usko je povezan s utvrđivanjem stupnjeva funkcionalne prijevodne istovrijednosti leksičkih jedinica izvornoga i ciljnoga jezika, a kvaliteta rječnika mjeri brojem uvrštenih kolokacija i obradom u strukturi rječničkog članka, što se prikazuje međujezičnom usporedbom njemačkih i hrvatskih kolokacija općega jezika. Usporedba kolokacija dvaju općih jezika u teorijskom dijelu služi kao podloga za izradu definicije kolokacija u opće-znanstvenome jeziku i analizu njihova leksikografskog prikaza. U **5. poglavlju** donosi se sažetak teorijskih pristupa i radna definicija opće-znanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija, koja se temelji na kombinaciji užeg semantičkog i šireg korpusnog pristupa kolokacijama. U **6. poglavlju** tematizira se funkcionalizacija jezičnih sredstava općega jezika za znanstvene potrebe, tj. analizira se funkcionalno-semantički aspekt leksika u transdisciplinarnom opće-znanstvenom jeziku i pojam kolokacija, a kolokacijsko značenje promatra se u uskoj povezanosti s kontekstom znanstvene djelatnosti. Provođi se analiza leksikografskog prikaza glagolsko-imeničkih opće-znanstvenih kolokacija u obama rječnicima i donose rezultati istraživanja. U izrazito formaliziranom jeziku znanosti stabilizirane se kolokacije pojavljuju u velikom broju u različitim fazama znanstveno-istraživačkog rada. Zbog toga je u znanstvenome pisanju neizostavno njihovo poznavanje, a ovladanost kolokacijskim znanjima o pravilnoj primjeni na određenim funkcionalnim mjestima u tekstu temeljni je preduvjet uspješne komunikacije. Predstavlja se koncepcija *svakodnevnog* ili *općeg znanstvenoga jezika* (njem. *alltägliche oder allgemeine Wissenschaftssprache*) prema njegovu tvorcu Ehlichu (1993 i 1999) u novijim jezikoslovnim istraživanjima stila općeg znanstvenog jezika. U **7. poglavlju** donosi se sažetak i zaključak istraživanja leksikografskog prikaza kolokacija u rječniku s receptivnom i rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom. Na kraju slijede popis literature i dodatak s tabličnim prikazima rezultata istraživanja u obama rječnicima.

1. TEORIJSKA POLAZIŠTA

Uloga kolokacija u procesu prevođenja i u oblikovanju teksta na stranom jeziku (J2) tema je brojnih jezikoslovnih diskusija i istraživanja (Hausmann 1984, Bahns 1997). Poteškoće na koje nailaze neizvorni govornici u oblikovanju teksta na stranom jeziku rezultat su činjenice da su kolokacije stabilne sveze bez obilježja idiomatičnosti u užem frazeološkom smislu, odnosno sa slabo izraženim obilježjem idiomatičnosti (Burger 2007:54). Značenjska prozirnost ih dovodi u neposrednu blizinu slobodnih sveza pa se često ne prepoznaje čvrstoća strukture i nezamjenjivost njihovih sastavnica. Izvorni ih govornici nesvjesno rabe i mehanički prizivaju iz pamćenja kao stabilne leksičke cjeline, dok neizvorni govornici često još ne raspolažu takvim znanjem u potpunosti pa ne prepoznaju stabilnost i nezamjenjivost pojedinih leksičkih sastavnica tih sintagma zbog čega najčešće ostaju neuočene na receptivnoj (prijamnoj) razini. Zbog toga nisu prepreka čitanju i razumijevanju literature na stranom jeziku. Problemi nastaju u govoru ili pisanju na stranome jeziku kada ih se govornik ili autor nekog teksta ne može prisjetiti i mehanički prizvati iz umnog rječnika, posebice jer se samo u rijetkim slučajevima radio izravnim prijevodnim istovrijednicama kod kojih dolazi do doslovnih leksičkih sparivanja kolokacijskih sastavnica dvaju jezika u odnosu 1:1, tj. riječ izvornoga jezika za riječ ciljnoga jezika. Daleko se češće radi o djelomičnoj ili nepostojećoj (nultoj) prijevodnoj istovrijednosti kolokacija pa se u radu preferira naziv funkcionalna prijevodna istovrijednica i funkcionalna semantička usporedba dvaju jezika. S obzirom na važnost kolokacija u oblikovanju teksta (jezičnoj produkciji) i nepredvidivost odabira kolokatora u jeziku kontrasta, postavlja se pitanje na kojemu se mjestu mogu pronaći dobro opisane i popisane kolokacije kao sredstvo izražavanja primjereno jezičnoj normi i jamstvo sigurnosti u prevoditeljskom radu ili samostalnoj izradi teksta na njemačkome kao inom jeziku. Ovo se posebno odnosi na kolokacije općeznanstvenoga jezika s pravilima norme znanstvenog pisanja u određenim nacionalnim jezicima znanosti. U pozadini takvih pravila nalaze se različite sociolingvističke i znanstvene tradicije s različitim konceptualizacijama znanstvene djelatnosti. Pretpostavka pisanja bez kršenja kolokacijske norme na razini općeg znanstvenoga jezika i pronalaženja odgovarajućih funkcionalnih ili približnih prijevodnih istovrijednica u ciljnom jeziku jest dobar prikaz kolokacija u općim dvojezičnim rječnicima. U takvim su rječnicima u idealnim slučajevima tipografski obilježene stabilne kombinacije koje autor ne smije sastavljati sam već mu one moraju stajati na raspolaganju, tj. biti ponuđene u rječnicima kao gotova jezična sredstva za primjenu na određenim funkcionalnim mjestima u znanstvenom tekstu. Zbog individualne ograničenosti i objektivnosti (Silić 2005:43), izrazite formaliziranosti znanstvenog jezika i leksička sredstva u njemu su ograničena pravilima znanstvenog pisanja kojih se moraju

pridržavati svi autori. Iz toga proizlazi da u znanstvenom stilu ne postoji potpuna individualna stvaralačka sloboda autora kao u književno-umjetničkom.

U ovom radu se ne proučavaju obilježja znanstvenog stila kao cjeline već je istraživanje ograničeno samo na transdisciplinarni kolokacijski aspekt u području hrvatskog i njemačkog općeznanstvenoga jezika. Karakteristične i tipične glagolsko–imeničke kolokacije s pojedinačnim leksičkim sastavnicama preuzetim iz općeg u znanstveni jezik koje su izraz norme znanstvenog pisanja u nekoj jezičnoj zajednici, često pokazuju leksičke nepodudarnosti i nepredvidivosti u odnosu na općeznanstveni jezik u usporedbi. Poznavanje općeznanstvenih kolokacija preduvjet je uspješne znanstvene komunikacije, tim više što se radi o stabiliziranom i zatvorenom registru koji podliježe formalnim pravilima kojih se mora pridržavati. Upravo je cilj ovog rada ukazati na leksičke specifičnosti, probleme međujezične prijevodne istovrijednosti i nepostojanje prijevodnih istovrijednica, tj. djelomičnu prijevodnu istovrijednost kolokacija na razini njemačkog i hrvatskog općeznanstvenog jezika i njihov leksikografski prikaz. Postojanje takvih nepodudarnosti dolazi do izražaja prilikom leksičkog sparivanja kolokacijskih sastavnica dvaju jezika i često dovodi do prijevodnih problema s gledišta potreba izvornog govornika hrvatskog jezika u potrazi za prijevodnim istovrijednicama u dvojezičnim općim rječnicima autora Jakić i Hurm (2004) s produktivnom (J1-J2) i autora Hansen-Kokoruš i dr. (2005) s receptivnom korisničkom funkcijom (J2-J1) i konsultacijskom namjenom. Mjestu unosa kolokacija u rječnik dodijeljena je posebna pozornost kao onom mjestu u rječniku na kojemu će korisnici najbržim i najkraćim putem pronaći tražene kolokacije i njihove funkcionalne prijevodne istovrijednice u ciljnom jeziku. To je moguće samo ako su svjesni uloge kolokacija u procesu prevođenja i mjesta koje im pripada u rječnicima s različitim funkcijama. Treba znati gdje je potrebno tražiti kolokacije, pod osnovom (imenicom) ili pod kolokatorom. Obilježje dvojezičnih općih rječnika s obzirom na samu definiciju *opći* jest da sadržavaju najviše značenjskih obavijesti i da su namijenjeni najširem krugu korisnika. S obzirom na ugled koji imaju u društvu kao korisničko pomoćno sredstvo na radnom mjestu ili za vrijeme studija, podrazumijeva se i očekuje da sadržavaju i najviše značenjskih obavijesti iz različitih područja. U prilog toj činjenici ide i Gouwsova tvrdnja (2016:104) da su opći rječnici prototipni rječnici jer ih većina korisnika najčešće posjeduje u kućnoj biblioteci, a i najčešće konsultira u slučajevima značenjskih nesigurnosti ili u potrazi za prijevodnim rješenjima, za pronalaženjem obavijesti o predmetima i pojavama u najširem smislu kada im ne može pomoći jednojezični objasnidbeni rječnik jer on ne nudi prijevodne istovrijednice. Tada se opći dvojezični rječnik podrazumijeva kao najkraći mogući put do razrješenja značenjskih dvojbi.

Bez obzira na to što do sada nema praktičnih istraživanja koja bi pokazala tko su stvarni korisnici njemačko-hrvatskog i hrvatsko-njemačkog rječnika (stručnjaci ili o nestručnjaci iz nekog znanstvenog područja, profesionalni ili neprofesionalni prevoditelji), polazi se od pretpostavke da bi opći dvojezični rječnici s obzirom na istaknutu ulogu koju imaju kao osnovno pomoćno sredstvo svih prevoditelja, kao prototipni rječnici trebali pokriti potrebe najšire skupine potencijalnih korisnika² pa tako i sadržavati cjelovite obavijesti o značenjski specijaliziranom općeznanstvenom leksiku. Posebice kad se radi o uvrštenosti idiomatski ustaljenih i kontrastivno nepredvidivih, transdisciplinarnih i karakterističnih općeznanstvenih kolokacija koje su rezultat različitih znanstvenih tradicija s različitim kulturnim pozadinama, dvojezični opći rječnik često jest jedino rješenje u potrazi za prijevodnim istovrijednicama u ciljnome jeziku. Prevoditeljska djelatnost iznimno je važna u prijenosu (univerzalnih) znanstvenih znanja i spoznaja, a s time se povezuje i postojanje dobrih i kvalitetnih rječnika koji u potpunosti ispunjavaju očekivanja i pokrivaju potrebe ne samo profesionalnih prevoditelja već široke korisničke skupine u potrazi za tom vrstom leksika.

Tu dolazi do izražaja i uloga općih dvojezičnih rječnika u procesu prenošenja općeznanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija dvaju jezika, poglavito ako je dokazano da općeznanstveni leksik i općeznanstvene kolokacije najčešće nisu obrađene u specijaliziranim dvojezičnim rječnicima strukovnoga nazivlja, ali ih se jednako tako ne može pronaći ni u jednojezičnim općim rječnicima što su pokazala Ehlichova istraživanja (1999) značenja glagola *zusammenstellen* 'sastaviti'. Njemački jednojezični univerzalni rječnik Duden ne nudi objašnjenje značenja koje taj glagol razvija u znanstvenome jeziku pa korisnik ne pronalazi mjesto na kojem bi otkrio sva značenja glagola *zusammenstellen* već ostaje prepušten sam sebi i upućen na svoju vlastitu jezičnu kompetentnost. Polazi se od pretpostavke da bi u dvojezične opće rječnike s produktivnom i receptivnom korisničkom funkcijom trebale biti uvrštene i obrađene kolokacije općeznanstvenoga jezika jer su sastavljene od pojedinačnih leksičkih sastavnica preuzetih iz općeg jezika. U slučaju da korisnik uspije razriješiti svoj prevoditeljski problem na temelju uvida u opći rječnik, dolazi do punktualnog ili trenutnog proširivanja korisničkog znanja u pojedinačnim slučajevima, učenja novih riječi i novih značenja, smatra Wiegand (2005). U kontrastivnim istraživanjima kolokacija općega jezika najčešće se problematizira idiosinkratičnost (nepredvidivost izbora kolokatora), tj. tipičnost i preferiranost odabira kolokatora koja dolazi do izražaja u kontrastu s drugim jezikom kao što smatra Hollos

² Stoga se može samo pretpostaviti tko su potencijalni korisnici rječnika - svi koji se profesionalno bave pisanjem, novinari, pisci, prevoditelji, učenici, studenti, političari, nastavno i znanstveno osoblje, filozofi, lingvisti, povjesničari i idr.

(2004), a manje vezanost kolokacijskog fenomena za specifičnosti pojedinog funkcionalnog stila ili diskursno-stilska obilježnost koja jest predmet ovog istraživanja. Kolokacije u znanstvenom jeziku u jezikoslovnoj literaturi njemačkoga govornoga područja tematizirane su u okviru problematike usvajanja znanstvenog pisanja tijekom akademske izobrazbe (usp. Graefen 2004, Ehlich 1993 i 1999, Hartmann 2006, Steinhoff 2007, Fandrych 2002, 2004 i 2006), u pripremnoj fazi učenja i usvajanja jezika prije upisa na fakultet (Ehlich 2004) ili leksikografske relevantnosti unutar pedagoškog pristupa izradi rječnika što bi omogućilo jednostavniji i brži pristup kolokacijama općeg jezika u jednojezičnom rječniku (usp. Lehr 1998, Hausmann 2004 i 2008). Tek u najnovije vrijeme Wallner (2014) tematizira uporabne specifičnosti kolokacija njemačkoga jezika u velikom korpusu njemačkih znanstvenih tekstova. Za istraživanje je odabrala šest tipičnih primjera kolokacija: *Anspruch erheben auf* 'podnijeti zahtjev, pretendirati na što', *Auffassung vertreten* 'zastupati stav', *Beitrag leisten* 'dati doprinos', *Frage behandeln* 'obraditi, razmotriti pitanje', *Möglichkeit bieten* 'nuditi mogućnost', *Versuch unternehmen* 'pokušati'. Odabrane primjere Wallner (2014) analizira na morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj razini u odnosu na specifičnosti istih kolokacija u korpusu sastavljenom od novinskih tekstova. Wallner (2014) je ustvrdila da postoje značenjske, ali i morfosintaktičke specifičnosti kolokacija vezane uz znanstveni odnosno novinski funkcionalni stil jezika koje bi se svakako trebale uzeti u obzir i istaknuti prilikom izrade jednojezičnih rječnika s pedagoškom namjenom. Osim toga Wallner (2014) navodi da postoji potreba za izradom velikih korpusa i kontrastivnom međujezičnom usporedbom kolokacija znanstvenog diskursa. U okviru poučavanja njemačkog jezika na fakultetu, kao stranog znanstvenog jezika (njem. *Deutsch als fremde Wissenschaftssprache*), također se naglašava potreba kontrastivnog dvojezičnog pristupa fenomenu kolokacija (Fandrych 2002).

1.1. Cilj, hipoteza i metodologija istraživanja

H1: U radu se polazi od pretpostavke da dvojezični rječnici za jezični par njemački i hrvatski (Hansen-Kokoruš 2005) i hrvatski-njemački (Jakić i Hurm 2004) ne pokrivaju dovoljno općeznanstvene kolokacije koje se sastoje od dviju leksičkih sastavnica preuzetih iz općeg u znanstveni jezik u kojemu dolazi do promjene i specifikacije značenja jedne od sastavnica - kolokatora, uvjetovane znanstvenim kontekstom.

H2: Kolokacije u njemačkom jeziku su bolje obrađene od kolokacija u hrvatskom jeziku pa će stoga korisnicima njemačko-hrvatskog rječnika (Hansen-Kokoruš 2005) biti kvantitativno

dostupnije njemačke opće znanstvene glagolsko imeničke kolokacije i njihove funkcionalne značenjske istovrijednice u hrvatskom kao ciljnom jeziku.

H3: Rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom, tj. aktivni rječnik s hrvatskim jezikom kao izvornim jezikom rječnika i njemačkim kao ciljnim i inim jezikom korisnika hrvatsko-njemačkog rječnika autora Jakić i Hurm (2004) broičano sadrži više kolokacija od rječnika s receptivnom funkcijom (Hansen-Kokoruš (2005)).

Ciljevi:

1. Ispituje se funkcionalnost i primijenjivost dvojezičnih općih rječnika kao pomoćnih sredstava u pronalaženju kolokacija opće znanstvenog jezika i provjerava odgovaraju li na zahtjeve profesionalnih prevoditelja tijekom procesa prevođenja znanstvene literature, studenata za potrebe studija, nastavnog i znanstvenog osoblja u oblikovanju znanstvenog teksta i općenito u znanstvenom pisanju na stranom jeziku. Istraživanje se provodi s aspekta potreba izvornih govornika hrvatskoga jezika kao korisnika općih rječnika u situaciji recepcije i produkcije znanstvenih tekstova.

2. Kvantitativnom analizom ispituje se brojčana uvrštenost stabilnih opće znanstvenih kolokacija složenih od dviju leksičkih sastavnica preuzetih iz općeg jezika te mjesto unosa kolokacija u dvojezične opće rječnike s receptivnom i produktivnom korisničkom funkcijom i primarno konsultacijskom namjenom. Smatra se da funkcija rječnika utječe na odabir mjesta unosa kolokacija u rječnik kao onog mjesta na kojemu će ih korisnici najlakše pronaći. Slijedom toga provjerava se pod osnovom (bazom) i pod kolokatorom.

3. Provjerava se i ustvrđuje uvrštenost i leksikografska obradba opće znanstvenih kolokacija uočenih u suvremenom korpusu hrvatskih znanstvenih tekstova i njihovih funkcionalnih prijevodnih istovrijednica u njemačkom kao ciljnom jeziku rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom (Jakić i Hurm 2004). I obratno provjerava se i ustvrđuje uvrštenost i leksikografska obradba njemačkih opće znanstvenih kolokacija u njemačko–hrvatskom općem rječniku s receptivnom korisničkom funkcijom i konsultacijskom namjenom (Hansen-Kokoruš 2005).

U većini slučajeva ne može se govoriti o izravnim prijevodnim istovrijednicama kolokacija i kolokacijskih značenja u izvornom i ciljnom jeziku rječnika pa je funkcionalni aspekt usporedbe u znanstvenom kontekstu postavljen kao kriterij analize dvaju nacionalnih jezika znanosti njemačkoga i hrvatskoga. Uspoređuje se i provodi analiza leksikografske prijevodne

istovrijednosti kolokacija u izvornom i ciljnom jeziku rječnika koja se naziva još i formalna korespondencija (Ivir 1985:85), a s druge strane provodi se analiza funkcionalne ili približne prijevodne istovrijednosti kolokacija na razini dvaju (2) općeoznanstvenih jezika. Time bi se ukazalo na neke probleme međujezične istovrijednosti, tj. nedostatak prijevodne istovrijednosti ili samo djelomičnu istovrijednost kolokacija u ciljnom jeziku rječnika, uvrštenost ili neuvrštenost odabranih primjera kolokacija općeoznanstvenog jezika u rječnike. Kada semantičke istovrijednice nisu ponuđene, u radu se nude prijedlozi prijevodnih istovrijednica kao moguće rješenje.

Planirano istraživanje glagolsko-imeničkih kolokacija njemačkog i hrvatskog općeg znanstvenoga jezika provest će se korpusnim pristupom i kombinacijom Jehleove (1990) metode i metode Henke-Pätzold (1985) te će se odvijati u dvije faze. U prvoj se fazi prikupljaju najprije glagoli i zatim njihove imeničke kolokacije obaju jezika za analizu leksikografskog prikaza. Na temelju glagola dostupnih putem hrvatskog čestotnog rječnika (Moguš, Bratanić i Tadić 1999) i njemačkog digitalnog rječnika (*Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, DWDS) sastavljene su po dvije tablice za analizu imeničkih kolokacija hrvatskog i njemačkog jezika. Potom će se provesti korpusno istraživanje glagolsko-imeničkih općeoznanstvenih kolokacija karakterističnih za hrvatski jezik. Analiza će se provesti na temelju korpusa sastavljenog od odabranih znanstvenih članaka iz područja humanističkih znanosti. Svi članci dostupni su putem portala Hrčak i objavljeni na hrvatskom jeziku tijekom 2015. i 2016. godine. Od 60 odabranih članaka sastavljen je korpus sa ukupno 450 000 pojava kao i dodatni korpus od 250 000 pojava sastavljen od disertacija i magisterija dostupnih putem nacionalnog repozitorija disertacija i znanstvenih magistarskih radova.

Njemačke općeoznanstvene glagolsko-imeničke kolokacije već su popisane i opisane u digitalnom rječniku njemačkoga jezika (DWDS) koji se temelji na podkorpusu tekstova znanstvenog jezika. Time se olakšava i skraćuje vrijeme pretraživanja kolokacija jer nije potrebno dodatno analiziranje supojavničkih profila i imenovanje neke kombinacije kolokacijom, tj. razgraničavanje kolokacija od slobodnih leksičkih sveza.

U drugoj će se fazi na temelju tako prikupljenih dvaju usporednih korpusa glagolsko-imeničkih kolokacija za jezični par njemački i hrvatski analizirati njihova obradba u dvojezičnom općem rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom (Jakić i Hurm 2004) i njemačko-hrvatskom općem rječniku s receptivnom korisničkom funkcijom (Hansen-Kokoruš 2005).

Istraživanjem su obuhvaćene samo kolokacije dvodijelna ustroja, dok one trodijelna ili višedijelna ustroja nisu obuhvaćene zbog nedostatka prostora.

1.2. Opći jezik znanstvene komunikacije

Temelj međujezične usporedbe glagolsko-imeničkih kolokacija dvaju općeznanstvenih jezika na kojem se provodi istraživanje jest poimanje općeznanstvenoga jezika preuzeto od njemačkog jezikoslovca Ehlich (1993), iako je već i ranije bilo pokušaja da se istraži i opiše to područje znanstvenoga jezika, ali ograničenih na opći leksik pojedinih jezika struka, uglavnom usmjerenih na potrebe poučavanja akademskog jezika. Takva istraživanja vezuju se uz naziv *academic vocabulary* i englesko govorno područje, dok su izostala šira istraživanja transdisciplinarnosti leksičkih sredstava općeznanstvenoga jezika u međujezičnoj usporedbi, temeljena na korpusima, kakva provodi Rheindorff (2015). Tek su u najnovije vrijeme takva istraživanja omogućena razvojem korpusne lingvistike, što će se prikazati naknadno u tekstu. Zbog povezanosti s općim jezikom i strukturama općeg jezika u njemačkoj jezikoslovnoj literaturi rabi se i naziv *allgemeine* tj. *alltägliche Wissenschaftssprache* (Ehlich i Heller 2006:9), hrv. '(sve)opći odnosno svakodnevni znanstveni jezik'.

Naziv *allgemein* ('opći') Ehlich (1993) rabi da bi izrazio transdisciplinarnost i opću uporabu i primjenu ograničene skupine rekurentnih jezičnih sredstava, pojedinih leksičkih jedinica i jezičnih značenja svojstvenu svim znanstvenim disciplinama, a ne samo jednoj određenoj struci, te je time dotadašnju pretjeranu usmjerenost pozornosti jezikoslovne znanosti sa strukovnog leksika pojedinih jezika struka i strukovnog nazivlja čija izgradnja jest također važna, ali se radi samo o jednom aspektu znanstvenoga jezika, skrenuo na opći jezik koji se nalazi između usko znanstvenog nazivlja u tekstu i podjednako je važan u svakodnevnoj znanstvenoj komunikaciji.

Naziv *alltätlich* ('svakodnevni') Ehlich (1993) rabi kako bi se izrazila povezanost s općim nacionalnim jezikom kao jezikom svakodnevnog sporazumijevanja u određenoj jezičnoj zajednici. Naziv 'svakodnevni znanstveni jezik' izradio je u naslanjanju na pojam *ordinary language philosophy* i *ordinary language*, a preuzet je iz pokreta koji je nastao unutar britanske filozofije jezika i povezan uz sukob dvaju suprotstavljenih mišljenja o tome koji je jezik prikladan da se njime izrazi filozofska misao. Naziv *ordinary language* podrazumijeva uobičajeni svakodnevni jezik, jezik *običnih ljudi*, vernakularni govor koji je jedna struja u sukobu smatrala nedostatnim i nespojivim s idealnim jezikom filozofije i filozofskom spoznajom,

„To je područje kojemu se posvećuje manja pozornost, ali je istovremeno dakako od temeljitijeg značaja jer se u njemu daleko intenzivnije ogleda sposobnost jezika da bude znanstven. Radi se o jezičnim oblicima koji su s jedne strane sastavni dio svakodnevnoga jezika, a s druge se strane nalaze na raspolaganju kao izvor sredstava u znanstvenoj komunikaciji i kao njezin elementarni sastavni dio bez koje bi bila nezamisliva (Ehlich 2006:25)³⁴.

Ehlich (2006) ističe da je izgradnja znanstvenoga jezika u konkretnom nacionalnom jeziku u bitnim crtama povezana sa svakodnevnim (općim) jezikom i specifičnostima njegovih leksičkih i sintaktičkih struktura, koje treba izgrađivati za znanstvene potrebe u okviru mogućnosti koje te strukture nude, sve do izgradnje znanstvenoga jezika do određenog stupnja razvijenosti i kompleksnosti kako bi se njime mogli sporazumijevati i prenositi znanstvene sadržaje članovi znanstvene zajednice koja se njime služi.

1.3. Općeznanstveni leksik

U engleskome jeziku za istu se pojavu rabi naziv *common language of academia* (CLA), (Rheindorff i Huemer 2015) ili *common language of science and academia* (Rheindorf i Huemer 2012), koji je usko povezan uz računalna istraživanja velikih korpusa engleskih i njemačkih znanstvenih tekstova različitih znanstvenih disciplina s ciljem izrade njemačko-engleskog rječnika općeznanstvenoga leksika. Također se rabe i nazivi *academic vocabulary* (Coxhead 2000) i *sub-technical / semi-technical vocabulary* (Cowan 1974) za koji je u skladu sa Silićevom (2005:59/60) klasifikacijom pojmovlja znanstvenoga funkcionalnog stila (općeznanstveni, srodnoznanstveni i usko znanstveni pojmovi) i mišljenjem o postojanju općeznačenjskog leksičkog fonda u hrvatskome jeziku znanosti kao istovrijednicu njemačkom pojmu *alltägliche Wissenschaftssprache i wissenschaftliche Alltagssprache* prihvaćen naziv *općeznanstveni jezik* (OJZ) jer bolje odgovara provedenom istraživanju s obzirom na to da se smatra da je svakodnevni jezik dio općeg jezika, pa se taj naziv pod kraticom OZJ rabi u daljnjem tekstu. Silić (2005:59) tvrdi da su upravo najopćenitiji kategorijalni pojmovi oni koji se podjednako rabe u svim ili u većini znanosti. To su npr.: *sustav (sistem), ustrojstvo (struktura), funkcija, uloga, kategorija, svojstvo, količina (kvantiteta), kakvoća (kvaliteta), veličina, uvjet, visina, dubina, širina, dužina, tijelo, organizam, predmet (objekt), dio, cjelina* itd. Prvi rezultati istraživanja leksika (glagola) u korpusu njemačkih znanstvenih tekstova (usp.

³ „Weniger beachtet, zugleich freilich von einer grundlegenden Bedeutung, ist ein Phänomen, in dem sich die Wissenschaftsfähigkeit einer Sprache weit intensiver bemerkbar macht. Es sind dies sprachliche Formen, die einerseits an der alltäglichen Sprache unmittelbar teilhaben, die andererseits einen elementaren Bestand von Ausdrucksmitteln für die wissenschaftliche Kommunikation zur Verfügung halten, ohne den diese nicht vorstellbar wären“ (Ehlich 2006:25). Izvorni citat, prevela M. Šnjarić.

Meißner 2009) koji su prethodili širim istraživanjima velikih zbirki tekstova različitih znanstvenih disciplina koje je kasnije u svojoj disertaciji provela Meißner (2014) pokazali su da se najčešćnije rabe upravo riječi općeznanstvena karaktera: *Arbeit* 'rad', *Art* 'vrsta', *Bedeutung* 'značenje', *Begriff* 'pojam', *Beispiel* 'primjer', *Entwicklung* 'razvoj', *Fall* 'slučaj', *Form* 'oblik', *Frage* 'pitanje', *Grund* 'razlog', *Jahr* 'godina', *Mensch* 'čovjek', *Möglichkeit* 'mogućnost', *Sinn* 'smisao', *Teil* 'dio', *Zeit* 'vrijeme'.

Dok se istovremeno većina figurativnih glagola iz dva korpusa kojima se Meißner (2009) služila da bi utvrdila njihov udio u općeznanstvenom jeziku (ukupno 76% u GER korpusu koji se sastojao od ukupno 1,2 mio tokena i bio sastavljen od znanstvenih članaka iz isključivo germanističkih časopisa) i (72% figurativnih glagola iz korpusa HERDER-WISS koji se sastojao od 1. mio tokena i bio sastavljen od znanstvenih i popularno-znanstvenih članaka različitih znanstvenih disciplina) poput: *übergehen* 'prijeći, prelaziti', *überführen* 'prenijeti', *darstellen* 'prikazati', *herausstellen* 'istaknuti', *eingehen auf* 'baviti se', *zusammenfallen* 'poklapati se', *vorzeigen* 'pokazivati', itd. svodi na mali broj glagolskih osnova (19): *gehen* 'ići, hodati', *kommen* 'doći', *führen* 'voditi', *ziehen* 'vući, povući', *werfen* 'baciti', *wenden* 'okretati', *stehen* 'stajati', *stellen* 'staviti', *setzen* '(po)staviti', *liegen* 'ležati', *geben* 'dati', *nehmen* 'uzeti', *suchen* 'tražiti', *finden* 'naći', *zeigen* 'pokazati', *weisen* 'usmjeriti', *fassen* 'sažeti', *halten* 'držati', *sehen* 'vidjeti'.

Općeznanstveni leksički fond se sve do kraja 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća poučavao na njemačkim fakultetima u sklopu nastave stranih jezika struka, samo kao jedan zanemarivi podaspekt strukovnih jezika gdje je težište bilo na strukovnim nazivljima. Nakon toga dolazi do promjene znanstvene paradigme te se područje zanimanja znanstvenog jezikoslovlja preusmjerava sa znanstvenih disciplina pojedinih struka i usko znanstvenih nazivlja prema općem znanstvenom jezikoslovlju. Time se važnost prestaje pridavati poučavanju i učenju strukovnog leksika i strukovnih nazivlja, a sve više pridaje ovladavanju općeg leksičkog fonda, tj. onog dijela leksika i leksičkih struktura koji se nalazi između naziva u tekstu i postoji u temelju znanstvenog pisanja u svim jezicima struka.

Ehlich (2006) ističe da se jedan jezik ne može smatrati prikladnim za znanstvenu komunikaciju, a drugi neprikladnim jer je njegova izgradnja i usavršavanje do razine osposobljavanja na kojoj se njime može izraziti kompleksno znanstveno znanje i činjenice uvijek rezultat društvenog rada te naglašava potrebu 'međujezične usporedbe europskih nacionalnih jezika znanosti' za koju uvodi naziv *Wissenschaftssprachkomparatistik*. Takva se nužnost opravdava postojanjem područja općeznanstvenoga jezika i općeznanstvenog leksičkoga fonda u svim europskim

jezicima koji imaju vlastiti znanstveni jezik. Sposobnost jezika da bude znanstven, tj. nastanak i izgradnja znanstvenog jezika može se proučavati i pratiti upravo u tom području znanstvenoga jezika koje je povezano s nacionalnim standardnim jezikom, dakle u općeznanstvenom jeziku s kojim je najdublje povezan i jezičnim sredstvima preuzetim iz općeg jezika u znanstvenu komunikaciju. Na taj način bi se utvrdile njihove specifičnosti, sintaktička kompleksnost, mogućnosti nominaliziranja i kognitivno-psihološke prednosti i nedostaci u svakom pojedinačnom slučaju. Kontrastiranjem bi se umanjile međujezične razlike i omogućilo ponovno uspostavljanje prekinutog znanstvenog dijaloga.

Potrebu međujezične usporedbe općeznanstvenog leksičkoga fonda europskih nacionalnih jezika znanosti, Ehlich (2006) stavlja u kontekst nužnosti očuvanja znanstvenojezičnog pluralizma u Europskoj uniji. Paralelno s prevladavajućom ulogom engleskog jezika kao jezika objavljivanja znanstvenih radova u međunarodnoj znanstvenoj zajednici i potrebom da se pomoću jednog univerzalnog znanstvenog jezika pojednostavi i ubrza razmjena informacija rezultata znanstvenoga rada, postoje suprotna stremljenja da se očuva znanstvena višejezičnost i popularizira znanstvena misao na vlastitom jeziku u određenoj društvenoj i jezičnoj zajednici i tako učini dostupnom širokim slojevima na svojem govornom području, a ne samo uskom krugu čitateljske publike (ostalim znanstvenicima), tj. onom sloju koji najbolje vlada engleskim jezikom. Time se izbjegava elitizacija znanosti jer njezini rezultati moraju biti dostupni svim zainteresiranim članovima neke jezične zajednice, a ne samo uskom krugu. Protutežu imperijalizmu engleskoga jezika, pri čemu se već od 80-ih godina 20. st. naročito uočava povlačenje njemačkoga jezika kao jezika znanstvenog objavljivanja na što je upozorio Weinrich (1995:215), Ehlich (2006) vidi u daljnjoj izgradnji i očuvanju europskih nacionalnih jezika koji imaju svoj znanstveni registar, ili je takav u novije vrijeme tek nastao kao primjerice relativno mlad turski znanstveni jezik, koji se temelji na arapsko-perzijskoj tradiciji.

Ehlich (2006) ukazuje na povezanost jezika i mišljenja odnosno epistemološku funkciju jezika. U svojoj analizi desiderata usporednog znanstvenog jezikoslovlja (njem. *Wissenschaftssprachkomparatistik*), za koje vidi potrebu institucionalizacije, Ehlich (2010:15-33) naglašava kulturnu obilježenost znanstvene komunikacije i potrebu očuvanja raznolikosti znanstvenih kultura. Zbog različitih načina (putova) kojima se znanstvena misao ostvaruje u jeziku potrebno je održavanje višejezičnosti u znanstvenom diskursu i očuvanje onoga jezika na kojemu je neka znanstvena misao nastala jer ona znači obogaćivanje procesa spoznaje kroz mogućnost različitih promatranja predmeta znanstvenoga istraživanja.

Ehlich (1993) ističe dva obilježja znanstvenog jezika, tj. *aserciju* (lat. *assertio* 'tvrdnja') ili opis znanstvenih činjenica u zatečenom stanju s pristajanjem uz jednu i odbacivanjem druge tvrdnje, i *eristiku* (grč. *éris* 'svađa, prepirka') koje se mogu pratiti i proučavati u jezičnim strukturama znanstvenog teksta. Sukladno definiciji rječnika stranih riječi (Klaić 1989) eristika je: „vještina prepiranja, spretnost u polemiziranju, vođenje prepirke, težnja za nadbijanjem protivnika u diskusiji bez obzira na istinitost izvoda i zaključaka“. U znanstvenome diskursu eristika se povezuje s kulturom (znanstvene) svađe pa su asercija i eristika dva temeljna opća obilježja znanstvenoga diskursa koja se mogu proučavati u strukturi znanstvenog teksta svih znanstvenih disciplina. Asertivnost znanstvenog jezika dolazi do izražaja u odabiru i primjeni leksičkih i sintaktičkih sredstava preuzetih iz općeg jezika, dvodijelnih veznika i pasiva ... *einerseits wird ... andererseits* 's jedne strane se ... s druge strane' ili ... *zunächst wird der Aspekt A behandelt* (passiv) ... 'najprije se razmatra aspekt ...'. Tako su primjerice tipični i karakteristični jezični izričaji koji spadaju u područje općeznanstvenoga jezika ... *ich schließe mich den Überlegungen von X an ... und greife die Theorie Y auf...* 'prihvaćam promišljanja X i primjenjujem teoriju Y' ili *eine Erkenntnis setzt sich durch* 'prevladava jedna spoznaja u odnosu na drugu' kao izrazi razvoja moderne znanstvene misli i znanstvenog napretka koji nastaje u sukobu (diskusiji) dvaju suprotstavljenih znanstvenih mišljenja i prihvaćanju ili odbijanju jednog od njih. U međujezičnoj usporedbi erističnih struktura i jezičnih sredstava znanstvenih tekstova može se proučavati stav neke nacionalne znanstvene kulture prema razvoju znanstvene spoznaje. Ako ta znanstvena i nacionalna kultura napusti vlastiti znanstveni jezik i počne pisati na stranom jeziku, on se prestaje razvijati i izgrađivati jer njime više nitko ne komunicira, gubi funkciju jer se njime više ne mogu iskazati kompleksne sveze među pojavama i stvarima. Tada znanstveni jezik više ne služi jezičnoj zajednici koja se njime sporazumijeva. To je iznimno važno za hrvatski jezik, tim više jer je to jezik s malim brojem govornika, a trenutno u hrvatskim znanstvenim časopisima jest vidljiv rastući broj članaka objavljenih na engleskome jeziku i povlačenje hrvatskog kao jezika objavljivanja, naročito u nekim znanostima, što su pokazali rezultati istraživanja koje je provela Rončević (2013).

Ehlich se zanima za općeznanstveni jezik i s glotodidaktičkog aspekta za potrebe studenata u ovladavanju akademskim jezikom, posebice kada se radi o studentima kojima je njemački jezik strani jezik znanosti, ali i studentima kojima je njemački materinski jezik i njihovim potrebama tijekom perioda akademske socijalizacije. Općeznanstveni leksik sastoji se od rekurentnih leksičkih jedinica, idiomatski-stabilnih izričaja i kolokacija koje u znanstvenom jeziku imaju promijenjeno, metaforičko značenje. Upravo tu formalnu sličnost značenja općeznanstvenog

leksika i povezanost s općim jezikom koji služi u svakodnevnoj komunikaciji, Ehlich (1993:33) smatra problematičnom u ovladavanju jezičnom kompetencijom akademske komunikacije. Stoga opće-znanstveni jezik predstavlja razinu znanstvenoga jezika jednako važnu kao strukovno nazivlje, ali koja ne sadrži popise karakterističnih strukovnih naziva, već ono što jest u (sve)općoj uporabi između nazivlja u znanstvenom tekstu, zajedničko svim znanstvenim disciplinama što se u međujezičnoj usporedbi još nije dovoljno istraživalo. Opće-znanstveni jezik sadrži skupinu transdisciplinarnih temeljnih jezičnih sredstava potrebnih u svakodnevnom znanstvenom radu, unaprijed zadane, gotove jezične obrasce, leksičke cjeline, jezične entitete koji se rekurentno rabe u procesu pisanja znanstvenog tekstu na određenim funkcionalnim mjestima u tekstu (kolokacije). U pozadini takvih ponovljivih jezičnih obrazaca oblikovanja znanstvenog teksta (produkcije) nalaze se kulturno-specifične, uhodane navike u određenoj jezičnoj zajednici koje se usvajaju tijekom perioda akademske socijalizacije i usvajanja znanstvenog habitusa (Ehlich 2003), a sastoje se od niza društveno prihvaćenih obvezatnih jezičnih sredstava koji su dio svakodnevne znanstvene komunikacije. Pored uobičajenih (uzualiziranih) jezičnih izričaja u nekoj znanstvenoj i jezičnoj zajednici, poput stabilnih (rutiniziranih) sredstava oblikovanja teksta *im Folgenden* 'nadalje' kojima autor u pisanju najavljuje prijelaz na sljedeći odlomak, među njima se nalaze karakteristične sintaktičke konstrukcije (pasiv), idiomatske fraze (Feilke 1996), ali i stabilne tipične i karakteristične kolokacije tipa: glagol + imenica (njem. Nomen + Verb) koje sadrže dvije općejezične leksičke sastavnice preuzete u znanstveni jezik (*einen Begriff prägen* 'stvoriti pojam', *eine Hypothese stützen* 'temeljiti hipotezu') kojima se ovaj rad bavi. Iako se težište stavlja na pojedinačni leksik, veći bi izazov svakako trebale biti kolokacije zbog odabira pravilnog kolokatora, primjerice *ändern* ili *verändern* vrlo bliska značenja: *eine Meinung ändern* 'mijenjati mišljenje' ili *eine Meinung verändern* 'promijeniti mišljenje' koje su često zbunjujuće i predstavljaju pravi izazov u ovladavanju kolokacijskom kompetencijom u znanstvenome jeziku. Ehlich (1999) podrazumijeva da se strukovnim leksikom student dovoljno bavi u okviru matičnog studija pa je strukovno nazivlje za koje i onako postoje brojni rječnici i odgovarajuća literatura već dobro poznato studentima. Teže se ovladava transdisciplinarnim znanstveno-jezičnim strukturama i njihovim značenjima – nevezanim za pojedinačne jezike struka i njihove znanstvene discipline. Upravo sličnost leksika općeg jezika znanosti sa značenjima poznatim iz općeg jezika izvor je brojnih nepravilnosti u akademskom pisanju, a prema istraživanjima koje je provela Graefen (2004) čak je zbunjujuća i za izvorne govornike njemačkoga jezika jer stvara lažni privid poznavanja značenja i otežava sporazumijevanje. Gledano s historijskog aspekta razvoja nacionalnih jezika znanosti Ehlich (2010) naglašava ulogu koju upravo narodni jezici *dialekti*

volgari, (nakon što je latinski na prijelazu iz 17. u 18. st. prestao igrati ulogu univerzalnog jezika znanost i biti svojevrsna *lingua franca* znanstvene komunikacije), a kasnije u 19. st. nacionalni jezici, imaju u nastanku i prenošenju znanstvene misli na stoji istaknuti potrebu očuvanja onog znanstvenog jezika na kojemu je neka znanstvena misao nastala. Ehlich smatra da je znanstvena misao neodvojiva od jezika na kojemu je nastala i ukazuje na povezanost mišljenja i jezika koji je neodvojiv od misli. S jedne strane postoji jedno jedinstveno područje znanosti oko čega se slažu svi zastupnici teze univerzalnosti znanosti (usp. Graefen 1994), univerzalno znanje, jedna jedinstvena znanost koja pripada svima, svakom pojedincu i čitavom svijetu, a s druge strane zastupnici teze relativnosti, dok pak relativisti poput Ehlicha (2010:15-33) relativiziraju takvo shvaćanje jer ne podrazumijeva ono dublje što je ucrtano u jezičnim strukturama pojedinih nacionalnih jezika, a to su načini kako strukturiramo razmišljanje, putovi spoznaje i zapažanja koji se nikada ne odvijaju odvojeno od jezika. To su putovi za razvijanje posebnih filtara (kognitivnih propusnica) koje su uvjetovane pojedinim jezikom i utječu na ono, što uopće može ući u naše razmišljanje, a time i postati dijelom našega znanja. Da bi se analitički uopće mogle rekonstruirati kognitivne propusnice i ucrtani putovi mišljenja potrebna je komparativna analiza svjetonazora (njem. *Weltanschauung*) različitih jezika. Točno prepoznavanje ucrtanih staza i kognitivnih propusnica zadatak je sustavne međujezične usporedbe europskih nacionalnih znanstvenih jezika (njem. *Wissenschaftssprachkomparatistik*) koja bi se tek trebala institucionalizirati. Tako bi se istražila učinkovitost i specifične granice različitih znanstvenih jezika. Središnji koordinator takvoga rada bio bi institut koji bi se trebao utemeljiti na inicijativu Europske unije.

Istraživanja obilježja znanstvenog funkcionalnog stila u kontrastivnoj usporedbi dvaju jezika još su uvijek malobrojna, posebice su istraživanja rekurentnih jezičnih obrazaca, uzualno-rekurentnih leksičkih kolokacija karakterističnih za znanstveni jezik još uvijek rijetka pojava. Uzrok leži velikim dijelom u nedostatku usporednih (dovoljno velikih korpusa) sastavljenih od paralelnih tekstova različitih znanstvenih disciplina u kojima bi takvi obrasci bili uočljivi.

Prvi dio rada završava kontrastivnom analizom nekih problema prijevodne istovrijednosti kolokacija njemačkog jezika izvađenih iz jednojezičnog kolokacijskog rječnika općeg njemačkoga jezika za analizu u njemačko-hrvatskom dvojezičnom općezačnjenjskom rječniku (Hansen-Korokuš i. dr. 2005). Kolokacijski rječnici od kojih su do sada izdana dva njemačka rječnika općega jezika olakšavaju analizu prikaza u dvojezičnom rječniku jer se skraćuje vrijeme sastavljanja korpusa i supojavničkih profila tražene riječi te imenovanja kolokacija.

Polazi se od pretpostavke da su natuknice u općem dvojezičnom rječniku pojedinačne riječi (leksemi), a ne kolokacije. Natuknice su često višeznačne i u brojnim slučajevima u rječničkom se članku nižu izolirane prijevodne istovrijednice bez uspostave sintagmatska istovrijednosti i opisa složene mreže leksičkih relacija. Kolokacije pridonose desemantizaciji značenja natuknice pa se analizira leksikografski prikaz kolokacija s namjerom da se utvrdi koje je mjesto najprimjerenije za pronalaženje dvodijelnih kolokacija, gdje će ih korisnici najlakše pronaći s obzirom na aktivnu i pasivnu korisničku funkciju rječnika. Cilj ovoga istraživanja jest deskriptivna analiza glagolsko-imeničkih općeiznastvenih kolokacija te analiza njihove leksikografske i funkcionalne prijevodne istovrijednosti u sinkronijskom stanju njemačkoga kao izvornoga jezika rječnika za koji se traže prijevodne istovrijednice u hrvatskome kao ciljnome jeziku i obratno od hrvatskoga kao polaznoga ka njemačkom kao ciljnomu jeziku.

Polazi se od teze da su kolokacije tipiče i karakteristične leksičke sveze svojstvene pojedinim jezicima. Kolokacije se ne mogu do kraja objasniti sintaktičkim ni semantičkim kriterijima, primjerice *Zähne putzen* ‘*čistiti zube’ ovjerena je kolokacija njemačkoga jezika, iako bi teoretski bilo moguće kombinirati lekseme **Zähne waschen* ‘prati’ kao u kolokaciji hrvatskoga jezika: ‘prati zube’ ili **Zähne reinigen* ‘*čistiti’ i *Zähne bürsten* ‘*četkati’, ali se uzualno preferira glagol *putzen* s prototipnim značenjem ‘čistiti’. Značenjski prozirne kolokacije za izvorne govornike hrvatskoga jezika nisu problematične na prijamnoj razini jer su razumljive već neizvornom govorniku njemačkoga jezika postaju zbunjujuće zbog neočekivanosti i nepredvidivosti odabira pojedinačnih sastavnica (tj. jedne od njih: kolokatora!). Tako da izvornim govornicima hrvatskoga jezika postaju uočljive tek u govoru ili u pisanju na stranome jeziku kada se nađe u situaciji da na stranom jeziku izrazi banalne svakodnevne radnje kao što je pranje zubiju. U radu se istražuju samo kombinacije dvodijelnog ustroja, iako postoje i trodijelne sveze (*scharfe Kritik üben* ‘vršiti oštru kritiku’).

Tek u usporedbi s drugim jezikom dolazi do izražaja tipičnost i idiosinkratičnost (nepredvidivost) takvih leksičkih sveza. U prilog tome ide i tvrdnja autora Herbsta i Klotza (2003) da pojam kolokacija uvijek implicira kontrastivnost. Jezikoslovna znanost do danas nije dala jedinstvena semantička i gramatička pravila tvorbe i nastanka kolokacija. Smatra se da je kontrastivna nepredvidivost temeljna osobina kolokacija i najbitnija odrednica u odabiru i imenovanju neke sveze kolokacijom. U radu se razlikuje kontrastivna nepredvidivost i preferiranost jedne od kolokacijskih sastavnica, kolokatora (*Zähne putzen*) koji nije zamijenjiv drugim mogućim kolokatorima, ali je ipak značenjski proziran pa se kolokacije lakše recipiraju nego produciraju. Za razliku od kontrastivno neprozirnog frazema dvodijelne strukture: *kalter*

Kaffee ‘*hladna kava’ u kojemu su obje sastavnice značenjski neprozirne, a odnosi se na zastarjele vijesti, hrv. *snijeg od lani*.

Za potrebe istraživanja usvojen je Hausmannov (1984) koncept kolokacija kao dvodijelnih struktura u kojima jedna od sastavnica - osnova ima značenjski prevladavajuću ulogu, imenica koja ima konkretno značenje, tj. obično se može doslovno prevesti na strani jezik, za razliku od podređenog višeznačnog kolokatora kojim se značenje kolokacije dodatno specificira vezano uz osnovu odnosno imenicu. Hausmannov (1984) koncept unošenja kolokacija pod osnovom u jednojezične i dvojezične rječnike s produktivnom funkcijom, a ne pod kolokatorom primijenjen je u izradi kolokacijskih rječnika njemačkoga jezika (2011) te najnovijeg rječnika (2014), usmjerenih na potrebe korisnika u govoru i pisanju. Na taj način se olakšava oblikovanje teksta na stranome jeziku jer autor uvijek polazi od prepoznatljivih i jednoznačnih imenica (osnova) za koje postoje doslovne prijevodne istovrijednice, a ne od višeznačnog kolokatora koji nije prevodiv bez suodnosa s imenicom.

Istraživanjem će se ispitati i provjeriti teza o tipičnosti i karakterističnosti kolokacijskog značenja u općeznanstvenom jeziku. Iako se praktično istraživanje ograničava samo na jednu vrstu kolokacija, na tipične i karakteristične glagolsko-imeničke kolokacije općeznanstvenoga jezika i njihov leksikografski prikaz, zapravo se od početka rada provodi istraživanje samog fenomena na temelju primjera kolokacija iz općeg jezika koje su bolje obrađene u njemačkoj jezikoslovnoj literaturi i u jednojezičnim rječnicima. Na taj se način želi bolje rasvijetliti i opisati fenomen i u hrvatskome jeziku.

2. O KOLOKACIJAMA

2.1. Počeci proučavanja sintagmatsko-semantičkog aspekta leksičke razine u jezikoslovnim istraživanjima

2.1.1. Prethodnik pojma kolokacija

Prikazat će se povijesni razvoj istraživanja fenomena leksičkog povezivanja riječi u višerječne leksičke sklopove kako bi se približilo pojmu kolokacija. Već je i prije nastanka samog pojma *collocation* 1957, koji se veže uz ime poznatog britanskog jezikoslovca Firtha, bilo pokušaja da se objasni fenomen supojavljivanja određenih leksičkih jedinica na sintagmatskoj razini. Ta tema je zanimala brojne jezikoslovce pa tako i Charlesa Ballyja, de Saussuereva učenika i kasnije nasljednika na sveučilištu u Ženevi koji je prije toga poučavao francuski kao strani jezik i pri tome uočio da se frazeološke jedinice *locutions phraséologiques* sastoje od dviju vrsta leksičkih sveza: 1. *unite phraséologiques* kao stabilne kombinacije riječi koje dijele frazeološko obilježje idiomatičnosti i 2. *séries phraséologiques* ili *groupements usuels* kao stabilne, rekurentne kombinacije riječi bez obilježja idiomatičnosti koje bi odgovarale današnjem pojmu leksičkih kolokacija za koje navodi primjer *gravement malade* 'teško bolestan' pri čemu se uz pridjev *malade* mora rabiti prilog *gravement* 'teško' da bi se izrazio intenzitet oboljenja. Prilog *gravement* u toj leksičkoj svezi ne može se zamijeniti sinonimnim prilogom *grièvement* jer ne bi mogao izraziti težinu i intenzitet oboljenja. S druge strane pridjev *blesse* 'ranjen' zahtijeva prilog *grièvement* 'teško'. Bally takvu pojavu objašnjava jezičnom konvencijom koja u tom slučaju dopušta jedino *gravement malade* iako na raspolaganju stoje i druge bliskoznačnice (*serieusement*, 'ozbiljno', *dangereusement* 'opasno'). Kombinacija leksema *blesse gravement* bila bi nepravilna i neupotrebljiva (Bally 1909/1951: 68-70). Zbog istraživanja zakonitosti povezivanja jezičnih jedinica na sintagmatskoj razini i klasifikacije frazeoloških jedinica koju je potkrijepio brojnim primjerima iz francuskoga jezika naziva ga se začetnikom frazeologije koja je, prema Fleischeru (1982:11), tek radovima ruskog znanstvenika Vinogradova (1946) postala samostalna lingvistička poddisciplina.

Sukladno Hausmannu (2007:225/226), recepcija je Ballyjeve knjige „*Traite de stylistique française*“ (1909) u ono vrijeme bila izrazito slaba (osim u Rusiji). Jedan od razloga bio je taj što tada pozornost znanosti nije bila usmjerena na primijenjenu lingvistiku, a s druge strane što Bally novu pojavu koju je uočio nije identificirao kao pojavu novog imena, tako da su kolokacije pale u potpuni zaborav sve do druge polovice 60-ih godina 20.st. kada je Eugenio Coseriu održao predavanje u kojemu spominje i kolokacije, ali pod drugim nazivom. Naziva ih

leksičkim klišejima i leksikaliziranim sintagmama (usp. Hausmann 2007) te im dodjeljuje mjesto unutar norme, a ne u sustavu jezika jer. Prema često citiranu primjeru kolokacije *eingefleischter Junggeselle* 'okorjeli neženja' koji bi se teoretski mogao zvati i **hartgesottener Junggeselle* 'okorjeli/ otupio' ili **verstockter Junggeselle* 'okorjeli/otupio' kao u nizozemskom *verstockte vrijgezel*, ali je norma bila odlučujuća i od svih mogućnosti koje jezični sustav stavlja na raspolaganje, tj. brojnim bliskoznačnim pridjevima (*hartgesotten* i. dr.) napravila proizvoljni izbor.

2.1.2. Porzigovi bitni značenjski odnosi

Počeci proučavanja sintagmatike njemačkog jezika vežu se uz njemačkog jezikoslovca Porziga (1934) koji je svojim prilogom o bitnim značenjskim odnosima dao važan doprinos teoriji sintagmatskih veza.

Porzig (1934) smatra da je pozornost znanosti predugo bila usmjerena na leksičku paradigmaticu i započinje svoje zanimanje za sintagmatske značenjske odnose oštrim napadom na Trieru (1931) i njegovu hipotezu o besprijekornoj podijeljenosti cjelokupnog vokabulara jezika na semantička polja te drži da ona nisu imanentna jeziku nego samo služe kao sredstvo proučavanja vokabulara i suprotstavlja mu vlastitu teoriju o značenjskim odnosima koja su imanentna jeziku tzv. 'bitne značenjske odnose' (njem. *wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*) pod kojima podrazumijeva sadržajnu međuzavisnost pojedinih članova elementarnog značenjskog polja (njem. *elementares Bedeutungsfeld*), čime opisuje veze između dviju elementarnih leksičkih jedinica. Porzig (1934) smatra da sadržaj značenjskog polja jedne riječi implicira upotrebu neke druge riječi. Svojim primjerima prikazao je različite tipove takvih implikacija: *bellen: Hund*, 'lajati: pas' *wiehern: Pferd* 'hrzati:konj', *blühen: Pflanze* 'cvjetati: biljka', *fällen: Baum* 'rušiti:drvo', itd. Porzig želi pokazati da glagol ili pridjev - iako pridjevi u znatno manjoj mjeri - predstavljaju jezgru značenjskog polja implicirajući upotrebu druge riječi, kao što slušanje pretpostavlja uho ili gledanje oko. Tako se npr. glagol *greifen* 'posegnuti, posezati za čime' već sam po sebi pridružuje riječi *Hand* 'ruka' dok se sama riječ *Hand* može višestruko pridruživati jer se njome može učiniti puno više od *greifen* 'posezati'. Veza je među članovima značenjskog polja dakle jednosmjerna, ide od glagola prema subjektu, odnosno objektu. Porzig kasnije odbacuje termin elementarnog značenjskog polja, odnosno stavlja ga u puno širi kontekst jer smatra da bi mogle postojati i veze među riječima izvan elementarnog značenjskog polja. Porzig (1934) upotrebljava naziv *sintaktičko polje* u koje ulaze samo riječi

točno određene vrste, a Trierovo semantičko polje naziva parataktičkim jer su mu članovi poredani jedan pored drugog.

Vremenom neki od bitnih značenjskih odnosa nestaju iz uporabe, a zamjenjuju ih novi. Tako se uporaba glagola *fahren* danas ograničava na vozilo ili na brod dok je u srednjem vijeku postojao i izraz *fahrende Schüler* 'lutajući/putujući učenik' koji je dio svog obrazovanja provodio putujući po svijetu i skupljajući iskustva i znanja.

Selekcijska ograničenja slaganja dvaju leksičkih sastavnica unutar pojedinih kombinacija riječi mogu se objasniti i strukturalističkim konceptima koji su prethodili pojmu kolokacija. Takav pokušaj objašnjenja ograničenja spojidbenih mogućnosti koju pojedine jezične jedinice nameću jedna drugoj predstavlja leksička solidarnost koja se prikazuje u daljnjem tekstu.

2.1.3. Leksička solidarnost

Istraživanjima sintagmatske razine značenja naročito se bavio Coseriu (1967, 1973) kao jedan od najznačajnijih predstavnika strukturalne semantike.

Coseriu (1967) smatra da nije dovoljno samo da se riječi međusobno nalaze u bitnom značenjskom odnosu koji se u Porzigovim primjerima glasanja životinja temelji na izvanjezičnoj stvarnosti već značenje riječi može biti uvjetovano pripadnošću semantičkom polju, klasi leksema, arhileksemu ili pojedinačnom leksemu. Coseriu je leksičke relacije koje leksemi međusobno uspostavljaju razradio na Porzigovim primjerima, preciznije definirao i nazvao leksička solidarnost (njem. *lexikalische Solidarität* (1967: 243)) pod kojom podrazumijeva sadržajna određenja odnosno determinacije pojedinih leksičkih jedinica leksičkom klasom, arhileksemom ili pojedinačnim leksemom kao razlikovnom crtom.

U determinacijskim odnosima leksičkih solidarnosti odrednica ili determinanta je sadržajno određeni član, dok se klasa, arhileksem ili pojedinačni leksem nazivaju odrednice ili determinativi jer u sadržaju odrednice imaju razlikovnu ulogu.

Leksički odnosi između determinanata i determinativa prema mišljenju Coseriu (1967:299) mogu nastati zbog afiniteta, selekcije i implikacije.

Leksička solidarnost koju Coseriu naziva afinitetom (1967:299) nastaje tako da klasem odrednice preuzima ulogu razlikovne crte u odrednici. Primjer u kojem čitava leksička klasa determinativa na temelju klasematskog obilježja: [+način na koji se hrane životinje] ima razlikovnu ulogu u sadržaju determinanata je npr. *Pferd* 'konj', *Schwein* 'svinja', *Hund* 'pas'

(determinativni leksem) *fressen* 'žderati' (determinantni leksem) za razliku od klase leksema s klasematskim obilježjem [+način na koji čovjek unosi hranu] *Mensch, Kind* 'čovjek, dijete' koji igraju razlikovnu ulogu u determinantnom leksemu *essen* 'jesti'.

Selekcija je primjer leksičke solidarnosti u kojoj arhileksem (nadleksem ili hiperonim), npr. *Fahrzeug* 'vozilo' djeluje na sadržajno određenje čitavog semantičkog polja vozila koje obuhvaća lekseme: *Zug* 'vlak', *Wagen* 'vozilo', *Boot* 'brodica', *Bus* 'autobus', *Schiff* 'brod'. Tako da je glagol *fahren* 'voziti' sadržajno određen arhileksemom *Fahrzeug* 'vozilo' koje u tom slučaju predstavlja odrednicu (determinativ), a glagol *fahren* odrednicu (determinanta). Implikacija je primjer leksičke solidarnosti u kojoj značenjski opseg određenog pojedinačnog leksema implicira upotrebu drugog leksema, npr. *bellen*: *Hund* 'lajati: pas' ili *blond*: *Haar* 'plava: kosa'. U toj skupini nalazimo brojne primjere glasanja životinja pa su implikacije oblik leksičkih solidarnosti usko povezan sa izvanjezičnom stvarnošću i oponašanju zvukova iz prirode i njihovoj realizaciji u ostalim jezicima (*Schaf blöcken*, 'ovca blejati', *Hahn krähen* 'pijetao kukurijekati', *Pferd wiehern* 'konj hrzati', itd.)

Kada se prekrše pravila kombiniranja leksema, dolazi do nastanka stilski obilježenih kombinacija i dodatnih značenjskih nijansi kao u sintagmatskoj kombinaciji *blond + Bier* (Coseriu 1973:103).

2.1.4. Britanski kontekstualizam: John Rupert Firth 1957.

Pojam kolokacija (lat. *con locare* 'smjestiti uz, pokraj') nastao je unutar britanskog kontekstualizma. Njegov je začetnik bio John Rupert Firth (1957), jezikoslovac i znanstvenik koji se pod utjecajem radova poznatog američkog antropologa Malinowskog i njegova učenja o prožimanju jezika i kulture bavio istraživanjima jezika na sintagmatskoj razini. Firth svoju znanstvenu karijeru nije započeo u Velikoj Britaniji nego u Indiji gdje je između 1920. i 1928. poučavao na Sveučilištu u Punjabu i tako dobio priliku da jezike proučava u njihovom prirodnom kulturnom okruženju.

Pored fonetske, morfološke i sintaktičke značenjske razine Firth je opisao i pojavu značenja u modernom kolokvijalnom engleskom jeziku na leksičkoj razini koju je nazvao *meaning by collocation* ili kolokativno značenje.

Firth razlikuje sintagmatske sveze na sintaktičkoj razini koje naziva *colligation* od sveza na leksičkoj razini koje naziva *collocation* (1957b:11-15). Ustanovio je da se određeni parovi riječi često pojavljuju zajedno i u toj zajedničkoj kombinaciji koju Firth (1957a:194) naziva

collocation dobivaju dodatno, prošireno tzv. kolokativno značenje koje proizlazi iz značenjskih potencijala pojedinih sastavnica kolokacije. Svoju tvrdnju Firth je oprimjerio riječima *silly* ‘glup’ i *ass* 1. ‘magarac’, 2. ‘guzica’ da bi pokazao koja značenja riječ *ass* može imati ovisno o okruženju u kojemu se nađe. Dio značenja proizlazi iz riječi koje se supojavljaju u njenom sintagmatskom okruženju, t.j. njenih kolokacija.

- (i) *An ass like Bagson might easily do that.*
- (ii) *He is an ass.*
- (iii) *You silly ass!*
- (iv) *Don' t be an ass*

Tako pridjev *silly* kad se nađe uz imenicu *ass* označava glupa čovjeka, a ne životinju (magarca). Firth je pokazao da se kod kolokacija radi o učestalom supojavljivanju određenih leksičkih jedinica koje se na karakterističan način povezuju u uobičajenim kombinacijama pri čemu veliku ulogu igra kolokabilnost, tj. očekivanost ili vjerojatnost međusobnog pojavljivanja koja se djelomično temelji na poznavanju izvanjezične stvarnosti kao što se vidi iz primjera *milk : cow* ‘mlijeko: krava’ (1957b:12), *dark : night* ‘mračno: noć’ (1957a:196). Iz toga slijedi da je izvanjezični ili situacijski kontekst (engl. *context of situation*)u kojemu je neka sveza nastala bitan za značenje.

Dok je u prvome djelu svog rada *A Synopsis of Linguistic Theory* (1957a) još uvijek svoje zaključke temeljio samo na primjerima, u drugome djelu (1957b:12) donosi jasniju definiciju samog pojma kolokacija:

„The collocation of a word or a piece is not to be regarded as mere juxtaposition, it is an order of mutual expectancy. The words are mutually expectant and mutually prehended“.

Firthov je pristup fenomenu kolokacija vrlo širok jer se praktički svako supojavljivanje (engl. *cooccurrence*) leksičkih jedinica na sintagmatskoj razini može nazvati kolokacijom. Stoga Lehr (1996) tvrdi da Firth nije u potpunosti razvio teoriju kolokacija, iako je dao važne smjernice za značenjsku analizu leksema u različitim okruženjima u kojima se pojedini leksem pojavljuje, nedostaje precizna definicija termina i jasna pravila koja određuju što točno taj naziv podrazumijeva i koliko leksičkih jedinica obuhvaća – gdje je krajnja granica broja sastavnica kolokacijske sveze. Firth izjednačava status pojedinih sastavnica kolokacije te ne razlikuje podređenu i nadređenu sastavnicu.

Firthov koncept kolokacija razvili su i nadogradili njegovi nasljednici Halliday, M.A.K i Sinclair, J. koje neki autori nazivaju „neofirthijancima“ (Lehr 1996:7).

Halliday također razlikuje gramatičku i leksičku razinu. Kolokacije definira u vrlo širokom smislu kao supojavljivanje leksičkih jedinica s različitim stupnjem kohezivnosti.

Osnovni leksem koji predstavlja polazište za istraživanje kolokacijskog ponašanja, t.j. sposobnost supojavljivanja ili kolokabilnost (engl. *collocability*) s ostalim leksemima Halliday naziva *node* (čvor), a kolokatore *collocate*. Iz toga slijedi da svaki element kolokacije može biti i čvor i kolikator – ovisno o tome s kojim se ciljem provodi istraživanje.

Pojmovi *colloational range* ‘kolokacijsko područje’, *collocational span* ‘kolokacijski raspon’ i *lexical set* ‘leksičko polje’, također su proizašli iz britanskog kontekstualizma.

2.2. Semantičko-sintaktičke i kolokacijske restrikcije

Sintaktički potencijal glagola unutar teorije valentnosti u kojoj glagol zauzima središnje mjesto u rečenici te u obliku valentnosti postavljene u strukturu glagola nameće ograničenja svojim argumentima obveznim i neobveznim dopunama– u obliku kvantitativne (jednovalentni, dvovalentni ili trovalentni glagoli) i kvalitativne valentnosti (morfosintaktički oblici i rečenični dijelovi, a ne samo broj također proizlaze iz valentnosti glagola) i tako utječe na strukturu rečenice, nije bila dovoljna da bi se objasnila semantička sročnost između glagola i njegovih argumenata (subjekta odnosno objekta). Tako da se semantička snošljivost između glagola i njegovog leksičkog okruženja pokušala tumačiti ne samo na temelju sintaktičkog reda sastavnica u rečenici već i na temelju usklađenosti inherentnih značenjskih obilježja leksema poznatih kao selekcijske restrikcije koje su razvili Katz i Fodor (1963:185), a Chomsky 1965. preuzeo u transformacijsko-generativnu teoriju koja je u svojim počecima imala veliki otpor prema semantici i leksikonu. Takva ograničenja postavljenaglagolu Katz i Fodor (1963) dijele na vrlo općenita značenjska obilježja (engl. *semantic markers*) koja se odnose na kategorijalna značenja: živo-neživo, ljudsko-životinjsko, materijalno-nematerijalno, brojivo-nebrojivo itd. i pojedinačna razlikovna obilježja (engl. *semantic distinguishers*) koja se odnose na idiosinkratična ograničenja značenja.

Tako na primjer glagol *gledati* prema pravilima semantičke selekcije mora biti kompatibilan s argumentima (nadopunama) pa zahtjeva da se prazno mjesto argumenta u gramatičkoj funkciji subjekta popuni leksemom koji označava [+živo biće].

Leisi se 60-ih godina 20. stoljeća također bavio istraživanjima semantičke kompatibilnosti leksema. Leisi (prema Holderbaum 1999) slovi kao utemeljitelj sintagmatske semantike u njemačkoj anglistici. U svom temeljnom djelu *Praxis der syntagmatischen Semantik* (1985) sintagmatskom semantikom naziva onu granu semantike koja se bavi istraživanjima značenja riječi s aspekta povezivanja (podnošljivosti) leksema s ostalim elementima u rečenici. Bavi se pitanjima sročnosti i pokušava odgonetnuti mogu li se definirati semantička pravila sročnosti kao što na razini gramatike postoje gramatička pravila. Osim toga postavlja se i pitanje ne leže li u temelju sintaktičkih sveza unutar rečenice semantičke sveze. Za 11 analiziranih vrsta sintagmi (npr. subjekt-predikat, glagol-objekt, glagol-prilog, pridjev-prilog pronalazi semantičke restrikcije leksema koje pokušava objasniti uz pomoć komponencijalne analize. Leksem se razlaže na značenjska obilježja, odnosno komponente značenja koje ograničavaju značenjsku snošljivost s ostalim leksemima. Tako se npr. leksem *Mann* 'muškarac' razlaže na komponente [+ljudsko +odraslo+ muško] kojima se ograničava značenjska sročnost/nesročnost s ostalim leksemima i određuju moguće leksičke sveze.

U teoriji kolokacija selekcijska ograničenja kombiniranja kolokacijskih sastavnica ne mogu se objasniti samo na temelju semantičke snošljivosti leksema definirane semantičkim obilježjima leksičkih sastavnica kombinacije. Pored glagola *putzen* kao kolokatora u kolokaciji *Zähne putzen* značenjski bi bili kompatibilni još neki bliskoznačni glagoli *bürsten/ reinigen/ säubern* kojima bi se mogla izraziti radnja pranja zubiju, ali je pri odabiru glagola *putzen* presudna bila unutarjezična konvencija koja je dala prednost glagolu *putzen* dok se u hrvatskome jeziku preferirano rabi glagol *waschen* 'prati zube'. Dugotrajnom i ponovljenom uporabom brojnih generacija govornika ustalila se i utisnula - usjekla u svijest govornika jezične zajednice, tj. njihovo dugoročno pamćenje upravo sveza poput *Zähne putzen* da bi jezično izrazili određenu radnju izvanjezične stvarnosti. Preferencije odabira pojedinih leksičkih sastavnica kolokacija razlikuju se u pojedinim jezicima. To se vidi usporedbom prijevodne istovrijednice kolokacije *Zähne putzen* čistiti u talij. *lavarsi i denti* 'prati zube', francuski *laver les dents*, engleski *brush ones teeth* 'četkati zube', švedski *borsta tänderna* 'četkati zube' i na kraju nizozemski jezik u kojemu se preferirano rabi također glagol *poetsen tanden* 'prati zube'. Slične preferencije odabira kolokacijskih sastavnica u njemačkom i nizozemskom mogu se objasniti i stupnjem srodnosti ili bliskosti između ta dva jezika. Tek se kontrastivnom usporedbom i analizom dvaju udaljenih i nesrodnih jezičnih parova uočavaju upadljive kolokacijske razlike i nepredvidivost odabira pojedinih leksičkih sastavnica unutar kolokacijskih struktura. Takva proizvoljna, nepredvidiva odnosno idiosinkratična, društvenom normom određena ograničenja semantičke

kompatibilnosti je Cruse (1986) nazvao *kolokacijskim restrikcijama*. Tako da sintaktičko-semantičke ograničenja spadaju na razinu jezičnog sustava (*langue*), dok su kolokacijske restrikcije izraz jezične norme. O trojnoj podijeli jezika (*system, norm, parole*) pisao je Coseriu (1970).

Seelbach (1992:55) prema Klare (1998:267) smatra da su suvremena kolokacijska istraživanja popunila prazninu i uklonila nedostatke koje je za sobom ostavilo jezikoslovlje fokusirano na središnju ulogu glagola koji unutar teorije valentnosti određuje gramatičku strukturu rečenice. Iako je teorija valentnosti doprinijela razumijevanju i osvjetljavanju uloge semantičko-sintaktičke valentnosti glagola koji određuje gramatičku strukturu rečenice, zapostavila je središnju ulogu imenica u oblikovanju rečenica koje „određuju i vode temu“ (Klare 1998:248) jer su imenice ona vrsta riječi kojom se jezično oblikuju predmeti i pojmovi izvanjezičnoga svijeta.

2.3. Semantička valentnost i kolokabilnost

Coseriu (1967), koji je značenjskim obilježjima leksema pokušavao objasniti leksičke solidarnosti, tvrdi da je značenje usmjereno i polazi od imenice, a ne od glagola. Selektivna ograničenja kombiniranja kod nekih su glagola izraženija nego kod ostalih. Leisi (1971:77) razlikuje racionalne i ekspresivne glagole. Glagol je ekspresivan u onoj mjeri u kojoj ovisi o argumentima – imenicama u obliku objekata ili subjekta. Što je ovisnost manja i glagol može ulaziti u više kombinacija, glagol je racionalniji. Primjer ekspresivnog glagola je *pflücken* 'brati' koji dopušta samo mali broj predmeta (imenica) u funkciji objekta za razliku od racionalnih glagola s velikom imeničkom paradigmom. Stoga ekspresivni glagoli predstavljaju idealne kolokacijske kandidate.

Semantička sročnost, kako ju naziva Leisi (1971), odnosno semantička valentnost prema teoriji Helbig i Schenkel (1991), i pojam kolokacija vrlo su bliski, ali se ujedno moraju i razgraničiti. Semantička valentnost definirana je kao semantička podnošljivost ili mogućnost glagola da se na temelju semantičkih svojstava povezuje s drugim leksemima. Pri tomu nastaju slobodne leksičke sveze u kojima se leksemi povezuju na temelju semantičke srodnosti riječi temeljene na izvanjezičnoj stvarnosti i asocijativnosti ili u drugim slučajevima nastaju stabilne leksičke kolokacije. Postoje kolokacije u kojima se značenjska kompatibilnost pojedinačnih sastavnica ne može objasniti samo na temelju semantičkih obilježja kao što je prikazala Reder (2006) na primjeru sinonimnih glagola *bekommen/erhalten* 'dobiti'. Analizirani glagoli ipak nisu pravi sinonimi (istoznačnice) jer nisu potpuno komutabilni u svim leksičkim okruženjima.

Standardnojezično dopuštena je i ovjerena kolokacija *eine Krankheit bekommen* 'dosl. dobiti bolest tj. oboljeti', ali nije prihvatljiva i kombinacija **eine Krankheit erhalten*, dok je u drugoj kolokaciji *einen Auftrag bekommen/erhalten* 'dobiti nalog' moguć i jedan i drugi glagol, iako se u rječniku Helbig/Schenkel navodi da oba glagola zahtijevaju objekte u akuzativu sa semantičkim svojstvima +živo, +neživo, +apstraktno, što bi značilo da oba glagola ispunjavaju uvjet, a ipak je samo jedan dobio povlasticu supojavljivanja s imenicom *Krankheit*. Za razliku od kolokacije *eine Krankheit bekommen* u kolokaciji *dobiti nalog* postoji mogućnost supojavljivanja imenice *Auftrag* s jednim i s drugim glagolom: *einen Auftrag bekommen/erhalten*. Reder (2006:37) smatra da se odabir glagolske nadopune ne može uvijek objasniti značenjskim obilježjima koje glagol zahtjeva od svojih nadopuna. Značenje ne mora primarno uvijek polaziti od glagola koji u rečenici sintaktički ima potpuni prioritet i određuje svoje argumente već u danim slučajevima može polaziti i od argumenta, t.j. imenice u funkciji objekta u akuzativu: imenica (objekt) *Krankheit* u ovom slučaju odabire između dva glagola i zahtjeva jedan odgovarajući glagol, a to je *bekommen*, a ne *erhalten*.

Može se zaključiti da povezivanje jezičnih jedinica u kolokacije nije uvijek predvidivo ili je samo djelomično predvidivo, što dolazi do izražaja u kontrastu s drugim jezikom. Tako da se svi pojedinačni slučajevi slaganja leksičkih jedinica u kombinacije ne mogu u potpunosti obrazložiti samo na temelju semantičke valentnosti iako postoje brojne dodirne točke.

Stoga sintaktičko-semantička valentnost ostaje samo kao teoretski okvir, skup pravila u sustavu jezika, kao pretpostavka nužna za proučavanje različitih spojidbenih mogućnosti leksičkih jedinica (kolokabilnosti). Prema shvaćanju Sinclaira (1991:110) sintaktičke se strukture i leksičke jedinice ne odabiru odvojeno već istodobno.

Objašnjenje za uobičajenost (uzualnost) kolokacije: *eine Krankheit bekommen*, odnosno odabir glagola *bekommen*, a ne *erhalten* u gornjem primjeru može se protumačiti kao izraz pojedinačno jezičnih selekcijskih preferencija jezične norme. Govornici neke jezične zajednice imaju mogućnost odabira konkretne leksičke jedinice. Kada jednom nastanu, takve kombinacije leksičkih jedinica postupno se prošire i prihvaćaju u općejezičnoj uporabi te se konvencionaliziraju i institucionaliziraju (Seretan 2011). Nakon što se potpuno učvrste u jezičnoj uporabi, pojedinačne se sastavnice više ne mogu zamjenjivati drugim blisko značnim jezičnim elementima i ne mogu se parafrazirati odnosno preformulirati drugim izrazima. Postoje i brojni drugi primjeri takvih sintagmi čija neupadljiva uobičajenost (njem. *unauffällige Üblichkeit*) dolazi do izražaja tek u međujezičnoj usporedbi, a s njom i brojne pogreške

neizvornih govornika prilikom oblikovanja teksta jer zbog značenjske prozirnosti najčešće nisu svjesni stabilnosti ovih jezičnih izraza.

Reder (2006:39) u svom radu zaključuje da je pojam semantičke valentnosti statičan i nudi pravila povezivanja pojedinačnih sastavnih dijelova sintagme koji se nalaze u sustavu jezika dok je pojam kolokacija dinamičan i odnosi se na teorijski beskonačne spajidbene mogućnosti leksema temeljene na konvenciji koje prelaze granicu valentnosti.

Može se zaključiti da se kolokacijskom aspektu u novim rječnicima valentnosti koji se temelje na kontrastivnom pristupu i autentičnim primjerima kombinacija provjerenim i potvrđenim u suvremenim korpusima mora posvetiti dostatna pozornost. Takvi rječnici bi pored općih podataka o semantičko-sintaktičkoj valentnosti i gramatičkoj strukturi rečenica trebali sadržavati i podatke o kolokabilnosti leksema u neposrednom sintagmatskom okruženju.

Rezultat udruživanja leksičkih jedinica kolokacija je jezična realizacija specifičnih spajidbenih mogućnosti leksičkih jedinica u pojedinom jeziku. Kolokacije u naslanjanju na Feilkea (1998:72) koji pruža teorijsko objašnjenje za postojanje različitih vrsta idiomatski-ustaljenih višerječnih leksičkih sveza među kojima pored ostalih navodi najprototipnije primjere kolokacija poput *Zähne putzen* naziva se preferiranim svezama jer se odabir leksičkih sastavnica temelji na konvencionalnim preferencijama govornika u određenoj jezičnoj zajednici. U težnji da objasni tu pojavu Feilke (1998) razvija širi koncept idiomatičnosti, točnije naziv idiomatske ustaljenosti i/ili uvriježenosti (njem. *idiomatische Prägung sprachlicher Ausdrücke*) jezičnih izraza na semantičkoj (kolokacije), sintaktičkoj i pragmatičkoj razini. Njihova se stabilnost temelji na konvenciji. Takav pristup idiomatičnosti nalazi se i u temelju računalnojezikoslovnih metoda istraživanja stabilnih nizova riječi, višerječnih izraza svih vrsta, tzv. *uzualnih sveza* (Steyer 2013). Pri tome se ne radi o semantičkoj idiomatičnosti najuže skupine frazema već samo o idiomatski karakterističnim jezičnim izrazima koji su se ustalili u jezičnoj uporabi u određenoj jezičnoj zajednici. Među njima su i brojne kolokacije. Feilke (1996) razlikuje semantički (*Kohldampf schieben* 'biti jako gladan', *klipp und klar* 'reći što jasno i glasno'), sintaktički (*geschweige denn* 'a kamoli, a da se i ne spominje', *es ist nicht jedermanns* 'jer nije svačiji (ukus) ') i pragmatički stabilne višerječne jezične izraze (*meines Erachtens* 'u skladu s mojim mišljenjem'). Radi se o prethodno zadanim kompleksnim izrazima čvrste i nepromjenjive leksičke i sintaktičke strukture s kojima govornici u određenoj zajednici povezuju određena kompleksna značenja šira od izoliranih značenja pojedinačnih riječi. Njihova čvrstoća rezultat je potrebe govornika za savladavanjem i rješavanjem određenih rekurentnih komunikacijskih zadataka u raznim komunikacijskim situacijama. Preduvjet

pravilne uporabe idiomatski ustaljenih, unaprijed zadanih jezičnih izraza u ciljnom jeziku je visoka međukulturna prevoditeljska sposobnost tijekom procesa prevođenja i poznavanje kontrastivno nepredvidivih ustaljenih idiomatskih izraza i njihovih funkcionalnih prijevodnih istovrijednica u ciljnom jeziku. U naslanjanju na širi koncept idiomatičnosti kakav se nalazi u temelju korpusnih istraživanja stabilnih višerječnih leksičkih sveza, ustaljenih jezičnih obrazaca obuhvaćenih pod zajedničkim nazivom *uzualne sveze* jednog pravca korpusne lingvistike lingvističkog instituta Mannheim (Steyer 2013), kolokacije se smatraju dijelom šire idiomatske uporabe. Ponovljenom (rekurentnom) jezičnom uporabom dolazi do njihova ustaljivanja odnosno utiskivanja u svijest govornika, sve dok ne postanu normativne za sve članove određene društvene zajednice. Postoje kao gotove, unaprijed zadane, prethodno već usvojene cjelovite sveze. Preduvjet je uporabe za govornika određene jezične zajednice pored poznavanja stabilnosti sveze još i povezivanje sa odgovarajućim situacijskim kontekstom u kojemu se primjenjuju. Također su i preduvjet uspješne svakodnevne komunikacije jer činjenica da su unaprijed definirane, i postoje u gotovu obliku, govornicima olakšava i ubrzava (treba ih se samo prisjetiti!) komunikaciju u svakodnevnici te umanjuje umni napor koji bi inače ulagali u osmišljavanje novih izraza. Predstavljaju stabilan sastavni dio umnog rječnika, čvrste su i nezamjenjive strukture. Takvi su sinonimni pridjevi *stark/kräftig* u kolokacijama: *starke Brühe*, *starker Wind*, ali ne **kräftige Brühe*, **kräftiger Wind* za koje u hrvatskom jeziku postoji samo jedna prijevodna istovrijednica - pridjev: *jak* (*jaka juha*, *jak vjetar*).

Radi se o stabilnim konceptualnim jedinicama koje su pohranjene u mentalnom leksikonu kao jedna leksička cjelina. Njih izvorni govornik najčešće nije svjestan jer ih se pri potrebi mehanički prisjeća i priziva iz pamćenja te reproducira kao gotove cjeline.

Zbog toga nemaju status slobodne sveze u kojoj se pojedine leksičke sastavnice slažu na temelju poznavanja semantičkih i gramatičkih pravila već su kao reproduktivne leksičko-semantičke cjeline važan i neizostavan dio svakodnevne stereotipne idiomatske uporabe jezika.

2.4. Generativni pristup kolokacijama

Nezainteresiranost generativne lingvistike za fenomen kolokacija rezultat je zanimanja generativnih gramatičara za produktivnu razinu jezika, za ono što bi se na temelju gramatičkih pravila potencijalno moglo reći i što nikad prije nije bilo izgovoreno, a ne ono što je jezično već realizirano. Kolokacije kao reproduktivni dio jezika nisu bile objašnjive gramatičkim pravilima. Gramatici su pridavali veće značenje nego leksikonu. Smatralo se da ograničenim skupom gramatičkih pravila svaki govornik može proizvesti (generirati) neograničeni broj

novih rečenica dok je leksikon imao status spremnika jezičnih elemenata (leksema) ili leksičke građe uz pomoć koje bi se na temelju gramatičkih pravila mogli formulirati novi kompleksni izrazi. Tako su frazemi kao neslobodan, fiksirani dio jezika, koji se nije mogao objasniti gramatičkim pravilima pripali leksikonu. Kolokacije kao reproduktivni dio jezika vezan uz rekurentnu jezičnu uporabu čije ukupno značenje nastaje na slobodan način, tj. može se rekonstruirati kao zbroj značenja sastavnih dijelova, ali ne i objasniti gramatičkim pravilima također su pripale perifernom dijelu jezika. Osim toga smatralo se da ih ima malo te da ih nije potrebno objašnjavati. Generativistički pogled na jezik nespojiv je s kriterijem leksičke stabilnosti i čvrstoće kolokacija i ostalih idiomatski ustaljenih jezičnih izričaja čemu su se 80-ih godina prošlog stoljeća suprotstavili konstruktivisti dokazavši da područje idiomatski stabilnog, prethodno zadanog u jeziku nije iznimka već daleko šire nego što se smatralo. Naročito su tome doprinijela korpusno-lingvistička istraživanja autentičnog jezičnog materijala koja su pokazala postojanje kolokacija kao sastavnog dijela svakodnevnice komunikacije u velikom broju zbog čega se ne mogu smatrati područjem od rubnog značaja već temeljnim dijelom jezika.

2.5. Kreativnost i reproduktivnost jezične djelatnosti na primjerima engleskoga jezika

Sinclair (1991:110) opisuje leksičku razinu engleskog jezika u nastojanju da objasni čime se služi autor u pisanju tekstova. Uvodi dva bitna suprotstavljena načela jezične djelatnosti. S jedne strane autorima u pisanju i govoru na raspolaganju stoji područje idiomatičnosti (*idiom principle*), tj. nekretni, a time i reproduktivni dio jezika sa prethodno zadanim, gotovim jezičnim obrascima koje može primijeniti na određenom mjestu u tekstu. S druge strane postoji načelo slobodnog izbora (*open choice principle*) jezičnih jedinica i kreativnosti autora u slaganju leksema iz neograničenih mogućnosti odabira riječi iz jezičnog sustava. Autor teksta mora voditi računa jedino o gramatici. No Sinclair (1991) pokazuje da autor teksta nije uvijek potpuno slobodan prilikom odabira i slaganja jezičnih elemenata već povremeno ipak mora rabiti dvije ili više riječi kao prethodno zadane, gotove leksičke cjeline koje ne može proizvoljno slagati sam. Kao primjer navodi sintagmatski niz *of course* koji je unaprijed zadan, tj. prethodno konstruiran u jeziku. Tako da načelo slobodnog izbora nije dovoljno u pisanju teksta već ga nadopunjava načelo idiomatičnosti koje je odgovorno za ograničenost mogućnosti kombiniranja jezičnih elemenata što je Sinclair (1991) prikazao na pojavi kolokacija. Razlikuje slobodne kolokacije (engl. *open collocations*) u kojima su obje sastavnice u normalnom značenju i mogu se slobodno slagati od restriktivnih kolokacija (engl. *restricted*

collocations) poput *blind alley* 'slijepa ulica', *a cardinal error* 'kardinalna pogreška', *jog his memory* 'podsjetiti nekoga' u kojima jedna leksička sastavnica (imenica *alley*) zadržava normalna značenja dok je druga sastavnica (*blind*) višeznačna i ne može se definirati bez suodnosa sa imenicom. Restriktivne kolokacije ne dozvoljavaju leksičke varijacije čime Sinclair (1991) opravdava njihovo uvrštavanje u rječnik frazema.

Pojava velikih korpusa i njihova pretraživanja omogućila su da se uoči postojanje rekurentnih, standardiziranih jezičnih obrazaca, a time i kolokacija u vrlo velikom broju pa se pozornost znanstvenika sve više preusmjerava na ovaj fenomen koji ima utjecaj na leksikografiju.

Sinclair (1991) ističe veliku ulogu načela idiomatičnosti pod kojim podrazumijeva postojanje skupine stabilnih, prethodno konstruiranih, gotovih jezičnih obrazaca (engl. *semi-preconstructed phrases*):

„That a language user has available to him or her a large number of semi-preconstructed phrases that constitute single choices even though they might appear to be analysable into segments“ (Sinclair 1991:110).

Naziv *semi-preconstructed-phrases* bi odgovarao Hausmannovu (1985:118) nazivu polugotovi jezični proizvodi (njem. *Halbfertigprodukte der Sprache*) koje govornik pri potrebi mehanički izvlači iz 'ropotarnice starudija' (njem. *Rumpelkammer*) kako ju je nazvao Stein (1995). Svaki govornik misli da je kreativan i ne pomišlja na to da se samo ponavlja jer je isti jezični izraz prije njega koristilo nebrojeno mnogo govornika, mnogo puta u brojnim situacijama, generacijama prije njega, sve dok se nije stabilizirao i ustalio u uporabi postavši tako zajedničkom svojinom svih govornika jezične zajednice.

Sinclair (1991) smatra da je jezik izrazito idiomatičan i kritizira preveliki značaj koji se pridaje gramatici jer u jeziku ima manje pravilnosti nego što se tradicionalno smatralo.

Načelo slobodnog izbora u jeziku time se pokazalo iluzijom, a stereotipnim izrazima najrazličitijih vrsta pripisala značajnija uloga u jeziku.

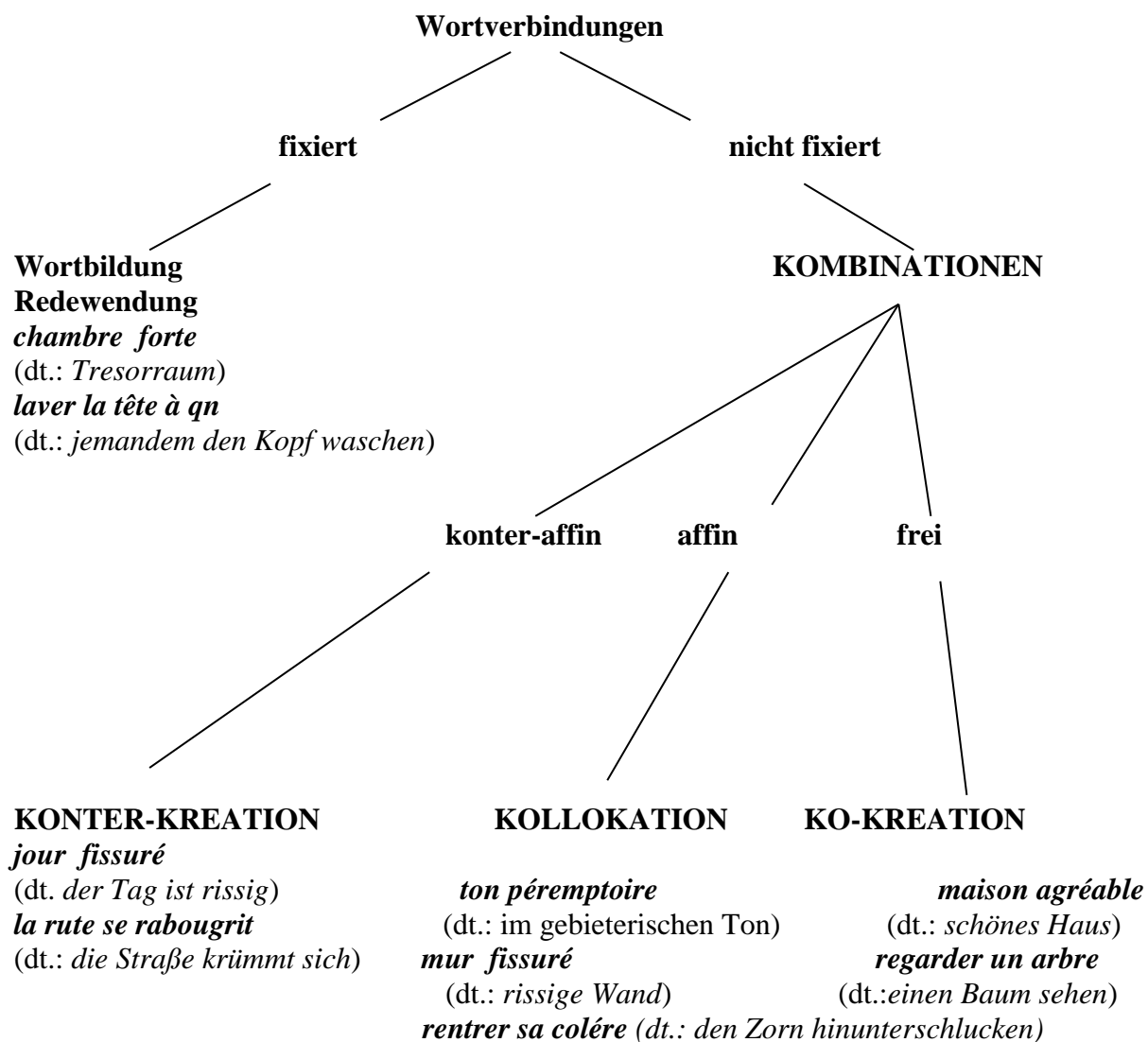
2.6. Kolokacije u novijim jezikoslovnim istraživanjima

2.6.1. Hausmannova klasifikacija višerječnih leksičkih sveza

Tipologiju je leksičkih sveza na sintagmatskoj razini predložio njemački jezikoslovac Hausmann (1984:398/399) koji se oštro suprotstavlja kolokacijskom konceptu britanskog kontekstualizma i angloameričke korpusne lingvistike. Alternativno razvija model kolokacije koji polazi od puno užeg shvaćanja pojma kolokacija u kojemu se ne može svako sintagmatsko

supojavljivanje jezičnih jedinica na temelju statističke signifikantnosti nazvati kolokacijom primjerice vrlo se često supojavljuje veznik *da* s određenim članom *der* (...*dass der*...) iako ove dvije jedinice nisu u značenjskom odnosu. Hausmannov pristup koji je Lehr (1996) nazvala frazeološkim pristupom do danas je ostao prevladavajući u germanističkom jezikoslovlju. Namjera mu je prvenstveno učiniti ih upotrebljivim za leksikografske potrebe i tipografski označiti kako bi bile prepoznatljive kao stabilne sintagme u strukturi rječničkog članka. Teži boljem prikazu kolokacija natuknica (1977; 1988) u jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima s ciljem razgraničenja od ostalih leksičkih sveza, prvenstveno od slobodnih sveza kao leksikografski nezanimljivih. Bez istaknutosti frazeološkog obilježja stabilnosti strukture i nepromjenjivosti pojedinih leksičkih sastavnica, kolokacije ostaju neuočljive, izjednačavaju se sa slobodnim svezama, a u leksikografiji na taj način ostaju nevidljive i skrivene u sklopu primjera pojašnjenja natukničkih značenja što će se prikazati naknadno u analizi leksikografskoga prikaza odabranih primjera kolokacija.

Kao polazište za nastanak tipologije poslužio se njemačkim prijevodom francuskog romana *La dentelliere* (njem. *Spitzenklöpplerin*, hrv. 'čipkarica') iz 1977. god. gdje na raznim mjestima u tekstu pronalazi primjere pogrešno shvaćenih i netočno (doslovno) prevedenih francuskih leksičkih kombinacija na njemački jezik. Kao što se vidi iz crteža 1. kombiniranje pojedinačnih leksema nije neograničeno prepušteno dosjetljivosti i kreativnosti prevoditelja već se prema shvaćanju Hausmanna (1984:398) razlikuju morfosintaktički postojane/stabilne (tzv. pseudokombinacije) od nepostojanih/nestabilnih pravih kombinacija (njem. *echte Kombinationen*). Dijeli ih na vezane (fiksirane) i nevezane (nefiksirane) sveze:

Slika 1: Hausmannova tipologija leksičkih sveza s dodatkom ilustrativnih prijevoda francuskih leksičkih sveza na njemački jezik.

Fiksirane sveze obuhvaćaju složenice poput franc. *chambre forte* (njem. *Tresorraum*, hrv. 'riznica') i frazemi franc. *laver la tête à qn* (njem. *jemandem den Kopf waschen*, hrv. 'oprati glavu', 'ukoriti koga'). S obzirom na nastajanje ukupnog značenja frazemi se mogu shvatiti kao jedna cjelina ili jedan jezični znak jer im značenje ne nastaje zbrojem značenja pojedinih sastavnica već se može govoriti jedino o značenju na razini izraza kao cjeline ili o unaprijed zadanom značenju.

Nefiksirane sveze su one leksičke sveze kod kojih za razliku od fiksiranih sveza do izražaja dolazi kompozicionalnost odnosno semantička prozirnost (ili Fregeovo načelo) što znači da za razliku od frazema ukupnost značenje nastaje kao zbroj značenja njihovih sastavnica. Unutar ove skupine Hausmann (1984:398) razlikuje sukreacije za koje navodi primjere iz francuskog

jezika: *lijepa kuća, vidjeti drvo*, kolokacije: *napuknut zid, progutati bijes* i kontrakreacije: *napuknuti dan*, najčešće u književnim dijelima kao stilsko sredstvo pojedinih autora.

Sukreacije (= slobodne kombinacije) su sveze leksema koje se u skladu s osnovnim gramatičkim i semantičkim pravilima povezuju u slobodne kombinacije, primjerice franc. *une maison agreable* (njem. *ein schönes Haus*, hrv. 'lijepa kuća'). Govornik koji rabi takve sveze nema osjećaj da primjenjuje gotove jezične proizvode već da u skladu s pravilima jezičnog sustava kreativno povezuje riječi.

Kolokacije (= kombinacije u odnosu bliske naklonosti/afiniteta) prema Hausmannu (1984:398) sveze leksema koji se međusobno mogu ograničeno kombinirati te se u skladu s diferenciranim semantičkim pravilima i određenom dodatnom uobičajenošću povezuju s riječima prema kojima imaju određeni afinitet. Pri čemu afinitet Hausmann (1984:398) definira kao sklonost dviju riječi da se pojavljuju zajedno. Kao primjer ovakve kombinacije čije se leksičke jedinice nalaze u odnosu bliske povezanosti, Hausmann navodi franc. *rentrer sa colere* (njem. *den Zorn hinunterschlucken*, hrv. 'progutati bijes') oder *un mur fissure* (*rissige Wand*, hrv. *napuknuti zid*) kao polugotovi jezični proizvodi koje govornik ne kombinira na kreativan način, tj. potpuno slobodno prema vlastitoj potrebi već ih se prisjeća kao gotovih cjelina, a slušatelj ih doživljava kao poznate. O tome govori i konstrukcijska gramatika (usp. Goldberg 1995). Za njih su ti naučeni obrasci najbitniji i govore o skladištenju cijelih obrazaca/fraza/izraza, a ne samo pojedinih riječi.

Protukreacije (= kombinacije u odnosu međusobne nenaklonosti) u Toj grupi se prema Hausmannu (1984:398/399) nalaze stilski obilježene sveze leksičkih jedinica u kojima se riječi s ograničenom mogućnošću kombiniranja pod određenim minimalnim semantičkim uvjetima povezuju s riječima koje su izvan njihovog normalnog područja kombiniranja. Takve kreacije u odnosu međusobne nenaklonosti su franc. *le jour est fissure* (doslovno: *der Tag ist rissig*, hrv. 'dan je napuknut'), *la route se rabougrit* (doslovno: *die Straße krümmt sich* hrv. 'ulica vijuga'). Ovakve leksičke sveze dijele sa sukreacijama slobodu međusobnog kombiniranja i time pripadaju kreativnoj jezičnoj razini *parole*. Nastaju na posebno kreativan način jer krše sva pravila kombiniranja jezičnih jedinica dok su-kreacije podliježu temeljnim semantičkim pravilima kombiniranja. Stoga se i nazivaju „protukreacijama“. Rijetke su, često čak jedinstvene i obilježje funkcionalnog stila jezika (Hausmann 1984:399).

S aspekta uobičajenosti kolokacije su kombinacije upadljive uobičajenosti, sukreacije neupadljive uobičajenosti, dok su protukreacije kombinacije upadljive neuobičajenosti (Hausmann 1984:399).

2.6.2. Kolokacije u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi

Istraživanja leksičkog aspekta kolokacija u hrvatskoj literaturi relativno su novija pojava. Dok se u europskom jezikoslovlju zanimanje za tu leksičko-semantičku pojavu sintagmatske razine pojačalo u protekla dva do tri desetljeća (točnije od 80-ih godina prošlog stoljeća), kolokativna obilježja hrvatskog leksika su skromno tematizirana. Ne postoji općejezični kolokacijski rječnik sa sustavnim opisom i popisom kolokacija koji bi se temeljio na suvremenom korpusu hrvatskoga jezika. Kolokacije kao leksičko-semantička pojava sintagmatske razine nisu jednoznačno definirane ni tipografski istaknute i odvojene od slobodnih leksičkih sveza, iako se u hrvatskom jednojezičnom rječniku (Anić 2009) u vrlo velikom broju pojavljuju u sklopu primjera kojima se objašnjavaju rječničke natuknice. U kroatističkoj literaturi kolokacije se definiraju kao pojava sintaktičko-sintagmatske razine. Tako prema definiciji autora Silić i Pranjković (2005:261) postoji fenomen koji autori nazivaju sintagmemom.

„Spojevi riječi ili sintagmemi jedinice su sintaktičke razine koje se sastoje od najmanje dviju međusobno povezanih sastavnica ili tagmema, tj. samoznačnih riječi i/ili oblika, npr. mirno more, graditi kuću baviti se trgovinom i dr. Tagmemi se udružuju u sintagmeme na osnovi zavisnosti. Nadređeni tagmem naziva se glavnim ili jezgrenom, a podređeni zavisnim tagmemom“.

Ovo bi donekle odgovaralo Hausmannovoj osnovi i kolokatoru, tj. opis nastanka značenja od značenjski nadređene ka značenjski podređenoj sastavnici. No autori opisuju sintaktičke sveze među riječima, a ne kolokacije kao unutarjezičnu semantičku pojavu sintagmatske razine. Ostaje problem nastanka ukupnog kolokacijskog značenja i izrada jasne definicije leksičkih kolokacija pa tako Petrović (2007: 589) navodi da su kolokacije čvršći i restriktivniji spoj u odnosu na slobodne sintagme. Kod kolokacija je mogućnost zamjene članova mala ili nikakva zbog ograničenog odabira potencijalnih članova koji s drugim članom kolokacije mogu stajati u sintagmatskim odnosima. Zamjenom jednoga člana kolokacije nastaje nova kolokacija s posve novim značenjem.

Jednoznačna jezikoslovna definicija bi bila smjernica u izradi dvojezičnih rječnika općeg jezika jer bi se točno znalo koje leksičke sveze u hrvatskom jeziku se nazivaju kolokacijama i zašto

moraju biti tipografski istaknute i uvrštene u rječnik posebice u rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom ili aktivni rječnik kojemu je hrvatski izvorni jezik, a njemački ciljni jezik. Naziv kolokacija pokriva različite jezične pojave pa čak postoji i neusustavljenost naziva. Tako se pored naziva kolokacija pojavljuje i naziv kolokacijska sveza (usp. Blagus-Bartolec 2008 i 2014) kojom ih autorica definira kao unutarjezičnu pojavu za potrebe vlastitog istraživanja kolokacija u hrvatskim jednojezičnim rječnicima i na taj način razgraničava od definicije pojma kolokacija u stranoj literaturi

Postoji bogata tradicija sintagmatskih istraživanja u kojima se kolokacije pojavljuju pod raznim nazivima koji se odnose na izraze veće od jedne riječi: višeleksičke jedinice, višeleksičke sveze, skupine riječi, skupovi riječi, višječlani nazivi, višerječne sveze. Tafra (2005) spominje i vezane i nevezane sintagme, kolokacije, lokucije, idiome. Radi se o neustaljenosti i nesustavnosti nazivlja za višerječne leksičke skupine jer prema autorici nedostaju odgovarajuća istraživanja kojima bi se razgraničile različite vrste leksičkih sveza.

U novije se vrijeme tematiziraju s aspekta poučavanja hrvatskog jezika i problema u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom na receptivnoj i produktivnoj razini (Ordulj 2014).

Zanimanje za kolokacije uvijek sadrži kontrastivnu dimenziju pa se tako kolokacije hrvatskoga jezika najprije počinju opisivati i istraživati u odnosu na engleski jezik prije svega zaslugom Ivira (1984), i (1992/93). Pojam kolokacije (Ivir /1992-1993:118) definira kao susmještaj (prema latinskom *com* 'zajedno' + *locare* 'smjestiti') i tvrdi da riječi ulaze u kolokacije sa svojim prototipnim ili jezgrenim značenjem, koje se u kolokaciji oblikuje u konkretno, specificirano značenje koje favorizira ili dopušta konkretni kolokat.

Kontrastivnim istraživanja kolokacija njemačkoga i hrvatskoga jezika s teorijskog i primijenjenog aspekta bavila se Karačić (2003), Stojić i Štiglić (2011), Stojić (2012), Košuta (2012). Općeoznanstvene kolokacije u hrvatskom jeziku do sada se nisu tematizirale, dijelom i zbog nepostojanja digitalnih korpusa suvremenog hrvatskog znanstvenoga jezika kojima bi se takva istraživanja omogućila.

Zbog toga se rasvjetljavanje pojma općeoznanstvenih, transdisciplinarnih kolokacija u hrvatskom jeziku može smatrati jednim od znanstvenih doprinosa ovoga rada.

2.7. Semantički kriteriji opisa kolokacija

2.7.1. Osnova i kolokator

Kolokacije se u jezikoslovnoj literaturi definiraju kao sveze čije se značenje može analizirati, tj. nastaje kao zbroj značenja pojedinačnih sastavnica (Lehr 1998), a ipak se pojedinačne sastavnice ne mogu neograničeno slobodno zamjenjivati drugim mogućim sastavnicama (usp. Lehr 1998; Hausmann 1984). Statistički pristup pojmu kolokacija i općenito kontekstualizam koji se bavi opisnom analizom leksika isključuju nastanak značenja iz analize kolokacija, odnosno ne povezuje dovoljno kolokacije i semantiku njezinih pojedinačnih sastavnica. Tako da se u radovima nekih jezikoslovaca koji se bave korpusno baziranim analizama kolokacija kolokacijom može nazvati svako čestotno i gramatički pravilno supojavljivanje jezičnih jedinica (usp. Kjellmer 1984 i 1987) koje se ne moraju nužno nalaziti u smislenoj značenjskoj relaciji temeljenoj na suodnosu dvaju riječi na sintagmatskoj razini. Međutim kolokacijsko značenje koje proizlazi iz neravnopravnog značenjskog suodnosa pojedinačnih kolokacijskih sastavnica bitna je pretpostavka definicije u ovom radu. Značenje unutar kolokacije usmjereno je i polazi od značenjski prevladavajuće (determinirajuće) leksičke sastavnice ili osnove ka podređenoj (determiniranoj) kolokacijskoj sastavnici ili kolokatoru. Takav koncept kolokacija dolazi do izražaja poglavito u pedagoškom pristupu poučavanja jezika i pedagoškoj leksikografiji, tj. služi leksikografskim potrebama sustavnijeg unosa kolokacija u jednojezične i dvojezične rječnike pod osnovom ili pod kolokatorom kao mjestu gdje će se najlakše moći pronaći. Treba posebice uzeti u obzir odabir leksikografski relevantne natuknice u odnosu na potrebe korisnika rječnika, posebno što se tiče brzine pronalaženja tražene kombinacije, ali i u odnosu na važnost leksičke kombinacije u učenju jezika. Pri izradi rječnika kao kriterij odabira kolokacija za unos u rječnik treba uzeti nepredvidivost (idiosinkratičnost) kolokacije u odnosu na strani jezik primjerice *Telefonnummer wählen* 'birati telefonski broj' (španjolski *componer un numero* '*sastaviti'). Kolokacije se lako razgraničavaju od frazema u kojima je došlo do potpune preobrazbe značenja pojedinih sastavnica poput *bei jemandem zu tief in die Augen schauen*, hrv. 'zaljubiti se u koga' te nije moguće izostaviti ili zamijeniti niti jednu od postojećih sastavnica jer bi došlo do narušavanja značenjske cjeline, slično kao kod i frazema *bei jemandem ins Fettnäpchen treten* 'stati komu na žulj', a također i *etwas lasst viel/sehr zu wünschen übrig* 'nešto (uopće) nije zadovoljavajuće'.

Kod kolokacija postoji čvrstoća i nepromjenjivost leksičke strukture kao značajka po kojoj se razlikuju od slobodnih sveza i koja ih dovodi u blizinu frazema, ali za razliku od frazema odlikuje ih potpuna značenjska prozirnost *Abschied nehmen* 'oprostiti/oprašati se', *Familie gründen* 'zasnovati obitelj', *Firma gründen* 'zasnovati tvrtku', *Stiftung gründen* 'zasnovati

zakladu', *Verdacht schöpfen* 'posumnjati', *Mut schöpfen* 'povratiti hrabrost', *Mode schöpfen* 'kreirati modu', *Kraft schöpfen* 'crpiti snagu', *Wasser schöpfen* 'zagrabiti, crpsti, (iz)vaditi vodu (iz izvora)' kao obilježje koje ih dovodi u neposrednu blizinu slobodnih kombinacija *Auto / Schal / Kleid / Buch / Haus kaufen*, hrv. 'kupiti auto / šal / haljinu / knjigu / kuću'. Slobodne sveze sastoje se od dviju značenjski samostalnih sastavnica koje se mogu neograničeno kombinirati *den Beruf wählen* 'odabрати zanimanje', *Hochzeitskleid wählen* 'odabрати vjenčanicu', *neue Haarfarbe wählen* 'odabрати novu boju kose', itd. Zbog toga Hausmann (1984) kao kriterij razlikovanja uvodi značenjsku progresivnost ili usmjerenost značenja od imenice kao značenjski potpuno samostalne (autosemantičke) sastavnice koja unutar kolokacije zadržava isto značenje kakvo ima i izvan kombinacije prema djelomično prozirnog ili poluprozirnog (Ludwig 2005), značenjski nesamostalnom (sinsemantičkom) kolokatoru čije se značenje može aktualizirati tek u dodiru s imenicom. Imenice naziva osnovama (njem. *Basis*) i time naglašava osnovnu ulogu imenice u oblikovanju teksta na stranom jeziku koje je u većini slučajeva (ali naravno ne u svim) progresivno i polazi od osnove, npr. od *Parade* prema *abnehmen* 'izvršiti smotru postrojbi, pozdravljati svečani mimohod', tj. od sistema prema normi (Hausmann 2008:4). Imenica *Parade* zadržava značenje kakvo ima izvan kolokacije ('vojni mimohod, smotra postrojbi') za razliku od kolokatora *abnehmen* ('izvršiti') koji izvan kolokacije *Parade abnehmen* ima drugačije značenje, 'preuzeti, skinuti, skidati, ukloniti, 'smanjivati, postajati manji', tj. niz različitih značenja koja se realiziraju funkcionalnom kontekstualizacijom.

U značenjskom pristupu kolokacijskom fenomenu pojedinačne kolokacijske sastavnice nalaze se u odnosu međusobne zavisnosti. Zbog neizjednačena statusa leksičkih sastavnica može se govoriti i o hijerarhijskom ustroju značenja kolokacija. Primjerice pridjev *hart* 'tvrđ' u denotativnom značenju odnosi se na tvrdoću materijala *harte Matratze* 'tvrđ madrac', ali u kolokacijskom odnosu *harte Zeit* razvija dodatno značenje, tako da se teško može na primjeren način definirati bez determinirajuće imenice. U dodiru s drugim imenicama razvija brojne značenjske varijante, primjerice *harte Zeit* 'teško (tegobno) vrijeme', *harte Drogen* 'teške droge', *hartes Wasser* (kem.) 'tvrda voda', *harte Arbeit* 'naporan posao', *harte Worte* 'teške riječi', *harte Burschen* 'robusni (žilavi) momci'. Zbog ekonomičnosti i uštede prostora rječnika Hausmannov (1984) koncept značenjskog ustroja kolokacija s jednom podređenom i jednom nadređenom značenjskom sastavnicom, tj. osnovom pod kojom se unose kolokacije u jednojezične opće rječnike s produktivnom korisničkom funkcijom kakav zastupaju i drugi leksikografi (Bergenholtz/Mugdan), prevladava u izradi novih kolokacijskih rječnika

(Quasthoff 2011 ili Buhofer et.al. 2014). Takvi rječnici su kao produktivni rječnici namijenjeni autorima kao pomoćno sredstvo u aktivnoj izradi tekstova jer svako oblikovanje teksta polazi od osnove, a ne od kolokatora (Hausmann 1984:401). Taj se pristup kolokacijama naziva još i *onomaziološkim*⁴ pristupom za razliku od *semaziološkog pristupa*⁵ koji se također odražava na mjesto njihova unosa u rječnik pod kolokatorom kao natuknicom (vidi Cop 1990:39 prema Zöfgen (1994:164)). Semaziološki pristup primijenjen je u engleskim jednojezičnim rječnicima s pedagoškom namjenom ALD 3, DCE 1, CULD. Cop (1990) je na temelju analize 270 rječničkih natuknica koje je proveo Arican (1985) došla do zaključka da su dvodijelne leksičke sveze pretežito unijete pod kolokatorom da bi se objasnilo njegovo značenje pomoću osnove, a ne da bi se objasnila uporaba osnove u njenom kolokacijskom okruženju. Prema Cop sve ide u prilog tezi da je rječnik primarno namijenjen razumijevanju značenja, a ne oblikovanju teksta: „meaning and the reception of texts (i.e. the semasiological approach) is still given priority over the production of texts“ (Cop 1990:39).

Svoje shvaćanje o strukturi značenja kolokacija sam Hausmann (2004:320) naziva „shvaćanjem u kojemu značenje polazi od osnove“. Jedna od sastavnica kolokacije pri tome ima determinirajuću ulogu osnova, a to je u kolokaciji koja se sastoji od glagola i imenice uvijek imenica koja sebi bira kolokator (glagol), tj. kojoj je glagol značenjski podređen. Dok kod Porziga (1934) značenje još uvijek polazi od glagola *bellen* : *Hund*, Hausmann prekida s tradicionalno dominantnom ulogom glagola kakvu mu i pripada u valencijsko-rekcijskim odnosima u kojima glagol uređuje svoje sintaktičko okruženje i u obliku semantičkih obilježja koja nameće imenicama postavlja značenjska ograničenja imenicama (svojim nadopunama u funkciji subjekta ili objekta). Npr. glagol *fließen* ‘teći’ zahtjeva da se položaj subjekta popuni leksemima sa semantičkim svojstvom [+tekućine]. Novi hijerarhijski ustroj dvodijelnih kolokacijskih sveza kojima kasnije dodaje i trodijelne (*Tripelstrukturen: scharfe Kritik üben*), određuje kognitivno-semantičkim, a ne sintaktičkim kriterijima. Naglašava središnju ulogu imenice u nastanku značenja. Prilikom oblikovanja teksta na stranom jeziku nije dovoljno samo poznavanje valentnosti glagola dvaju jezika već je za svakog autora potrebno poznavati i

⁴ Onomaziološki pristup kolokacijskim znanjima podrazumijeva da govorniku ili autoru koji želi jezično realizirati neki izvanjezični koncept na raspolaganju mora stajati i uobičajena kolokacija za aktivnu primjenu u govoru ili u pisanju, što pretpostavlja i aktivnu ovlađanost kolokacijskim kompetencijama. Kod unosa u rječnik takav pristup podrazumijeva da uz svaku osnovu u strukturi rječničkog članka budu prikazani kolokatori koji će ovisno o tipu i opsegu rječnika pokriti različite korisničke potrebe.

⁵ Semaziološki pristup odnosi se na razumijevanje ukupnog značenja kolokacije koje se često čak i unatoč prozirnosti ne može izravno protumačiti pa će korisnik objašnjenje nejasnog ili nepoznatog značenja intuitivno tražiti u rječniku pod kolokatorom kao natuknicom, u očekivanju da će ga ta kolokacijska sastavnica dovesti na do pravilnog značenja (vidi Cop (1990, 1991).

leksičku razinu i spajdbene mogućnosti leksema s ostalim leksemima, temeljene na konvenciji, kako bi nastao pravilan, stilski besprijeoran tekst. Značenjski odnos unutar kolokacije usmjeren je od imenice kao nadređene sastavnice ka kolokatoru (glagolu), koji svoje značenje ostvaruje tek u dodiru s imenicom. Višeznačnost riječi, primjerice glagola *decken* 'prekriti, pokriti' prepreka je postojanju kontrastivne leksikografije na razini pojedinačnih, tj. izoliranih riječi, smatra Hausmann (2004), ali dopušta mogućnost postojanja kontrastivne leksikografije na razini opisa kolokacija izvornog i ciljnog jezika. Takvo shvaćanje može se podržati i oprimjeriti glagolom *decken* koji u ovisnosti o funkcionalnom kontekstu razvija razna značenja (*Tisch decken* 'postaviti stol', *Stute decken* 'opasati kobilu', *Kosten decken* 'pokriti troškove', *Bedarf decken* 'pokriti potrebe'). U suodnosu s različitim imenicama koja se mogu definirati tek proučavanjem značenjskog odnosa kolokacijskih sastavnica. S obzirom na to da se u radu polazi od shvaćanja da svaki rječnik ima i određenu pedagošku funkciju (a da se pri tome ne mora raditi o rječniku s primarno pedagoškom namjenom) i da smo svi kao potencijalni korisnici rječnika skloni posegnuti za rječnikom u brojnim nedoumicama oko odabira pravilne semantičke istovrijednice, kada tražimo pomoć u svakodnevnim situacijama razrješavanja značenjskih dvojbi, bilo da se radi samo o receptivnim potrebama ili produktivnim potrebama, svaki bi kvalitetan dvojezični rječnik općeg jezika trebao olakšati razumijevanje, govor i pisanje teksta na stranom jeziku na razini uspostave sintagmatskih istovrijednica u izvornom i ciljnom jeziku.

Imajući na umu takve potrebe korisnika rječnika naslanjajući se na Hausmanna smatra se da korisnici ne posežu za jednojezičnim rječnikom tražeći najprije kolokator (*blond*) da bi potom odredili osnovu (*Haar*) već definiraju značenje polazeći od imenice jer su osnove (imenice) one koje označavaju predmete i pojave ovoga svijeta. Osnova može definirati samu sebe pa je u tom smislu imenica semantički autonomna (npr. *Junggeselle*), a kolokator sinsematičan (*eingefleischt*) o njoj ovisan, tako da se može definirati tek u odnosu s osnovom. Stoga je kolokator prema Hausmannu (2004:315) nepredvidiv, što dolazi do izražaja kad se prevoditelj ili neki drugi korisnik/ca u svom radu suoči s karakterističnom kolokacijom u izvornom jeziku za koju traži odgovarajuću prijevodnu istovrijednicu u ciljnom jeziku. Primjerice za njemačku kolokaciju *das Kind stillen* postoje hrvatski kontrastivni korespondenti 'dijete, umiriti, utišati', ali ne postoji potpuna prijevodna istovrijednica (semantička sročnost u izvornom i ciljnom jeziku) 'dojiti dijete' već se može govoriti samo o djelomičnoj kontrastivnoj prijevodnoj istovrijednosti pojedinih leksičkih sastavnica kolokacije. Pri tome se prilikom procesa kodiranja, imenice (osnove) pokazuju kao potpune prijevodne istovrijednice, dok je kolokator

nepoznanica i može jako odstupati od svog primarnog značenja zbog čega uvijek postoje nedoumice i nesigurnosti oko izbora primjerenog kolokatora. Nadalje smatra se da bi postojanje kolokacija i njihovih funkcionalnih prijevodnih istovrijednica koje bi u što većem broju bile obuhvaćene dvojezičnim općim rječnicima trebalo olakšati njihovu svakodnevnu uporabu u govoru ili u pisanju.

Sukladno Hausmannu (1985:119) imenica je najvažnija vrsta riječi zbog toga što: „imenice označavaju predmete i pojave ovoga svijeta o kojima se nešto treba reći“ te bi se prema tome sve kolokacije u leksikografskom prikazu unutar rječničkog članka u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom trebale unositi pod osnovom, a ne pod kolokatorom. Glagol kao osnova u kolokaciji *blauäugig anschauen* gledati nekoga plavooko, ‘naivno gledati’, tj. biti naivan koja se često pojavljuje u političkim (raz)govorima, *schwer erkranken* ‘teško oboljeti’) ili pridjev kao osnova (*tief blau* ‘duboko plav’, *schwer krank* ‘teško bolestan’) dolazi u obzir samo onda kada su pobliže definirani prilogom. Kao primjer jednojezičnoga rječnika koji može poslužiti kao uzor svim ostalim rječnicima jer su kolokacije unijete pod osnovom, a ne kolokatorom što olakšava snalaženje u rječniku, tj. autorski rad i pomaže korisnicima u oblikovanju teksta, Hausmann navodi *Student's dictionary of Collocation* (1989) za koji je sam napisao predgovor.

Takvo razmišljanje čini se prihvatljivim jer su imenice univerzalne kategorije u jezicima i jer imaju ulogu upućivanja na referenta. U prilog tezi o univerzalnosti imenica ide definicija koju daje (Borucinsky 2015:1).

„... jer su imenice ona vrsta riječi koja se referira na bića, stvari i pojave, prisutne u ustroju svakog ljudskoga jezika te imaju prototipni pojmovni temelj i prototipne gramatičke službe“.

Njih se autor lakše prisjeća i brže osvijesti u raznim komunikacijskim situacijama kad nastane potreba za brzim izražavanjem i sporazumijevanjem na stranom jeziku za razliku od višeznačnoga kolokatora, specifična značenja.

Kolokator može imati snažno izraženo obilježje značenjske neprozirnosti poput pridjeva *blauäugig* ‘plavook’ u njemačkoj kolokaciji *blauäugig anschauen* ‘naivno gledati’ ili pridjev *blind* u kolokaciji *blinder Passagier* ‘slijepi putnik’. Sukladno Hausmannu (2004:314) bi se polu-idiomatične kolokacije (*blinder Passagier*) trebale klasificirati kao kolokacije jer im se može odrediti osnova i kolokator dakle imaju dvodijelnu strukturu kolokacija. Pri tome osnovu predstavlja imenica *Passagier* jer je prozirna, a pridjev *blind* kolokator sa snažno izraženim obilježjem idiomatičnosti. Također i polu-idiomatični poredbeni frazemi poput *dumm wie*

Bohnenstroh 'glup kao stup' prema shvaćanju Hausmanna (2007:218) imaju strukturu osnova i kolokator. Uspoređivano je svojstvo ljudska glupost i njezina intenzivnost. Pri tome se pridjev *dumm* 'glup' rabi u doslovnom značenju i predstavlja osnovu dok je *Bohnenstroh* predmet usporedbe (*tertium comparationis*) u ulozi kolokatora s jakim obilježjem idiomatičnosti i nepredvidivosti koji se ovisno o pojedinom jeziku može vrlo snažno razlikovati. Poluidiomatične izraze poput *einen Streit von Zaun brechen* 'započeti svađu' Hausmann također pridružuje kolokacijama, pri čemu prozirna sastavnica *Streit* predstavlja osnovu dok je izraz *von Zaun brechen* prema Hausmannu kolokator (2007:218). Ipak status nekih sveza nije lako odrediti samo na temelju dvodijelne strukture jer postoje dvodijelne sveze poput *dicker Hund* 'gruba greška', *elender Hund* 'bijednik' ili *blaue Bohne* 'puščani metak' (plavetnilo se odnosi na boju olova od kojeg je metak izrađen), *kalter Kaffee* 'stara vijest koja više nije senzacionalna' kod kojih ni jedna od sastavnica nema svojstvo semantičke prozirnosti već se radi o potpunim frazemima čije značenje nije zbroj značenja pojedinačnih sastavnica.

2.8. Strukturni kriteriji opisa kolokacija

2.8.1. Morfosintaktička tipologija

Važna pretpostavka uočavanja i imenovanja neke kombinacije leksema kolokacijom jest postojanje stabilne sintaktičko-semantičke relacije među kolokacijskim sastavnicama. U širem statističkom pristupu svako se čestotno supojavljivanje jezičnih jedinica u neposrednom sintagmatskom okruženju uzima kao kriterij imenovanja kolokacijom (npr. ... *the house*... '(ova) kuća...'), čak i ako se ne nalaze ni u kakvoj značenjskoj vezi. Posljedica toga je da se svako slučajno supojavljivanje jezičnih jedinica moglo nazvati kolokacijom.

Pristup pojmu kolokacija u ovome radu temelji se na povezivanju i kombiniranju užeg značenjskog pristupa i šireg računalnojezikoslovnog, a kolokacije se razgraničavaju od supojavnica. Takvo razgraničenje važno je zbog leksikografske usmjerenosti istraživanja u praktičnom dijelu i odabira kolokacija relevantnih za leksikografski prikaz. U nastavku se prikazuje Hausmannov pristup uočavanju i imenovanju kolokacija unutar određenog sintaktičkog obrasca i morfosintaktičkoj tipologiji kolokacija, stoga što nudi najbolje razrađen sintaktički okvir unutar kojeg se može proučavati semantički aspekt kolokacija.

U međunarodnom priručniku za leksikografiju (1989:1010) Hausmann definira kolokacije kao karakteristične značenjske kombinacije riječi unutar sljedećih dvodijelnih struktura:

a) substantif +adjectif (epithete): (hrv. *imenica+pridjev*)

- b) substantif + verbe: (hrv. *imenica+glagol*)
- c) verbe + substantif (objet): (hrv. *glagol+imenica*)
- d) verbe + adverbe: (hrv. *glagol+prilog*)
- e) adverbe + adjectif: (hrv. *prilog+pridjev*)
- f) substantif + (prep.) + substantif: (hrv. *imenica+prijedlog+imenica*)

Kao što je razvidno iz tablice 1 Hausmann (1989:1010) uspoređuje kolokacije engleskoga, njemačkoga i francuskog jezika što može poslužiti kao smjernica leksikografu pri odluci koje sintagme se prilikom izrade rječnika mogu nazvati kolokacijama i smatrati leksikografski relevantnima za unos u rječnik.

Tablica 1. Šest osnovnih strukturnih tipova kolokacija (Hausmann 1989:1010).

a) <i>confirmed bachelor</i>	<i>eingefleischter Junggeselle</i>	<i>célibataire endurci</i>
b) <i>his anger falls</i>	<i>Zorn veriraucht</i>	<i>la colère s'apaise</i>
c) <i>to withdraw money</i>	<i>Geld abheben</i>	<i>retirer de l'argent</i>
d) <i>it is raining heavily</i>	<i>es regnet in Strömen</i>	<i>il pleut à verse</i>
e) <i>seriously injured</i>	<i>schwer verletzt</i>	<i>grièvement blessé</i>
f) <i>a gust of anger</i>	<i>Wutanfall</i>	<i>une bouffée de colère</i>

Pri tome se razlikuju slobodne sveze (npr. *the book is useful* / *das Buch ist nützlich* / *le livre est utile* 'knjiga je korisna' ili *feuilleter un livre* 'listati knjigu' nasuprot *acheter un livre* 'kupiti knjigu' od prototipnih kolokacija, čvrstih i nezamjenjivih sastavnica koje se nalaze u odnosu afiniteta, tj. pravih kolokacija kakve su prikazane u tablici 1 i potencijalnih kandidata za unos u rječnik. Slobodne sveze i kolokacije Hausmann (1989:1010) razlikuje od frazema prenesena značenja *monter un bateau à qn* / *jemanden durch den Kakao ziehen* / *to pull sb s leg* / 'nasamariti koga, podvaliti kome / podmetnuti nogu'.

U nastavku rada prikazuju se odabrani primjeri kolokacija njemačkoga jezika s funkcionalnim prijevodnim istovrijednicama na hrvatski jezik.

Tip 1) Imenica kao osnova za glagolske kolokatore (Subjekt + glagol): *die Milch/das Blut gerinnt* 'mlijeko/krv se zgrušava'. Glagol *gerinnen* 'zgrušavati (se)' ograničenog je kolokacijskog raspona i pojavljuje se u kombinaciji s imenicama koje referiraju na tekućine kao što su krv i mlijeko.

Tip 2) Imenica kao osnova za glagolske kolokatore (Objekt + Verb): *einen Baum fällen* 'srušiti drvo', *die Schule schwänzen* 'markirati iz škole', *den Vorhang aufziehen* 'povući zavjesu', *die Uhr aufziehen* 'naviti sat'.

Tip 3) Imenica kao osnova za pridjevske kolokatore: *schallende Ohrfeige* 'zvonki šamar', *eine kräftige Brähe* 'jaka juha', *strenger Geruch* 'oštar miris', *bittere Enttäuschung* 'gorko razočaranje'.

Tip 4) Imenica+ prijedlog + imenica: *Wortschwall (Schwal von Wörtern)* 'bujica riječi', *Wutanfall* 'napad bijesa', *Büffelherde (Herde von Büffeln)* 'krdo bivola'.

Tip 5) Pridjevi kao osnova priložnim kolokatorima: *glücklich verheiratet*, 'sretno oženjen', *streng vertraulich* 'strogo povjerljivo'.

Tip 6) Glagoli kao osnova priložnim kolokatorima: *schadenfroh lachen* 'zlorado se smijati', *bitter bereuen* 'gorko se kajati', *vertraulich behandeln* 'povjerljivo se odnositi'.

U svojim kasnijim radovima Hausmann (2004:316) odstupa od svojega shvaćanja kolokacije kao dvodijelne strukture i dodaje trodijelnu strukturu, tzv. *Tripelstruktur*, poput *zulässige Geschwindigkeit überschreiten* 'prekoračiti dopuštenu brzinu', *scharfe Kritik üben* 'vršiti oštru kritiku', *absolute Priorität haben* 'imati apsolutu prednost', *ein faires Urteil fällen* 'donijeti pravednu presudu'.

U kolokacijama koje sadrže imenicu uvijek je imenica temelj od kojeg se polazi u formulacijama teksta, dakle osnovna vrsta riječi pa ju Hausmann naziva osnovom, a glagol odnosno pridjev kolokatorom. U kolokaciji imenica + imenica (*Schwall von Wörtern*) može se prepoznati osnova. Druga imenica u ovoj kombinaciji je osnova jer se radi o riječima koje udruživanjem postaju dijelom šire cjeline, tj. stapaju se međusobno u 'bujicu riječi', dok se prvom imenicom u kombinaciji (*Schwall*) koja je kolokator izražava način povezivanja riječi u cjelinu. U hrvatskome je obrnuto, dakle, u kolokaciji *napad bijesa* napad je osnova što ima veze sa strukturom jezika i time što odnose u rečenici/skupini hrvatski izražava padežima. U kolokaciji prilog+pridjev, odnosno glagol+prilog uvijek je pridjev odnosno glagol osnova, dok je prilog u oba slučaja kolokator.

Lehr (1998:270) umjesto Hausmannova naziva osnova i kolokator koji je preuzet u ovom radu, daje prednost nazivima kolokant i kolokat. Zbog koncepcija značenja koje polazi od imenice, u kojoj imenica zauzima središnje mjesto u oblikovanju teksta na stranome jeziku, Hausmannova se podjela činila najprihvatljivijom iz kuta leksikografskog pristupa jeziku. Za razliku od Hausmannove stroge podjele na tipove kolokacija, Lehr, koja pripada kontekstualističkoj, leksički usmjerenoj lingvističkoj školi, određuje kolokacije kao kombinacije koje se sastoje od vrsta riječi kolokanata i vrsta riječi kolokata. Kolokant

predstavlja osnovu dok su kolokati pripadajuće specificirajuće jezične jedinice koje pridonose aktualizaciji značenja osnove.

Pored prikazanih značenjskih kriterija opisa (podjela na osnovu i kolokator) i morfosintaktičke klasifikacije kolokacija postoje i drugačiji kriterij opisa unutarnje strukture kolokacija koje su razvili Firthovi nastavljači za potrebe statističke ekstrakcije kolokacija iz korpusa. Sinclair (1966:413) također razlikuje dvije sastavnice kolokacijske sveze: čvor (engl. *node*) i kolokator (engl. *collocate*), ali nijedna od dviju komponenata u ovom odnosu nije značenjski nadređena, a druga podređena (kao kod Hausmanana) već su obje ravnopravne. Istraživanje može polaziti i od čvora i od kolokatora, ovisno o perspektivi istraživanja. Sastavnice kolokacije ne moraju se nalaziti u neposrednom sintagmatskom okruženju već između njih može postojati veći razmak koji Sinclair (1966:413) naziva kolokacijskim razmakom (engl. *collocational span*) i može iznositi do pet riječi s lijeve i s desne strane čvora ovisno o istraživačkom cilju i morfosintaktičkom tipu sveze. Ako se istražuju samo supojavnice iz neposrednog okruženja, tada se prema n-gramm statistici radi o tzv. bigramima. Drugi termin preuzet od Neofirthijanaca jest kolokacijski potencijal ili kolokacijski radijus (engl. *collocational range*) neke osnove. To znači da istraživanje obuhvaća sve potencijalne kolokatore iste vrste riječi. Tako kolokacijska osnova (imenica: *Zähne*) supojavljuje se s nekoliko glagolskih kolokatora: *Zähne putzen* 'prati zube', *Zähne fletchen* '(is)kesiti zube', *Zähne blecken* '(is)kesiti zube', *Zähne ziehen* '(iz)vaditi zube', *Zähne wackeln* 'zubi se klimaju'. Usporedba s drugim jezikom ukazuje na potrebu leksikografske obradbe stabilnih idiosinkratički relevantnih kolokacija i njihovih funkcionalnih prijevodnih istovrijednica u ciljnom jeziku; dok je u hrvatskome i u njemačkome jeziku ovjerena standardnojezična kolokacija *der Zahn wackelt* 'zub se klima' u talijanskom se primjerice rabi kolokacija *il dente bala* '*zub pleše' (ali i: *dondola*, *traballa* '*zub se miče') koje nudi talijansko-njemački online rječnik Duden. Ako se radi o kolokacijskom potencijalu osnove *Zähne* s pridjevskim kolokatorom, dobiva se sljedeća kolokacijska paradigma: *schief* 'krivi', *gesund* 'zdrav', *falsch* 'lažan zub'.

I na kraju, kolokacijsko polje (engl. *lexical set*) koje se za razliku od značenjskog polja odnosi na sveukupnost sinonima neke riječi istog kolokacijskog potencijala na sintagmatskoj razini, npr.: sa sinonimnim kolokatorima *erheben* 'podići, podizati', *zahlen* 'platiti, plaćati', *entrichten* 'platiti, plaćati' supojavljaju osnove: *Gebühren* 'pristojbe', *Steuern* 'porezi', *Eintrittsgeld* 'ulaznica'.

Budući da morfosintaktički opis ne daje odgovore na sva pitanja i ne rasvjetljava kolokacijsku problematiku u potpunosti, sljedeći kriterij koji se ispituje je kriterij običajnosti (uzualnosti) ili

rekurentnosti u uporabi kao ona razina općeg jezika iz koje znanstveni jezik, odnosno jedan njegov dio, općeznanstveni, koji se definira i kao zajednički ili transdisciplinarni jezik, crpi svoja leksička sredstva za specifično znanstvene potrebe. Opći jezik kao izvor leksičkih

sredstava pogoduje prilagođava se za primjenu u znanstvenom jeziku zbog višeznačnosti leksika. Za razliku od značenjski usko specijaliziranog i jednoznačnog strukovnog nazivlja u jezicima pojedinih struka pogodan je za primjenu u svim znanstvenim disciplinama, tj. zajedničku ili opću uporabu u svakodnevnoj znanstvenoj praksi, zbog čega ga Ehlich (2006) naziva još i *allgemeine oder alltägliche Wissenschaftssprache*, 'opći ili svakodnevni znanstveni jezik'. U nastavku će se prikazati definicija kolokacija, tj. mjesto koje one zauzimaju unutar korpusnih istraživanja tzv. uzualnih sveza riječi koja se temelje na širem konceptu idiomatičnosti (Feilke 1998) koji ćemo prikazati u nastavku.

2.9. Običajnost (uzualnost) i semantička stabilnost kao kriteriji opisa kolokacija

2.9.1. Uzualne i okazionalne sveze riječi

Kolokacije se u ovom radu smatraju sastavnim dijelom šireg koncepta idiomatske uporabe kakav daje Feilke (1998: 72). Zbog toga se u nastavku iscrpno prikazuje Feilkeov pristup koji služi kao temelj za korpusna istraživanja prethodno konstruiranih, kompleksnih, cjelovitih jezičnih obrazaca, tj. *uzualnih sveza* (Steyer 2000) koje se u engleskom jeziku pojavljuju pod nazivom *formulaic sequences*⁶, kako ih naziva Wray (1999). Uzualne sveze prelaze razinu pojedinačne riječi i imaju veću vjerojatnost supojavljivanja, smatra Steyer (2000:108), odraz su jezične norme (njem. *Gebrauchsnorm* 'uporabna norma') i mogu biti slabije ili jače idiomatizirane. Feilke (1998:72) polazi od pretpostavke postojanja idiomatske uvriježenosti/ustaljenosti jezičnih izričaja (njem. *idiomatische Geprägtheit sprachlicher Ausdrücke*), odnosno prethodne utisnutosti u svijest govornika, idiomatske ustaljenosti i prethodne konstruiranosti jezičnih izraza u pojedinim jezicima. Da bi razgraničio sintaktičko-sintagmatsko povezivanje riječi u rečenici od stabilnih leksičko-sintagmatskih cjelina temeljenih na konvenciji, Feilke umjesto pojma riječ (njem. *Wort*) rabi naziv jezični izričaj (njem. *sprachlicher Ausdruck*). Feilkeovo shvaćanje jest teorijski okvir korpusno-lingvističke metodologije uočavanja i opisa višerječnih leksičkih sveza poznatih pod zajedničkim nazivom uzualne leksičke sveze (uobičajene) u općoj jezičnoj uporabi. Tipičnost i uobičajenost takvih

⁶ Takve su sveze pohranjene kao gotove cjeline koje se pri potrebi prizivaju iz pamćenja.

sveza može se uočiti metodama korpusne lingvistike i izračunom statističke čestotnosti u velikim suvremenim korpusima.

Feilkeov pristup (1998) idiomatičnosti višerječnih jezičnih izričaja temelji se na kriteriju stabilnosti značenja koji proizlazi iz uobičajenosti u jezičnoj uporabi. Pojam stabilnosti jezičnih izričaja s jedne se strane odnosi na njihovu semantičku etabliranost u umnom rječniku govornika, a s druge strane na selekcijske preferencije kombiniranja pojedinih jezičnih jedinica u određenoj jezičnoj zajednici i postupno ustaljivanje značenja temeljena na nepredvidivim konvencionalnim preferencijama. Feilke (1998) nabroja brojne leksičke sveze prozirnog značenja sa čvrstim i nezamjenjivim poretkom sastavnica, među kojima su brojne kolokacije. Razloge supojavljivanja leksičkih jedinica, odnosno odabira (preferiranja) zavisne sastavnice, tj. kolokatora u takvim kombinacijama nije moguće objasniti gramatičkim ili semantičkim pravilima. Kada se takva kombinacija jednom ustalila u uporabi neke jezične zajednice, više nije moguće zadanu sastavnicu proizvoljno zamjenjivati drugim mogućim bliskoznačnim leksičkim jedinicama. Obrazlažući relevantnost koncepcije idiomatičnosti jezične kompetentnosti (njem. *idiomatische Prägung der Sprachkompetenz*), Feilke (1998:72) poput Sinclaira (1991) naglašava da je uporaba jezičnih izričaja unaprijed konstruirana, prethodno naučena i da jezični izričaji postoje u gotovom obliku kao konvencionalizirano leksičko znanje.

Obilježje idiomatičnosti se prema Heid (2011:539) odnosi na tzv. morfosintaktičku idiomatiziranost kolokacije, odnosno stabilnost na formalnom planu (njem. *morphosyntaktische Idiomatisierung bzw. formale Fixiertheit*).

Ograničena je morfosintaktička varijabilnost, fiksiranost pojedinačnih sastavnica kolokacija, pojava na granici između leksikona i sintakse. Razlika između doslovnog i prenesenog značenja ne ovisi samo o idiosinkratičnim ograničenjima slaganja leksičkih jedinica unutar kombinacija već ovisi i o ustaljenim morfosintaktičkim preferencijama, što Heid (2011) prikazuje na primjerima: *in die Hand (Sg.) nehmen* 'preuzeti odgovornost za nešto, voditi' nasuprot *in die Hände (Pl.) nehmen* 'uzeti u ruke, dotaknuti rukama' gdje tendencija pojavljivanja imenice u jednini odnosno u drugom primjeru u množini utječe na značenjske veze.

Feilke (1998) takve leksičke sveze naziva idiomatski tipičnim, ustaljenim, unaprijed zadanim, prethodno već usvojenim, uvriježenim kombinacijama (njem. *idiomatische Prägnungen bzw. Fügungen*) te kao primjere pored kolokacija ističe brojne stabilne parove riječi, tzv. jezične dublete koje su način da se isto značenje izrazi dvama različitim izrazima, rabe se istovremeno kao pojačivači značenja. Njihova je leksička struktura stabilna, a redosljed sastavnica

nepromjenjiv: *klipp und klar* 'potpuno jasno', ali ne **klar und klipp*, *Flut und Ebbe*, 'plima i oseka' ali ne **Ebbe und Flut*, kao i brojne prototipne kolokacije: *ein starker Schnupfen*, 'jaka hunjavica' ali ne i **ein schwerer Schnupfen* '*teška hunjavica', *ein starker Schmerz* 'snažna bol', ali ne **ein schwerer Schmerz* '*teška bol', *junges Gemüse* 'svježe povrće', ali ne **junge Himbeeren* '*svježe maline', *die Nase putzen* ' (o)brisati nos', ali ne **die Nase reinigen* '*čistiti nos'.

Sve te kombinacije su semantički prozirne (ili poluprozirne), čvrste sintaktičke strukture, ali nepredvidive u odnosu na jezik kontrasta. Također se iz analize vidi da su proizvoljne u pogledu leksičke selekcije pri međusobnom udruživanju i preferiranju jednog određenog leksema pored drugih mogućih leksema iz široke lepeze kombinacijskih mogućnosti.

Zaključno se može reći da rekurentna uporaba ustaljenih jezičnih izraza tj. preferiranih leksičkih sveza u rješavanju određenih komunikacijskih zadataka nije posljedica izvanjezičnih čimbenika poput navike ili rutine već semaziološke konvencionaliziranosti (Feilke1998:73). Postupnim ustaljivanjem preferiranih sveza riječi, neke su kombinacije postale obvezatne za sve članove jezične zajednice te im stoje na raspolaganju kao konvencionalizirano leksičko znanje (Feilke 1998:74).

Stoga je Feilkeov koncept idiomatske ustaljenosti i konvencionalne stabilnosti značenja i institucionaliziranosti preferiranih leksičkih sveza puno širi od koncepta idiomatičnosti (značenjske neprozirnosti frazema) u užem frazeološkom smislu.

Tipični primjer kolokacije iz ugla tradicionalnog frazeološkog središta i rubnog dijela se prema Feilkeu (1998) nalazi na najširem rubnom prostoru zbog nepostojanja obilježja idiomatičnosti (značenjske neprozirnosti) u užem frazeološkom smislu.

Razvojem korpusne lingvistike 80-ih godina 20. stoljeća i proučavanjem velikih korpusa omogućeno je uočavanje velikog broja različitih vrsta višerječnih leksičkih sklopova, stabilnih leksičkih sveza, a time i do potrebe istraživanja onih jezičnih jedinica koje tradicionalno nisu bile tematizirane unutar frazeoloških istraživanja, a obuhvaćaju i kolokacije (usp. Ludwig 2005). Dolazi do širenja granica frazeologije koja se tradicionalno izjednačavala s obilježjem idiomatičnosti u užem smislu. tj. najužom skupinom frazema neprozirna značenja na rubne pojave. Time se u istraživanja uključuje čitavo područje prethodno zadanog, idiomatski-stabilnog dijela jezika, kompleksnih leksičkih sklopova koji se reproduktivno primjenjuju, a ne nastaju na produktivan način, tj. uvijek iznova u pojedinačnim komunikacijskim situacijama za rješavanje pojedinačnih, trenutnih i prolaznih potreba već procesom idiomatskog ustaljivanja.

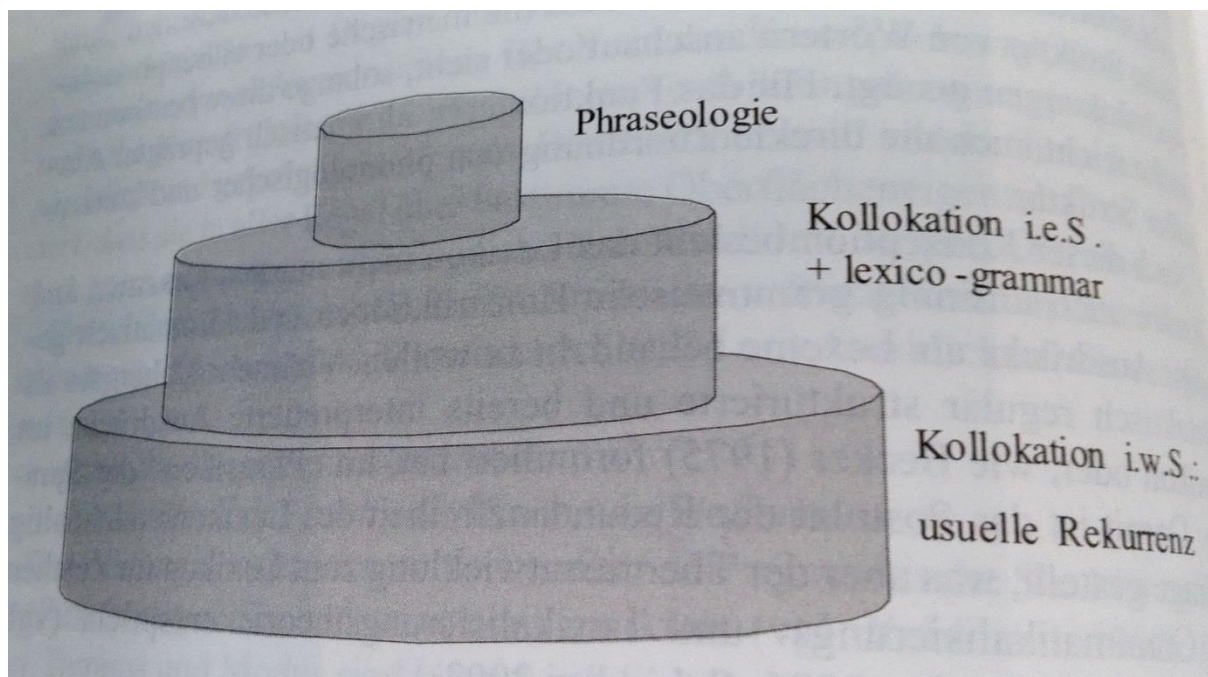
Time i brojne idiomatski stabilne kolokacije postaju središte zanimanja jezikoslovnih istraživanja.

Tradicionalnim modelom kategoriziranja frazeološkog sastava, središnji i rubni dio, kakav je razvio Fleischer (1982), istraživanja su bila usmjerena na središnji dio i njima nisu u dovoljnoj mjeri bile obuhvaćene idiomatski-stabilne kolokacije.

Kolokacije kao vrstu leksičkih jedinica Feilke (1998), oslanjajući se na Makkaia (1972), naziva *idiomima kodiranja* za razliku od *idioma dekodiranja* jer njihova idiomatičnost nije upadljiva na prijamnoj razini. Zbog prozirnosti kolokacijskih sastavnica na receptivnoj su razini uvijek razumljive, ali se tek prilikom prijenosa na strani jezik uočava da se radi o leksičkim cjelinama čvrste strukture koje se zbog nezamjenjivog sinsematičnog kolokatora ne mogu doslovno prevesti na strani jezik. Zato su kolokacije područje jezikoslovnih istraživanja koje zbog nepredvidivosti i višeznačnosti kolokatora uvijek zahtjeva kontrastiranje dvaju jezika. Tek u međujezičnoj usporedbi u potpunosti dolazi do izražaja njihov značaj za prevoditelja i leksikografa u izradi rječnika.

Ostali autori (usp. Hausmann (1995) i (2007)) također smatraju da su kolokacije prozirne, ali nisu predvidive. Njihova idiomatičnost upadljiva je tek kod prevođenja na strani jezik (kodiranju) dok je idiomatičnost frazema uočljiva već na prijamnoj razini (dekodiranju).

Tradicionalni model frazeološkog središta i rubnog dijela kakav je razvio Fleischer (1982), Feilke (2004:58) zamjenjuje novim dvodijelnim modelom jezičnih razina u kojemu prevladava široko područje prethodno zadanih, gotovih, idiomatski ustaljenih jezičnih izraza (njem. *Ebene-Modell idiomatischer Prägung*) čija stabilnost proizlazi iz rekurentnosti uporabe (slika 2). Takvim se prijedlogom podjele više ne isključuju rubne pojave već one postaju temeljni dio istraživanja. Prebrođena je tradicionalna koncentracija na frazeme jer oni (kao što se vidi na slici 2) u odnosu na kolokacije u užem smislu brojčano zauzimaju samo uži dio cjelokupnog frazeološkog sastava. Uglavnom prevladavaju nedovoljno istražene leksičke sveze raznih stupnjeva čvrstoće koja je rezultat uzualne rekurentnosti u jezičnoj uporabi. Tu se kolokacije u užem smislu nalaze na čitavom širokom prostoru kojemu pridružuje i gramatičke kolokacije i uzualno rekurentne supojavnice u širem smislu. Britanski kontekstualizam nije obuhvaćao samo leksičke kolokacije već i gramatičke kakve istražuju Fillmore i Kay početkom 90-ih godina prošlog stoljeća unutar konstrukcijske gramatike. Među takvim gramatičkim konstrukcijama nalazi se sintaktički ustaljeni izraz *geschweige denn* 'a kamoli, a nekmoli', 'a da se i ne spominje' tj. gotova gramatička konstrukcija čija funkcija jest oblikovanje teksta.

Slika 2. Feilke (2004:58) model jezičnih razina

Širi koncept idiomatske uporabe kakav je prethodno opisan i Feikeov dorađeni model jezičnih razina (1998), nalazi se u temelju istraživanja jednog pravca korpusne lingvistike na lingvističkom institutu u Mannheimu. Takav pristup u korpusnim istraživanjima slijedi Kathrin Steyer (2000, 2008, 2013). Cilj je izrada korpusno baziranog elektroničkog rječnika uzualnih leksičkih sveza njemačkog jezika čija je *uzualnost* (uobičajenost u jezičnoj normi) potvrđena u suvremenom korpusu jezika u sinkronijskom stanju i tako ponudi novi model leksikografskog opisa leksika. Nazive idiom, frazeologizam i kolokacija Steyer zamjenjuje nazivom *uzualne leksičke sveze* kako bi se ujednačilo i preusmjerilo dotadašnje prevladavajuće zanimanje sa značenjski neprozirnih frazema i dopustila mogućnost korpusnih uočavanja i opisa svih vrsta statistički upadljivih višerječnih leksičkih sveza, tj. idiomatski-ustaljenih jezičnih izričaja različitih stupnjeva idiomatske ustaljenosti, bilo da se radi o semantički (kolokacijama), sintaktički ili pragmatički ustaljenim svezama. Za takve višerječne leksičke sveze Wray (1994:214) rabi još i naziv *formulaic sequences*, a Handwerker (2008) naziv *chunks*, a odnosi se na cjelovito pohranjeni, reproduktivni dio jezika. Pod zajedničkim nazivom uzualne leksičke sveze nalaze se stabilizirani fragmenti jezika koji se rekurentno pojavljuju u jezičnoj uporabi, nema središta i rubnog dijela frazeologije, nema važnih ili manje važnih kombinacija riječi, jedini kriterij proglašavanja uzualnom svezom je statistička upadljivost supojavljivanja leksičkih sveza čije se sastavnice nalaze u odnosu leksičke kohezivnosti. Uzualne leksičke sveze, temeljene na jezičnoj normi, uobičajene su i stabilizirane u jezičnoj uporabi te ih Steyer

(2000:108) razlikuje od slučajnih, okazionalnih (njem. *usuelle* vs. *okkassionele Wortverbindungen*⁷). Pored kolokacija i frazema u istraživanjima uzualnih sveza obuhvaćene su također poslovice, imenske sintagme s funkcionalnim glagolom i ostale vrste leksičkih sveza. Za razliku od uzualnih sveza, okazionalne su sveze privremene i prolazne, vezane uz određenu konkretnu komunikacijsku situaciju i ne pripisuje im se trajniji značaj.

U skladu s Fleischerovom podjelom (1997) na središnji (uži) i rubni (širi) dio frazeologije s nejasnim krajnjim granicama, kolokacije su pripale rubnom djelu za razliku od užeg dijela s tradicionalnim težištem na frazemima kao višerječnim jedinicama čija ukupnost značenja ne nastaje zbrojem značenja pojedinih sastavnica već čitav izraz ima preneseno značenje (*Eulen nach Athen tragen* 'nositi sol u more'). Sve do početka 80-ih godina 20. st. kada se zaslugom nekih autora prije svega Burgera (1982) predmet frazeoloških istraživanja pored frazema proširuje i dopunjuje ostalim stabilnim izrazima, tzv. frazeološkim pragmatizmima, odnosno rutinskim izrazima, jezičnim formulama ili stereotipima koje su nastale društvenom konvencijom kao izraz potrebe članova jezične zajednice za učinkovitijom i ekonomičnijom komunikacijom u situacijama svakodnevnje jezične uporabe, primjerice formule tipične za pozdravljanje, zahvaljivanje, čestitke i sl. Time idiomatičnost prestaje biti najvažnije obilježje stabilnih višerječnih leksičkih sklopova, a težište frazeoloških istraživanja se sve više širi i pomiče s najužeg dijela višerječnih leksičkih jedinica s obilježjem idiomatičnosti (frazema) na rubni dio te usmjerava prema različitim oblicima višerječnih leksičkih sveza uobičajenih i stabiliziranih u općoj jezičnoj uporabi, a time i kolokacijama. Takav pomak težišta istraživanja nalazimo i u temelju jednog pravca korpusne lingvistike na lingvističkom instituta u Mannheimu iza naziva *uzualne sveze riječi* unutar kojih kolokacijama kao podvrsti rekurentnih supojavnica pripada izdvojeno mjesto.

Kriterij razlikovanja frazeološke sveze od slobodne sveze daje Burger (2010) prema kriteriju nastanka ukupnog značenja unutar kombinacije. Burger (2007) frazeološku svezu tumači u odnosu na slobodnu kao svezu prenesena značenja koja se sastoji od dviju ili više sastavnica čija se povezanost ne može do kraja objasniti sintaktičkim i semantičkim pravilima povezivanja.

⁷ Dihotomija *uzualno* i *okazionalno* svodi se na Paula (1995:75), ali ih on povezuje s uzualnim i okazionalnim značenjima pojedinačnih riječi. Čim se značenja počnu redovito ponavljati, pojedinačno i prolazno postaje uobičajeno i općenito.

Za frazeologizme u užem smislu u ovom radu rabi se isključivo naziv *frazem* koji istovremeno pokriva i istovjetnu jezičnu pojavu koju Palm (1995) i Burger (2007) nazivaju naziva *idiom*⁸.

Unutar frazeološke literature često se navode kriteriji koji se ne mogu primijeniti na svaku frazeološku jedinicu. Tako primjerice Halkiopoulou (1999:50) navodi sljedeća obilježja koja neka leksička sveza mora ispuniti da bi se nazivala frazeološkom: višeleksičnost, idiomatičnost (ili nemotiviranost) značenja, kada ukupnost značenja nekog jezičnog izraza nije zbroj značenja pojedinačnih sastavnica već postoji samo kao preneseno značenje, zatim fiksiranost (stabilnost) leksičke skupine, pri čemu se često radi još i o potpunoj morfosintaktičkoj fosiliziranosti pojedinačnih sastavnica izraza i slikovitosti. Idiomatski izrazi su jezična specifičnost koja na formalnom planu nemaju prijevodnu istovrijednicu u drugom jeziku. Sukladno Burgeru (1998: 14-25) navode se sljedeća temeljna obilježja od kojih se prva dva odnose na frazeologiju u širem smislu, a to su višeleksičnost i stabilnost, dok se treće obilježje odnosi se samo na frazeološka obilježja u užem smislu, na najužu skupinu, dakle na frazeme. Posljednje je obilježje idiomatičnost kojoj Fleischer (1982) dodaje još i obilježje leksikaliziranosti i reproduciranosti koje naziva leksičkom cjelinom (njem. *leksikalische Einheit*).

Leksičko-semantička stabilnost odnosi se na uporabnu značenjsku ustaljenost višerječne sveze u sinkronijskom stanju u jeziku, na činjenicu da je izraz poznat izvornim govornicima; da ga govornici prepoznaju kao jednu cjelinu, tj. kao jednu riječ (2007:16) te njegovo značenje nije moguće tumačiti iz pojedinačnih sastavnica jer je došlo do semantičke preobrazbe. Burger navodi i psiholingvističku stabilnost koja implicira stabilan status izraza kao psiholingvističkih cjelina mentalno pohranjenih u umnom rječniku izvornih govornika poput jedne kompaktne jedinice – jedne riječi te se prizivaju iz pamćenja i reproduciraju kao cjeline (2007:17).

Strukturalna stabilnost se kod Burgera odnosi na čvrstoću i nepromjenjivost strukture frazema koja ne dozvoljava morfosintaktičke transformacije, a da ne dođe do narušavanja značenjske cjeline frazema.

Kasnije u svojim radovima Burger (2007) relativizira pojam strukturalne stabilnosti smatrajući da su istraživanja jasno pokazala da je:

⁸ Naziv *idiom* prevladava u anglosaksonskoj literaturi, dok se u hrvatskoj jezikoslovnoj literaturi rabi naziv *frazem*.

„...potrebna elastičnija koncepcija frazeologije koja može tolerirati pomisao da se unutar nekog frazeologizma mogu pretpostaviti stabilni i manje stabilni elementi, a da se time ne izgubi status lingvističke odnosno psiholingvističke cjeline ...“ (ibid.)⁹.

Posebice u odnosu na leksički sastav širokog prostora frazeologije (frazeologizama u najširem smislu) koji može snažno varirati tako da unutar frazeologizma postoje stabilni i manje stabilni elementi, a potpuna stabilnost i čvrstoća strukture može se pronaći samo u manjem broju slučajeva. To se prije svega odnosi na one koji sadrže neku rijetku riječ (arhaizam) koja se u tom značenju pojavljuje još jedino kao sastavnica nekog frazema, dok većina ipak dopušta mogućnost zamjene pojedinih jezičnih elemenata, tako da nastaju varijacije i modifikacije, a da se time ne narušava lingvistička odnosno psiholingvistička cjelovitost. Prihvatanje činjenice *relativne stabilnosti* svih višerječnih leksičkih sveza odrazilo se u naslovu zbornika radova IDS Mannheima (2004) sa priložima sa EUROPHRAS-a (2003): „manje ili više stabilne sveze riječi“ (njem. *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*). Tako je relativnost stabilnosti, tj. različiti stupnjevi stabilnosti leksičkih sveza podloga na kojoj je nastao najnoviji, opći kolokacijski rječnik njemačkog jezika, objavljen u listopadu 2014. Jedan od primjera iz rječnika je kolokacija *ein Erlebnis schildern / beschreiben* ‘opisati doživljaj’ za koju korpusna istraživanja pokazuju da se radi o kolokaciji *relativno stabilne strukture* jer se kolokator *beschreiben* može zamijeniti alternativnim, blisko značnim kolokatorom *schildern*. U predgovoru kolokacijskom rječniku (Buhofer i dr. 2014) tvrdi se da je korpusna pretraga pokazala da je glagol *schildern* u kolokaciji s imenicom *Ereignis* čestotniji od glagola *beschreiben*.

Obilježje idiomatičnosti podrazumijeva da se značenje izraza u cjelini ne podudara sa značenjem pojedinačnih sastavnica. Skupinu koja ispunjava ovaj kriterij naziva *idiomima* (2007:15) uz napomenu da se u slavističkoj literaturi rabi naziv *frazem* u istom značenju. Tako su idiomi ustaljene sveze riječi kod kojih je barem jedna sastavnica doživjela preobrazbu značenja. Značenje frazema u cijelosti (primjerice *eine bittere Pille schlucken* ‘doživjeti gorko iskustvo’) ne odgovara zbroju značenja pojedinačnih sastavnica (*‘progutati gorku tabletu’) već postoji samo kao preneseno značenje: *doživjeti gorko iskustvo*.

Leksikaliziranost i reproduciranost odnose se na memoriziranost i pohranjenost značenja jednorječnih i višerječnih leksičkih jedinica (kao jedna cjelina=jedno značenje) u kolektivnom

⁹Izvorni citat: „Statt dessen brauchen wir eine flexible Konzeption von Phraseologie, die den Gedanken toleriert, daß man innerhalb eines Phraseologismus stabilere und weniger stabile Elemente annehmen darf, ohne dass damit sein Status als linguistische bzw. psycholinguistische Einheit verloren ginge.“ (1998:31)

pamćenju odnosno mentalnom leksikonu u kojemu je pohranjeno znanje svih riječi nekog jezika (Schwarze 1992:70). Reproduciranost je pouzdan znak da se radi o leksikaliziranim jedinicama, a ne o slobodnim svezama. Jedinice pohranjene u umnom rječniku se pri potrebi prizivaju iz pamćenja i reproduciraju u konkretnom govornom činu u gotovom obliku, a ne nastaju na produktivan način, tj. tijekom govornog procesa uvijek iznova.

Kolokacije imaju sljedeća obilježja: višeleksičnost, (relativna) strukturalna stabilnost, leksičko-semantička (temeljena na jezičnoj normi) i psiholingvistička stabilnost (u mentalnom leksikonu uvijek postoje kao cjelovite jedinice koje se vežu jedna uz drugu) i reproduciranost (one sveze koje se najviše približavaju frazemima, ali i jasno razgraničavaju). Uporabna (funkcionalna) značenjska stabilnost se odnosi na uobičajenost i rekurentnost u jezičnoj uporabi neke jezične zajednice koja ih primjenjuje u rješavanju određenih komunikacijskih zadataka, na činjenicu da izvorni govornik takve sveze prepoznaje kao jednu riječ, jednu cjelinu i prepoznaje komunikacijsku situaciju u kojoj će ih moći primjenjivati.

U ovom radu pojam kolokacija odnosi se na stabilne leksičke sveze sa morfosintaktičkom i leksičkom strukturom elastičnijom od strukture frazema, ali stabilnijom i restriktivnijom u odnosu na slobodne sveze. Prototipne kolokacije su neidiomatične poput *sich die Zähne putzen* ili s minimalnom semantičkom razlikom između doslovnog i frazeološkog značenja (Burger 2007:32). Razlozi slaganja sastavnica ne mogu se objasniti semantički. Temelje se na normom utvrđenim preferencijama odabira i kombiniranja pojedinih leksičkih sastavnica u nekoj jezičnoj zajednici. Kolokacije su u usporedbi s drugim jezicima najčešće nepredvidive jer se razlikuju preferencije odabira i kombiniranja leksičkih jedinica u različitim jezicima. Kolokacije su leksičke sveze prozirna ili poluprozirna značenja koje postaju upadljive tijekom procesa prevođenja jer se najčešće ne mogu doslovno prevesti na strani jezik.

Takve sveze riječi Hausmann (1984) naziva pravim kombinacijama (njem. *echte Kombinationen*) jer se kombiniraju od dviju leksičkih jedinica slobodna značenja, tako da njihovim spajanjem ne nastaje novo značenje već se postojeće značenje samo mijenja u suodnosu dviju leksičkih sastavnica¹⁰. Za razliku od kolokacija, frazemi su potpuno fiksirane leksičke sveze (Hausmann 1984:) čije značenje ne nastaje zbrojem značenja pojedinačnih leksičkih sastavnica već postoji samo kao preneseno značenje. Unutar frazema ne može se zamijeniti ni jedna sastavnica, a da ne dođe do narušavanja apstraktne značenjske cjeline.

¹⁰ (usp. Tafra (2005) o nastanku kolokacijskog značenja sintagmatizacijom dvaju postojećih leksičkih značenja).

Kolokacijske se sastavnice nalaze u odnosu značenjske međuzavisnosti sa jednom semantički autonomnom, značenjski nadređenom sastavnicom i jednom koja je značenjski podređena. Značajnu ulogu imaju prvenstveno u leksikografiji i učenju jezika. Značenje unutar takve sveze je usmjereno i polazi od značenjski nadređene osnove, a to je najčešće imenica koja je odlučujuća, temeljna u oblikovanju teksta, pa se kolokacije u rječnicima s produktivnom korisničkom funkcijom unose na ono mjesto gdje će ih korisnici najlakše pronaći, a to je imenica.

2.10. Gramatičke i leksičke kolokacije

Za potrebe engleskog rječnika BBI *Dictionary of English Word Combinations* autora Benson, Benson i Ilson (1989) izrađena je drugačija tipologija kolokacija. Rječnik obuhvaća gramatičke i leksičke kolokacije (engl. *grammatical i lexical collocation*). Pri tome se gramatičke kolokacije sastoje od nadređene riječi (glagol, imenica, pridjev) iza koje slijedi gramatička (podređena) riječ, najčešće prijedlog, čestica, surečenica uvedena veznikom *that* iza kojega slijedi infinitiv. Grupa gramatičkih kolokacija koja bi odgovarala nazivu konstrukcija obuhvaća različite podskupine: glagol i prijedlog (primjerice *abstain from* 'suzdržavati se'), imenica i prijedložna kolokacija (npr. *abstinence from* 'suzdržavanje (od)', *access to* 'pristup čemu'), pridjev i prijedložna kolokacija (*accountable to* 'odgovoran (kome)'). Leksičke se kolokacije prema rječniku Benson, Benson i Ilson (1989) za razliku od gramatičkih sastoje od dva ravnopravna jezična elementa i obuhvaćaju sedam različitih vrsta kolokacija, dok Hausmann razlikuje šest.

Holderbaum (1999:72) kritizira takav pristup koncepciji kolokacija u kojemu nema podređene (kolikator) i nadređene (osnova) sastavnice jer ne pridonosi kvaliteti kolokacijskih istraživanja dok obuhvaćanje gramatičkih i leksičkih kolokacija u istom rječniku nepotrebno širi njegov opseg te ne pridonosi dosljednoj analizi semantičkog odnosa sastavnica unutar specifičnih dvodjelnih kolokacijskih sveza unutar rječnika.

2.11. Leksikografsko-pedagoški i tekstno-statistički pristup istraživanju kolokacija

Konecny (2010:85/86) ističe dva pristupa proučavanju kolokacija: uže shvaćanje fokusirano na osnovu u kojem je kolokacijsko značenje usmjereno i polazi uvijek od osnove (imenice) i leksikografsko-pedagoške potrebe. Uži pristup karakterističan je i prevladavajući u jezikoslovnoj literaturi njemačkog govornog područja. Takvo shvaćanje zastupaju Hausmann

(1984; 2004) i Bahns (1996) te puno šire shvaćanje britanskog kontekstualizma i korpusne odnosno računalne lingvistike u kojima nema značenjski nadređene i podređene sastavnice. Opis se jezičnih jedinica temelji na izračunu čestotnosti leksičke sveze tj. statističkoj analizi, ali automatski isključuje značenje iz analize kolokacija. Tako Sinclair kao nastavljatelj tradicije britanskog kontekstualizma svako supojavljivanje leksičkih jedinica smatra dovoljnim razlogom da se kombinacija nazove kolokacijom pa se tako i signifikantne kolokacije (engl. *significant collocations*) prema Sinclairu (1966) mogu utvrditi statistički natprosječno čestotnim supojavljivanjem u tekstu. Kjellmer (1987) kao značajan predstavnik korpusnih istraživanja kolokacija u svojoj definiciji (1987:133) smatra kolokacijom svaki slijed riječi koji se u korpusu Brown pojavljuje zajedno čestotnije nego jednom pod pretpostavkom da se nalaze u gramatičkim relacijama: *to be, one of, have been, would be, will be, out of* itd. Najznačajniji predstavnici statističkog pristupa proučavanju kolokacija unutar germanističkog jezikoslovlja su Quasthoff (2011), Lehr (1996), Steyer (2000 i 2013). Nedostatak je statističkog pristupa što se njime ne mogu uočiti i obuhvatiti one leksičke sveze koje nemaju visok postotak čestotnosti supojavljivanja, a ipak se vrednuju kao kolokacije u užem smislu. Tako se ne razlikuju vrlo čestotne slobodne sintagmatske sveze ili supojavnice od kolokacija u užem smislu koje ne moraju biti čestotne, ali imaju leksikografsku vrijednost jer se u odnosu na ciljni jezik ne mogu slobodno kombinirati. Slobodne sveze riječi čak i ako se statistički čestotno supojavljaju nisu leksikografski zanimljive jer ih svaki korisnik rječnika zna iskombinirati sam pa bespotrebno zauzimaju prostor.

Takav pristup kolokacijama prema kritici Hausmanna (2004:320) ne razlikuje osnovu od kolokatora kao niti lekseme i gramatičke morfeme već se svako čestotno supojavljivanje leksičkih jedinica naziva kolokacijom, dok se neke tipične kolokacije ne mogu obuhvatiti računalno-lingvističkom analizom jer se u određenom korpusu ne pojavljuju dovoljno čestotno ili se uopće ne pojavljuju.

Stoga Hausmann (2004: 320/321) govori o ratu (njem. *terminologischer Krieg*) koji se vodi oko naziva kolokacija te predlaže da računalna lingvistika za sebe potraži neki drugi termin jer je pojavom engleskog rječnika *Oxford Collocations Dictionary* (2002) prevladalo uže lingvističko shvaćanje koje je točnije, razrađenije, usmjerenije na praktičnu primjenu i potrebe produkcije teksta.

Istraživanje provedeno u radu temelji se na definiciji pojma kolokacija nastaloj povezivanjem užeg semantičkog i frazeološkog pristupa kolokacijama kao stabilnim leksičko-značenjskim jedinicama, reproduktivnom dijelu vokabulara i šireg računalnojezikoslovnoga pristupa.

Prednost korpusnoga pristupa jestu tome što može pružiti analizu velikog broja podataka u sinkronijskom stanju jezika i dati uvid u elemente suvremene jezične uporabe. Statističkim metodama može se ustvrditi rekurentno supojavljivanje leksičkih jedinica u određenoj vrsti tekstova. Ako se jezični elementi dovoljno rekurentno rabe, mogu se stabilizirati i olakšati govorniku sudjelovanje u diskursu jer već postoje kao gotove cjeline i nalaze se na raspolaganju govorniku i na taj način olakšavaju komunikaciju. Govornik ih se treba samo prisjetiti u specifičnom kontekstu, a time se doprinosi i koherentnosti teksta.

Njemački naziv *Kookkurrenz* (engl. *co-occurrence*) za koji smo preuzeli hrv. prijevod *supojavnica* također je vrlo široko shvaćen pojam koji brojni autori rabe u različite svrhe. Često se naziv kolokacija rabi u značenju statistički upadljivih sveza. Isto tako se i naziv supojavnica odnosi i na slobodne sveze i na kolokacije, tako primjerice Pöll (2008:170) razlikuje slobodne (*open*) i restriktivne supojavnice (engl. *restricted co-occurrence*). Pod restriktivnim supojavnicama podrazumijeva stabilne sveze u odnosu leksičke kohezivnosti (afiniteta) između pojedinih sastavnica čija je sposobnost slaganja s ostalim leksemima ograničena u smislu ograničenja jezične norme prema Coseriu.

2.12. Problematika razgraničenja kolokacija i supojavnica

Ako se isključi čestotnost kao jedini kriterij odabira i imenovanja kolokacijom i uzme u obzir da ona sama nije jedini pokazatelj kvalitete neke leksičke sveze, ostaje potreba da se razgraniče kolokacije od rekurentnih supojavnica koje se upadljivo čestotno supojavljaju u korpusu. Naime već je utvrđeno da se brojne kolokacije ne pojavljuju čestotno, a ipak postoje na razini *langue*. Steyer (2013) isključuje čestotnost samu po sebi kao jedini pokazatelj „upadljivosti“ rekurentnih supojavnica već je upadljiva činjenica da se one nalaze u odnosu leksičke kohezivnosti osnove i kolokatora koja rezultira odgovarajućim značenjem. Sama činjenica da se dvije riječi ne supojavljaju dovoljno često ne znači da nisu uobičajene i tipične u nekom jeziku. Tako se glagol *halbieren* upadljivo stalno supojavljuje u okruženju imenice *Löffel* (*über den Löffel halbieren*) iako se ta leksička sveza statistički gledano u odnosu na korpus vrlo rijetko rabi. Tako se npr. u korpusima vrlo rijetko pojavljuje (a često citira u lingvističkoj literaturi) kolokacija *eingefleischter Junggeselle*, tipična za njemački jezik, dok se brojne trivijalne (slobodne) kombinacije leksema, *Klamotten kaufen* ‘kupovati krpice’, *Auto fahren* ‘voziti auto’ ili *Buch kaufen/verkaufen* ‘kupiti/prodati knjigu’ nasuprot tome čestotno pojavljuju što može biti posljedica čestog ponavljanje neke radnje u izvanjezičnoj stvarnosti.

Hausmann (1985:123) ističe da čestotnost nije osnovni kriterij koji određuje kolokaciju već je odlučujuća njena raspoloživost, tj. da takva kombinacija leksema u mentalnom leksikonu govornika postoji kao cjelina i da je se on automatski prisjeća te prema potrebi može prizvati iz dugoročnog pamćenja neovisno o tome koliko često se zaista priziva.

Hausmann je svoje shvaćanje potkrijepio rezultatima istraživanja Bergenholtz/Schaeder (1978:163) i Bergenholtz/Mugdan (1980:243). Ova dva rada analizirala su čestotnost leksičkih kombinacija s imenicom *Angst* 'strah' kao gramatičkim objektom u kombinaciji s glagolom u dva korpusa s ukupno 3,6 milijuna pojava (engl. *token*) u tekstu, u kojima se riječ *Angst* pojavljuje 1000 puta. Kombinacija *Angst* + glagol navodi se na 520 mjesta. U 90 % slučajeva radi se o kombinaciji leksema *Angst haben* 'bojati se'. Na 17 mjesta navodi se *Angst+bekommen*, na 8 mjesta potvrđena je kombinacija leksema *Angst+machen*, itd., dok se samo na nekoliko mjesta pojavljuju kombinacije *Angst+einflößen* 'ulijevati strah' i *Angst+einjagen* 'utjerivati strah' koje se također klasificiraju kao kolokacije.

Steyer (2008:188) smatra da termin supojavnica ima dobre izgleda da u korpusnim istraživanjima njemačkog govornog područja postane naziv koji će se odnositi samo na automatski dobivena statistički značajna supojavljivanja jezičnih jedinica odnosno izradu supojavničkih profila riječi. Autorica smatra da je u „ratu oko naziva kolokacija“ uže semantičko shvaćanje odnijelo pobjedu nad širim shvaćanjem korpusne lingvistike i time pridobilo za sebe naziv kolokacija kao središnjih elemenata teksta, temelja primjerene jezične uporabe kojima pripada ista pozornost kao i pravopisu i gramatici (ibid. 2008:194).

Šire shvaćanje pojma kolokacija odražava se na leksikografsku praksu u kojoj primjena kriterija čestotnosti kao temeljnog kriterija za selekciju i preuzimanje kolokacija kao rječničkih natuknica može dovesti do brisanja granica između karakterističnih, tipičnih i specifičnih leksičkih sveza s jedne strane kakva je prema Hausmannu (1984) kolokacija: *ein Buch aufschlagen* 'otvoriti knjigu', te slučajnih i trivijalnih slobodnih sintagmatskih sveza (*rotes Kleid*) prolazna karaktera, nastalih u pojedinačnoj komunikacijskoj situaciji za konkretne potrebe s druge strane. Na taj način bi se prema mišljenju Bergenholtza (1989:777) rječnikom stranih riječi obuhvatilo brojne slobodne kombinacije koje nemaju rječničku vrijednost za potencijalnog korisnika, a leksikografsko bi obuhvaćanje svih mogućih vrsta leksičkih kombinacija premašilo opseg rječnika.

Razliku u pristupima shvaćanju pojma kolokacija između britanskog kontekstualizma i neofirthijanaca te užeg shvaćanja Lehr je (1996:57) opisala kao frazeološki i leksički

orijentiran pristup. Istu razliku Nesselhauf (2004) naziva pristupom koji se temelji na čestotnosti za razliku od frazeološkog pristupa (engl. *frequency based vs. phraseological based*) dok Siepmann (2007) također razlikuje pristup temeljen na čestotnosti za razliku od semantičkog pristupa (engl. *frequency oriented vs. semantically based*).

Prema Lehr (1996:61) frazeološki je pristup shvaćanju kolokacija usmjeren prvenstveno poboljšanju i olakšanju produkcije teksta, a ne na analizu konkretne jezične uporabe u određenom tekstu. Svako supojavljivanje leksičkih jedinica u britanskom kontekstualizmu naziva se kolokacijom. Pri tome se može raditi o semantički i leksički beznačajnim, nespecifičnim kombinacijama leksema koji nisu ni u kakvoj gramatičkoj relaciji i značenjskoj relaciji već se samo pojavljuju jedna pored druge, dok druge mogu biti gramatički pravilne, ali ne odražavati preferiranu jezičnu uporabu u određenoj jezičnoj zajednici – već se može raditi o izrazito čestotnim slobodnim svezama vezanim za određeni korpus i određenu tematiku.

Kao primjer autorica navodi analizu korpusa njemačkih tekstova koja pokazuje da se sintagmatski niz jezičnih jedinica (*entsprechend, dem*) i (*entsprechend, des*) u tekstu pojavljuje jedna poslije druge jednakom čestotnošću, ali ne predstavlja jednu značenjsku cjelinu. U okviru britanskog kontekstualizma koji polazi od autonomnog leksika potpuno neovisna o gramatici ne postoji razrađeni skup pisanih pravila koji bi prema autorici (ibid.) poslužio pri utvrđivanju pravilnosti odnosno nepravilnosti jedne leksičke kombinacije u odnosu na drugu dok se unutar frazeoloških istraživanja odnosi jedinica na sintagmatskoj razini proučavaju unutar određenih sintaktičkih okvira. Tako da se jedino linearni niz frazeološko-leksički pravilno spojenih jezičnih jedinica prijedloga+objekt u dativu: *entsprechend, dem* ('u skladu s') može prihvatiti kao pravilna sveza jezičnih jedinica i ovisno o lingvističkom pristupu kolokacijskoj teoriji možda proglasiti kolokacijom.

Stoga je frazeološko shvaćanje kolokacija nespojivo s općenitom, leksički usmjerenom i širokom kolokacijskom koncepcijom kontekstualizma kojoj nije cilj oblikovanje (produkcija) pravilnih tekstova već se bavi jedino njihovom statističkom (relativnom) uobičajenošću u zadanom korpusu (Lehr 1996:59), tj. opisom onog što se trenutno nalazi u jezičnom uzusu.

Prema autorima Herbst i Mittmann (2008:104) statistički su značajne liste s popisom čestotnih supojavničkih profila zanimljive s leksikografskog stajališta kao prijedlog za izbor leksikografski relevantnih kolokacija koje bi trebale biti obuhvaćene rječnikom dok je semantički pristup usmjeren na proizvodnju teksta na stranom jeziku i trebao bi sadržavati samo

jezično specifične kolokacije koje su upadljive u procesu kodiranja, tj. one koje se ne mogu predvidjeti semantičkim ni gramatičkim pravilima.

Primjenom dodatnih lingvističkih kriterija na statistički izračun supojavljivanja jezičnih elemenata (koji se moraju nalaziti u određenim sintaktičkim relacijama da bi se mogli proglasiti kolokacijama) krajem 90-ih godina 20. st. pojavljuje se novi trend izmirenja suprotnosti između šireg statističkog i užeg lingvističkog pristupa pojmu kolokacija. Time se supojavnice dobivene statističkom analizom počinju smatrati sredstvom za odabir i proglašavanje kolokacijama.

Prema Rothu (2014) izmirenje se dvaju suprotstavljenih pristupa ogleda u izradi prvog kolokacijskog rječnika općeg njemačkoga jezika (2011) nastalog na milijunskom korpusu statistički ekstrahiranih sveza na čijemu je projektu izrade sudjelovao i sam Hausmann. U izradi rječničkih natuknica primijenjen je koncept unošenja kolokacija pod osnovom, a ne kolokatorom što je u skladu s Hausmannovim shvaćanjem (2008:4) da je formuliranje progresivno i da polazi od imenice, a ne od kolokatora, t.j. od sustava ka normi.

2.13. Razgraničenje kolokacija od slobodnih sveza

Načelo kompozicionalnosti (Fregeovo načelo) kolokacija (ne-fiksiranih sveza) odnosno semantičke prozirnosti i poluprozirnosti prema kojemu svaka sastavnica kolokacije zadržava svoje primarno značenje te ukupnost značenja nastaje kao zbroj značenja pojedinih sastavnica, osnovni je kriterij razgraničavanja frazema *sich ein Herz fassen* 'skupiti hrabrost' od kolokacija *Mut fassen* 'skupiti hrabrost'. Zbog toga je relativno jednostavno razgraničiti kolokacije od frazema. Teže je razgraničiti kolokacije od slobodnih sveza s kojima imaju brojne dodirne točke.

Primjerice kriterij prozirnosti značenja pojedinačnih kolokacijskih sastavnica i slobodnog nastanka ukupnog značenja unutar kolokacije ne može se primijeniti kao kriterij razgraničenja kolokacijskih od slobodnih sveza (sukreacija) jer i unutar slobodne sveze značenje nastaje na slobodan način. Stoga se uvodi kriterij arbitarnosti (proizvoljnosti) i nepredvidivosti odabira pojedinačnih kolokacijskih sastavnica (kolokatora) kao i kriterij stabilnosti jezične norme. Slobodne sveze osim temeljnih gramatičkih i semantičkih ograničenja i poznavanja izvanjezične stvarnosti ne podliježu drugim ograničenjima kombiniranja. Takve su primjerice slobodne (nevezane) leksičke skupine tipa pridjev + imenica poput *kleiner/ großer/ schöner/ dicker/ schlanker/ dünner/ aufgeblasener/ reicher Direktor* čiji se leksemi ne nalaze u odnosu ograničene kolokabilnosti (restriktivnosti u Cowievom smislu), tj. nisu ograničeni samo na tu leksičku relaciju da bi unutar kolokacije proizveli određeno prototipno značenje već se

slobodno udružuju s brojnim drugim leksemima u različitim kombinacijama. Može se reći da su predvidivi, a ne proizvoljni. Radi se o svezama „neupadljive uobičajenosti“ (Hausmann 1984:399). Obje sastavnice u slobodnim svezama su semantički autonomne za razliku od kolokacije *ein Buch aufschlagen* otvoriti knjigu u kojoj je izbor kolokatora proizvoljan, a kolokator značenjski proziran, ali čvrst sastavni dio kolokacije. Leksičke varijacije nisu dopuštene iako jezični sustav nudi pridjeve bliska značenja (*öffnen, aufmachen*) koji bi također bili primjenjivi u takvoj kolokaciji. I zato je kolokacija *ein Buch aufschlagen* zbog stabilnosti i nezamjenjivosti jedne od sastavnica, kolokatora *aufschlagen* i kontrastivne nepredvidivosti u odnosu na strani jezik (J2) leksikografski značajan kolokacijski kandidat.

U kontrastu s hrvatskim jezikom postaje vidljivim da se radi o specifičnoj i tipičnoj njemačkoj kolokaciji u kojoj se imenica *Buch* povezuje sa specifičnim glagolom *aufschlagen* da bi se izrazila izvanjezična radnja otvaranja knjige iako postoje i bliskoznačni glagoli *öffnen* i *aufmachen* kojima se također može jezično realizirati otvaranje (*Fenster* ‘prozora’, *Tür* ‘vrata’ ili *Flasche* ‘boce’), ali ne i knjige. To je razlog čestih kolokacijskih pogrešaka kod izvornih govornika hrvatskog jezika (**das Buch öffnen*) jer u hrvatskome ne postoje takvi sinonimni parnjaci već samo jedan glagol otvoriti. Tu su još i brojni prijelazni slučajevi u kojima je teže ustvrditi radi li se o banalnim, nespecifičnim slobodnim svezama ili kolokacijskim. Imenica *Buch* i glagol *aufschlagen* nalaze se u odnosu leksičke kohezivnosti ili povezanosti. Kombinacija je leksičko-značenjski stabilna te glagol nije moguće proizvoljno zamijeniti nekim drugim glagolom jer bi došlo do kršenja kolokacijske norme, tj. razbila bi se konvencionalnost i tipičnost leksičke sveze.

U tom slučaju radi se o favoriziranju izbora pojedinih leksema i davanju povlastice jednom od njih koje podržava jezična zajednica u odnosu na druge moguće.

Feilke (1993) je za takvu sposobnost poznavanja značenja jezičnih tvorevina i razlikovanja odabira tipičnih leksema i spojidbenih preferencija leksičkih jedinica unutar jezičnih izraza u određenoj jezičnoj zajednici upotrijebio naziv: *common sense competence* (njem. *die Kompetenz der gesunden Menschenvernunft*, hrv. ‘zdravorazumska sposobnost’). Naziv se rabi i u filozofiji, ali se u primijenjenoj lingvistici odnosi na činjenicu da je jezik socijalno obilježen i podrazumijeva jezičnu kompetentnost govornika u određenoj jezičnoj zajednici da se izrazi jezičnim sredstvima koja mu stoje na raspolaganju primjereno komunikacijskim situacijama u kojima se nalazi.

Jezični *common sense* je socijalno normativan za sve koji žive u određenom socijalnom sustavu. Prihvaćanjem stabilnih kolokacija temeljenih na konvenciji poput *Zähne putzen*, ali ne i **Zähne waschen*, *junges Mädchen* ‘mlada djevojka’ ali ne i **junger Bursche* ‘mlad momak’, dok je na hrvatskom jeziku *mlad momak* ovjerena kolokacija, itd. pojedinac stavlja drugima na znanje da je „normalan“, svojim ponašanjem pokazuje da je jedan od njih jer se zna izraziti pravilnim jezičnim sredstvima tipičnim za društvenu zajednicu u kojoj živi i tako pokazati svoju socijalnu pripadnost. *Common sense* podrazumijeva prirodnu jezičnu sposobnost govornika nekog jezika koja obuhvaća poznavanje uobičajenih, društveno oblikovanih i prihvatljivih jezičnih izričaja, temeljenu na iskustvu pojedinca stečenom kroz praktičnu uporabu leksičkih sredstava određene jezične zajednice i potvrđenom uspješnim socijalnim djelovanjem u njoj. Takva kompetentnost pojedinca podrazumijeva da mora znati reagirati na jezično prihvatljiv i primjeren način, što s jedne strane pretpostavlja poznavanje različitih aspekata značenja pojedinih izoliranih riječi koji mogu biti širi ili uži nego u vlastitom materinskom jeziku, a sa druge strane i odgovarajućih idiomatski-ustaljenih sveza riječi, uobičajenih, tipičnih i karakterističnih u nekoj jezičnoj zajednici.

Ustaljenost jezičnih izraza s jedne strane posljedica je socijalnih preferencija (njem. *sozial geprägte Präferenz*) izbora i kombiniranja leksema unutar pojedinih jezičnih izraza.

Stabilnost i nezamijenjivost leksičkih sastavnica ipak ne može se postaviti kao opće (apsolutno) pravilo u svim slučajevima jer su kolokacije elastične strukture pa dopuštaju zamjene i proširivanje strukture, što ih dovodi u blizinu slobodnih sveza, ali ipak podliježu određenim morfosintaktičkim transformacijskim restrikcijama uvjetovanim jezičnom normom o čemu je pisala Wallner (2014:29).

Britanski jezikoslovac Cowie (1978) smatra da nije potrebno razlikovati slobodne sveze od kolokacija jer sve sveze podliježu određenim restrikcijama pa ih naziva jedinstvenim nazivom kolokacija sa stupnjevitim razlikovanjem od potpuno slobodnih sveza: *open collocation* kakve su prema Klotzu (2000:89-90) *catch ball*, *catch child*, *catch mouse/frog* ‘uhvatiti loptu, dijete, miša, žabu’ itd. do kolokacija *catch attention* ‘uhvatiti pažnju’, *catch breath* ‘doći do zraka’, *catch cold* ‘prehladiti se’ i *catch fire* ‘zapaliti se’ s ograničenim spojidbenim mogućnostima leksema, tzv. *restricted collocation*.

Tako glagol *catch* može ulaziti u brojne slobodne kombinacije i ima bezbrojna značenja, ali samo u dodiru s imenicom *fire* glagol *catch* realizira specijalno značenje: ‘početi gorjeti’. U tom slučaju kolokacijski potencijal leksema je sužen, a raste afinitet kolokatora prema jednoj

određenoj osnovi. Stoga su kolokatori vrlo nepredvidivi te su upravo oni kamen spoticanja u usvajanju stranog jezika jer ih neizvorni govornik može predvidjeti jedino ako i u vlastitom materinjem jeziku postoji istovrijedna kolokacija. To bi prema Klotzu (2000:89/90) koji je analizirao relevantnost kolokacija u usvajanju engleskog kao ciljnog jezika (J2) kod izvornih govornika njemačkog jezika (J1) dovelo do izjednačavanja leksičkog značenja engleskog glagola *catch* 'uloviti' sa značenjem njemačkog glagola *fangen* 'uloviti' te bi im sveza leksema *catch a ball* 'Ball fangen' i *catch fire* 'Feuer fangen' bila jednostavnija u ovladavanju kolokacijskom kompetencijom jer je su pojedine sastavnice predvidljivije nego sastavnice u svezi *catch train*, 'Zug nehmen' (dosl. '*uzeti vlak'), tj. 'uhvatiti vlak i *catch cold* 'sich eine Erkältung holen', 'prehladiti se' jer njemački jezik za razliku od engleskoga rabi druge kolokatore za izražavanje istih izvanjezičnih koncepata.

Coseriu (1970:40) smatra da su kolokacije izraz leksičke norme koja „sadrži sve što je tradicionalno (socijalno) fiksirano odnosno opća uporaba jezične zajednice, dok jezični sustav nasuprot tomu sve što je objektivno funkcionalno (distinktivno). Jezična norma obuhvaća samo sve one tradicionalno već zaista ostvarene i fiksirane elemente sustav jezika (langue) nasuprot tomu predstavlja „otvorenu tehniku“ koja potencijalno (virtualno) sadrži i ono što još nije realizirano, ali bi na temelju distinktivne opozicije i uporabnih pravila kombiniranja bilo moguće“.

Princip kompozicionalnosti koji smo spominjali kao svojstvo slobodnih sveza može se primjeniti i kod kolokacijskih sveza u kojima značenje također nastaje kao zbroj značenja pojedinih sastavnica pod uvjetom da se jedna od sastavnica rabi u svom primarnom značenju, a to je kao što je prikazano uvijek osnova (imenica). Tako postoji slobodna sveza *Fenster/Tür schließen* 'zatvoriti prozor/vrata' i kolokacijske sveze *eine Ehe schließen* 'sklopiti brak' ili *einen Vertrag schließen* 'sklopiti ugovor' kod kojih dolazi do pomaka značenja kolokatora u odnosu na njegovo primarno značenje.

Hausmann (1984:398) smatra da se čak i u slučajevima kada kolokator potpuno ili djelomično odstupa od primarnog značenja i unutar kolokacije dobiva idiomatično značenje još uvijek radi o kolokaciji pod uvjetom da jedna od sastavnica (osnova) zadrži primarno značenje.

Prema Konecny (2010:129) kod onih leksičkih sveza kod kojih dolazi do desemantizacije jedne od sastavnica uvijek se radi o kolokacijama pa se može govoriti o različitim tipovima pomaka značenja kolokatora odnosno o različitim tipovima kolokacija, potrebno je jedino odrediti

najnižu granicu od koje se može govoriti o pomaku značenja kolokatora u odnosu na njegovo primarno značenje.

Granica između kolokacijskih i slobodnih sveza može se povući tako da se kao kriterij razgraničenja postavi slobodan prijevod (Hollós 2004). Ako pojedinačne sastavnice neke leksičke sveze dopuštaju doslovan prijevod iz ishodišnog na ciljni jezik u odnosu 1:1, radi se o slobodnoj svezi. Ako ih nije moguće doslovno prevesti u odnosu 1:1, radi se o kolokaciji.

Kolokator je idiosinkratičan, rezultat unutarjezičnog, arbitrarnog izbora društvene norme. Kao semantički ovisnu sastavnicu u kolokaciji koja svoje značenje razvija u kolokaciji s imenicom najčešće je moguće prevesti samo u ovisnosti o značenjski nadređenoj osnovi (imenici) pa ih Caro Cedillo (2004:94) naziva jednom značenjskom cjelinom (njem. *Bedeutungseinheit*). Stoga je kontrastivna neprozirnost pojedinačnih sastavnica, tj. tipičnost kolokatora koja dolazi do izražaja u međujezičnoj usporedbi jedno od temeljnih obilježja kolokacija. Hollós (2004:72) ovu pojavu naziva međujezične kolokacije (2004:72)¹¹ (...) koje se mogu dobiti jedino kontrastivnom analizom jer nisu lako prevodive na njemački jezik i nije ih jednostavno odgonetnuti. Hollós (2004:72) takvo obilježje po kojem se kolokacije razlikuju od ostalih leksičkih sveza naziva kontrastivna idiomatičnost, a odnosi se na sloj leksika koji je u pisanju ili u govoru jedno od područja s najvećim brojem pogrešaka.

Kontrastivna idiomatičnost za Hollós (2004) relevantna je s aspekta mađarskoga kao materinskoga (J1) u prevođenju na njemački jezik kao strani jezik (J2).

2.14. Razgraničenje kolokacija od frazema

Kolokacije kao elementi vezane (neslobodne) jezične uporabe razlikuju se od ostalih oblika višerječnih leksičkih jedinica (njem. *Mehrworteinheiten*), prvenstveno od onih s obilježjem idiomatičnosti koja se u užem frazeološkom smislu odnosi na neprozirnost pojedinačnih sastavnica kod kojih je došlo do preobrazbe značenja tako da čitav izraz ima preneseno značenje

¹¹ Izvorni citat (Hollós 2004:72): „Zu den interlingualen Kollokationen zählen solche usuellen (im Sinne von gebräuchlich) Wortkombinationen eines bestimmten Strukturtyps (von den fünf definierten Strukturtypen), die nur mit Hilfe einer kontrastiven Analyse zu gewinnen sind, weil sie aus der Perspektive einer Fremdsprache nicht problemlos ins Deutsche übersetzt werden können und nicht erratbar sind. Sie sind im Gegensatz zu anderen Wortkombinationen kontrastiv idiomatisch. Sie stellen bei der Sprachproduktion einen der fehlerträchtigen Bereiche“. Prevela M Šnjarić: „U međujezične kolokacije ubrajaju se one uzualne (uobičajene) kombinacije riječi određenog strukturnog tipa (od pet strukturnih tipova) koje se mogu dobiti jedino kontrastivnom analizom jer se iz perspektive stranog jezika ne mogu tako jednostavno prevesti na njemački jezik niti odgonetnuti. Nasuprot ostalim kombinacijama riječi one su kontrastivno idiomatične. Zato predstavljaju izvor brojnih pogrešaka u jezičnoj proizvodnji.“

frazema (njem. *Idiom*)¹² primjerice *reinen Tisch machen* 'raščistiti stvari', *schwer von Begriff sein* 'teško shvaćati', *kein gutes Haar an jemanden auslassen* 'ne kazati ni jednu dobru riječ o nekomu'. Zbog raznih leksičkih nesnošljivosti, idiosinkratičnosti i nepredvidivosti odabira leksičkih jedinica, partnera u kombinaciji, kolokacije se pokazuju najproblematičnijima u govoru i pisanju na stranom jeziku. Kolokacije se svojom stabilnom sintagmatskom strukturom i frazeološkim obilježjem višeleksičnosti i značenjske poluprozirnosti približavaju polufrazemima *blinder Passagier* kod kojih je jedna sastavnica prozirna: putnik, a druga neprozirna, pridjev slijep koji u dodiru sa imenicom ostvaruje značenje „putnik koji se vozi bez vozne karte“. Razlikuju se od frazema zbog nedostatka svojstva idiomatičnosti u užem smislu i zbog činjenice da imaju elastičniju sintaktičku strukturu što će se ispitati testom elastičnosti naknadno u radu.

U rječniku frazema njemačkoga jezika *Duden 11* (2008) se pored termina *Idiom* (hrv. *frazem*) u istovjetnom značenju rabe još i termini *Redensarten*, *Redewendungen*, *idiomatische Verbindungen*, *Phraseologismen*, *Phraseolexeme* kojima se jezikoslovna znanost služi da bi označila jezičnu pojavu koja bi se mogla opisati kao *Fertigbauteile* 'gotovi montažni dijelovi' jezika (*Duden 11:9*). Doslovna prijevodna istovrijednica tog njemačkog frazema '*posegnuti u džep golog muškarca' koja se dobije zbrojem značenja pojedinih sastavnica nepravilna je jer je došlo do semantičke preobrazbe sastavnica i značenje postoji samo preneseno značenje na razini čitave cjeline, hrv. 'tražiti negdje nešto, htjeti dobiti nešto od nekoga, na mjestu gdje ništa ne možeš dobiti'.

Granica između frazema i kolokacija se međutim može povući primjenom pet morfoloških i sintaktičkih transformacija za provjeru elastičnosti leksikaliziranih idioma koje su navedene u rječniku poslovice *Duden 11*. Kod frazema čije značenje je potpuno zamrznuto nije moguće primijeniti nijednu transformaciju, a da ne dođe do narušavanja značenja. Kao primjer provjerit ćemo čvrstoću sintaktičke strukture frazema *mit Mann und Maus untergehen*.

Prema definiciji rječnika *Duden 11* značenje je *untergehen, ohne das einer gerettet wird* (*Duden 2008:508*) 'potpuno propasti, tako da se nitko ne spasi'.

1. Komutacija (zamjena jedne od sastavnica nekom drugom) nije moguća: mit **Mann und (Nagetier) untergehen*.

2. Dodavanje pridjeva (atribuiranje): **mit Mann und (kleiner) Maus untergehen* što taj izraz s gledišta izvornog govornika čini neprihvatljivim, nepravilnim ili barem neuobičajenim.
3. Diskontinuiranost ili isprekidanost: **mit Mann und (unter Umständen auch) Maus untergehen*. U ovom slučaju frazem se proširuje s dva ili više leksema što je neprihvatljivo.
4. Permutacija (izmjena ili zamjena sintaktičkog redoslijeda pojedinačnih sastavnica): **(mit Maus) und Mann untergehen* nije dopuštena.
5. Morfološka preobrazba: **mit Männern und Mäusen untergehen* odnosi se na morfosintaktičku kategoriju broja kod imenica koja se na može proizvoljno mijenjati. U ovom slučaju množina obje imenice je nedopustiva, nepravilna i neprihvatljiva.

Sve je veći broj istraživanja koja pokazuju da sintaktička struktura frazema ipak nije tako čvrsta osim u najmanjem broju slučajeva kod najuže skupine već su dozvoljene brojne morfosintaktičke transformacije frazema pri čemu nastaju značenjske varijante i modifikacije značenja: *keinen Bock haben* 'neimati volje/želje', ali i *null Bock haben* 'neimati nikakve volje/želje'.

Vidljivo je da se na kolokacije može primijeniti svih pet provjera sintaktičke stabilnosti, tj. transformacija, a da prema intuiciji izvornog govornika ne dođe do narušavanja značenjske cjelovitosti sveze što bi ju učinilo nepravilnom i neprihvatljivom zbog čega se približavaju slobodnim svezama i jednim svojim djelom teško od njih razgraničavaju. Ako se neka višerječna jedinica na prvi pogled ne može odmah klasificirati, tada treba tražiti pragmatična rješenja. Pod pragmatičnim rješenjem Feilke (1996 i 1998) podrazumijeva činjenicu da takvu svezu govornik prepoznaje kao stabilnu cjelinu, tj. da je sposoban (pre)poznati situacijski kontekst u kojemu se takva sveza može praktično primijeniti, a ne neka druga koja bi bila jednako moguća u značenjskom smislu, ali se praktički ne rabi. Stoga je pragmatički aspekt prema Feilkeu (1996) važniji kriterij identifikacije kolokacija od čestotnosti u uporabi. Također treba spomenuti i razlikovanje na temelju stilskih obilježja. Prema nekim autorima (usp. Buttina-Koller (2005) kolokacija je za razliku od frazema empatički neutralna dok je frazem ekspresivan i emocionalno obojen, primjerice *jemanden an der Nase herumziehen* 'vući nekoga za nos' = 'varati'. U literaturi njemačkog govornog područja razlikuju se kategorizacija i nazivlje frazeološkog sastava. Tako Eckert/Günther (1992) frazeološkim jedinicama nazivaju samo frazeme s obilježjem semantičke idiomatičnosti i poslovice.

Burger (2007:35) zastupa drugačije mišljenje i razlikuje frazeologizme u užem smislu (frazemi) kao središnji dio frazeoloških istraživanja i frazeologizme u širem smislu, tj. sve ostale stabilne višerječne leksičke sveze bez obilježja semantičke idiomatičnosti (Burger 2007:35).

Problematika pridruživanja fenomena kolokacija skupini frazeologizama u najširem smislu temelji se na činjenici da ih brojni autori ne smatraju frazeologizmima jer nemaju obilježje idiomatičnosti u užem frazeološkom smislu već dijele samo neka zajednička obilježja poput višeleksičnosti, leksičko-semantičke stabilnosti i reproduktivnosti, dok ih drugi smatraju frazeologizmima jer se i kod njih radi o vrsti višerječnih leksičkih sveza (manje ili više čvrste) čvrste strukture (vidi Ludwig 2005).

Unutar frazeološke literature njemačkog govornog područja naziv frazeologizam koji se ranije odnosio samo na frazeologizme s užem smislu – dakle one s obilježjem idiomatičnosti – od početka 80-ih godina 20. stoljeća se prvenstveno zaslugama Burgera (1982) počinje rabiti u puno širem smislu i obuhvaća „sve manje ili više stabilne višerječne leksičke sklopove“ s ili bez obilježja idiomatičnosti. Općenito je vidljiv novi trend preusmjerenja težišta zanimanja frazeologa s užeg dijela na zanemarene rubne dijelove frazeologije pa se i kolokacije počinju smatrati rubnim frazeološkim jedinicama.

Holderbaum (1999) dijeli frazeologizme s obilježjem idiomatičnosti od frazeologizama bez obilježja idiomatičnosti. Frazeologizme s obilježjem idiomatičnosti naziva frazemima/idiomima i ova dva termina rabi u identičnom značenju. Primjer za ovu vrstu višerječne leksičke jedinice je izraz *einen Bären aufbinden* 'podvaliti kome što, namagarčiti koga' čije se značenje ne može dobiti analizom značenja pojedinačnih sastavnica već postoji samo kao preneseno značenje te je u umnom rječniku izvornih govornika pohranjeno kao jedna leksička jedinica odnosno jedan jezični znak. Roos (1995:100) dijeli frazeme kao predmet idiomatike od ostalih ne-idiomatičnih, ali stabilnih sveza koje su predmet frazeologije, ali ne i idiomatike već opće frazeologije.

Kolokacije prema Holderbaum (1999:61) nisu predmet frazeoloških istraživanja dok Gläser (1986a) razlikuje između frazeologizama i kolokacija. Gläser smatra da postoje otvorene i restriktivne kolokacije kao i Cowie (1978), ali misli da su restriktivne kolokacije ipak podvrsta frazeologizama (1986a:40).

Burger (2007) sve „više ili manje stabilne“ višeleksičke sveze naziva frazeologizmima bez obzira imaju li istaknuto obilježje idiomatičnosti ili su bez obilježja idiomatičnosti, dok ostali autori višerječne leksičke jedinice s obilježjem idiomatičnosti nazivaju frazeoleksemima (usp.

Klare 1998:247, Fleischer 1982). Burger (2007) ističe da u germanističkoj jezikoslovnoj literaturi prevladava naziv idiom koji se odnosi na frazeologizme s obilježjem idiomatičnosti dok u slavističkoj literaturi umjesto naziva idiom prevladava naziv frazem u istom značenju.

U slavističkoj literaturi se naziv frazeologizam rabi u užem smislu, tj. odnosi se samo na leksičke sveze s obilježjem idiomatičnosti, tj. frazeme (usp. Menac 1970, 1978, 2007) pa se i naziv frazeološka jedinica često odnosi isključivo na frazeme.

U područje opće frazeologije, ali ne i u područje idiomatike prema Holderbaum (1999:61/62) spadaju:

1. poslovice, eliptične poslovice: *Wie man sich fettet, so wiegt man* 'koliko se omastiš, toliko ćeš kilograma imati'.
2. uzrečice ili velerizmi: *Alles Geschmackssache sagte der Affe und biss in den Apfel* 'sve je stvar ukusa reče majmun i zagriže u jabuku'.
3. citati: *Was tun? Sprach Zeus* (Schiller) 'što učiniti? reče Zeus'
4. aforizmi: *In Wein liegt die Wahrheit* 'u vinu je istina'
5. slogani: *Milch macht müde Manner munter* 'mlijeko čini umorne muškarce živahnim', motivirani poredbeni frazemi: *hart wie Stahl* 'tvrd kao čelik'
6. jezični parovi, (blizanci s doslovnim značenjem): *Bruder und Schwester* 'brat i sestra'
7. pragmatične formule s doslovnim značenjem: *Betreten der Baustelle verboten* 'pristup gradilištu zabranjen', *Eltern haften für ihre Kinder* 'roditelji jamče za sigurnost djece'.
8. frazeologizirane konstrukcije (Phraseoschablone): *sicher ist sicher* 'sigurno je sigurno', *Urlaub hin, Urlaub her* 'godišnji ovamo, godišnji onamo'

U područje idiomatike njemačkoga jezika Holderbaum (1999:63) ubraja sljedeće višeleksičke jedinice:

1. stabilne leksičke sveze prenesena značenja (frazemi): *auf die Palme bringen* 'razljutiti koga' u kojoj je svaka pojedina sastavnica doživjela preobrazbu značenja te značenje postoji kao jedna cjelina ili jedan jezični znak. Kao zasebnu podgrupu ovdje izdvaja nemotivirane poredbene frazeme: *dumm wie Bohnenstroh* 'glup kao stup' kao i blizanačke (dvojne ili trojne) parove riječi s obilježjem čvrstoće i nepromjenjivosti strukture: *Jubel, Trubel, Heiterkeit* 'slavlje, buka i veselje'.

2. izreke poučnog karaktera koje imaju preneseno značenje: *Ich denke mich tritt ein Pferd!* 'Zapanjena sam, ne mogu vjerovati'

3. pragmatičke formule prenesenog značenja: *Verdammt nochmal!* 'Do vraga'!

Problem razgraničenja kolokacija i slobodnih sveza nije do kraja riješen zbog izjednačavanja kriterija kojim se definiraju obje vrste leksičkih sveza, tzv. „upadljive uobičajenosti“. Unutar računalnojezikoslovnih istraživanja kriterij „upadljive uobičajenosti“ izjednačava se s pojmom čestotnosti kojom se neka sveza pojavljuje u korpusu. Čestotnost s druge strane nije dovoljno pouzdan kriterij jer je primjenjiv i na slobodne sveze i na kolokacije. Njime se ne mogu identificirati one kolokacije koje se rijetko pojavljuju u korpusu, što ih ne čini manje karakterističnim kolokacijama nekog jezika.

Prema mišljenju Holderbauma (1999:66/67) postoje brojne nečestotne sveze koje se ipak kao cjeline prisjećaju i prizivaju iz umnog rječnika. Stoga je kriterij psiholingvističke stabilnosti odlučujući prilikom razgraničenja kolokacija od slobodnih sveza, iako ih elastičnost strukture dovodi u neposrednu blizinu slobodnih sveza što će se prikazati naknadno u radu.

3. LEKSIKOGRAFSKI PRIKAZ KOLOKACIJA U JEDNOJEZIČNIM I DVOJEZIČNIM OPĆIM RJEČNICIMA

Pojavom i nastankom velikih korpusa postaje moguće uočiti kolokacije u velikom broju, a time i njihovu leksikografsku relevantnost pa nastaju brojni rječnici kao prethodnica pravih kolokacijskih rječnika, najprije na engleskom govornom području: *Oxford Dictionary of Current Idiomatic English* (Cowin, Mackin i McCaig 1975-1983), *BBI Combinatory Dictionary of English* (prvo izdanje 1986). Novi kolokacijski rječnici za englesko govorno područje su *Oxford Collocations Dictionary for Students of English* (OCDSE 2009) i *Macmillan Collocations Dictionary* (Rundell 2010). U novije vrijeme pojavljuju se i kolokacijski rječnici za ostale jezike, primjerice francuski: *Dictionnaire des combinaisons de mots* (Le Fur 2007), za španjolski: *Diccionario combinatorio del espanol contemporaneo* (Bosque 2004), za portugalski: *Dicionario contextual basico da lingua portuguesa* (Pöll 2000), za talijanski: *Dizionario combinatorio compatto Italiano* (Lo Cascio 2012) i napokon prvi kolokacijski rječnik za njemački jezik: *Wörterbuch der Kollokationen im Deutschen* (Quasthoff 2011) i poslije njega najnoviji kolokacijski rječnik: *Usuelle Wortverbindungen des Deutschen* (Buhofer i. dr. 2014).

Obradbom kolokacija u općim dvojezičnim značenjskim rječnicima se naročito bavio Hausmann (usp. 1977; 1988). Od ostalih radova u kojima se tematizira problematika kolokacija i njihova obradba u mikro strukturi dvojezičnih rječnika valja spomenuti Butina-Koller (2005) za jezični par francuski-ruski, Steinbügl (2005) za jezični par engleski-njemački kao i Hollós (2004) za jezični par mađarski i njemački koja se bavi problematikom odabira leksikografski relevantnih kolokacija za unos u potencijalni stilski sintagmatski rječnik mađarsko-njemačkog jezika usmjerenog prvenstveno na oblikovanje teksta i didaktičke potrebe mađarskih učenika. Također ovdje treba spomenuti i rad koji se odnosi na koncepciju izrade njemačko-slovačkog kolokacijskog rječnika Đurčo (2008).

Važniji metaleksikografski radovi koji se bave obradbom kolokacija kao specijalnog tipa obavijesti i istaknutog mjesta koji zauzima u strukturi rječničkog članka u jednojezičnim rječnicima njemačkoga jezika su radovi autora Hausmann (1985; 2004), Lehr (1998), Köster i Neubauer (2002). Wotjak i Heine (2005) kritiziraju leksikografske nedosljednosti po pitanju mikro strukture rječnika. Autorica donosi primjere iz jednojezičnih njemačkih rječnika u kojima kolokacije u rječničkom članku tipografski nisu obilježene i na taj način izdvojene od ostalih stabilnih sintagmi (npr. od sintagmi s funkcionalnim glagolom) ili se nalaze (tipografski) neoznačene u sklopu primjera s pojašnjenjima rječničke natuknice, unutar kojih ih korisnik

rječnika ne može prepoznati i izdvojiti kao čvrste i nezamjenjive kombinacije. Naposljetku valja spomenuti Steyer (2000, 2008) koja se prije svega osvrće na dugotrajnost leksikografskog pamćenja i negativno ocjenjuje uhodano leksikografsko prakticiranje preuzimanja primjera iz starijih rječnika, što se može pratiti generacijama unazad. Steyer (2000:106) smatra da je potrebna hitna provjera aktualnosti jezične uporabe u suvremenom korpusu. Treba dodati i rad Bahnsa (1993) koji se kritički osvrće na pristup pojmu kolokacija u predgovoru njemačkom jednojezičnom rječniku *LGwDaF* u kojemu su kolokacije bile prvi puta tipografski istaknute.

Od najnovijih radova Wallner (2014) se u svojoj disertaciji bavi uporabnim specifičnostima kolokacija u znanstvenom tekstu u odnosu na uporabne specifičnosti kolokacija u novinskim tekstovima. Za istraživanje je odabrala sedam njemačkih tipičnih i karakterističnih kolokacija koje je analizirala na semantičkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini da bi ustanovila njihove uporabne specifičnosti relevantne za unos u rječnik. Najprije ih je analizirala u korpusu novinskih tekstova, a potom usporedila s istim kolokacijama u korpusu znanstvenih tekstova. Autorica je došla do zaključka da postoje uporabne specifičnosti vezane uz funkcionalni stil jezika koje trebaju biti unesene u jednojezični opći rječnik.

Problematika uvrštenosti i obradbe kolokacija u dvojezičnim općim rječnicima ili rječnicima prijevodnih istovrijednica koja se tematizira u ovome radu slična je kao i u jednojezičnim objasnidbenim rječnicima jer se postavljaju ista pitanja (usp. Bahns 1996), ali se ne može izjednačiti uloga kolokacija u jednojezičnim i dvojezičnim rječnicima. U obje vrste rječnika istražuje se funkcija kolokacija, mjesto pod kojim je kolokacija unesena u rječnik, tj. nalazi li se pod osnovom ili pod kolokatorom, brojčana obuhvaćenost u makro strukturi rječnika, način prikaza kolokacija u mikro strukturi rječničkog članka. Međutim kada se radi o dvojezičnim rječnicima problematika je daleko kompleksnija jer oni imaju složeniji zadatak usporedbe dvaju jezika i pronalaženja odgovarajuće prijevodne istovrijednice u ciljnom jeziku rječnika, tako da istraživanja kvalitete dvojezičnih rječnika Hausmann (1988:137) u svom predavanju o temeljnim problemima dvojezičnih rječnika smatra:

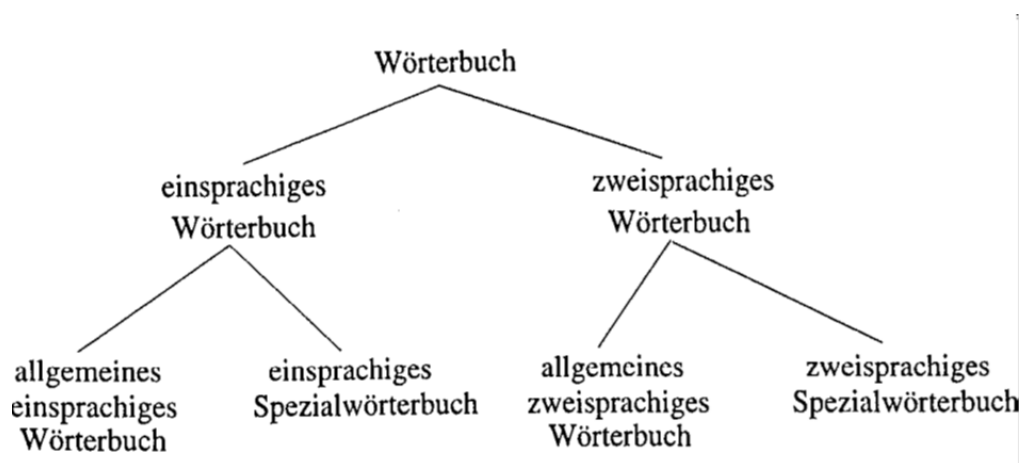
„... metaleksikografski zanemarenim područjem, djelomično zbog toga jer je dvojezična leksikografija kompliciranija nego jednojezična, a jednim dijelom i zato jer se smatra jednostavno suvišnom, a drugim dijelom jer je pogled preko vlastite ograde na leksikografski rad u drugim zemljama naročito težak zbog velikog broja jezika...“^{*13}

¹³ „...die Forschung über die zweisprachigen Wörterbücher ist nach wie vor das Stiefkind der Metalexikographie, teils weil sie komplizierter ist als die zur einsprachigen Lexikographie, teils, weil sie schlicht für überflüssig gehalten wird und teils weil der Blick über den Zaun auf die Praxis anderer Länder wegen der großen Sprachenzerplitterung besonders schwierig ist.“ (Hausmann 1988:137). Izvorni citat, prevela M.Šnjarić

Pogotovo ako se uzme u obzir da se na planeti zemlji govori 5000 jezika i da postoji velik broj jezičnih parova koji su leksikografski dobro obrađeni, postavlja se pitanje koje bi kriterije trebao ispunjavati i kakav bi trebao biti dvojezični rječnik da bi zadovoljio potrebe prevoditelja, autora tekstova i ostalih korisnika koji se njime služe. Ovo pitanje važno je zbog toga što se korištenje dvojezičnih rječnika općenito često omalovažava u odnosu na jednojezične. Postoje naime *a priori* predrasude prema uporabi dvojezičnih rječnika jer se bez empirijske provjere smatra da ih konsultiraju samo nekompetentni korisnici koji nisu dobro ovladali strukturama stranog jezika i ne mogu se služiti jednojezičnim rječnikom. Sve do kraja 70-ih i početka 80-ih 20. st. godina kada su istraživanja koje je proveo Tomaszcyk (1979) pokazala da je to netočno i da ih se daleko češće rabi¹⁴ nego jednojezične (i to u korisničkoj skupini u kojoj se nalaze i studenti i nastavno osoblje te profesionalni prevoditelji). Poznavanje različitih vrsta rječnika dio je kulture korištenja rječnika i preduvjet uspjeha u pronalaženju obavijesti u odgovarajućim rječnicima pa će u nastavku opisati osnovni tipovi rječnika. Postoje brojne tipologije rječnika u jezikoslovnoj literaturi koje zbog ograničenosti prostora nije moguće prikazati pa se a u daljnjem tekstu donosi odabrana tipologija relevantna za ovaj rad jer pridonosi sustavnijem opisu funkcija dvojezičnog njemačko-hrvatskog i hrvatsko-njemačkog rječnika na kojima se temelji istraživanje i mjestu koje kolokacije u njima zauzimaju.

3.1. Tipologija i funkcije rječnika

Najopćenitija je podjela rječnika na jednojezične i dvojezične rječnike općega jezika i specijaliziranoga jezika te specijalizirane jednojezične i dvojezične rječnike kao što je razvidno iz slike 3.

¹⁴ Takav podatak o daleko češćem korištenju dvojezičnih nego jednojezičnih rječnika nalazi se i kod autora Herbst&Klotz (2003:102 i 103).

Slika 3. Tipologija rječnika odabrana u leksikografskom priručniku *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires* (Hausmann 1989d:973).

Jednojezični specijalizirani rječnici namijenjeni su stručnjacima u određenome području, tj. užem krugu korisnika za koje se pretpostavlja da imaju odgovarajuće predznanje i sadrže objašnjenja (definicije) specijaliziranoga strukovnoga nazivlja, dok se u dvojezičnom specijaliziranom rječniku sparuju leksičke istovrijednice nazivlja u izvornom i ciljnom jeziku rječnika. Za razliku od specijaliziranih, opći su rječnici namijenjeni najširem krugu korisnika, prevoditeljima, stručnjacima i laicima. Hausmann ih naziva rječnicima bez istaknutih obilježja, neutralnim (njem. *merkmalos*) po čemu se razlikuju od specijaliziranih rječnika strukovnoga nazivlja.

Hausmann (1977) razlikuje *pedagoške* (njem. *Lern(er)wörterbücher*) i konsultacijske rječnike. Kao što je prethodno već spomenuto, uloga je jednojezičnih pedagoških (učeničkih) rječnika koji se u literaturi anglosaksonskog govornog područja nazivaju *learners dictionary* i *pedagogical dictionary* (Hartmann 1982) da služe kao pomoćno sredstvo tijekom procesa učenja stranoga jezika, u produbljivanju leksičkih znanja i ovladavanju leksičkim fondom stranoga jezika. Konsultacijski rječnici mogu biti jednojezični i dvojezični. Dvojezični konsultacijski rječnici rabe se u dvjema temeljno različitim korisničkim situacijama. Korisnik/ca konsultira opći dvojezični rječnik u situacijama *receptije* ili *produkcije* teksta za punktualno (pojedinačno) pokrivanje potreba za značenjskim istovrijednicama u ciljnom jeziku pa se nazivaju i prijevodni rječnici (njem. *Übersetzungswörterbücher*, Cop (1991)). Tako primjerice tijekom prijama (receptije) teksta na stranome jeziku (J2) kod izvornog govornika (J1) zbog izloženosti strukturama stranoga jezika povremeno dolazi do trenutnih, prolaznih blokada i ne prisjećanja ili nerazumijevanja pojedinačnih riječi, ili obratno korisnik/ca razumije riječ, ali se ne može sjetiti prijevodne istovrijednice na materinskom jeziku (J1). Tada mu rječnik služi kao pomoćno sredstvo za razrješavanje mjestimičnih značenjskih dvojbi. Takve rječnike Hausmann (1977:145) naziva i prijevodnim rječnicima namijenjenim čitanju/dekodiranju (njem. *Lesewörterbücher*, fr. *dictionnaires d' decodage*). Druga situacija u kojoj korisnici povremeno konsultiraju rječnike za mjestimičnu provjeru jest situacija samostalne ili slobodne izrade (produkcije) teksta na stranom jeziku, što podrazumijeva aktivno razmišljanje na stranom jeziku i situacija prevođenja s materinskog (J1) na drugi i strani jezik (J2) kada je prevoditelj vezan za predložak teksta koji mora prevesti i time za dvojezični rječnik koji mu treba pomoći u pronalaženju odgovarajuće prijevodne istovrijednice za primjenu u konkretnom tekstu. Često se prevoditelj dvoumi kad se radi o kombinacijama riječi koje su mu

poznate, ali u čije značenje nije siguran. Katkad se pod utjecajem struktura stranoga jezika možda ne može prisjetiti odgovarajuće riječi/izraza za uporabu u tekstu koji se prevodi ili je jednostavno nesiguran u točnost vlastitog prijevoda i mora provjeriti u dvojezičnom rječniku. Takvi se rječnici nazivaju i rječnicima namijenjenim pisanju/kodiranju (njem. *Schreibwörterbücher*, fr. *dictionnaires d'encodage*) (Hausmann 1977:145)).

Kühn (1989:115) također razlikuje rječnike s konsultacijskom i pedagoškom namjenom i definira ih ovisno o korisničkoj svrsi pojedinog rječnika:

„Rječnici se vrlo često koriste za punktualnu provjeru, tj. korisnik konsultira rječnik u pojedinačnoj situaciji kada mu nedostaje određena značenjska obavijest (njem. *Informationsdefizit*) ili u situaciji kada nije dovoljno siguran u točnost određene obavijesti kojom raspolaže (njem. *Informationsunsicherheit*) (...). Svako korištenje rječnika jest utilitaristički motivirano“ (Kühn 1989:115)¹⁵.

Prema motivima korištenja rječnika razlikuje se (ibid.):

1. *konsultacijski* motivirana uporaba rječnika zbog pokrivanja pojedinačnih potreba i provjere trenutnih problema koji nastaju zbog nedostatka jezične kompetentnosti (njem. *sprachliche Kompetenzprobleme*). Tada rječnici imaju savjetodavnu ulogu i mjerodavni su po pitanjima norme, smatra Kühn (1989:115/116). Također se rječnici sukladno Kühnu (1989) konsultiraju u nedostatku određene značenjske informacije ili značenjske nesigurnosti u situacijama *receptije ili produkcije teksta* koje autor razlikuje od prevođenja (usp. poglavlje 4.1), zatim se rječnik konsultira za samo provjeru/kontrolu/ispravljanje pravopisa ili izgovora, za potrebe znanstvenoga istraživanja (rječnik može poslužiti za sastavljanje korpusa), u prevođenju (pasivnom i aktivnom) i radu sa strukovnim jezicima (ibid.) i
2. *pedagošku* svrhu rječnika u dvjema temeljno različitim situacijama. U jednoj situaciji konsultacija rječnika služi pokrivanju potreba studenata ili učenika, tj. učenju jezika, proširivanju jezičnih znanja i ovladavanju jezičnim kompetencijama i započinje prethodnim postavljanjem pitanja i punktualnom pretragom za potrebnom informacijom u rječniku. U drugoj situaciji svrha konsultiranja rječnika nije ciljana punktualna provjera i ne započinje prethodnim postavljanjem pitanja i punktualnim pretraživanjem rječnika za trenutnim odgovorom na pojedinačno pitanje već je *kontemplacijski*

¹⁵ „Wörterbücher werden sehr oft zum punktuellen Nachschlagen benutzt, d.h. der Benutzer konsultiert ein Wörterbuch, weil ihm entweder bestimmte Informationen fehlen (Informationsdefizit), oder weil ihm eine bestimmte Information nicht abgesichert genug erscheint (Informationsunsicherheit) ... jegliche Benutzung des Wörterbuchs ist utilitaristisch motiviert“ (Kühn 1989:115). Izvorni citat, prevela Mirjana Šnjarić.

uzrokovana. Tada rječnik ima funkciju *čitanke* (njem. *Lesebuch*) i *čita se* u slobodno vrijeme kao zanimljivo štivo za osobnu pouku, zabavu i duhovnu razonodu. Iako nije svaki rječnik, a osobito standardiziraniji rječnici, uzbudljivo i primamljivo štivo, primjerice korisnik neće biti motiviran potrebom za čitanjem i iščitavanjem rječnika čestotnih riječi, već se zabavlja nasumičnim iščitavanjem natukničkih članaka, istraživanjem značenja riječi, ispitujući obavijesti koje se iz rječnika mogu dobiti i udubljuvanjem u rječnik. Rječnik koji je zanimljiv za takvu vrstu samoobrazovanja i kontemplativnog čitanja u odnosu na sve ostale jest rječnik neologizama ili pak rječnici vulgarizama, žargonizama, itd. (vidi Kühn 1989). Obavijesti koje se dobivaju iz rječnika mogu se odnositi na dijakronijski razvoj neke riječi, etimologiju, kulturne različitosti koje se tiču uporabe neke riječi, sintagmatsko okruženje u kojemu se tražena riječ pojavljuje. Takva ideja o svrsi rječnika ima dugu tradiciju u njemačkoj leksikografiji i može se pratiti od braće Grimm (1854:XIII) koji su pripisivali rječniku ulogu čitanke i smatrali da rječnik služi čitateljima za promišljanje, za pouku i kao zabavno štivo čitave obitelji u slobodno vrijeme te bi ga trebala imati svaka kućna knjižnica. No često se svrha rječnika ne može unaprijed predvidjeti kao što pokazuje primjer spomenutog rječnika braće Grimm koji na kraju nije postao čitanka za pouku i razonodu ukućana.

Uloga dvojezičnih rječnika često se zanemaruje i zbog toga što se smatra da na određenoj razini znanja jezika nisu potrebni i postaju suvišni te da ih zamjenjuju jednojezični objasnidbeni rječnici. Iskustva profesionalnih prevoditelja pokazuju da to nije točno jer jednojezični rječnik u profesionalnom prevoditeljskom radu ne pokriva sve potrebe. Njegova struktura je takva da doduše nudi vrlo iscrpne definicije i obavijesti, time što da natuknice objašnjava velikim brojem bliskoznačnih riječi na istom jeziku, što prevoditelja može dovesti u zabludu da povjeruje da se svaka od tih bliskoznačnih riječi može primijeniti u svakom tekstu. Često takav rječnik nije dovoljno jednoznačan i jasan jer se ne nudi prijevodne istovrijednice u ciljnome jeziku. Ovdje bi mu prijevodno rješenje trebao ponuditi dvojezični rječnik.

Obje vrste rječnika su opravdane u procesu učenja jezika i imaju svoje mjesto, tvrde Engelberg i Lemnitzer (2001:192)¹⁶.

¹⁶ Kao što je već spomenuto dvojezični rječnici su u ranoj fazi učenja i usvajanja jezika na prvome mjestu jer postoje brojne leksičke praznine na prijamnoj razini zbog nepoznavanja jezika koje se popunjavaju dvojezičnim rječnicima. Njih bi tijekom određenog perioda usvajanja jezika trebao zamijeniti jednojezični objasnidbeni rječnik stranoga jezika. Postoji dakle period prijelaza od korištenja dvojezičnih ka jednojezičnim rječnicima.

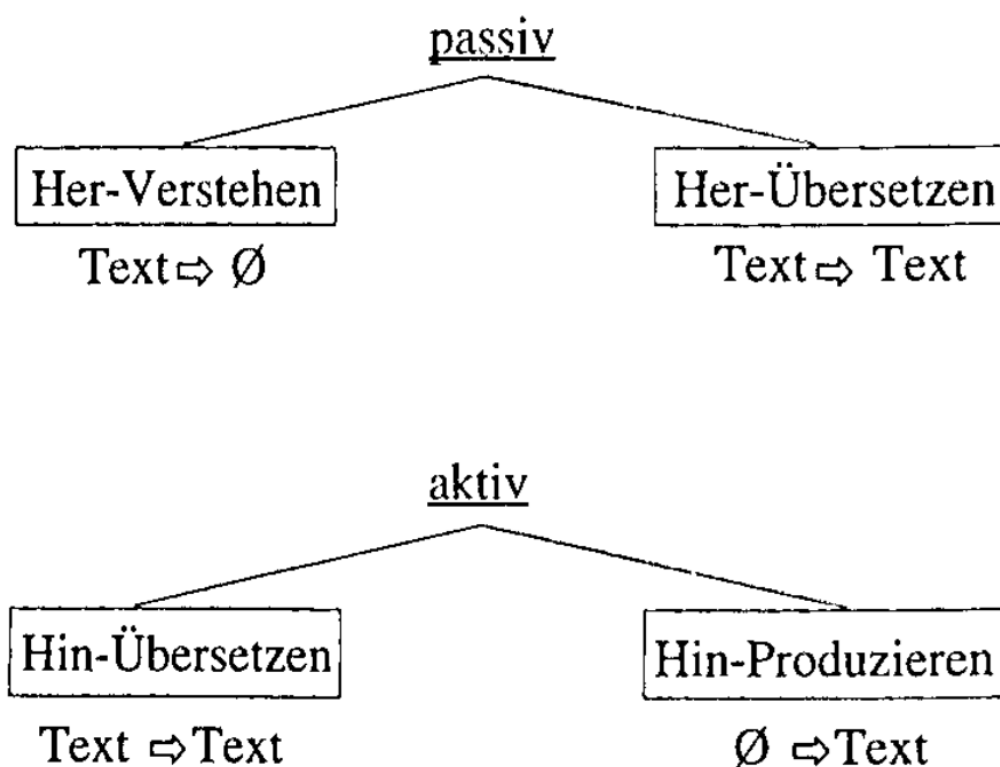
Tipologija rječnika je bitna jer nudi smjernice za praktični leksikografski rad jer o njoj ovisi odabir informacija koje se uvrštavaju u rječnik, ali i leksikografski prikaz kolokacija, što potvrđuje i (Hausmann 1989b:979), tvrdeći da se „...bez tipologije, rječnik ne može ni planirati ni izraditi“. Tipologija rječnika služi kao pokazatelj korisniku o potencijalnom sadržaju rječnika i omogućuje sistematizaciju i klasifikaciju postojećih rječnika. Na taj način se korisniku olakšava snalaženje među postojećim rječnicima kojima se može poslužiti u različitim korisničkim situacijama i doprinijeti tome da rječnik dobije jednoznačan i jasan, općerazumljiv naziv.

Unos kolokacija koje pridonose ukidanju višeznačnosti rječničke natuknice i uspostavi sintagmatske istovrijednosti na razini značenjskih inačica (semema) bitan je u aktivnom, ali i u pasivnom rječniku jer je i čin prevođenja na materinski jezik aktivni čin koji uključuje aktivaciju jezičnih i izvanjezičnih znanja, traganje za odgovarajućom prijevodnom istovrijednicom i pronalaženje odgovarajuće značenjske obavijesti na vlastitom materinskom jeziku (vidi Cop 1991), a još važniji je unos kolokacija u aktivni rječnik koji neizvornom govorniku treba ponuditi tražene prijevodne istovrijednice na ciljnom jeziku rječnika koji mu je ujedno i strani jezik.

Ako se Hausmannov model primjeni na jezični par njemački i hrvatski, onda se njemačko-hrvatski rječnik rabi pasivno jer je korisniku/ci kao izvornim govornicima hrvatskoga jezika koji dobro poznaju svoj jezik potreban samo za prijamne (receptivne) potrebe. Kod pokrivanja takvih potreba korisnik ima dva cilja. Prvi cilj jest razumijevanje teksta na stranom jeziku (njem. *Her-Verstehen*) bez izrade prijevoda na hrvatskom jeziku (*Text=O*) i rječnik se konsultira pasivno za potrebe razumijevanja. Druga situacija je složenija i nastaje kada prevoditelj mora prevesti tekst sa stranoga na materinski jezik prema predlošku teksta za koji je vezan (*Text=Text*). Takva se situacija na njemačkome naziva *Her-Übersetzen* tj. prevođenje teksta sa smjerom prijevoda strani jezik (J2) prema materinskom jeziku (J1). Ta je situacija složenija od čitanja s ciljem razumijevanja jer zahtijeva (aktivno) pronalaženje odgovarajuće prijevodne istovrijednice za primjenu na određenom mjestu u konkretnom tekstu.

Ako korisnik/ca s hrvatskim kao materinskim jezikom (J1) želi napisati tekst na njemačkom kao stranom jeziku (J2) koristeći dvojezični rječnik, tada dolazi do izražaja aktivna (produktivna) funkcija rječnika, odnosno hrvatsko-njemački rječnik se aktivno rabi da bi se maksimalno uskladila oba jezika i postigla najbolja prijevodna istovrijednost između izvornoga (J1) i ciljnoga jezika (J2). Pod aktivnom funkcijom rječnika podrazumijeva se korištenje rječnika u prevođenju teksta sa smjerom prijevoda materinski prema stranom jeziku (njem. *Hin-*

Übersetzen) što podrazumijeva postojanje polaznog teksta prijevoda, tj. predloška na materinskom jeziku (*Text=Text*) koji se prenosi na strani jezik (završni proizvod na stranom jeziku), kao i aktivno korištenje rječnika kod slobodnog autorskog pisanja i prenošenja vlastitih misli, općenito pri oblikovanju teksta na stranom jeziku (njem. *Hin-Produzieren*), $\emptyset=Text$, bez prethodno zadanog predloška teksta kojeg se prevoditelj mora pridržavati. Iz toga proizlazi da je prevoditeljska djelatnost vrlo kompleksna zadaća koja s jedne strane podrazumijeva prijam (recepciju) teksta s dva različita cilja: 1. (samo) razumijevanje 2. prevođenje teksta sa materinskoga na strani jezik i oblikovanje teksta na stranom jeziku (produkciju) (Hausmann 1977).

Slika 4. Funkcije dvojezičnih rječnika (Hausmann 1988:138).

Takva podjela dvojezičnih rječnika zahtijeva temeljno različite koncepcije izrade rječnika, tako da će korisnici rječnika kojima je J1 materinski jezik, tj. rječnika sa smjerom prijevoda strani jezik – materinski jezik (J2 -J1) (njem. *Herübersetzungswörterbücher*, ili rječnici s pasivnom funkcijom i korisnici sa smjerom prijevoda materinski jezik - strani jezik (J1-J2) i stranim jezikom kao ciljnim jezikom rječnika (njem. *Hinübersetzungswörterbücher* ili rječnici s aktivnom funkcijom) imati i drukčija očekivanja od rječnika. To je Hausmann (1977:56) izrazio sljedećim riječima:

„Ako govornik u rječniku s pasivnom funkcijom polazeći od neke riječi u nekom tekstu na stranom jeziku pronađe niz prijevodnih istovrijednica na materinskom jeziku, tada su one u načelu dovoljne za objašnjenje značenja umjesto definicije. Njegova jezična kompetentnost kao govornika kojemu je materinski jezik ujedno i ciljni jezik rječnika dovoljna je za razumijevanje značenja riječi i pronalaženje odgovarajuće prijevodne istovrijednice u tom kontekstu koja se u određenim okolnostima uopće ne pojavljuje u rječničkom članku.“

Dakle, „od pasivnog rječnika se očekuje ekstenzivna makro struktura, a od aktivnog što je moguće intenzivnija mikro struktura“ (Hausmann 1977:58)¹⁷. Takav stav bitan je u radu jer se primjenjuje u analizi popisa i opisa kolokacija u strukturi rječničkog članka u hrvatsko-njemačkom i njemačko-hrvatskom rječniku. Smatra se da se kolokacijama ukida višeznačnost rječničke natuknice i uspostavlja sintagmatska istovrijednost značenjskih varijanti (semema) u ciljnome jeziku. Pri tome se razlikuju potrebe ciljne korisničke skupine rječnika. Ako se promatra s gledišta potreba izvornoga govornika hrvatskoga jezika, drugačije im mjesto pripada u pasivnom rječniku, a drugačije u aktivnom. Zbog jezične kompetentnosti i sigurnosti izvornog govornika koji ima izgrađen umni rječnik s kolokacijama vlastitog jezika, lakše će razumjeti i otkriti njemačku kolokaciju čak i skrivenu (tipografski neistaknutu) u primjerima s pojašnjenjem i opisom značenja rječničke natuknice. Međutim katkad se recepcija (prijam) teksta ne svodi samo na pasivno razumijevanje značenja kolokacije jer je i prevođenje sa inog na vlastiti materinski jezik produktivan čin i zahtjeva vrlo aktivnu misaonu djelatnost prevoditelja i aktiviranje jezičnih znanja povezano uz pronalaženje odgovarajuće prijevodne istovrijednice za primjenu na konkretnom mjestu u tekstu. Moguće je da prevoditelj razumije značenje, ali se ne može prisjetiti prijevodne istovrijednice na materinskom jeziku pa konsultira prijevodni rječnik kao mjesto koje će mu pomoći pronaći potrebno značenje, tj. prijevodnu istovrijednicu. Prijevodni rječnici namijenjeni su produkciji teksta pa se kolokacije i njihove prijevodne istovrijednice i u aktivnom i u pasivnom rječniku moraju prikazati u strukturi rječničkog članka čak i kad su značenjski prozirne. U pasivni rječnik međutim nije potrebno unositi sve leksičke sveze prozirna značenja (slobodne sveze) koje korisnici znaju složiti i sami bez pomoći rječnika već ih valja ograničiti na unos idiosinkratičnih kolokacija čvrste i nezamjenjive strukture unutar kojih nepredvidivost odabira preferiranog kolokatora dolazi do izražaja u usporedbi s drugim jezikom. Takve se kolokacije moraju tipografski istaknuti u strukturi rječničkog članka da bi se istaknulo da se njima ukida višeznačnost rječničke

¹⁷ Izvorni citat: „Das herübersetzende Wörterbuch braucht eine möglichst extensive Makrostruktur, das hinübersetzende eine möglichst intensive Mikrostruktur“ (Hausmann 1977:58).

natuknice. U aktivnom je rječniku pristup kolokacijama moguć preko materinskog jezika koji je ujedno i izvorišni jezik rječnika (J1) prema njemačkom kao inom jeziku (J2). U aktivnom se rječniku, polazeći od potreba izvornog govornika hrvatskoga jezika, korisnička situacija razlikuje jer korisnici u najširem smislu (profesionalni ili neprofesionalni prevoditelji i autori tekstova) traže značenjsku istovrijednicu na stranom jeziku na kojemu nemaju sigurnost i kompetentnost izvornoga govornika pa se izravno tipografsko isticanje i intenzivnija uvrštenost i opis kolokacija i kolokacijskih značenja s kontrastivno nepredvidivim kolokatorom u ciljnom jeziku pretpostavljaju sami po sebi. Bez kolokacija nema ukidanja višeznačnosti natuknice, ni uspostave prijevodne istovrijednosti dvaju tekstova. Takav rječnik (J1 – J2) služi prevoditelju za aktivno prevođenje i često je jedino mjesto na kojemu se može doći do kolokacijske istovrijednice u ciljnom jeziku rječnika koji mu je ujedno i ini jezik pa će se analizirati mjesto unosa kolokacija u dvojezični rječnik.

3.2. Utjecaj načela idiomatičnosti jezične djelatnosti na dvojezičnu leksikografiju

Utjecaj dihotomije načela idiomatičnosti i kreativnosti jezične djelatnosti (Sinclair 1991) odražava se na koncepciju i izradu dvojezičnih rječnika. Međusobna isključivost načela slobodnog izbora i načela idiomatičnosti bitna je zbog unosa kontrastivno relevantnih, stabiliziranih kolokacija, odabira mjesta unosa u rječnik i razgraničenja od ostalih vrsta višerječnih leksičkih sveza. Pri tomu leksikograf treba voditi računa o tome da se u rječnik ne unosi previše slobodnih leksičkih sveza koje bespotrebno zauzimaju prostor i da se tipografski označe idiomatski ustaljene kolokacije i na taj način razgraniče od ostalih višerječnih leksičkih jedinica. Ako se uzme u obzir činjenica da su rječničke natuknice pojedinačne riječi (tj. leksemi), postaje opravdano poznavati mjesto na kojemu se nalaze višerječne leksičke sveze, primjerice idiomatski ustaljene, tipične i karakteristične kolokacije dvodijelna ustroja poput *Wissenschaft betreiben* 'baviti se znanstvenim radom', *einen Friseursalon / Geschäft betreiben* 'voditi frizerski salon / baviti se nekim poslom' koje su neuočljive za izvornog govornika, ali postaju upadljive za neizvornog govornika u usporedbi sa stranim jezikom po pitanju mjesta u rječniku na kojemu će ih takav korisnik najbrže i najlakše pronaći, pod bazom ili pod kolokatorom i tipografskoj obilježenosti. Iz toga slijedi da leksikograf mora voditi računa o tome, jesu li tipografski označene, tj. prepoznaju li se u strukturi rječničkog članka kao tipične i karakteristične, stabilne kolokacije koje korisnici ne smiju slagati sami već im one moraju stajati na raspolaganju kao gotove cjeline već i o mjestu unosa. Osim toga, valja voditi računa o tome da se leksikografske informacije ne svedu na niz primjera s pojašnjenjima značenja u

kojima se prikazuje uporaba natuknice u konkretnom jezičnom okruženju, zajedno s gramatičkim informacijama i stilskom razinom, dok su kolokacije neoznačene i neprepoznatljive u strukturi rječničkog članka. Funkcija dvojezičnih rječnika jest da najprije pronađe i ponudi prijevodnu istovrijednicu ako je takva leksikalizirana u ciljnom jeziku, a ne pojašnjenje značenja.

3.3. Mjesto unosa kolokacija u rječnik

Problematici kolokacija u dvojezičnim rječnicima tek se od 80-ih godina prošlog stoljeća posvećuje više pozornosti (Hausmann 1988; 1991a; Cop 1990, 1991; Ivir 1988; Kromann 1989; Benson 1990a). Iako je slična problematici kolokacija u jednojezičnim rječnicima, pripada joj drugačija uloga povezana uz različite korisničke funkcije rječnika, aktivnu ili pasivnu. Za korisnika koji se aktivno služi rječnikom u izradi teksta na stranom jeziku bitno je mjesto unosa kolokacije, odnosno ono mjesto gdje će ju najbrže pronaći.

Kolokacijama u dvojezičnim rječnicima se u jezikoslovnim diskusijama općenito pripisuje iznimno velika uloga, primjerice Benson (199a:29) navodi: „The best bilingual dictionaries provide a large number of collocationes and illustrative phrases“. Benson smatra da neki raniji dvojezični rječnici nude veliki broj prijevodnih istovrijednica, ali se korisnicima ne daje dovoljno informacija o funkcionalnom kontekstu uporabe sa sintagmatskim informacijama kako bi na pravilan način mogli rabiti prijevodne istovrijednice.

Hausmann (1991a:234) drži da je unos kolokacija još uvijek nedostatan i prije svega kritizira mjesto unosa kolokacija unutar rječničkih natuknica u dvojezičnim rječnicima. S gledišta potreba korisnika/ca kojima se želi olakšati uporaba rječnika postavlja se pitanje trebaju li se unositi samo pod osnovom ili pod osnovom i pod kolokatorom istovremeno ili samo pod kolokatorom. Sukladno Hausmannu (1988:149; 1990a:231), korisniku koji se aktivno služi rječnikom i želi prevesti njemačku kolokaciju *Termin einhalten* ‘dosl. držati se termina – doći u dogovoreno vrijeme’ s njemačkoga kao izvornog jezika (J1) na engleski kao ciljni jezik (J2) je potpuno svejedno hoće li prijevodno rješenje pronaći pod imenicom *Termin* ili pod glagolom *einhalten* pa bi s gledišta korisnika i uštede njegova vremena i truda u traženju rješenja bilo korisno kada bi kolokacija bila unijeta u rječnik na oba mjesta. Isto se odnosi i na pasivnog korisnika rječnika s engleskim kao polaznim jezikom (J1) i njemačkim kao ciljnim (J2) koji želi utvrditi značenje engleske kolokacije *keep a diary* ‘voditi dnevnik’ jer je i njemu svejedno hoće li traženu kolokaciju pronaći pod osnovom *diary* ili pod kolokatorom *keep*. I ovdje bi naravno bilo korisno i opravdano traženu kolokaciju unijeti na oba mjesta, dakle i pod osnovom

i pod kolokatorom. Međutim takav stav prema unošenju kolokacija u rječnik Hausmann (1988:150) smatra nerealističnim, neracionalnim i prostorno neekonomičnim jer takav bi rječnik mogao biti preopsežan. Zbog uštede prostora u rječniku predlaže racionalizaciju unosa kolokacija u rječnik (Hausmann 1988:150):

1) U rječnicima s pasivnom funkcijom (njemački-engleski) koji služe samo čitanju i razumijevanju teksta te popunjavanju leksičkih praznina koje se povremeno pojavljuju kod korisnika s njemačkim kao polaznim jezikom (J1) i engleskim kao ciljnim jezikom (J2) postoje opravdani razlozi za unos kolokacija pod kolokatorom jer je u većini slučajeva kolokator odgovoran za razumijevanje značenja.

2) U rječnicima s aktivnom funkcijom (engleski-njemački) čija je osnovna svrha i namjena samostalno pisanje teksta na stranom jeziku ili prevođenje teksta s njemačkog kao polaznog (J1) na engleski kao ciljni (J2) odnosno strani jezik, korisnicima bi bilo bitno da se kolokacije zbog čestog korištenja rječnika i uštede vremena, ali i uštede prostora u rječniku uvrstavaju samo pod osnovom, tim više što ima slučajeva kada takav kolokator u materinskom jeziku korisnika još uopće ne postoji pa ga pod kolokatorom u rječniku ne može ni pronaći.

Problematika unošenja kolokacija u rječnik na oba mjesta, tj. i pod kolokatorom i pod osnovom premašila bi opseg rječnika. To bi se izbjeglo izradom e-rječnika u kojima bi korisnicima bio moguć stalan pristup podacima i unos neograničenog broja podataka. Učinkovitija leksikografska obrada bi se mogla postići većim brojem. Takve bi dvojezične rječnike bilo moguće aktualizirati i neprestano dopunjavati novim podacima i informacijama o onome što se trenutno nalazi u jezičnom uzusu na temelju aktualnih korpusa suvremenoga jezika. Trajni bi leksikografski rad doprinjeo popunjavanju praznina u dvojezičnim e-rječnicima dodavanjem novih rječničkih natuknica u kojima bi kolokacije bile obrađene kao ciljnojezične varijante značenja rječničke natuknice i tipografski istaknute kao onaj leksikografski podatak kojim se ukida višeznačnost rječničke natuknice. Time bi se korisnicima olakšala uporaba i primjena kolokacija za rješavanje vlastitih problema na konkretnom mjestu u tekstu i pojačala svijest o kolokacijama kao onim kombinacijama /leksičkim svezama koje ne smije slagati sam već su one unaprijed zadani, polugotovi jezični proizvodi. Time bi se korisnicima uvelike olakšao rad s reproduktivnim kolokacijama.

3.4. Pojam prijevodne istovrijednosti u leksikografiji i teoriji prevođenja

O problemima prijevodne istovrijednosti (njem. *Äquivalenz*) u dvojezičnoj leksikografiji za jezični par engleski i hrvatski pisao je Ivir (1984). O teorijskim problemima prijevodne

istovrijednosti u njemačkoj leksikografiji pisali su brojni autori¹⁸. Često se rabe u istovjetnom značenju, iako se pojam prijevodne istovrijednosti u leksikografiji ne može potpuno izjednačiti s pojmom prijevodne istovrijednosti u teoriji prevođenja. Prijevodna istovrijednost u teoriji prevođenja odnosi se na prijevodnu istovrijednost između tekstova. Teorija prevođenja s jedne strane nastoji sačuvati međujezičnu prijevodnu istovrijednost komunikacijskih situacija tekstova izvornoga i ciljnoga jezika i istovrijednost komunikacijskih funkcija izvornoga i ciljnoga jezika, dok se s druge strane leksikografske prijevodne istovrijednice izvornog i ciljnog jezika rječnika uspostavljaju na razini riječi, tj. na razini nižoj od rečenične. Za razliku od teorije prevođenja, leksikografske se prijevodne istovrijednice uspostavljaju između leksičkih jedinica izvornog i ciljnog jezika. Točnije, za svaku leksičku jedinicu izvornog jezika traži se njezino denotativno ili referencijalno značenje u ciljnom jeziku. U leksikografskoj praksi to konkretno znači da se svaka leksička jedinica izvornoga jezika nastoji zamijeniti najbližim denotatom u ciljnom jeziku. Primjena određene leksikografske prijevodne istovrijednice tijekom procesa prevođenja u profesionalnom prevoditeljskom radu može biti vrlo ograničena jer prevoditelj za potrebe rješavanja konkretnih problema u nekom tekstu ne može uvijek upotrijebiti prijevodnu istovrijednicu ponuđenu rječnikom i primijeniti ju izravno u konkretnom tekstu ciljnoga jezika. Stoga su ciljnojezične prijevodne istovrijednice ponuđene rječnikom uvijek relativne u odnosu na tekst koji se upravo prevodi sa stranog na materinski ili obratno s materinskog na strani jezik. Granice dvojezičnog rječnika zadane su kontekstom uporabe neke riječi (tj. komunikacijskom situacijom, tekstnom vrstom, stilskom razinom u ciljnome jeziku, itd.) u kojemu dolazi do ukidanja višeznačnosti riječi, tako da rječnik ne može obuhvatiti i prikazati sve zamislive, mnogobrojne kontekste u kojima se tražena riječ može upotrijebiti. Imajući u vidu svu kompleksnost međujezičnih značenjskih odnosa za jezični par njemački i francuski, Hausmann (1995:20)¹⁹ u svojim promišljanjima o koncepciji leksikografske prijevodne istovrijednosti ističe granice dvojezičnog rječnika:

„ne znamo koliki broj prijevodnih istovrijednica u francuskome jeziku ima neka njemačka riječ jer prijevodna istovrijednost ovisi o kontekstu, a konteksti su bezbrojni. Dvojezični rječnici nude samo izabrane prijevodne istovrijednice. Najveći bi se dvojezični rječnik mogao proširivati u beskrajnost“.

¹⁸ Kromann (1989), Wiegand (2002) i (2005), Herbst i Klotz (2003.)

¹⁹ „Wir wissen nicht, wie viele französische Äquivalente ein deutsches Wort hat. Denn die Äquivalenz ist kontextabhängig und die Kontexte unendlich. Die zweisprachigen Wörterbücher bieten immer nur eine Äquivalentauswahl und eine Kontextauswahl. Auch das größte zweisprachige Wörterbuch lässt sich ins Unendliche erweitern“ (Hausmann 1995:20). Izvorni citat, prevela Mirjana Šnjarić.

Semantički koncepti se razlikuju od jezika do jezika, a time su i leksičke jedinice svakog prirodnog jezika proizvoljne, tvrde Herbst i Klotz (2003:112). Međujezični odnosi vrlo su kompleksni, tako da se zbog jezičnog anizomorfizma²⁰ za neku leksičku jedinicu u jednom jeziku nikada ne može pronaći leksička jedinica u drugom jeziku koja bi se preklapala u svim zamislivim područjima primjene. Zbog brojnih divergencija i konvergencija (usp. s bilješkom 22) leksičkih jedinica između pojedinih jezika Herbst i Klotz (2003:119) smatraju da je kontrastivna leksikografija teško izvediv pothvat. U područje leksikografske prijevodne istovrijednosti pored pojedinačnih riječi spada još i sintagmatska razina odnosno kolokacije. Leksikografsko objašnjenje značenja rječničke natuknice u ciljnom jeziku dvojezičnog rječnika bi trebalo sadržavati i tipografski obilježiti kolokacije kao one sintagmatske parove riječi koje prevoditelj, tj. korisnik općenito mora znati prepoznati kao stabilne kombinacije riječi čvrste i nepromjenjive strukture. To se posebice odnosi na rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom ili aktivni rječnik koji služi korisnicima kao pomoćno sredstvo u pisanju i prijenosu vlastitih misli na strani jezik.

3.5. Funkcionalne značenjske istovrijednice

U radu se naziv funkcionalne značenjske istovrijednice rabi da bi se označile približne prijevodne istovrijednice kolokacija izvornoga jezika u značenjskoj funkciji ciljnog jezika i time objasnili odnosi djelomične i nepostojeće (nulte) istovrijednosti između kolokacija izvornog i ciljnog jezika rječnika. Polazi se od pretpostavke da je potpuna istovrijednost (semantička sročnost) rijetka, što će se ispitati analizom kolokacija u rječniku. Stupnjevi funkcionalne prijevodne istovrijednosti prikazani su u nastavku rada.

S druge se strane, u radu se istražuje leksikografski prikaz i uvrštenost glagolsko-imeničkih kolokacija i kolokacijskih značenja u funkciji općeoznanstvenog jezika u kojemu je njihova potpuna prijevodna istovrijednost rijetka pojava pa se u skladu s tim rabi naziv funkcionalne ili približne prijevodne istovrijednice glagolsko-imeničkih kolokacija općeoznanstvenoga jezika u izvornom i ciljnom jeziku rječnika. Pojam općeoznanstveni jezik odnosi se na sve discipline koje se njime svakodnevno služe i predstavlja temelj transdisciplinarne znanstvene komunikacije. Označenost glagolsko imeničkih funkcionalnih kolokacija ove stilske razine testirat će se na primjeru kolokacije *baviti se temom* njem. *auf ein Thema eingehen (...in dieser Arbeit wird auf das Thema eingegangen (... u radu se bavi ...)* što se često nalazi u uvodima njemačkih

²⁰ Leksička nepodudarnost posljedica je razlika u organizaciji designata u pojedinim jezicima i drugim razlikama među jezicima, smatra Zgusta (1971:294-297). Zbog toga je nemoguće uspostaviti potpunu leksičku podudarnost između riječi dvaju jezika.

znanstvenih članaka kao tipična i karakteristična kolokacija kojom autor uvodi čitatelje u temu svog rada. Uvid u rječnik autora Jakić i Hurm (1991) pokazuje da natuknica *baviti se* jest uvrštena na lijevoj strani rječnika, ali se s desne strane ne nalaze sve leksičke istovrijednice, tj. glagol *eingehen auf* nije unesen u rječnik. Radi se o aktivnom rječniku koji mora sadržavati semantičke komentare i određeni broj tipičnih i karakterističnih kolokacija kojima se ukida višeznačnost i pridružiti ih odgovarajućoj stilskoj razini značenja u ciljnom jeziku rječnika. Ostale su sve tri leksičke istovrijednice natuknice **baviti se** uvrštene:

baviti se: *sich befassen, sich beschäftigen, sich abgeben mit etw. mit jmdm.* (boraviti) *weilen, sich aufhalten:* **ne bavim se takvim stvarima** mit solchen Sachen befasse ich mich nicht (gebe ich mich nicht ab); **on se dugo bavio u Beču** er hielt sich lange in Wien auf.

Iz natukničkog članka razvidno je da nisu unesene glagolske kolokacije koje bi doprinijele ukidanju višeznačnosti i jasnom pridruživanju leksičke istovrijednice odgovarajućoj stilskoj razini značenja, tako da zapravo nije moguće prepoznati i na pravilan način primijeniti niti jedan od tri ponuđena glagola. Važna kolokacija općeznanstvenog jezika (*isicrpno*) *se baviti temom / duboko ulaziti u tematiku* (njem. *auf ein Thema eingehen*) nije unesena ni pod kolokatorom (glagolom), ni pod imenicom *tema* koja je kao natuknica uvrštena u rječnik. Iz tog slijedi da se tražena i vrlo čestotna općeznanstvena kolokacija *baviti se* (znanstvenom) *temom* ne može primijeniti u izradi teksta na stranom znanstvenom jeziku samo na temelju uvida u rječnik kao jedino pomoćno sredstvo autora u samostalnom autorskom pisanju na njemačkom kao inom jeziku i prevođenju, a time ostaje nedostupna s gledišta potreba izvornog govornika hrvatskog jezika.

Za razliku od toga drugi rječnik sa smjerom prijevoda njemački-hrvatski obrađuje i uvrštava višeznačni glagol *eingehen (auf)* s podacima o objektima (brojnim imenicama u karakterističnom sintagmatskom okruženju), tj. kolokacijama u kojima se ukida njegova višeznačnost, ali uvid u rječnik pokazuje da se ne prikazuju značenjske obavijesti i prijevodne istovrijednice u hrvatskom jeziku na svim stilskim razinama tj. kolokacijama koje su karakteristične za područje općeznanstvenog jezika, osim što se primjerice pojavljuje kolokacija **auf jds. Probleme eingehen** 'posvetiti se (čijim) problemima' iz općega jezika. Slična se imenička kolokacija može pronaći u njemačkom digitalnom rječniku (DWDS); u sintagmatskom okruženju glagola *eingehen* karakterističnome za znanstveni stil *auf ein Thema / auf eine Frage eingehen* 'baviti se (znanstvenom) temom / pitanjem', dok su u hrvatskom korpusu s glagolom *posvetiti* potvrđene kolokacije *posvetiti (posebnu) pozornost u radu /*

posvetiti (dodatno) istraživanje / posvetiti (širi) prostor no posvetiti se (čijim) problemima nije potvrđena ni u korpusu hrvatskih znanstvenih članaka, ni u korpusu disertacija. Značenje glagola *eingehen auf* (etvas) 'iscrpno / detaljno se baviti (znanstvenom) temom / pitanjem' proizlazi iz kolokacija s apstraktnom imenicom *tema* tj. objektom (- živo) u općeznanstvenom jeziku.

Za razliku od navedenih imeničkih kolokacija glagola *posvetiti* potvrđenih u hrvatskom korpusu, u njemačkom je općeznanstvenom jeziku u uvodima znanstvenih radova uobičajena i karakteristična kolokacija s glagolom (sich) *widmen* 'posvetiti' *die* (vorliegende) *Arbeit widmet sich*: *rad se posvećuje (temi)*.

U nastavku se opisuju različite vrste prijevodne istovrijednosti kako bi se razlučio pojam prijevodne istovrijednosti od primjerice leksičke istovrijednosti i različiti pristupi pojmu u kontrastivnoj lingvistici, teoriji prevođenja i leksikografiji.

4. KONTRASTIVNI PRISTUP PROUČAVANJU KOLOKACIJA

Kontrastivna leksička analiza može objasniti različita značenja i značenjske odnose, poput djelomične ili nepostojeće istovrijednosti, ili odnose *divergentnosti i konvergentnosti*²¹ u dvama jezicima, ali ne mogu se predvidjeti poteškoće prevoditelja u konkretnom tekstu niti strategije kako da ih prevlada jer je prevođenje dinamičan proces leksičkog sparivanja tekstova u njihovom komunikacijskom kontekstu pa kontrastivna lingvistika može objasniti općenito mjesto koje glagol ili imenica zauzimaju u sustavu jezika, a leksikograf takve spoznaje primijeniti u izradi rječnika i ponuditi prijevodnu istovrijednicu u ciljnom jeziku, ali ne može predvidjeti i popisati sve leksičke istovrijednice prikladne za primjenu u svakom specifičnom kontekstu tvrdi Hartmann (2007), tako da se krajnje rješenje prevoditeljskih problema u konkretnom slučaju prepušta prevoditelju.

Slijedi detaljan opis stupnjeva prijevodne istovrijednosti koji je potreban je kako bi se moglo razlikovati sve što je pronađeno u dvojezičnom rječniku.

4.1. Stupnjevi prijevodne istovrijednosti

Osnovna funkcija jednojezičnih općih rječnika jest ponuditi definiciju (objašnjenja) značenja. Takvi rječnici nazivaju se još i definicijskim ili objasnidbenim rječnicima. Funkcija dvojezičnoga rječnika je daleko složenija, ona za cilj ima međujezično sporazumijevanje pa rječnik treba ponuditi značenje, tj. prijevodnu istovrijednicu natuknice izvornog jezika u ciljnom jeziku. Stoga se takav rječnik i naziva i rječnikom prijevodnih istovrijednica (Hausmann 1977). Dvojezični rječnik ima teži zadatak od jednojezičnog jer supostavlja leksičke jedinice dvaju jezika. Prijevodna istovrijednica u dvojezičnom rječniku slijedi s desne strane rječničkog članka odmah iza natuknice i primjera njene uporabe. S obzirom na to da se nazivaju prijevodnim rječnicima, njihov je osnovni zadatak da pronađu i korisniku ponude odgovarajuće leksičke istovrijednice u ciljnom jeziku, a ne parafraze ili objašnjenja značenja. U radu se polazi od pretpostavke da kolokacije u dvojezičnim prijevodnim rječnicima imaju drugačiju funkciju nego u jednojezičnim objasnidbenim rječnicima jer se potpuna međujezična leksička istovrijednost dvaju jezika uspostavlja na kolokacijskoj razini, a kolokacije smatraju značenjskim inačicama leksema u temelju natuknice rječničkoga članka koje ovise o

²¹ Pojmovi divergentnost i konvergentnost primjenjuju se u kontrastivnoj lingvistici i vezuju za različite odnose leksičke podudarnosti između izvornog jezika i jezika usporedbe. Divergentnost je oblik leksičkog anizomorfizma (nepodudarnosti) koji se vezuje za slučajeve kada se za jednu leksičku jedinicu u izvornome jeziku nalaze dvije leksičke istovrijednice u ciljnom jeziku, a konvergentnost za pojavu kada se za dvije leksičke jedinice u izvornom jeziku nalazi jedna leksička istovrijednica u ciljnom jeziku.

određenom okruženju i komunikacijskoj situaciji. Zbog toga im pripada istaknuto mjesto i uloga u rječniku. Pojam prijevodne istovrijednosti jedan je od temeljnih pojmova u međujezičnoj usporedbi jer za jednu leksičku jedinicu u izvornom jeziku tražimo njezin kontrast, tj. njezinu kontrastivnu prijevodnu istovrijednicu na ciljnome jeziku (J2) s istim denotativnim značenjem. Ako se za neku leksičku jedinicu izvornog jezika rječnika pronađe leksička istovrijednica istog denotativnog značenja u ciljnom jeziku, tada se radi o potpunoj leksičkoj istovrijednosti (npr., *die Anschrift* 'adresa'). Ako se takva prijevodna istovrijednica ne može pronaći u ciljnom jeziku radi se o leksičkim prazninama koje nastaju zbog različitosti u konceptualizaciji izvanjezičnih pojava dvaju jezika, a time i različitosti leksičkih sustava. Tako primjerice u hrvatskom jeziku nema glagola koji bi strukturno-semantički bio istovjetna prijevodna istovrijednica njemačkog glagola *jemanden krankschreiben* '*napisati bolesnim' već u sustavu jezika postoji kolokacija 'poslati (koga) na bolovanje'. Radi se o strukturnoj nepodudarnosti leksičkih jedinica dvaju jezika koje se sukladno Zgusti (1971:294) teško koordiniraju zbog *anizomorfizma* jezika, razlika u organizaciji designata u individualnim jezicima. Zato moraju postojati različiti tipovi prijevodne istovrijednosti. Zgusta (1971:312) kao najčešći oblik prijevodne istovrijednosti navodi djelomičnu istovrijednost: „the absolute overwhelming majority of equivalents“. Werner (1982:288) spominje približnu prijevodnu istovrijednost: njem *Vergaser* i španj. *carburador* 'rasplinjač' u strukovnome nazivlju.

Stolze i Stubenrecht (1995: 2-15) razlikuju čak četrnaest različitih aspekata prijevodne istovrijednosti kojoj treba težiti, a to su: semantička, stilska, pragmatička, terminološka, dijakronijska, kontekstualna, sintaktičko-gramatička, metaforička, etimološka, tvorbeni (engl. *political, politician, politicize, politics* kojima u njemačkom odgovara *politisch Politiker politisieren Politik*, a u hrvatskom 'politički', 'političar', 'politizirati', 'politika') čestotna istovrijednost, glasovno-ritmička istovrijednost, dijatopička istovrijednost itd. dok Zgusta (1984:151) sve svodi pod nazivom *funkcionalna prijevodna istovrijednost*:

„A translation should convey to its reader the same message with the same esthetic and other values which are conveyed by the original text. Since languages differ in all imaginable respects the translator-lexicographer must sometimes use means quite different from those in the original in order to obtain the same results. If different means do produce the same effect, the texts are considered functionally equivalent“ (Zgusta 1984:151).

Hausmann i Werner (1991:2745) razlikuju istovrijednice sustava (njem. *Systemäquivalente*) od prijevodnih istovrijednica (njem. *Übersetzungsäquivalente*), a razlika je sljedeća²²:

„Istovrijednice sustava su one jedinice koje se u određenom jeziku u određenom pojedinačnom značenju najviše približavaju funkcionalnoj (semantičkoj, pragmatičkoj i eventualno sintagmatskoj) vrijednosti koju određena jedinica zauzima u sustavu određenog drugog jezika. *Prijevodne istovrijednice* su one jedinice u određenom ciljnom jeziku (...) koje u procesima prevođenja kao građevni dijelovi određenoga teksta u određenom izvornom jeziku kao paralelni građevni dijelovi dolaze u obzir za primjenu u tekstu koji je komunikativno jednakovrijednom tekstu izvornoga jezika (...). Za recepciju najprikladnije su istovrijednice sustava, koje se onda shvaćaju kao značenjske obavijesti (...). (U slučaju oblikovanja teksta na stranom jeziku (produkcije)) za korisnike rječnika bit će zanimljivija je široka ponuda jezičnih sredstava na ciljnom jeziku. Zbog toga u pravilu korisnik izvlači veći dobitak od široke ponude prijevodnih istovrijednica (...) nego od slabe ponude istovrijednica sustava (...)“.

Hausmann (1977:55) razlikuje tri tipa prijevodne istovrijednosti: *divergentnost*, *konvergentnost*, te istovremeno postojanje i *divergentnosti* i *konvergentnosti*. Divergentnost postoji kada za jedan leksem izvornog jezika postoje dva ili tri leksema u ciljnome jeziku (*bedauern* ‘žaliti’, franc. *regretter/plaindre*). Konvergentnost postoji kada za jedan ili više leksema u izvornome jeziku postoji samo jedan leksem u ciljnome jeziku (*Blume/Blüte* ‘cvijet’, franc. *fleur*). Divergentnost i konvergentnost se pojavljuju istovremeno, kao u primjerima *feindlich* ‘neprijateljski’, franc. *enemi/hostile*; *hostile* – *feindlich* ‘neprijateljski’ / *feindselig* ‘neprijateljski’.

Kromann, Riiber i Rosbach (1984:188) razlikuju 3 vrste prijevodne istovrijednosti: *potpunu*, *približnu* i *nepostojeću*.

Pronalaženje primjerene prijevodne istovrijednice u ciljnom jeziku nije jednostavan zadatak jer se riječi ne prevode izolirano već povezano s funkcionalnim kontekstom uporabe odnosno ograničenjima koja iz njega proizlaze. Tako da se prijevodna istovrijednica u ciljnom jeziku mora uskladiti s polaznim jezikom ne samo na značenjskoj već i na stilskoj razini. Kada se radi

²² „*Systemäquivalente* sind diejenigen Einheiten, die im System einer bestimmten Sprache in einer bestimmten Einzelbedeutung dem funktionalen (semantischen, pragmatischen, eventuell syntagmatischen) Stellenwert am nächsten kommen, den eine bestimmte Einheit im System einer bestimmten anderen Sprache einnimmt. *Übersetzungsäquivalente* sind diejenigen Einheiten in einer bestimmten Zielsprache (...) die bei Translationsvorgängen als zu bestimmten Bauteilen eines bestimmten Textes in einer bestimmten Quellsprache parallele Bauteile eines zum Quelltext kommunikativ äquivalenten Textes in Frage kommen. (...). Für die Rezeption eignen sich am besten Systemäquivalente, die dann als Bedeutungsangaben zu verstehen sind (...). (Im Fall der fremdsprachlichen Produktion) ist für den Wörterbuchbenutzer ein breites Angebot an zielsprachlichen Ausdrucksmöglichkeiten von Interesse. Deshalb zieht er aus einer breiten Auswahl von Übersetzungsäquivalenten (...) in der Regel mehr Gewinn als aus wenigen Systemäquivalenten (...)“.

o prikazu kolokacija u dvojezičnim rječnicima prema mišljenjima metaleksikografa (Lehr 1998, Steyer 1998, Bahns 1996) kolokacije bi trebale biti opisane kao važne sastavnice rječničkih natuknica jer pokazuju kako se riječi polaznog jezika moraju spojiti u normativne sintagme ciljnoga jezika.

Iz primjera leksikografske obradbe rječničke natuknice **eingehen auf** u njemačko-hrvatskom rječniku Hansen-Kokoruš i dr. (2006) razvidno je da u rječničkom članku nisu prikazane imeničke kolokacije i kolokacijska značenja glagola vezana uz (opće)znanstveni stil pa nedostadni podaci o kolokacijama i tipografska neobilježnost mogu dovesti do pogrešnog spajanja jezičnih elemenata u istom funkcionalnom stilu u ciljnom jeziku. Zbog uspostave prijevodne istovrijednosti sintagmatskih razina dvaju jezika dvojezičnim bi univerzalnim prijevodnim rječnicima pored stilski neobilježenih trebale biti u što većem broju obuhvaćene i tipične i karakteristične kolokacije u određenom funkcionalnom stilu izvornoga i ciljnoga jezika, a ne samo one stilski neobilježene. Analiza glagola **eingehen auf** pokazuje da se radi o brojnim kolokacijskim značenjima, što pokazuje izrazito dug i opsežan rječnički članak s brojnim kolokacijama glagola *eingehen* i prijevodnim istovrijednicama kolokacijskih značenja u hrvatskom kao ciljnom jeziku rječnika, ali se ne nalazi i kolokacija ‘(iscrpno) se baviti temom / problemom / problematikom’ potvrđena u korpusu hrvatskih znanstvenih tekstova.

Prilikom istraživanja leksičko-semantičkog aspekta kolokacija polazi se od pretpostavke da na ciljnome jeziku postoje potpuno ili djelomično istovrijedne strukture, ali i strukturne različitosti (usp. Reder 2006, 2008). Također postoje parovi prividne istovrijednosti, tj. lažni prijatelji. Stupnjevi leksičko-semantičke podudarnosti odnosno različitosti između dvaju nesrodnih jezika kao što su hrvatski i njemački prikazuju se u nastavku na temelju odabranih primjera kolokacija.

4.1.1. Tipologija prijevodnih istovrijednica na primjerima njemačkoga i hrvatskoga općega jezika

Kod potpune prijevodne istovrijednosti, istovrijednost se postiže u odnosu 1:1, što znači da se obje sastavnice kolokacije doslovno prevode: *gute Gelegenheit* ‘dobra prilika’, *schlechte Aussichten* ‘loši izgledi’, *frohe Botschaft* ‘sretna vijest’.

Za razliku od toga, djelomična prijevodna istovrijednost kolokacija postiže se u odnosu 1:2, što znači da je prilikom prevođenja s izvornoga (J1) na ciljni jezik (J2) samo jedna sastavnica istovrijedna (imenica), dok je druga prevodiva u zavisnosti o imenici. Može se raditi o

poluidiomatičnosti jedne od sastavnica, pridjeva *blind* : *blindes Fenster* pa se u hrvatskome jeziku mora pronaći funkcionalna prijevodna istovrijednica (približno ili zamjensko prijevodno rješenje), tj. parafrazirati kao 'prozor kroz koji se zbog neprozirnosti prozorskog okna (prljavštine stakla) ili drugih okolnosti (nepostojanje prozorskog stakla zbog čega je prozor zatvoren kartonom) ne vidi dobro'. U tom slučaju doslovan prijevod nije moguć jer '*slijepi prozor' nije ovjerena kolokacija u hrvatskome jeziku. Tako primjerice u hrvatskome imamo *mrtvi kut*, što se u njemačkome izražava konstrukcijom *blinde Ecke*, a ne **tote Ecke*.

Primjer je djelomične prijevodne istovrijednice i poluidiomatična kolokacija razgovornoga jezika *die Party steigt* *zabava se zagrijava* kod koje je jedna od sastavnica (imenica: 'zabava, tulum') doslovna, tj. prozirna (zabava) dok je **steigen* 'uspinjati se' neproziran te se mora parafrazirati: 'tulum se zagrijava'.

Sljedeći primjer je složenica koja u ciljnom jeziku nije složenica već kolokacija, npr.: *Todessünde* 'smrtni grijeh' ili *Sündenbock* 'žrtveni jarac'. Za razliku od toga, složena imenica *Gelbsucht* u prijevodu na hrvatski jezik nije '*žuta ovisnost' već imenica 'žutica' nastala sufiksalsnom tvorbom. Dok se druge složenice sa sastavnicom *Sucht* (*Alkoholsucht*, *Drogensucht*) 'ovisnost o alkoholu/drogi' prevode prijedložno-padežnim izrazom.

U trećem slučaju, tzv. nepostojeće (nulte) istovrijednosti ne postoji istovrijednost niti na razini imenice niti na razini kolokatora već se radi o idiomatičnim izrazima. Tada je čitav izraz potrebno parafrazirati kao primjerice *kalter Kaffee*, 'stara vijest koja nema senzacionalistički učinak' tj. 'snijeg od lani' ili *Schule machen* 'pročuti se i postati poznat i općeprihvaćen', *fauler Zauber* 'podvala' ili 'kiseli krastavci' i *faule Ausrede* pri čemu se doslovno ne može uspostaviti semantička istovrijednost '*lijena isprika / trula isprika' već kolokacija 'loša isprika'.

4.2. Ovladavanje kolokacijskim kompetencijama u njemačkome kao inom jeziku

U radu se ne tematizira problematika korištenja dvojezičnih rječnika u nastavi stranoga jezika, iako se smatra da rječnik uvijek ima određenu pedagošku funkciju i može biti svakodnevna pomoć u učenju i ovladavanju kompetencijama stranog jezika. Polazi se od pretpostavke da je umjereno korištenje materinskog jezika dopušteno, a dvojezični rad s kolokacijama u nastavi opravdan zbog kontrastivne nepredvidivosti jedne od sastavnica kolokatora.

Istraživanja mišljenja korisnika rječnika za jezični par njemačko-hrvatski odnosno hrvatsko-njemački su malobrojna i ne daju dovoljan uvid u njihove stvarne potrebe. Dvojezičnim

rječnicima se često umanjuje značenje i uloga koju imaju u ovladavanju kompetencijama stranoga jezika (J2) što je potpuno neutemeljeno kako su pokazala istraživanja mišljenja korisnika kojima se bavio primjerice Zöfgen (1994:53). Rezultati istraživanja su pokazali da su „... dvojezični rječnici općenito daleko omiljeniji od jednojezičnih (...)“. Drugim riječima, nema praktički nijednog jedinog zadatka, nijedne situacije u kojoj bi se prema mišljenju ispitanika davala prednost jednojezičnom rječniku (Bogaards 1988:143). Ovo se odnosi kako na prijevod na strani jezik (usp. Krings, 1986, Bogaards 1988, Atkins/Knowles 1990), tako i na prijevod na materinski jezik kada prema Tomaszczyk (1979), Bejont (1981) i Hartmann (1982) „dvojezični rječnik dobiva prednost“²³ (Zöfgen 1994:53).

Engelberg i Lemnitzer (2001:192) smatraju da obje vrste rječnika zauzimaju važno mjesto u procesu učenja i usvajanja jezika. U ranoj fazi dok je poznavanje leksika stranog jezika još na niskoj razini, a leksičke praznine mnogobrojne, potrebno je često konzultirati dvojezični rječnik kao pomoćno sredstvo u razumijevanju teksta. Njega bi tijekom vremena trebao zamijeniti jednojezični rječnik ciljnog jezika (J2). Postoji dakle prijelaz od korištenja dvojezičnog rječnika ka jednojezičnom u čemu bi svakako trebao sudjelovati i usmjeravati učitelj.

Upravo kolokacije kao bitan sastavni dio svakodnevne komunikacije pojavljuju se u velikom broju zbog rješavanja raznih komunikacijskih zadataka.

Kolokacije koje je Hausmann (1984) nazvao nefiksiranim svezama i pravim kombinacijama (njem. *echte Kombinationen*)²⁴ od fiksiranih se sveza (frazema) mogu razgraničiti kriterijem nastanka ukupnog značenja. Kod fiksiranih sveza koje se nazivaju pseudokombinacijama dolazi do značenjske preobrazbe pojedinih sastavnica pa se značenje ne može odrediti iz zbroja značenja pojedinih sastavnica, npr. *einspringen lassen* 'velikodušno počastiti nekoga (pićem)' već postoji samo kao jedna višerječna leksička jedinica, jedno cjelovito preneseno značenje. Za razliku od pseudokombinacija (frazema), kolokacije su prave kombinacije leksičkih jedinica jer unutar kolokacije ne nastaje novo značenje već se značenje oblikuje u suodnosu s osnovom²⁵

²³ „Grundsätzlich gilt es [...] festzuhalten, daß das zweisprachige Wörterbuch sich ganz generell größerer Beliebtheit erfreut als das einsprachige. [...] Mit anderen Worten: es gibt praktisch keine einzige Aufgabe und Situation, die nach Überzeugung vieler Probanden den „emploi préférentiel du monolingue“ verlangt (Bogaards 1988:143). Dies gilt sowohl für die Übersetzung in die Fremdsprache (vgl. Krings 1986, Bogaards 1988, Atkins/Knowles 1990), als auch für die Übersetzung in die Muttersprache, bei der nach Tomaszczyk (1979), Béjoint (1981) und Hartmann (1982) das zweisprachige Wörterbuch den Vorzug erhält“ (Zöfgen 1994:53). Izvorni citat, prevela Mirjana Šnjarić.

²⁴ Prijevod prave kombinacije.

²⁵ Tafrä (2005) piše o kriterijima nastanka značenja unutar kolokacije. Također smatra da značenje unutar kolokacije nastaje sintagmatizacijom (kombinacijom već postojećih leksičkih značenja), zbog čega ih Hausmann i naziva pravim kombinacijama).

stichhaltige Argument 'neoborivi argumenti', *einen Stich haben* 'imati neugodan miris (hrana)', *im Stich lassen* 'ostaviti na cjedilu', *nicht einen Stich bekommen*: 'ne dobiti ni štih (ništa)', *die Wohnung stürmen* 'upasti u stan', *der Wind stürmt* 'vjetar (silovito) puše', *die Kassen stürmen* 'navaliti na blagajne', *einen Bericht erstatten* 'podnijeti/podnositi izvješće', *jemandem einen Besuch abstatten* 'posjetiti koga'.

Nepostojanja općih pravila tvorbe čini ove sveze nepredvidivima zbog čega dolazi do kolokacijskih pogrešaka, a time i do zastoja u komunikacijskom kanalu i otežavanja komunikacije.

Kolokacije koje smo definirali kao kombinacije leksičkih jedinica „upadljive uobičajenosti” svaki izvorni govornik u pismenoj ili usmenoj komunikaciji mehanički priziva u sjećanje te ih prepoznaje kao cjeline. Postaju upadljive tek iz ugla neizvornog govornika stranog jezika koji još nije naučio pouzdano slagati lekseme. Primjeri pogrešaka vidljivi su s gledišta izvornog govornika hrvatskog jezika u potrazi za prijevodnom istovrijednicom na njemačkome kao ciljnome jeziku. Primjerice *eine Note spenden** umjesto *eine Note (ver)schenken* 'pokloniti (nezasluženu) ocjenu' primjer su tipičnih kršenja kolokacijskih pravila zbog nedostatka jezične odnosno kolokacijske kompetentnosti na stranom jeziku.

Pogrešan odabir njemačkih prijevodnih istovrijednica (i obratno hrvatskih prijevodnih istovrijednica) rezultat je razlika u leksičkim odnosno kolokacijskim obrascima dvaju jezika i nedostatka kolokacijske kompetencije na ciljnom jeziku. Uzrok toj pojavi svakako je i nedostatak svijesti o postojanju kolokacija kao ne-slobodnih, stabilnih sintagmi u vlastitom materinskom jeziku zbog čega nastaju brojne negativne prijenosne pogreške u pokušaju da se kolokacije doslovno prenesu. Doslovan prijenos iz materinskog hrvatskoga jezika (J1) na strani jezik (J2) najčešće nije moguć zbog različitih potencijala slaganja leksema u izvornom i ciljnom jeziku. To se vidi iz primjera čestih negativnih prijenosnih pogrešaka struktura vlastitog materinskog jezika na strani jezik, a time i nastajanja neuobičajenih situacijski neprimjerenih kombinacija na stranom jeziku:

donijeti odluku: *Entscheidung bringen umjesto *Entscheidung treffen* (*pogoditi odluku)

donijeti zakon: *Gesetz bringen umjesto *Gesetz verabschieden* (*oprostiti zakon)

veliki pušač: *großer Raucher umjesto *starker Raucher* (*jak pušač)

provoditi vrijeme: *Zeit spenden umjesto *Zeit verbringen*.

Ovakve pogreške česte su zbog utjecaja engleskoga jezika i zbog sklonosti da u nedostatku rješenja posegnemo za onim jezikom kojim smo najbolje ovladali. U engleskom jeziku postoji kolokacija *spend time*, njem. *Zeit verbringen*, hrv. *provoditi vrijeme*. Engleski glagol *spend* se pojavljuje u dvjema kolokacijama *spend time provoditi vrijeme* i *spend money trošiti novac*. Njemačke prijevodne istovrijednice su kolokacije *Zeit verbringen* i *Geld ausgeben*.

Ovo su samo neki primjeri u kojima postoje međujezične razlike u slaganju leksema temeljene na unutarjezičnim konvencijama i preferencijama izbora pojedinačnih sastavnica, tj. jedne od sastavnica kolokatora, pored brojnih drugih, primjerice *scharfe/harsche/barsche Kritik* kada govornik ili autor nekog teksta s hrvatskim kao materinskim jezikom za pridjev oštar u kolokaciji oštra kritika pronalazi u njemačkom kao ciljnom jeziku oblik prijevodne istovrijednosti koji Hausmann (1977) naziva divergentnost, tj. tri bliskoznačna međusobno zamjenjiva pridjeva. Prema uvidu u hrvatski jednojezični objasnidbeni rječnik Anić (2009:638) nije pronađena kolokacija *gruba kritika* već samo *oštra kritika* i *blaga kritika*.

Zbog toga bi dvojezični opći rječnici, (a rječnik uvijek ima sekundarnu pedagošku namjenu pa se može primjenjivati u učenju i produbljivanju leksičkih znanja), uvijek trebali sadržavati samo leksikografski relevantne kolokacije koje se uočavaju tek u kontrastu s drugim jezikom, odnosno one kod kojih izravan (doslovan) prijevod pojedinačnih sastavnica u odnosu 1:1, točnije riječ po riječ, nije moguć. Uzrok je tome činjenica da je jedna od sastavnica (kolokator) kontrastivno nepredvidiva (idiosinkratična). To bi trebalo biti pouzdani kriterij preuzimanja neke sveze u rječnik kao leksikografski relevantne dok su sve ostale leksikografski manje zanimljive jer ih svaki autor uz malo truda može složiti i sam.

Jedan od razloga koji je uvjetovao zapostavljenost leksičko-sintagmatske razine u pedagoškom pristupu fenomenu kolokacija prema Buhofer (2011) je u dugotrajnom banaliziranju i trivijaliziranju kolokacijskog fenomena od strane jezikoslovne znanosti (koja je previše pozornosti pridavala gramatici i produciranju gramatički pravilnih rečenica u sklopu generativne gramatike). Takav stav doveo je do zanemarivanja uloge leksikona, a time i kolokacijskog fenomena u primijenjenoj lingvistici, dijelom i zbog neosviještenosti nastavnog osoblja za njegovo postojanje, čak i u vlastitom materinskom jeziku. Pored uloge koju kolokacije imaju u nastavi stranog jezika i ovladavanju jezičnim kompetencijama neminovno se dolazi do potrebe da budu dobro popisane i opisane te leksikografski prikazane kako bi bile lako dostupne prevoditeljima za koje se može samo pretpostaviti da su najbrojnija korisnička skupina jer empirijska istraživanja s gledišta pokrivanja potreba stvarnih korisnika rječnika do sada se nisu provodila pa se može govoriti samo o potencijalnim korisnicama.

U nastavku ukazat će se na povezanost dvojezičnih rječnika s profesionalnim prevoditeljskim radom i preispitati koliko se prevoditelj može pouzdati u pomoć rječnika kada traga za odgovarajućim prijevodnim istovrijednicama koje su mu potrebne. Ukazat će se na probleme koji nastaju u prevođenju kolokacija u dvama jezicima na konkretnim primjerima iz općeg njemačkog jezika jer su one bolje popisane i opisane u dva njemačka kolokacijska rječnika, a time i kvantitativno dostupnije korisnicima u dvojezičnom rječniku.

4.3. Neki problemi prevođenja

Uloga kolokacija u procesu prevođenja u središtu je pozornosti novijih jezikoslovnih istraživanja (vidi. Grauer (2009); Halkiopoulou (2007)). Porast zanimanja za problematiku kolokacija pokazuje i izrada novih kolokacijskih rječnika njemačkoga jezika Quasthoff (2011) i Buhofer et.al. (2014) ili izrade računalnih baza podataka (Holderbaum (2003), Caro Cedillo (2004)).

Ako se problematika prevođenja kolokacija postavlja s gledišta prevoditelja koji prevodi tekst s njemačkog kao stranog jezika (J2) na hrvatski kao ciljni i materinski jezik (J1), pretpostavlja se da je prevoditeljski posao manje zahtjevan, a kršenja jezične norme rjeđa jer takav prevoditelj u svom mentalnom leksikonu ima prethodno već usvojeno znanje, t.j. pohranjene kolokacije vlastitog materinskoga jezika koje su mu poznate kao gotovi montažni dijelovi (njem. *Versatzstücke*) i polugotovi jezični proizvodi (njem. *Halbfertigprodukte*) koje sigurnošću i kompetentnošću izvornog govornika zna na pravilan način povezati s kontekstom uporabe. Tako da se kolokacijska problematika u rječnicima s receptivnom korisničkom funkcijom ili pasivnom podfunkcijom sa smjerom prijevoda strani jezik (J2) prema materinskom jeziku (J1) postavlja drukčije nego u rječnicima s produktivnom ili aktivnom korisničkom funkcijom sa smjerom prijevoda hrvatski prema njemačkom. Pristup kolokacijama u receptivnom rječniku treba biti omogućen preko kolokatora koji je presudan za razumijevanje značenja, što i jest osnovna funkcija receptivnog rječnika. Korisnik koji je izvorni govornik hrvatskoga jezika u svom umnom rječniku već ima usvojene i pohranjene kolokacije kojih se pomoću rječnika lako prisjeća, što mu olakšava reproduktivnu primjenu hrvatskih kolokacija u govoru ili u pisanju. Drugačija je situacija u rječniku s produktivnom ili aktivnom korisničkom funkcijom. Korisnik aktivnog rječnika nije izvorni govornik njemačkoga jezika pa je sklon kolokacije stranog jezika gledati kroz kolokacijski sustav vlastitog materinskoga jezika i doslovno ili izravno prevoditi pojedine kolokacijske sastavnice, a time i kršiti kolokacijsku normu inoga jezika jer se olako zaboravlja da su kolokacije ipak polugotovi jezični proizvodi.

U nastavku slijedi analiza odabranih primjera kolokacija općega jezika koji su dostupni u njemačkom kolokacijskom rječniku Quasthoff (2011). Time se olakšava i vremenski skraćuje analiza u dvojezičnom općem rječniku jer se analiziraju već imenovane kolokacije, a izbjegava (dugotrajni) postupak definiranja, imenovanja i odabira primjera kolokacija.

Der sinnliche / kuschelige Abend: *ćutilna, osjetilna, osjetna, tjelesna, putena, ćulna / meka, pahuljasta, baršunasta večer, ugodna večer. Pridjev *kuschelig* (mekan) u denotativnom značenju se odnosi na kvalitetu materijala, t.j. mekoću odjeće ili posteljine, ali se u navedenoj kolokaciji u suodnosu s imenicom *Abend* aktualizira drugačija značenjska inačica pridjeva *kuschelig*. t.j. semem ('koji stvara ugodu'). Tako da kolokacije tražimo kao značenjske inačice natuknice izvornog jezika rječnika, dok se prijevodna istovrijednost uspostavlja na razini značenjskih inačica leksema u ciljnom jeziku. To dovodi do brojnih problema uspostave prijevodne istovrijednosti, djelomične prijevodne istovrijednosti ili nepostojanja odgovarajuće kolokacijske strukture u ciljnom jeziku. Tako primjerice kolokacije *der sinnliche Abend* i *der kuschelige Abend* nisu pronađene u dvojezičnom rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom pa se kao funkcionalno prijevodno rješenje može ponuditi: *ugodna večer*.

Die bedenkliche Abhängigkeit / verhängnisvolle Abhängigkeit: *sumnjičav, *skeptičan, *nepovjerljiv, sumnjiv / kobna, sudbonosna, fatalna ovisnost'.

U ovom slučaju rječnik nudi prijevod pridjeva *bedenklich* na hrvatski jezik 'sumnjiv', ali prevoditelj ne može provjeriti je li takva kolokacija ovjerena i u hrvatskome jeziku. Hrvatska prijevodna istovrijednica njemačkih kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom Prevoditelju preostaje doslovan prijevod sastavnica u skladu s objašnjenjem značenja u rječniku: „sumnjiv“ (sumnjiva ovisnost) ili će posegnuti za vlastitom prevoditeljskom kreativnošću.

Der Abhängigkeit verfallen postati ovisan 'odati se'. Kolokacija nije unijeta u rječnik. Pod višeznačnim kolokatorom *verfallen* u rječniku se niže niz prijevodnih istovrijednica 1. (a) propasti/propadati, dotraja(va)ti, (b) oronuti, (o)slabjeti, (iz)gubiti snagu, (c) doživjeti propast s fragmentima rečenica u kojima s oprimjeruje kontekst uporabe glagola; *das Römische Reich verfiel immer mehr* 'Rimsko je carstvo sve više propadalo', 2..., 3... 4..., 5... Nude se kolokacije 6. *dem Alkohol/den Drogen/einer Leidenschaft verfallen* 'odati se, predati se, prepustiti se (alkoholu/ drogama/ strasti)' kojima se ukida višeznačnost kolokatora *verfallen*. Pod osnovom *Abhängigkeit* nalazi se druga kolokacija in *Abhängigkeit geraten* 'pasti u ovisnost'.

sich der Abhängigkeit entziehen ‘*uskratiti, povući, (od)uzeti se može primjerice vozačka dozvola (*Führerschein entziehen*) ili dozvola boravka’ (*Aufenthaltsgenehmigung entziehen*), ali doslovna prijevodna istovrijednica ‘*oduzeti se od ovisnosti nije moguća’. Kolokacija *sich der Abhängigkeit entziehen* nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Već postoji (skrivena) kao primjer u objašnjenju značenja i kontekstu uporabe višeznačnog glagola *entziehen* 2. *Er hat schon zweimal entzogen* ‘(razg.) liječio se od (ovisnosti)’, iako imenica *Abhängigkeit* (ovisnost) nije navedena kao imenička kolokacija glagola liječiti. Nije tipografski istaknuta pa tako ni uočljiva kao stabilna kolokacija njemačkoga jezika.

das Abkommen einhalten ‘pridržavati se sporazuma’ kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Kolokacija *der bewährte Ablauf* nije pronađena u rječniku pa se prijevod prepušta dosjetljivosti i znanju prevoditelja koji mora sam pronaći prijevodno rješenje u ovisnosti o funkcionalnom kontekstu uporabe. Kao prijevodno rješenje za potrebe rada parafrazira se značenje i nude hrvatske istovrijednice ‘pouzdani/uhodani, dobro poznati tijek’. Postoji nekoliko prijevoda značenja glagola *sich bewähren* koje nudi rječnik ‘pokaz(iv)ati, iskaz(iv)ati se, dokaz(iv)ati se’, potvrditi/potvrđivati, opravdati očekivanja,... prokušano, provjereno, oprobano’ pa se iz ponuđenih rječničkih objašnjenja zapravo prepušta prevoditelju da se sam dosjeti primjerenom prijevodnom rješenju u skladu s konkretnim tekstom kako bi postigao komunikacijsku istovrijednost prijevoda.

brüsk ‘oštro, grubo’ / *barsch* ‘oštro, grubo’ / *vehement* ‘silovito, snažno’ / *rundum* ‘potpuno’ *abnehmen* ‘*grubo/silovito smršaviti’. Njemački rječnik nudi niz bliskoznačnih pridjeva potvrđenih u korpusu dok u hrvatskome jeziku postoji samo pridjev *jako*, ‘jako smršaviti’.

zahlungskräftige Abnehmer: kupci koji imaju visoku platežnu moć kolokacija je iz ekonomskog jezika s višeznačnom (odglagolskom) imenicom, neprozirna značenja *Abnehmer* ‘kupci’. (*Käufer*) i složenim pridjevom *zahlungskräftig* koji se mora parafrazirati odnosnom rečenicom. Kolokacija nije unijeta u rječnik.

abgrundtiefe Abneigung ‘duboka odbojnost’. Kolokacija nije unijeta u rječnik. U rječniku je potvrđena samo kolokacija *abgrundtiefe Verachtung* ‘duboki prijezir’.

Kolokacija *hemmungslos begeistert* ‘istinski oduševljena’ nije uvrštena u rječnik. Značenje je pridjeva *hemmungslos* ‘neobuzdan, nesputan, bez zakočenosti’. Objašnjenja značenja ponuđena rječnikom ukazuju na osobu bez (emocionalnih) blokada/zapreka, potpuno oduševljenu. Nakon

provjere putem interneta kao prijevodno rješenje njemačke kolokacije može se ponuditi *istinski oduševljen/a*. Kolokacija je pronađena jednostavnom metodom pretraživanja interneta ukucavanjem pridjeva oduševljen u google tražilicu i prebrojavanja čestotnosti supojavljivanja koje omogućuje google tražilica. Potvrđeno je da se riječi istinski + oduševljen/a supojavljuju 107000 puta.

die Abschiebung veranlassen ‘narediti izgon’

Primjer u kojemu bi prevoditelj teško mogao povezati primarno značenje glagola *veranlassen* ‘biti povodom’ sa značenjem koje isti glagol razvija u kolokaciji sa imenicom *Abschiebung* ‘izgon’.

universitären Abschluss anstreben. Kolokacija nije uvrštena u opći rječnik. Na temelju prijevodnih istovrijednica glagola *anstreben* u rječniku ‘težiti prema čemu/za čim, nastojati što postići’ i analizom rječničkog članka s natuknicom *Abschluss* 1. ‘zatvarač, poklopac završetak, svršetak, kraj’, 2..., i primjerom pojašnjenja uporabe riječi *Abschluss* u fragmentu rečenice pod brojem 3. *nach Abschluss des Studiums* ‘nakon završetka studija’ kao prijevodno rješenje njemačke kolokacije nakon internetske provjere postoji li takva kolokacija u hrvatskom jeziku može se ponuditi ‘nastojati steći fakultetsku diplomu jer je ukucavanjem u google tražilicu hrvatska kolokacija ‘steći fakultetsku diplomu’ potvrđena je 23 700 puta.

Die Chance schmälern / verbauen / vermässeln / verpassen / versäumen / verspielen ‘podcijeniti / smanji(va)ti, umanjiti(va)ti, propustiti / prokockati priliku’.

Postoje brojni slučajevi kada prevoditelj u potrazi za prijevodnim rješenjima ne pronalazi odgovarajuću prijevodnu istovrijednicu u dvojezičnom općeznačenjskom rječniku za konkretnu primjenu u određenom tekstu, a ne pomaže mu niti intuicija izvornog govornika već mora odlučiti samo na temelju vlastitog jezičnog predznanja i prevoditeljskog iskustva. U tim slučajevima traži rješenje u jednojezičnim objasnidbenim općim rječnicima u kojima se nude objašnjenja značenja nizom bliskoznačnih riječi što može postati vrlo zahtjevno i zbunjujuće za prevoditelja jer među njima ima i novih, nepoznatih riječi koje prevoditelju često dodatno otežavaju snalaženje u jednojezičnom rječniku jer treba odabrati onu najoptimalniju u skladu sa funkcionalnim stilom.

Otežavajuću okolnost u pretrazi kolokacija u općim jednojezičnim (objasnidbenim) rječnicima predstavlja činjenica da se među nizom osnova (imenica) koje se nude kao moguće osnove kolokatora, ne radi o stabiliziranim imeničkim kolokacijama već se pod osnovama često nalaze

samo bliskoznačne riječi. U tom slučaju idiomatski nedovoljno nekompetentan korisnik (neizvorni govornik) će pogrešno procijeniti da može upotrijebiti bilo koju od bliskoznačnih riječi i složiti pogrešnu kolokaciju. Time se često krši kolokacijska norma inoga jezika i nastaju neprimjereni prijevodi, osobito ako kolokacije nisu tipografski obilježene u strukturi rječničkoga članka.

Iz toga slijedi da potencijalni prevoditelj zbog nedostatka ili nepostojanja značenjske obavijesti u jednojezičnom rječniku, a također i u nedostatku prijevodne istovrijednice u dvojezičnom rječniku ipak ostaje prepušten vlastitoj domišljatosti (uz gubitak vremena) i u nadi da će se i sam brzo dosjetiti pravilnom prijevodnom rješenju. Stoga si prevoditelj s obzirom na to da jednojezični rječnik nije uvijek mjesto koje nudi tražene prijevodne istovrijednice, često s pravom postavlja pitanje koje će biti odgovarajuće mjesto potrage na kojemu je dostupna prijevodna istovrijednica. U situaciji kada se traži prijevodna istovrijednica za hrvatsku kolokaciju *potpisati ugovor* rječnik s aktivnom korisničkom funkcijom Jakić i Hurm (2004) nudi niz bliskoznačnih glagola *unterschreiben*, *unterzeichnen*, *unterfertigen*, *subskribieren*, ali postoje i drugi bliskoznačni glagoli *signieren*, *quittieren*, *paraphieren*, koji nisu pronađeni u navedenom rječniku i pripadaju različitim stilskim razinama uporabe. U rječničkom članku se natuknica *potpisati (se)* ne povezuju sa odgovarajućom stilskom razinom i ne daje se dovoljno smjernica korisniku o funkcionalnim kontekstima uporabe glagola. Prevoditelj se nalazi pred preprekom prepušten sam sebi u odluci koji bi od glagola bio najprimjerenije prijevodno rješenje jer kolokacija *potpisati ugovor* nije pronađena niti pod imenicom *ugovor* 'Vertrag'. Ako se radi o pravnom jeziku i pravnim poslovima, primjerice sudski tumač koji stavlja potpis na prevedeni ugovor odabrat će *paraphieren* za razliku od *unterfertigen* koji se preferirano rabi u administracijskom jeziku.

S gledišta govornika hrvatskoga jezika u prevoditeljskom radu na njemački kao ciljni jezik, ali i za potrebe autora u slobodnom pisanju teksta na njemačkom kao stranom jeziku (J2) traže se rješenja u obliku prijevodnih istovrijednica za izravnu uporabu na konkretnom mjestu u određenom tekstu, a ne pojašnjenja značenja. U brojnim slučajevima nesigurnosti dvojezični rječnik nameće kao jedini odgovor u pitanjima dvojbe. Najčešće smo svjesni stabilnosti leksičkih sveza na vlastitom materinskom jeziku pa nam je na određenoj razini znanja jednostavnije prevesti tekst sa njemačkoga (J2) kao stranog na materinski jezik (J1) nego obratno kad moramo tražiti prijevodna rješenja na stranom jeziku, a još nismo potpuno ovladali stabilnim jezičnim strukturama stranog jezika. U brojnim slučajevima dolazi do kršenja norme o čemu pišu Kimmes/Kornelius (2010).

Halkiopolou (2007:80) postavlja problematiku prevođenja s gledišta pisanja teksta na stranom jeziku. Prevoditelj često ne prepoznaje kolokaciju stranog jezika kao stabilnu sintagmu čvrste i nezamjenjive strukture (osim ako takva kolokacija nije tipografski istaknuta u rječniku) pa podliježe opasnosti da pojedine leksičke sastavnice kolokacija prevede doslovno odnosno izolirano riječ za riječ iako se one prevode samo kao leksičke cjeline/entiteti odnosno prijevodne jedinice. Primjerice u hrvatskom jeziku postoji jedan glagol *osjećati/osjetiti* za koji u njemačkom jeziku prevoditelju stoje na raspolaganju tri bliskoznačna glagol *empfinden, fühlen, spüren*. Radi se o tzv. divergentnosti leksema hrvatskog kao polaznog i njemačkog kao ciljnog jezika. Za jedan leksem u polaznom jeziku prevoditelj ima na raspolaganju tri bliskoznačna leksema u ciljnom jeziku. Postavlja se pitanje kako će prevesti hrvatsku kolokaciju *osjećati/osjetiti zahvalnost* na njemački jezik i koji od tri glagola odabrati ako takva kolokacija nije tipografski označena u dvojezičnom rječniku kao stabilna sintagma čvrste i nezamjenjive strukture i odabrati pravilan kolokator *Dankbarkeit empfinden*.

U tzv. slobodnom (samostalnom) pisanju teksta (njem. *freie Textproduktion*) Hausmann (1988) autor je slobodan, tj. nije vezan jer nema predložka teksta kojeg se mora pridržavati. U slobodnom pisanju autor izravno prenosi vlastite misli na strani jezik za razliku od profesionalnog prevoditelja koji je vezan za predložak teksta koji treba prenijeti na strani jezik. Prevoditelj ima ulogu posrednika između dvaju tekstova. U oba slučaja radi se o aktivnim korisnicima dvojezičnog rječnika s materinskim kao polaznim jezikom usmjerenim na izradu teksta na stranom jeziku kojima je potreban veliki broj prijevodnih istovrijednica za izravnu uporabu na određenom mjestu u konkretnom tekstu koji se upravo prevodi pa se kvaliteta rječnika mjeri kvalitetom prijevodnih istovrijednica između izvornog i ciljnog jezika Jehle (1990). Često u jednom jeziku postoji prijevodna istovrijednica za jednu od značenjskih inačica (semem) koju se može upotrijebiti samo u određenom kontekstu i kotekstu, primjerice kod višeznačnog glagola *abnehmen* 'skinuti, smanjiti, smršaviti'; *der abnehmende Mond* 'posljednja četvrt mjeseca', *das Gewicht abnehmen* 'smanjiti tjelesnu težinu, izgubiti na težini', *die Last abnehmen* 'skinuti teret'. U kolokaciji *Produkt abnehmen* u dodiru s imenicom *Produkt* realizira se druga značenjska varijanta *kupiti proizvod*. Također postoje bliskoznačni glagoli primjerice *stiften* (jur.) 'darovati, spenden darovati', *spendieren* '(razg.) velikodušno počastiti (pićem)', *eine Cola spendieren, eine Reise spendieren* '(velikodušno) platiti put'. Za uporabu kolokacije *einen Preis stiften* (jur.) 'darovati zakladom' pretpostavlja se znanje o pravnoj podlozi izraza. Radi se o dugotrajnoj (većoj) investiciji kapitala čiji prihod odlazi u dobrotvorne svrhe. Zaklada pravnim putem raspolaže određenim temeljnim kapitalom koji se može

povećavati donacijama, dok se kolokacija *Geld spenden* '(jednokratno) darovati novac' odnosi na jedinstvenu i izravnu dobrotvornu pomoć udruzi ili tekućem projektu (npr. projekt zaštite životinja). Glagoli *stiften*, *spenden*, *spendieren* su sinonimni parnjaci koji se rabe u različitim komunikacijskim situacijama i pripadaju različitim stilskim razinama jezika za koje u hrvatskom postoji samo jedna prijevodna istovrijednica darovati. Radi se o konvergentnosti leksema (Hausmann 1977:55) materinskog i stranog jezika koji se ne mogu proizvoljno zamijenjivati u stvarnom kontekstu, tj. u diskursu. Uspjeh u svakodnevnom prevoditeljskom radu pretpostavlja poznavanje značenjskih varijanti izrazito višeznačnog leksema *stiften* koje se realiziraju u kolokacijama *Kleider stiften* 'donirati odjeću' (ali ne i **Kleider spenden/spendieren*), *Bücher stiften* 'donirati knjige' (ali ne i **Bücher spenden/spendieren*), *Unruhe stiften* 'uzrokovati nemir' (ali ne i **Unruhe spenden/spendieren*), *Frieden stiften* 'stvarati mir' (ali ne i **Frieden spenden/spendieren*). Rječnik s materinskim kao izvornim jezikom (J1) bi u situacijama recepcije trebao sadržavati sustavan opis i popis najznačajnijih kolokacija kod kojih se u međujezičnoj usporedbi dvaju jezika pokazuju odstupanja u izboru jedne od kolokacijskih sastavnica (kolokatora) i imati dobro označenu stilsku razinu uporabe; primjerice leksem *spendieren* pojavljuje se jedino u razgovornom stilu.

Tek se u međujezičnoj usporedbi može uočiti kontrastivna nepredvidivost jezika u izboru kolokatora pa bi prema mišljenju Hausmanna (1984:405) sustavan rad s kolokacijama u nastavi stranog jezika uvijek trebao biti dvojezičan. Značenje kolokatora mijenja se iz kolokacije u kolokaciju što opravdava dvojezični rad. Imenica može biti neka riječ, dobro poznata autoru odnosno prevoditelju iz svakodnevnice. Zato imenica u prijevodu obično nije problem, ali je semantizacija kolokatora i pronalaženje prijevodne istovrijednice za kolokator najčešće nemoguća bez imenice Hausmann (1984: 403-405).

4.4. Sažetak

U teorijskome dijelu ovoga rada kolokacije su u naslanjanju na Hausmannovo shvaćanje (1984 i 1985) definirane kao semantički prozirne i poluprozirne sveze čije značenje za razliku od značenja frazema nastaje kao zbroj značenja pojedinačnih sastavnica. Kolokacije se u međujezičnoj usporedbi pokazuju kao nepredvidive, „...tipične, specifične i karakteristične sveze riječi ... ako ne gotovi onda barem polugotovi jezični proizvodi ..., doduše ne jezika kao sustava već jezika kao norme kako ju definira Coseriu“ (Hausmann 1985:118)²⁶. Kolokacije

²⁶ „typische, spezifische und charakteristische Zweierkombinationen“, „wenn nicht der Sprache als System, so der Sprache als Norm“ (Hausmann 1985:118). Izvorni citat, prevela Mirjana Šnjarić.

mogu biti dvodijelne i trodijelne sveze leksičkih jedinica hijerarhijskog ustroja u kojemu imenička osnova ima nadređeni položaj i definira samu sebe dok se kolokator utvrđen jezičnom normom nalazi u ovisnom položaju jer mu je za definiciju značenja potrebna osnova koja sebi bira svojevrsnu specifičnu riječ. Zato se kolokacije i definiraju kao pojava svojstvena samo tom jeziku Hausmann (1993:9): „...a poznavanje kolokacija elementarno znanje, a ne jezični luksuz jer se u njima na specifičan način odražava neizbrisiva osebnost jezika“²⁷. Polazeći od hipoteze da ono što je tipično i karakteristično u jednom jeziku ne mora biti i u drugom i da su kolokacije s obzirom na idiosinkratičnost (nepredvidivost) odabira kolokatora za izvornog govornika hrvatskoga jezika uzrok čestih pogrešaka u govoru i pisanju na njemačkome kao inom jeziku (J2), izrađena je sljedeća klasifikacija kontrastivno nepredvidivih glagolsko-imeničkih kolokacija njemačkog i hrvatskog općega jezika:

1. Kolokacije s kolokatorima kod kojih unutar kolokacijskog odnosa ne dolazi do promjene temeljnog (primarnog) značenja prema rječničkoj definiciji kolokatora. Takve glagolsko-imeničke kolokacije obuhvaćaju semantički *bezbojne*, ali vrlo polisemne glagole širokog kolokacijskog raspona, npr. glagol *haben*, *geben* ili glagol *machen*, ‘činiti’ čije se značenje specificira tek u odnosu s konkretnom osnovom, primjerice hrv. ‘činiti čuda’ i koji se ipak ne može slobodno kombinirati **Wunder machen* već se pojavljuje u brojnim kolokacijskim kombinacijama.

2. Kolokacije s kolokatorima kod kojih dolazi do metaforizacije značenja pa se više ne prepoznaje temeljno (primarno) značenje kolokatora koje on ima izvan pojedine kolokacije. Takve se leksičke kolokacije približavaju frazemima ili polufrazemima: *blinder Passagier* ‘slijepi putnik’ u značenju ‘putnik koji putuje bez vozne karte’. U toj svezi jedna od sastavnica, pridjev *slijep* u dodiru s drugom sastavnicom, imenicom *putnik* unutar kolokacije dobiva metaforično značenje. Takve sveze Rothkegel (1973) naziva endocentrički determiniranim idiomima, dok sveze poput *einen Bock schießen* ‘napraviti grubu pogrešku’ naziva egzocentrički determiniranim idiomima u kojima nijedna sastavnica ne zadržava primarno značenje već nastaje potpuno novo idiomatično značenje.

3. Kolokacije s kolokatorima restriktivna kolokacijska raspona. Temeljno značenje takvih kolokatora unutar kolokacijskog odnosa ne mijenja se pa prilikom odabira leksema dolazi do davanja prednosti pojedinom leksemu u odnosu na druge moguće lekseme, tj. do leksičkog

²⁷ „... Die Kenntnis der Kollokationen sei nicht etwa sprachlicher Luxus, sondern elementar, da in den Kollokationen in besonderer Weise die unverwechselbare Eigenart einer Sprache niedergelegt sei...“ (Hausmann 1993:9). Izvorni citat, prevela Mirjana Šnjarić.

favoriziranja određenog leksema. Kod ovakvih tipova kolokacija selekcijska ograničenja kombiniranja leksema nisu uvjetovana sintaktičko-semantički već restrikcijama jezične norme. Takve kolokacije mogle bi se nazvati restriktivne ili prototipine kolokacije. Primjer takvoga kolokatora unutar imeničko-glagolskih kolokacija bio bi glagol *begehen* 'počiniti' koji je kompatibilan odnosno kolocira samo s određenim osnovama iz semantičkog polja kriminalnih radnji *Suizid / Mord / Verbrechen begehen* 'počiniti samoubojstvo / ubojstvo / razbojstvo' dok se primjerice ne može *počiniti laž*: **Lüge begehen* iako i *Lüge* 'laž' pripada istom semantičkom polju kriminalnih radnji kao i ubojstvo, razbojstvo i samoubojstvo. Primjer takvih vrsta kolokatora sinonimni su parnjaci, glagoli *tun* 'činiti' i *machen* 'činiti' koji prema rječničkoj definiciji imaju isto primarno značenje, ali se samo glagol *tun* može udružiti s osnovom *Gefallen* 'usluga' u značenju 'učiniti uslugu' dok bi kombinacija **Gefallen machen* bila nepravilna i neupotrebljiva.

4. Kolokacije s kolokatorima koji su dio sintagme s funkcionalnim glagolom, (njem. *Funktionsverbgefüge*) *Hilfe leisten*=*helfen*, 'pružiti pomoć', *Entscheidung treffen*=*entscheiden* 'donijeti odluku', *Anerkennung finden*=*anerkennen* 'dobiti priznanje' koje se sastoje od semantički praznih dopunskih glagola (*leisten* 'raditi, priuštiti', *treffen* 'pogoditi', *geben* 'da(v)ati', *finden* 'naći, nalaziti') koji u dodiru s imenicom postaju nositelji određenog značenja. Izbor dopunskog glagola neproziran je i ne postoje pisana pravila koja bi određivala zašto se i kada određeni dopunski glagol povezuje s određenim imenicama. Činjenica da se radi o skupini glagola koji se u procesu izrade teksta ne mogu slobodno kombinirati već zajedno s imenicom tvore čvrste (stabilne) cjeline koje se u govornom procesu ne produciraju, tj. ne nastaju uvijek ponovno već se kao gotove cjeline pohranjene u umnom rječniku govornika samo reproduciraju prema nekim je autorima, primjerice Burgeru (2007), razlog da se proučavaju s ostalim frazeološkim jedinicama s kojima dijele opća frazeološka obilježja: višeleksičnost, stabilnost, poluidiomatičnost i reproduktivnost. Dio su svake njemačke gramatike jer je Polenz (1964) dokazao da imenica nosi značenje, a glagol u ovom slučaju nije valentan već zajedno s imenicom čini predikat (imenski predikat), npr. sintagma *Hilfe leisten* 'pružati pomoć' u kojoj je imenica *Hilfe* nastala poimeničavanjem glagola *helfen* i zajedno s dopunskim glagolom *leisten* čini predikat. Fleischer (1982) ih opisuje kao neku vrstu konstrukcija između sintakse i frazeologije.

Ostali ih autori definiraju na različite načine: kao (pod)skupinu kolokacija primjerice Hausmann (2007) jer se sastoje od osnove i kolokatora *Eid leisten* 'prisegnuti' ili kao samostalnu skupinu pored leksičkih kolokacija, Wotjak i Heine (2005). Ovaj rad se ne bavi

sintagmama s funkcionalnim glagolom jer se radi o kompleksnim predikatima, a time i tzv. koligacijama odnosno gramatičkoj domeni jezika koja nije u žarištu ovoga istraživanja. Stoga u radu razlikujemo gramatičke koligacije i leksičke kolokacije.

Firthov pristup analizi leksičkih sveza na sintagmatskoj razini odnosi se na sve kombinacije dviju riječi (sve oblike supojavljivanja), primjerice *dark i night* ili *milk i cow* koje se mogu objasniti samo na temelju poznavanja denotativnog značenja pojedinih riječi i izvanjezične stvarnosti. Takve sveze nisu relevantne u izradi teksta na stranom jeziku te se u skladu s definicijom kolokacija relevantnih za leksikografske potrebe ne bi trebale ubrajati u kolokacije u užem smislu jer ih svatko može spojiti i sam na temelju poznavanja gramatičkih pravila i semantičke kompatibilnosti leksema. Postoje sveze čija se kompatibilnost sastavnica ne može potpuno objasniti poput primjera kolokatora u kolokaciji *Zähne putzen* ‘*čistiti’, ali hrv. ‘ prati zube’, engl. *brush the teeth*, fr. *laver les dents* jer je jedna sastavnica (imenica) prozirna, dok je druga (kolokator) također prozirna značenja, ali je njegov izbor u pojedinim jezicima proizvoljan i nepredvidiv. To bi nekog govornika s hrvatskim kao materinskim jezikom koji još nije potpuno ovladao kolokacijskim kompetencijama stranog jezika moglo navesti da pogrešno kombinira **Zähne waschen*, dok bi nekog drugog govornika s engleskim kao materinskim jezikom moglo dovesti do pogrešnog zaključka da bi istu radnju mogao izraziti svezom **Zähnebürsten*. Time bi sebe raskrinkao kao neizvornog govornika i govornika koji nije dovoljno ovladao jezikom.

Zaključno se može reći da se u govoru i pisanju na inom jeziku kolokacija uočava jedino u slučajevima kada vlastiti materinski jezik ne raspolaže istim ili sličnim jezičnim strukturama. Budući da se u umnom rječniku izvornog govornika nalaze strukture vlastitog materinskog jezika, dolazi do negativnog prijenosa kolokacija materinskoga jezika na strani jezik. Razlog tomu jest umni rječnik stranog jezika koji još nije potpuno izgrađen (vidi Reder 2006).

5. ZAKLJUČAK I ODABIR TEORIJSKOG PRISTUPA ZA IZRADU DEFINICIJE OPĆEZNANSTVENIH KOLOKACIJA

5.1. Definicija kolokacija u općeznanstvenome jeziku

Zbog različitosti teorijskih pristupa pojmu kolokacija u jezikoslovnim istraživanjima nije moguće jednoznačno definirati pojavu kolokacija već je odabran jedan pristup i prilagođen potrebama leksikografske analize kolokacija, a koji se opisuje u nastavku rada.

Teorijski pristup koji služi kao polazište na temelju kojeg je izrađena definicija glagolsko-imeničkih kolokacija općeznanstvenoga jezika jest odabran u naslanjanju na Hausmanna (1984 i 1985), a kolokacije definirane kao tipične i karakteristične sveze među kojima Hausmann (1985:118/119) ističe *mit dem Schlaf kämpfen* 'boriti se sa snom', *ihn sticht die Neugier* '*ubada ga znatiželja'²⁸, *izjeda ga znatiželja*, *seinen Zorn an jemanden auslassen* 'iskaliti ljutnju na kome', *sich vor der Arbeit drücken* 'bježati od posla'. Među Hausmannovim primjerima kolokacija dvodijelna ustroja nalaze se i primjeri s čvrsto povezanim prijedlogom kao sastavnim dijelom kolokacije koji se također često pojavljuju i kao sastavni dio glagolsko-imeničkih općeznanstvenih kolokacija.

Kolokacije se u ovom radu definiraju kao leksičke sveze smještene na širokom (prijelaznom području) između frazema s jedne i slobodnih leksičkih sveza s druge strane. S jedne se strane nalazi granica između frazema i kolokacija koja se jasno može povući, ali se s druge strane kolokacije jednim dijelom približavaju slobodnim leksičkim svezama s kojima u nekim slučajevima dijele obilježje značenjske prozirnosti i nije ih uvijek moguće jasno razgraničiti. Zbog ekonomičnosti rječnika i uštede prostora u njemu nije moguće svaku supojavnicu u okruženju tražene riječi proglasiti kolokacijom relevantnom za unos u opći dvojezični rječnik jer se time bespotrebno gomilaju podaci o kolokacijama koji su relativni u odnosu na korisničku svrhu rječnika, smjer prijevoda rječnika ako se radi o dvojezičnim rječnicima i potrebe potencijalnih korisnika.

Također se kolokacije u ovom radu definiraju kao leksičke sveze dvodijelna i trodijelna ustroja različitih stupnjeva leksičke čvrstoće, od prototipnih kolokacija potpuno čvrste, neelastične i nezamjenjive strukture do relativno stabilnih kolokacija (polučvrste strukture) koje

²⁸ U brojnim bi slučajevima takav doslovan prijevod kolokacijskih sastavnica na hrvatski jezik bio kršenje kolokacijske norme hrvatskoga jezika.

dozvoljavaju određene morfosintaktičke transformacije i dijelom se približavaju slobodnim leksičkim svezama koje Cowie (1978) također naziva kolokacijama.

Obilježje glagolsko-imeničkih kolokacija općeznanstvenoga jezika jest prozirnost ili poluprozirnost značenja, ali i čvrstoća strukture i nezamijenjivost preferiranog kolokatora drugim mogućim bliskoznačnim sastavnicama. Zbog leksikografskog težišta istraživanja kolokacija, iz promišljanja se isključuju slobodne leksičke sveze kao leksikografski nezanimljive jer njih korisnici uz pomoć osnovnih jezičnih (pred)znanja, tj. gramatičke i semantičke sročnosti sastavnica mogu sastaviti i sami bez konsultiranja rječnika pa se smatra da one nisu nužne za unos u rječnik već njihov unos u skladu s koncepcijom rječnika treba ograničiti.

Polazi se od pretpostavke da ono što je tipično i karakteristično u jednom jeziku ne mora biti i u drugom pa se leksikografski relevantne kolokacije mogu utvrditi samo u usporedbi s drugim jezikom. Na općeznanstvene kolokacije u radu primjenjuje se načelo idiomatičnosti u širem smislu, tj. načelo ustaljenosti i uvriježenosti u određenoj jezičnoj i znanstvenoj zajednici. Općeznanstvene glagolsko-imeničke kolokacije su prethodno konstruirane ili zadane kombinacije, svojstvene određenom općeznanstvenom jeziku. Dobro poznavanje transdisciplinarnih kolokacija preduvjet je uspješne znanstvene komunikacije.

Također podvlači se utjecaj načela idiomatičnosti na leksikografski prikaz, tj. razgraničavanje od ostalih sveza riječi i tipografsko obilježavanje kolokacija u općim rječnicima. U naslanjanju na Hausmanna (1997) razlikuju se semiotaktički nezavisne riječi (autosemantičke) koje se mogu definirati neovisno o drugim riječima od neslobodnih (sinsematičkih) riječi koje se mogu značenjski objasniti samo pomoću riječi na koju se odnose. Značenjski nezavisnim riječima pridružuju se osnove, a sinsematičnim kolokatori koji zavise od osnova i tek od njih dobivaju značenje (1997:177). Takva značenjska ustrojba kolokacijskog odnosa bitna je za određivanje mjesta unosa kolokacija u rječnike s receptivnom i produktivnom korisničkom funkcijom kao mjesta gdje će ih se najbrže i najlakše pronaći.

Iako su definirane kao značenjski prozirne i razumljive, zbog nepredvidivosti odabira jedne od leksičkih sastavnica (kolokatora) u jeziku usporedbe, u većini slučajeva ne mogu se doslovno prenijeti na ciljni jezik. Načelo idiomatičnosti jezične djelatnosti isključuje mogućnost djelovanja načela slobodnog izbora te ograničava odabir i slaganje leksema. S obzirom na to korisnicima rječnika treba olakšati pristup kolokacijama, potrebno je tipografski istaknuti čvrstoću i nezamijenjivost kolokacijske strukture kako bi se unutar rječničkog članka mogle

prepoznati kao gotove leksičke cjeline i prijevodne jedinice koje ne smije slagati sam. Nabranjanjem tipičnih kolokacija ukida se višeznačnost rječničke natuknice i dobivaju sintagmatske istovrijednice u ciljnom jeziku rječnika.

Za potrebe istraživanja pokrivenosti općeznanstvenih kolokacija u dvojezičnoj njemačko-hrvatskoj i hrvatsko-njemačkoj leksikografiji, kolokacije su definirane kao leksičke sveze s preferiranim odabirom pojedinačnih sastavnica, tj. kolokatora preuzetih iz općeg u znanstveni jezik. Odabir kolokatora (glagola) svojstven je pojedinom jeziku. Osnovno je obilježje kolokacija leksička kohezivnost između osnove i kolokatora i odnos značenjske međuzavisnosti usmjeren od značenjski nadmoćne osnove ka značenjski podređenom kolokatoru. Općeznanstvene kolokacije temelje se na normi znanstvenog pisanja (na uhodanoj, općevažećoj jezičnoj praksi uobičajenoj u nekoj jezičnoj zajednici s odgovarajućom kulturnom pozadinom i znanstvenim tradicijama). Definicija općeznanstvenih kolokacija kao tipičnih i karakterističnih, kontrastivno nepredvidivih leksičkih sveza relevantnih za leksikografski prikaz, povezuje semantičke kriterije opisa kolokacija u užem smislu s podjelom na osnovu i kolokator sa širim korpusnim pristupom kakav je primijenjen u odabiru kolokacija iz hrvatskog korpusa znanstvenoga jezika. Odabrane su kolokacije prozirna ili poluprozirna značenja, s leksičkim sastavnicama čvrste ili manje čvrste ustrojbe. Nepredvidivost odabira pojedinačnih sastavnica (tj. kolokatora) u odnosu na jezik u usporedbi, ispitat će se za svaki pojedinačni slučaj. Hrvatski korpus za uočavanje i vađenje kolokacija uobičajenih u sinkronijskom stanju u znanstvenom jeziku, sastavljen je od znanstvenih članaka i disertacija s težištem na humanističkim znanostima, objavljivanih između 2015. i 2017. godine. Odabran je korpusni pristup (engl. *corpus-illustrated*)²⁹ u kojem korpus služi za ilustraciju potvrda da su takve glagolsko-imeničke kolokacije u tom trenutku pronađene u uzusu modernog hrvatskog znanstvenog jezika. Statistička čestotnost pojavljivanja kolokacije u korpusu nije jedini relevantan kriterij za odabir i vađenje kolokacija za analizu leksikografskog prikaza već su odabrane i one najnečestotnije čije se sastavnice nalaze u odnosu leksičke kohezivnosti te ih nije moguće proizvoljno zamijenjivati potencijalno mogućim sastavnicama. Na temelju uvida u suvremeni korpus hrvatskog znanstvenoga jezika i deskriptivne analize, odabrane su samo neke od kolokacija u zatečenom stanju u korpusu. Na taj način provjerit će se aktualnost

²⁹ Meißner (2014:89) razlikuje tri pristupa obradi korpusnih podataka: a) pristup temeljen na korpusu (engl. *corpus based*), pristup vođen korpusom (engl. *corpus driven*) i pristup u kojemu korpus služi samo za ilustraciju (engl. *corpus illustrated*), tj. naglasak nije na sastavljanju i obradi korpusa već se iz njega izvlače potvrde.

rječnika i rječničkih podataka, a potencijalni korisnik suočiti i s onim kolokacijama s kojima se do tada nije susretao ili su mu do toga trena promaknule.

5.2. Višefunkcionalnost njemačkoga glagola u znanstvenome jeziku

Radovi koji su se do sada bavili kolokacijama u znanstvenome jeziku još su uvijek malobrojni. Sternkopf (1998) opisuje kolokacije koje se pojavljuju u znanstvenoj recenziji. Primjerice kolokacija *in der vorliegenden Arbeit* 'u predstojećem radu' je karakteristična za znanstvenu recenziju, ali se ne pojavljuje isključivo u znanstvenoj recenziji već je obilježje i ostalih vrsta znanstvenih tekstova. Obično stoji u uvodima disertacija i njemačkih znanstvenih članaka. Steinhoff (2007a) ukazuje na povezanost općeg i znanstvenog jezika, ali ipak povlači funkcionalnu primjenu sredstava općeg jezika u znanstvenom jeziku koji se odlikuje i karakterističnim kolokacijama. Wallner (2012) je utvrdila da kolokacije u znanstvenom tekstu imaju značenjskih specifičnosti kao što je apstraktnost imenica (- živo), što je vezano uz semantičku valentnost znanstvenog jezika. Ustanovljeno je da opći jednojezični rječnici u kojima je provjeravala kako su obrađene znanstvene kolokacije u odnosu na kolokacije novinarskog teksta ne nude informacije uporabnih specifičnosti koje se odnose na znanstveni jezik.

Temeljitija kodifikacija kolokacija koja bi sadržavala značenjske i morfosintaktičke specifičnosti koje je Wallner (2014) utvrdila u oba korpusa trebala bi biti provedena na temelju većih korpusa. Njezin korpus sadržavao je samo 13,7 milijuna pojava.

Istraživanja obilježja leksičke razine općeznanstvenog stila njemačkog jezika odnosila su se do sada uglavnom na pojedinačni leksik (Fandrych 2002), dok su se manje istraživale idiomatski karakteristične leksičko-semantičke kolokacije na granici između općeg i znanstvenog jezika, a pogotovo istraživanja općeznanstvenih kolokacija u usporedbi s drugim jezicima tek su u začetku.

Istraživanja jezičnih i strukturnih sredstava koja se koriste za diskurzivno prikazivanje znanstvene djelatnosti u hrvatskome jeziku do sada su malobrojna i ograničavaju se uglavnom na opća obilježja znanstvenog stila (vidi Silić 2005) i sintaktička obilježja znanstvenog funkcionalnog stila Pranjković, (pasivizacija, nominalizacija). Leksički fond i leksička obilježja ovog područja znanstvenoga jezika se manje istraživao, najvećim dijelom zbog nedostatka suvremenih korpusa hrvatskoga znanstvenog jezika koji bi omogućili uvid u jezik i nove pojave u znanstvenom uzusu. Time bi se omogućila izrada listi kolokacija relevantnih za unos u rječnik koja bi bila primjenjiva u dvojezičnoj leksikografiji, poglavito u budućim rječnicima s

hrvatskim kao izvornim, a njemačkim kao ciljnim jezikom jer takvih nedostaje na tržištu. Takva lista bi poslužila oprimjerenju specifičnosti kolokacija i isticanju potrebe njihovog tipografskoga označavanja u odnosu na ostale leksičke sveze u strukturi rječničkog članka.

Stoga popis i opis jezičnih sredstava općeznanstvenoga područja hrvatskoga jezika koje se sastoji od rekurentnih leksičkih jedinica, specifičnih značenjskih obilježja i karakterističnih transdisciplinarnih kolokacija tek predstoji.

Zanimanje za transdisciplinarne općeznanstvene kolokacije i kolokacijska značenja na granici između općega i znanstvenoga jezika za njemački jezik tematizira Graefen (2004:295) u okviru poučavanja njemačkog kao akademskoga jezika. Ističe ih zbog privida značenjske sličnosti s općim jezikom. Takva ih formalna sličnost čini uzrokom brojnih kolokacijskih pogrešaka i kršenja kolokacijske norme znanstvenog pisanja, a time i pogodnim kandidatima za unos u dvojezične rječnike i bolji prikaz u strukturi rječničkog članka.

Fandrych (2006:50/51) ih spominje u okviru ustaljenih jezičnih sredstava oblikovanja znanstvenog teksta (njem. *Formulierungsroutinen*). Donosi primjere kolokacija strukturnog tipa glagol + imenica (njem. *Nomen + Verb*) te zbog čvrstoće i nepromjenjivosti kolokacijskih struktura ističe zatvorenost i idiomatičnost općeznanstvenoga registra koji ne dozvoljava proizvoljna dodavanja i mjestimične zamjene leksičkih sastavnica (ibid.).

Sukladno Fandrychu (2006) sljedeće kolokacije su tipične imeničke kolokacije glagola *aufgreifen* kojima se u znanstvenom okruženju aktualiziraju njegove značenjske inačice:

die Behauptung...von X aufgreifen 'prihvatiti tuđu tvrdnju/tvrdnju drugih autora' ('i primijeniti ju u izgradnji vlastite teorije')

den von X geprägten Begriff/Ansatz aufgreifen 'prihvatiti čiji pojam/pristup'

die vom X gemachte Unterscheidung aufgreifen 'prihvatiti razliku koju je izradio X'

..... *Denkweisen aufgreifen* 'prihvatiti način razmišljanja'

Fandrych (2006:54) definira značenje glagola *aufgreifen* u općeznanstvenom jeziku: „primijeniti tuđi intelektualni konstrukt (razvijenu teoriju, znanstveni pristup) kao polazište u vlastitom znanstvenom istraživanju³⁰“ Pristup je općeznanstvenim kolokacijama njemačkoga jezika moguć putem digitalnog rječnika njemačkoga jezika (njem. *DWDS*) pa se može istraživati

³⁰ „Ein (oft) in der Forschung entwickeltes geistiges Konstrukt für die eigene Forschungsarbeit verwenden“ (Fandrych 2006:54.). Izvorni citat, prevela M.Šnjarić

sintagmatsko okruženje riječi i uočavati tipične (opće)znanstvene kolokacije, što je Fandrych prikazao na primjeru glagola *herausarbeiten* i njegovih brojnih imeničkih kolokacija:

Zusammenhänge herausarbeiten 'istaknuti međusobne veze'

Unterschiede und Gemeinsamkeiten herausarbeiten 'istaknuti razlike i sličnosti'

Grundlagen herausarbeiten 'izraditi temelje'

Istraživanja kolokacija kao važnog sastavnog dijela općeznanstvene komunikacije u usporedbi s ostalim jezicima su do sada samo pojedinačna i malobrojna, primjerice za njemački i talijanski (Heller (2012), a najviše njemački i engleski jezik Fandrych (2004) te Rheindorff (2014) na projektu izrade dvojezičnog rječnika općeznanstvenih kolokacija njemačkog i engleskoga jezika.

5.3. Višefunkcionalnost glagola u znanstvenom jeziku

Ideja za ovu vrstu istraživanja nastavlja se na Fandrycha (2002 i 2006) koji je uspoređivao njemačke i engleske glagole kojima se jezično ostvaruje znanstvena djelatnost tipa uvod u tekst (njem. *Textkommentierungen*) i citiranje ostalih autora koji su se prethodno već bavili istom tematikom (njem. *Literaturbesprechungen*) u njemačkim znanstvenim člancima i potom usporedio s engleskim glagolima. Njemački su glagoli preuzeti iz općeg u znanstveni jezik u kojemu dobivaju karakteristično značenje (2006: 45/48). Fandrych je istražio znanstvene članke različitih znanstvenih disciplina da bi ustanovio kako se u znanstvenom pisanju konceptualizira znanstvena (misaona) djelatnost i kojim se izrazima, jezičnim strukturama i značenjima može izraziti i prenijeti ciljnoj publici. Zanimala ga je struktura uvoda u znanstveni članak, glagoli kojima se argumentira, postavlja, provjerava, dokazuje ili opovrgava teza, kako se uvodi problem, donosi zaključak i kako se iznosi mišljenje u znanstvenom jeziku. U takvu okruženju se glagoli ne pojavljuju slučajno i nasumce već unutar određenih ustaljenih jezičnih obrazaca za oblikovanje teksta (njem. *Formulierungsroutinen*) koji su sintaktički i semantički prethodno konstruirani jezični blokovi (cjeline) za primjenu na određenim funkcionalnim mjestima u tekstu. Unutar takvih ustaljenih, zadanih izraza za oblikovanje teksta nalaze se i brojne kolokacije koje se rabe mehanički.

Sukladno Fandrychu (2002, 2005, 2006) radi se o konkretnim glagolima kojima se označava fizički rad preuzetima iz općega u znanstveni jezik, u kojemu su djelomično zadržali svoje prototipno značenje, poput glagola *arbeiten* 'raditi', *stellen* 'staviti' ili *greifen* 'posegnuti' - prenijetoga u apstraktni prostor znanosti u kojemu se mentalni rad znanstvenika izjednačava s

fizičkim radnjama i kretanjem kroz fiktivni prostor vlastitog linearnog teksta koji se izrađuje i nalazi u procesu nastajanja s jedne strane i apstraktni prostor znanosti po kojemu se kreće kao kroz fizički prostor, ispituje, ide od poznatog ka nepoznatom, ulazi u dubinu, ulažući intelektualni napor i udubljuje u tematiku poput arheologa koji fizički ulazi u utrobu prahistorijskog broda i izvlači predmete i povijesno-arheološki relevantne činjenice na svijetlo dana. Tako se i znanstvenik zadubljuje, povezuje se i nadovezuje na sve prethodne autore koji su se prije njega bavili istom tematikom, izvlačeći nepoznate činjenice koje potom stavlja u vidokrug zainteresiranih čitatelja te naposljetku donosi nove znanstvene spoznaje i činjenice. I na kraju iznosi nove znanstvene spoznaje i činjenice, tj. stavlja rezultate svog rada pred potencijalnog čitatelja. Iako vodi trajni monolog, na taj način se nalazi u neprekidnom nevidljivom dijalogu s primateljem poruke odnosno ciljnom publikom koja će čitati rezultate njegova rada. Znanstveni se rad konceptualizira kao fizički rad što se postiže njemačkim glagolima s prefiksom, primjerice *heranziehen* u konkretnom značenju 'privući, približiti predmet' (primjerice *einen Stuhl heranziehen* 'primaknuti, privući stolicu') u znanstvenom tekstu glagol ima preneseno značenje: 'razmotriti, proučiti (znanstvene) izvore / potvrde u korpusu' / *wissenschaftliche Quellen/Belege, Wörterbuch heranziehen*: konsultirati rječnik'.

Kada se nađu u znanstvenom tekstu, njemački glagoli postaju metaforični. Metaforičnost glagola postiže se prefiksacijom (*be, ent, ver, zer, er, ge, miss*), dodavanjem čestice s prostornim značenjem (poput prijedloga: *hoch, auf, an,*) ili deiktičkog elementa *heraus* (*herausziehen* 'izvući'). Na taj način dobije se niz glagola tipičnih i karakterističnih za njemački znanstveni jezik: *herausstellen* 'istaknuti', *bearbeiten* 'obraditi', *aufarbeiten* 'proraditi/prorađivati', *ausarbeiten* 'izraditi do posljednjeg detalja', 'sastaviti', 'napisati', *herausarbeiten* 'izraditi/izrađivati', 'oblikovati', *aufgreifen* 'posvetiti se čemu' 'nastaviti, vratiti se) na raniji razgovor', 'prihvatiti što'. Glagoli *ausarbeiten* i *herausarbeiten* zanimljivi su u međujezičnoj usporedbi jer se značenjski razlikuju. Naime sličnog su, ali ne istog značenja. Glagol *ausarbeiten* je svršeni glagol i njime se označava završena radnja, dok je *herausarbeiten* nesvršeni glagol i označava radnju koja traje, tj. nečega što je u procesu nastajanja, izrađivanja, isticanja, uobličavanja (npr. ... *die Tabelle wird herausgearbeitet*... 'izrađuje/izradit će se tablica' za razliku od ... *der Professor hat einen Vortrag ausgearbeitet* 'profesor je dovršio predavanje', ('izradio do posljednjeg detalja'). Fandrych (2002) naglašava metaforičnost i idiomatičnost glagola u znanstvenom tekstu, ali kasnije Fandrych ističe glagolsku višefunkcionalnost u znanstvenom tekstu izradom semantičko-funkcionalnih polja glagola (2005). Glagole koje je izvadio iz njemačkih članaka namijenio je kontrastivnoj usporedbi s

engleskim jezikom. Pokazalo se da u njemačkom jeziku u semantičko-funkcionalnom polju „isticanja“ ima veći broj glagola kojima se znanstvena činjenica može naglasiti, istaknuti ili izdvojiti između ostalih *herausheben*, *herausstellen*, *betonen* nego u engleskom u kojemu se pojavljuje jedino *emphasize*. U hrvatskome jeziku tome odgovara glagol ‘istaknuti’, dok glagol ‘naglasiti’ nije specifičan za znanstveni jezik, što je potvrđeno u korpusu koji je prikupljen za potrebe ovog istraživanja.

Kompleksnost i slojevitost značenja glagola u znanstvenom tekstu se povećava ako se glagolima dodaju njihove imeničke kolokacije što je Fandrych oprimjerio glagolima *herausstellen* i *zusammenstellen* ‘sastaviti / sastavljati’, ‘prikupiti / prikupljati’ i njihovim imeničkim kolokacijama. Posebno ističe potrebu dvojezičnog i kontrastivnog pristupa u poučavanju akademskog jezika za kojega naslanjajući se na Ehlicha (1993 i 1999) rabi naziv *svakodnevni jezik znanosti* (njem. *Deutsch als alltägliche Wissenschaftssprache*) imajući u vidu one jezične elemente koji su dio svakodnevne komunikacije, odakle su preuzeti i rabe se neposredno znanstvenoj komunikaciji. Radi se o općem leksiku svojstvenom svim znanstvenim disciplinama o kojemu je već bilo riječi, o imenicama vrlo općenita značenja: *Thema* ‘tema’, *Frage* ‘pitanje’, *Abschnitt* ‘odlomak’, *Meinung* ‘mišljenje’, itd., ali se u znanstvenoj komunikaciji drugačije primjenjuje. Razlog je tomu što znanstvena djelatnost ima drukčije funkcionalne zahtjeve u odnosu na jezik nego svakodnevnica. Znanstveni je jezik funkcionalni instrument prilagođen zadacima znanstvene komunikacije i u njemu dolazi do „... procesa preoblikovanja svakodnevnih sredstava komunikacije za specifične potrebe visoko specijaliziranog fenomena znanost“ (Ehlich 1999:10). Prema istraživanjima koje je provela Graefen (2004) strukovno nazivlje kojemu se do tada kraja 80-ih godina 20. st. davala prednost ne predstavlja tako veliki problem u ovladavanju kompetencijama znanstvenog pisanja. Veći problem za studenta neizvornog govornika nastaje u dodiru s njemačkim kao općim jezikom znanosti u ovladavanju općim znanstvenim strukturama i karakteristikama; npr. kada uči kako poboljšati pisanje seminarskih radova na njemačkom jeziku, kako napisati uvod, komentirati dijelove teksta, jezično oblikovati tvrdnju, argumentirati, izraziti mišljenje, prijeći na sljedeće poglavlje ili napisati zaključak kako bi dobio koherentan tekst. Odlučujuću ulogu u oblikovanju teksta ima značenje glagola zbog bliskosti sa značenjem u općem jeziku kao i glagolsko imeničke kolokacije sa svim specifičnostima pojavljivanja u znanstvenom tekstu koje je istraživala Wallner (2014)

Kolokacije strukturnog tipa glagol + imenica (*Nomen+Verb*) odabrane su zbog toga što sadržavaju brojne prototipne sveze. Glagoli su ona vrsta riječi kojom se opisuju radnje i vrlo su brojni u znanstvenoj komunikaciji njemačkog jezika.

5.4. Glagolsko-imeničke kolokacije njemačkog općeznanstvenoga jezika

Problematika leksikografskog prikaza kolokacija u dvojezičnim rječnicima slična je problematici kolokacija u jednojezičnim rječnicima, a odnosi se najčešće na pitanje odabira pravilnog mjesta unosa u rječnik pod osnovom ili pod kolokatorom, ili na oba mjesta te na funkciju kolokacija i način prikaza u strukturi rječničke natuknice. Često se izjednačava s funkcijom kolokacija u jednojezičnim rječnicima što dovodi do brojnih zabuda i neprimjerene uporabe kolokacija od strane korisnika. U jednojezičnim općim objasnidbenim rječnicima značenja natuknica se objašnjavaju riječima istog jezika, tj. opisom značenja pomoću brojnih bliskoznačnih parnjaka na jeziku rječnika koji je za korisnika ujedno i strani jezik. To znači da ta objašnjenja povremeno mogu biti zbunjujuća jer među bliskoznačnicama su dodatne, korisniku često nepoznate riječi. Osim toga nizanje izoliranih bliskoznačnica lišenih primjerenog konteksta jezične uporabe kod korisnika može ostaviti lažni dojam da ih proizvoljno smije odabirati i kombinirati sam, nesvjestan razlike između stabilizirane kolokacije i slobodne leksičke sveze. To se naročito odnosi na rječnike s produktivnom korisničkom funkcijom ili rječnike aktivnu korisničku uporabu.

Složenost leksikografskog opisa u jednojezičnim općim objasnidbenim rječnicima povećava se ako u rječničkim člancima tipografski nisu označene kolokacije koje korisnik ne smije kombinirati sam jer se radi o idiomatski-ustaljenom kolokacijskom odnosu s leksičkim sastavnicama koje se ne smiju proizvoljno zamijenjivati, a korisnik često pogrešno misli da može rabiti bilo koju od ponuđenih bliskoznačnica.

Za razliku od jednojezičnih rječnika, situacija u dvojezičnim (prijevodnim) rječnicima jest daleko složenija jer se uspoređuju dva jezika. Nazivom prijevodni rječnik težište se stavlja na postojanje odgovarajućih gotovih prijevodnih istovrijednica koje takav rječnik mora staviti korisniku na raspolaganje, a ne parafraze značenja. Jedno od temeljnih problema dvojezičnih rječnika jest način prikaza kolokacija koji je tim više kompliciran jer dvojezični rječnik ne uspoređuje samo pojedinačne leksičke jedinice dvaju jezika, izvornoga i ciljnoga već mora ponuditi istovrijednice na kolokacijskoj razini budući da su i kolokacije važan sastavni dio leksikografskog opisa značenja natuknica.

Odabiru kolokacija za analizu u dvojezičnom njemačko-hrvatskom rječniku i hrvatsko-njemačkom rječniku pristupilo se sintezom Jehleove (1990) i Henke/Pätzold (1985) metode koje je i Bahns (1996) primijenio u svojoj analizi leksikografske prakse kolokacija u engleskim jednojezičnim pedagoškim rječnicima. Jehle (1990) za istraživanje leksikografskog prikaza kolokacija kao smjernica za rad recenzentima kod izrade znanstvene recenzije rječnika čiju kvalitetu mjeri brojem uvrštenih kolokacija, predlaže izradu korpusa sastavljenog od osnova (imenica) na temelju kojih bi se pojedinačno imenovala kolokacije, dok je Pätzoldova metoda daleko jednostavnija jer predlaže da se korpus za analizu leksikografskog prikaza kolokacija sastavi od nasumce odabranih različitih vrsta ključnih riječi (imenica, glagola, pridjeva, priloga) i na temelju tih riječi za analizu odaberu već definirani i imenovani kolokacijski parovi, što olakšava i pojednostavljuje posao oko definiranja pojma kolokacija i potom odabira relevantnih primjera.

Kolokacije za analizu u njemačko-hrvatskom rječniku prikazane u ovome radu odabrane su na temelju glagola prikupljenih u recentnim njemačkim znanstvenim publikacijama, koji su se zatim unosili u digitalni rječnik njemačkoga jezika (DWDS) i za koje su pretraživane kolokacije. Budući da rječnik već sadržava i općeznanstvene kolokacije skraćeno je vrijeme oko izrade i pretrage korpusa njemačkog znanstvenoga jezika te imenovanja kolokacija za analizu leksikografskog prikaza. U nastavku slijedi tablica s abecednim popisom ključnih riječi za pretragu kolokacija. Istraživanje kolokacija u rječniku DWDS provedeno je abecednim slijedom polazno od glagola.

Tablica 2. Abecedni popis ključnih riječi za odabir kolokacija iz digitalnog rječnika njemačkoga jezika DWDS

1. aufgreifen 2. ableiten 3. angeben 4. annehmen 5. aufdecken 6. aufstellen 7. aufwerfen 8. aufzeigen 9. auseinandersetzen 10. ausleuchten 11. belegen 12. beleuchten 13. bedürfen 14. bekräftigen 15. bezweifeln 16. darlegen 17. darstellen 18. einnehmen 19. erarbeiten 20. erfassen 21. ergründen 22. erhärten 23. erheben 24. erhellen 25. erläutern 26. herangehen 27. heranziehen 28. hinzuziehen 29. heranziehen 30. herausarbeiten 31. herausstellen 32. herausgreifen 33. hervortreten 34. hervorgehen aus 35. hinauslaufen auf 36. hinterfragen 37. hervorstecken 38. konsultieren 39. nachgehen 40. naheliegen 41. nahelegen 42. offenlegen 43. referieren 44. stützen 45. verwerfen 46. veranschaulichen 47. voraussetzen 48. widerlegen 49. zurückgreifen 50. zurückführen
--

Na temelju ključnih riječi (glagola) odabrane su imeničke kolokacije potvrđene u DWDS-u i sastavljena je lista s abecednim slijedom općeiznastvenih kolokacija polazno od glagola. Nakon što je tako sastavljen usporedni korpus za provjeru u dvojezičnom općem rječniku, pristupilo se analizi stava njemačko-hrvatskog rječnika autora Hansen-Kokoruš (2005) prema unosu kolokacija i potom analizi prikaza općeiznastvenih kolokacija u rječničkom članku.

5.5. Stav rječnika prema unosu kolokacija

Prije same analize leksikografskog prikaza kolokacija pristupilo se provjeri stava njemačko-hrvatskog univerzalnog rječnika autora Hansen-Kokoruš i. dr. (2005) prema fenomenu kolokacija i njihovu unošenju u rječnik. U predgovoru rječniku stoji da rječnik sadržava više od 120 000 natuknica i pola milijuna objasnidbenih primjera. Rječnik obuhvaća jezično blago suvremenog njemačkoga jezika te nazivlje novijega doba iz oko 130 stručnih i znanstvenih područja. Uvrštene su mnogobrojne riječi i frazemi iz kolokvijalnih govora uključujući austrijsko i švicarsko govorno područje koji su tijekom vremena ušli u njemačku književnost i standardni jezik. Na kraju rječničkog članka donosi se uz poslovice i bogata frazeologija. Uz prijevodne istovrijednice, rječnik sadržava nužne naputke korisniku o naglasku, rastavljanju riječi, gramatici, izgovoru, stilskoj razini i područnoj proširenosti. Značenjske razlike riječi objašnjavaju se pomoću mnogobrojnih gramatičkih obrazaca, tipičnih sveza riječi i primjera uporabe koji upućuju na drukčije prijevodne mogućnosti. Rječnik je koncipiran kao jezični priručnik za široku primjenu. Osim toga svojim sadržajem i načinom obradbe pouzdan je izvor za razumijevanje i prevođenje strukovnih jezičnih sadržaja (Hansen-Kokoruš i dr. 2005: IX). Iz navedenoga, a i samog opsega rječnika, slijedi da je ovaj rječnik univerzalan.

U predgovoru rječniku se ne spominje naziv kolokacija već samo tipične sveze riječi, sintagme s polusponskim glagolom (*in Betracht kommen* 'doći/dolaziti u obzir', *jdn/etwas in Betracht ziehen* 'uzeti/uzimati koga/što u obzir'). U predgovoru njemačko-hrvatskom univerzalnog rječnika (Hansen-Kokoruš i dr. 2005) pretpostavlja se da vladanje idiomatikom i drugim ustaljenim svezama riječi zadaje strancu najviše poteškoća tako da su tipografski istaknuti frazemi iza zvjezdice * i poslovice iza romba <>. Natuknice **Kollokation** i **Kolokator** uvrštene su u rječnik i postoje njihove prijevodne istovrijednice *kolokacija*, *kolokat*.

U rječničkom članku iza prijevodne istovrijednice slijedi još i oznaka stila i opis naziva *Kollokation* u hrvatskom kao ciljnom jeziku rječnika.

- Kollokation** (f., -en), lingv. 1. kolokacija, značenjska kombinirljivost leksičkih jedinica.
2. značenjska kolokacija.

Kollokator (m., s, -en), lingv. kolokat, kolocirana leksička jedinica.

No, unatoč tome iz analize predgovora rječniku nije razvidan stav rječnika prema fenomenu kolokacija i unosu kolokacija kao važnoj i neizostavnoj sastavnici leksikografskog opisa pa tako ni mjestu njihova unosa u rječnik i potrebi razgraničavanja od ostalih leksičkih kategorija. Može se samo pretpostaviti da se među brojnim primjerima ustaljenih i tipičnih sveza riječi koje se spominju u predgovoru rječniku vjerojatno nalaze i kolokacije, ne samo kolokacije općega jezika već i one značenjski specifične općeznanstvene. što će se ispitati u analizi leksikografskog prikaza. Izazov je utoliko veći jer je u rječnik uvršteno i strukovno nazivlje iz različitih strukovnih područja pa se provjerava kako rječnik pokriva ono što se nalazi između nazivlja u znanstvenom tekstu tj. jedan aspekt znanstvenog jezika, općeznanstvene glagolsko-imeničke kolokacije, a time i potrebe specifičnog sloja korisnika u svakodnevnoj znanstvenoj komunikaciji. Opći je dvojezični rječnik u skladu s podacima u uvodu rječniku koncipiran kao rječnik za široku primjenu i u skladu s definicijom u radu kao prototipni opći rječnik koji većina korisnika konsultira u pojedinačnim situacijama značenjskih nejasnoća. S obzirom na takvu namjenu rječnika ispitat će se brojčana pokrivenost općeznanstvenih kolokacija te primijenjivost i učinkovitost u transdisciplinarnoj znanstvenoj komunikaciji.

Analizi leksikografskog prikaza kolokacija u dvojezičnom njemačko-hrvatskom rječniku prethodio je odabir njemačkih općeznanstvenih kolokacija kojem se pristupilo pretragom digitalnog rječnika (njem. *digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*, DWDS). Kao primjer iz rječnika DWDS slijedi prikaz objašnjenja značenja *natuknice aufgreifen*, a potom i ilustracija leksikografskog prikaza kolokacija glagola *aufgreifen* dostupnoga putem mrežne stranice rječnika³¹.

³¹ <<https://www.dwds.de/wb/aufgreifen>>, pregledano 24.02.2018.

DWDS-Wörterbuch 🔍 ? ✕

aufgreifen – Verb Aussprache: 🗣️
 griff auf, hat aufgegriffen
 greifen ☞

1 etw. aufheben, aufnehmen

*Er hatte sich eine liegengebliebene Zeitung aufgegriffen –
 Seghers Siebtes Kreuz 4,204* +

bildlich

eine alte Methode (wieder) aufgreifen

übertragen auf etw. eingehen und es für sich auswerten

*ein Thema, eine These, Lehre, eine Wort, einen Gedanken, einen
 Vorschlag, eine Frage (lebhaft, begierig) aufgreifen* +

2 eine herumstreifende Person festnehmen

einen Landstreicher als verdächtig aufgreifen +

oft im Pass.

er wurde auf der Straße von einer Streife, ohne Papiere aufgegriffen

DWDS-Wortprofil 3.0 🔍 ? ✕

Abfragewort: Vergleichswort: ✕ 🔍

Verb logDice ☁ ☰ 36

▼ Überblick zu 'aufgreifen'

abgeschoben als Anregung als Thema

Anregung Anregungen Aspekt Ausländer

begeistert **begierig dankbar** Einwanderer Fall

Flüchtlinge Forderung Formulierung **Gedanke**

Gedanken **Idee** Initiative Medien Motiv Motive

Stichwort **Thema** Thematik Tradition Trends umgesetzt

variiert von Küstenwache **Vorschlag** weiterentwickelt

weitergeführt zurückgebracht zurückgeschickt

► 'aufgreifen' hat Aktivsubjekt

Version: 3.0 Einstellungen

Kernkorpus 20

Treffer: 917, davon anzeigbar: 806 Filter

KWiC ▼ Datum ↓ Datum ↑ Zufällig Links Rechts

21 [1998] andots Schergen Timur und Liù aufgegriffen , die tags zuvor in der
 22 [1998] Roberto Gerhard (1896-1970) aufgegriffen (La Dueña , Uraufführ
 23 [1998] beitet und Fragen der Vorsorge aufgegriffen werden : Welche Füll
 24 [1998] n Programmen zwar vereinzelt aufgegriffen werden , sind aber nu
 25 [1998] ng zwischen Osis und Wesis aufzugreifen , aber wo bleibt die L
 26 [1998] n noch aus familiären Gründen aufgriff , sondern weil sie davon ül
 27 [1998] P und SPD eine UN-Anregung aufgegriffen haben , Initiativen zur
 28 [1998] ort von Leser Peter Heuckeroth aufzugreifen , sehr erleichtern wür
 29 [1998] Öffnungspolitik Khatamis würde aufgegriffen und unterstützt , ohne
 30 [1997] en könne , ohne die Ereignisse aufzugreifen , die unter den Stichv
 31 [1997] Sie sei deshalb hier aufgegriffen und gewendet : Geht
 32 [1997] ränderten Gesellschaftsvertrag aufzugreifen .
 33 [1997] nder zu verbinden - möchte ich aufgreifen und dadurch weiterführ
 34 [1997] , um die leitende Frage wieder aufzugreifen : Wie unterscheiden :
 35 [1997] übergegangen , Umweltfragen aufzugreifen .

Version: 1.1 Optionen

Za analizu leksikografskog prikaza koja slijedi u nastavku odabrane su kolokacije sljedećeg strukturnog tipa: glagol + imenica u funkciji objekta u akuzativu (*njem.* V + N + O_{Akk.}), glagol + imenica u funkciji subjekta u nominativu (*njem.* N_{subjekt u nom} + V), glagol + imenica u funkciji objekta u dativu (*njem.* V + N + O_{Dat.}), glagol + imenica u funkciji objekta u genitivu (*njem.* V + N + O_{Gen.}) te glagol + imenica u funkciji prijedložnog objekta (*njem.* V + N + prijedlog). Među analiziranim kolokacijama najveći broj otpada na kolokacije strukturnog tipa glagol + imenica u funkciji objekta u akuzativu (*njem.* V + N + O_{Akk.}). Sve kolokacije pronađene u jednojezičnom rječniku DWDS prikazane su u kanonskom obliku, tj. osnovnom rječničkom obliku s glagolom u infinitivu, osim kolokacija s imenicom u funkciji subjekta u nominativu koje se u ovom istraživanju zbog jasnije međujezične usporedbe prikazuju s glagolom u ličnom obliku.

Premda se analiza prikaza morfosintaktičkih restrikcija i obilježja općeznanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija u njemačko-hrvatskim općim dvojezičnim rječnicima isključuje iz ovog istraživanja i prelazi njegove okvire, ipak se za potrebe međujezične usporedbe te uspostave sintaktičke podudarnosti na kolokacijskoj razini u dvama jezicima kolokacije donose s članom. Tim više što je kod glagolsko-imeničkih kolokacija neizostavno pitanje gramatičkog roda njemačkih imenica u odnosu na hrvatski kao ciljni jezik rječnika pa se odabrane kolokacije donose s neodređenim članovima (*ein, eine, ein*), iz kojih je razvidan rod i padež imenice (osnove), tj. glagolska rekcija koja se treba obuhvatiti, a zbog sintaktičkih nepodudarnosti na kolokacijskoj razini dvaju jezika i prikazati u općem dvojezičnom rječniku.

Prikaz analiziranih glagolsko-imeničkih kolokacija s prijevodnim rješenjima ili prijedlozima prijevodnih rješenja i vidskim parnjacima njemačkih glagola u hrvatskom jeziku slijedi u prilogu 1 na stranici 243.

5.6. Analiza leksikografskog prikaza abecednim slijedom polazno od glagola.

1. Za analizu prikaza imeničkih kolokacija u dvojezičnom rječniku odabrane su sljedeće kolokacije glagola **aufgreifen**:

- 1. eine Methode aufgreifen**
- 2. eine These aufgreifen**
- 3. eine Frage aufgreifen**

4. eine Idee aufgreifen

5. als Anregung aufgreifen

6. ein Thema aufgreifen

Kolokacija **1. eine Methode aufgreifen** nije unijeta u rječnik.

Unos u rječnik: kolokacija nije pronađena ni pod osnovom ni pod kolokatorom

Značenjske istovrijednice natuknice *aufgreifen* u hrvatskom kao ciljnom jeziku rječnika odnose se na stilski neobilježen opći jezik. No ne prikazuju se imeničke kolokacije kojima se ukida višeznačnost glagolskog kolokatora u općeznanstvenom stilu. Objašnjenja značenja pod brojem 1. odnose se na značenja u općem jeziku, dok bi se prijevodna istovrijednica pod brojem 2 b) s primjerom rečenice u novinskom stilu mogla primijeniti i u znanstvenom kontekstu (prihvatiti nečije rezultate znanstvenog rada i primijeniti u vlastitom radu), ali primjer karakteristične kolokacijske inačice natuknice *aufgreifen* tipične za znanstveni stil nije uvršten u rječnik. Tako da se niti oslanjanjem na intuiciju i sigurnost izvornog govornika hrvatskoga jezika značenje glagola *aufgreifen* ne može pridružiti odgovarajućoj stilskoj razini, tj. općeznanstvenom stilu jer ono nastaje u specifičnom kolokacijskom odnosu s osnovom (imenicom) u znanstvenom kontekstu koja nije uvrštena u rječnik.

Za natuknicu *aufgreifen* rječnik nudi sljedeće prijevodne istovrijednice;

1 uhvatiti, ugrabiti, uloviti; **2 (a)** pozabaviti se čime, posvetiti se čemu, prihvatiti; **2 (b)** nastaviti; das frühere Gespräch – nastaviti (vratiti se na) raniji razgovor.

Razvidno je da u sklopu rječničkog članka nisu opisani i rasvijetljeni svi značenjski aspekti natuknice **aufgreifen** koji proizlaze iz kolokacijskog odnosa s imenicom / imenicama u općeznanstvenom stilu. U radu se zastupa stajalište da bi se u rječničkom članku trebale prevoditi cijele kolokacije jer popratna semantička objašnjenja (2b) i intuicija izvornog govornika nisu dovoljni da bi korisnik samo na temelju toga samostalno mogao pronaći prijevodnu istovrijednicu u apstraktnom općeznanstvenom jeziku i dokučiti sva dodatna značenja. Takva bi specifična značenja trebala biti obuhvaćena općim rječnikom i na taj način dostupna za korisnika.

U rječnik nije uvrštena kolokacija pa tako izostaje prijevod kolokacije kao leksičke cjeline s odgovarajućom tipografskom oznakom za koju se u ovom radu predlaže zagrada < > 1. <eine alte wissenschaftliche **Methode** (wieder) **aufgreifen**> ponovno *primijeniti* staru *metodu*

(znanstvenoga rada) na hrvatski kao ciljni jezik rječnika. Kako bi se takva kolokacija mogla prevesti potrebno je još i popratno pojašnjenje značenja (semantička glosa) vezano zu kontekst uporabe, tj. stilsku razinu, što izostaje u opisu rječničke natuknice pa se predlaže: ‘preuzeti ili prihvatiti od ranije poznate / (već) pouzdane metode znanstvenog rada i primijeniti ih u vlastitom istraživanju’. U takvom prijedlogu leksikografskog opisa u sklopu rječničkog članka, kolokacija se mora prikazati kao prijevodna jedinica i leksička cjelina te svakako mora biti istaknuta i njezina prijevodna istovrijednica, iskošenim slovima i podebljana crnom bojom jer inače ostaje neprepoznatljiva kao kolokacija i neuočljiva, tj. skrivena u strukturi rječničkog članka i korisniku nedostupna pa čak i onome korisniku kojemu je hrvatski materinski jezik i ima izraženu intuiciju i razvijen osjećaj za vlastiti jezik.

Glagol *aufgreifen* pomoću prefikasa –*auf* dobiva još i dodatno prostorno značenje koje ostaje povezano s konkretnim značenjem glagola *greifen* ‘posegnuti za čime’. Pomoću prefiksa –*auf* dobiva se značenje: ‘htjeti uhvatiti nešto sa smjerom podizanja odozdo prema gore’ (tj. pokupiti ili podignuti nešto s ceste, (pre)uzeti)). Preneseno u apstraktni znanstveni kontekst, odnosi se na misaoni znanstveni rad i povezivanje sa znanstvenim metodama, prihvaćanje i preuzimanje metoda rada drugih autora (i nastavljjanje).

Kolokacija **2. eine These aufgreifen** nije unijeta ni pod ni pod kolokatorom ni pod osnovom.

Prijevodno rješenje: *primijeniti tezu*

Kolokacija **3. eine Frage aufgreifen** nije unijeta u rječnik ni pod kolokatorom ni pod osnovom.

Prijevodno rješenje: (nastaviti) *baviti se pitanjem*.

Kolokacija **4. eine Idee aufgreifen** nije unijeta u rječnik.

Prijevodna rješenja: preuzeti ideju, (nastaviti) *baviti se idejom*

Kolokacija **5. als Anregung aufgreifen** *slijediti / prihvatiti kao poticaj* jest unijeta u dvojezični opći rječnik pod kolokatorom.

6. ein Thema aufgreifen

Kolokacija jest pronađena u rječniku u natukničkom članku s osnovom **Thema:** *baviti se temom*.

ableiten (2)

7. eine Schlussfolgerung ableiten

Kolokacija nije pronađena ni pod kolokatorom ni pod osnovom. Ali rječnik ipak pod brojem (2b) nudi primjere jezične uporabe natuknice **ableiten** i neke značenjske obavijesti na kolokacijskoj razini s prijevodnim istovrijednicama i naznakom stilske razine **2 b lingv.;** *matem*; izvesti/izvoditi **ein Wort** ~; izvesti formulu **eine Formel** ~; izvesti matematičku jednadžbu **eine mathematische Gleichung** ~.

Za transdisciplinarnu, karakterističnu općeznanstvenu kolokaciju *eine Schlussfolgerung ziehen* koja dakle nije pronađena u rječničkom članku predlaže se prijevodno rješenje uz dodatak popratne semantičke napomene u zagradi: izvoditi zaključak (= deducirati, donositi zaključak iz općega ka pojedinačnom, za razliku od inducirati).

8. ein Begriff leitet sich ab

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: izvoditi pojam.

9. eine Vermutung ableiten

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: izvesti (generirati) pretpostavku.

10. eine Regel ableiten

Kolokacija nije potvrđena u rječniku ni pod kolokatorom ni pod osnovom. Pod kolokatorom *ableiten* se najprije provjeravalo sukladno mišljenju preuzetom u ovom radu da je kolokator najprikladnije mjesto unosa kolokacija u rječnike s receptivnom korisničkom funkcijom poglavito namijenjene razumijevanju što se često pogrešno tumači time da ih se oslobađa obveze da ponude konkretne prijevodne istovrijednice, smatrajući da će korisnik kojemu je ciljni jezik rječnika ujedno i materinski jezik na temelju leksikografskih primjera i parafraziranja natukničkih značenja te svog razvijenog osjećaja za vlastiti jezik i sam znati pronaći put do pravilne prijevodne istovrijednice. Međutim pod osnovom (**Regel**) u rječničkom članku nalazi se jedna druga kolokacija s glagolskim kolokatorom *aufstellen*: *die Regel aufstellen*: *postaviti pravilo*.

Ne nije pronađena i tipična transdisciplinarna kolokacija općeznanstvenoga jezika: *eine Regel ableiten* 'izvoditi / izvesti (opće) pravilo, tj. ('prepoznati / generalizirati pravilo') na temelju rekurentnih obrazaca uočenih u skupini analiziranih primjera'.

Prijevodno rješenje: *izvesti / izvoditi pravilo*.

Primjerice glagol *ableiten* nalazi se i u kolokaciji: *eine Pidginsprache* (aus einer Standardsprache) *ableiten*: *izvesti/izvoditi* (derivirati) *pidginizirani jezik iz* (standardnoga jezika).

angeben (3)

11. eine Zahl angeben

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *navesti / navoditi broj, naznačiti broj*.

12. als Grund angeben

Kolokacija *navesti (što) kao uzrok* jest potvrđena u rječniku pod kolokatorom *angeben*.

13. als Begründung angeben

Kolokacija nije potvrđena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *navesti kao obrazloženje*.

14. eine Richtung angeben

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odrediti smjer*.

annehmen (4)

Glagolski kolokator *annehmen* u denotativnom značenju 'prihvatiti' u kolokacijskom odnosu s osnovom (imenicom) razvija različita značenja, točnije potvrđene su 4 kolokacijske inačice (15, 16, 17, 18) koje se prikazuju u nastavku:

15. eine Problematik annehmen

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: *pretpostaviti / (a priori) pretpostavljati problematiku*, ali postoji i kolokacija *zauzeti/zauzimati se za problematiku*, što je ovisno o kontekstu u sklopu leksikografskog opisa značenja natuknice.

Tako je primjerice u njemačkom rječniku DWDS u korpusu znanstvenih tekstova za vremenski period (2000 – 2010) potvrđena sljedeća rečenica unutar koje se nalazi primjer kolokacije s imenicom (objektom) u genitivu ... u značenju '... zauzeti se za pjesničko potomstvo'

...: Johann Ludwig Huber, Eberhard von Geinmingen und Balthasar Haug, Schillers Ästhetik-Lehrer von der Karlsschule, waren die ersten, die sich des poetischen Nachwuchses annahmen. (Safranski, Rüdiger: Friedrich Schiller, München Wien: Carl Hanser 2004, S. 127)³².

16. eine Thematik annehmen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: preuzeti tematiku.

17. als Herausforderung annehmen

Kolokacija prihvatiti izazov jest pronađena u rječniku pod osnovom **Herausforderung**.

18. den Charakter annehmen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *poprimiti obilježja / svojstva*.

aufdecken (5)

19. die Analyse deckt (etwas) auf

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *analiza pokazuje* jer je u korpusu hrvatskog znanstvenoga jezika potvrđena takva kolokacija.

20. eine Untersuchung deckt (etw.) auf

Kolokacija nije potvrđena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *istraživanje otkriva*.

21. Zusammenhänge aufdecken

Kolokacija *otkriti međusobnu povezanost* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

aufstellen (6)

³² Mrežni pristup 5.3.2018.

22. eine These aufstellen

Kolokacija postaviti tezu jest pronađena u rječniku pod osnovom **These**.

23. eine Behauptung aufstellen

Kolokacija izreći tvrdnju jest pronađena pod kolokatorom.

24. eine Vermutung aufstellen

Kolokacija izreći pretpostavku jest potvrđena pod kolokatorom.

aufwerfen (7)

25. Zweifel aufwerfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *potaknuti sumnje*.

26. ein Problem aufwerfen

Kolokacija postaviti problem jest pronađena u rječniku pod kolokatorom, iako je tipografski neistaknuta pa ostaje neuočljiva, a time i za korisnika skrivena u pojašnjenju značenja natuknice aufwerfen. No ipak se tu nalazi u zagradi pod brojem 4. pokrenuti, iznijeti, postaviti (pitanje, problem). Predlaže se da se kolokacije postaviti problem i postaviti pitanje tipografski istaknu pogotovo kada se radi o stilski karakterističnim kolokacijama sa sastavnicama preuzetim iz općega u znanstveni jezik. Kolokacije općeznanstvenoga jezika se možda ne mogu pronaći ni u ostalim rječnicima pa korisniku koji rječnikom namjerava pokriti potrebu za općeznanstvenim kolokacijama ostaje nedostupna.

27. eine Frage aufwerfen

Kolokacija postaviti pitanje jest pronađena u rječničkom članku s kolokatorom aufwerfen kao prijevodna istovrijednica u sklopu primjera s pojašnjenjem uporabe natuknice **aufwerfen** pod brojem 4 u zagradi:

4 pokrenuti, iznijeti, postaviti (pitanje, problem); ... **zuletzt wurde die Frage nach der Funktionalität der Kunst aufgeworfen** na kraju je pokrenuto pitanje funkcionalnosti umjetnosti

Osim toga ponuđena je i: pokrenuti pitanje no uvid u korpus hrvatskog znanstvenoga jezika pokazuje da takva nije uobičajena i rekurentna kolokacija u znanstvenom stilu (samo je jednom potvrđena u korpusu disertacija: „jezične zajednice pokrenule su pitanje...“). Iz svega toga se

može zaključiti da se kolokacije u rječniku pojavljuju nesustavno, ponekad u sklopu primjera s pojašnjenjima značenja, a ponekad se osnove kojima se ukida višeznačnost glagolskog kolokatora doduše nalaze u zagradi, ali iz predgovora rječniku ne proizlazi jasan stav rječnika i uputa za korisnika iz koje bi proizlazilo kojom se tipografskom oznakom kolokacije razgraničavaju od ostalih kategorija leksikografskog opisa. Rješenje bi bilo odabir određene tipografske oznake koje bi se trebalo dosljedno pridržavati u čitavom rječniku: < pitanje, problem>. Kada se radi o kolokacijama karakterističnim za općeznanstveni jezik predlaže se popratni semantički komentar 4 ... **eine Forschungsfrage aufwerfen** postaviti (istraživačko pitanje, problem) kao i provjera rječničkih podataka u aktualnom jezičnom korpusu.

28. ein Vorgang wirft (Probleme) auf.

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Postupak pokreće / stvara (probleme).*

aufzeigen (8)

29. Hintergründe aufzeigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati dublje razloge / ili prikazati pozadinu (događaja).*

30. Perspektiven aufzeigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati (predočiti) perspektive.*

31. Lösungsansätze aufzeigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati polazišta za rješenja.*

32. Schwachstellen aufzeigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *upozoriti na slabe točke.*

33. Tendenzen aufzeigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati tendencije*.

auseinandersetzen (9)

34. sich mit einer Frage auseinandersetzen

Kolokacija *razmatrati pitanje* jest potvrđena u rječniku pod kolokatorom.

35. sich mit Argumenten auseinandersetzen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *razmotriti argumente*.

36. sich mit Aspekten auseinandersetzen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *baviti se aspektima*.

37. sich mit Kritik auseinandersetzen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *razmotriti kritiku*.

ausleuchten (10)

38. Aspekte ausleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *rasvijetliti aspekte*.

39. Hintergründe ausleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *rasvijetliti prave uzroke (dublje razloge)*.

40. ein Thema ausleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijevodno rješenje: *rasvijetliti temu*.

41. (unterschiedliche) Perspektiven ausleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: *rasvijetliti (različita) gledišta*.

belegen (11)

42. eine Analyse belegt (etwas)

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (subjekt) u nominativu die Analyse belegt nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *analiza potvrđuje*.

43. eine Behauptung belegen

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *dokazati tvrdnju*.

44. Daten belegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *podaci potvrđuju*.

45. mit Zitaten belegen

Kolokacija *potkrijepiti citatima* jest pronađena u rječniku pod osnovom **Zitat**.

46. mit einem Begriff belegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijedlog prijevodnog rješenja njemačke kolokacije: *označiti pojmom* pri čemu u sklopu leksikografskog prikaza svakako treba tipografski istaknuti kolokaciju, primjerice: *<označiti pojmom>* s dodatnim pojašnjenjem značenja u zagradi: *(imenovati neku pojavu izvanjezičnog svijeta)*.

47. durch Beispiele belegen

Kolokacija *potkrijepiti primjerima* jest pronađena u rječničkom članku pod kolokatorom **belegen** kao natuknicom.

beleuchten (12)

Bliskoznačni glagoli beleuchten 'osvijetliti i ausleuchten 'rasvijetliti / od svih strana (u potpunosti (raz)otkriti / bez ostatka izložiti pogledu čitateljske publike)' ulaze u slične imeničke kolokacije. Pa ipak glagol **beleuchten** u znanstvenom kontekstu razvija dijelom različita kolokacijska značenja (baciti svjetlo, unijeti svjetlo u mračan, (još) nedovoljno osvijetljen, (u opće-znanstvenom jeziku još nedovoljno istražen prostor ili slabo istraženo znanstveno područje). U hrvatskom korpusu potvrđen je glagol osvijetliti 'beleuchten' u okruženju pridjeva slabo (osvijetliti nešto što je još uvijek slabo proučeno). Od odabranih imeničkih kolokacija glagola *beleuchten* pronađena je jedino kolokacija: *ein Thema beleuchten*. Ostale nisu pronađene u njemačko-hrvatskom rječniku i za njih se nude sljedeća prijevodna rješenja:

48. einen Kontext beleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *osvijetliti kontekst / razjasniti kontekst.*

49. ein Phänomen beleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje:

pojasniti pojavu / osvijetliti pojavu.

50. Zusammenhänge beleuchten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razmotriti povezanost*

51. ein Thema beleuchten

Kolokacija *razmotriti temu* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom *beleuchten*, ali bez tipografske oznake za stabiliziranu kolokaciju, tako da je izjednačena s crno podebljanim primjerima pojašnjenja jezične uporabe natuknice (i slobodnim leksičkim svezama) i ostaje neuočljiva kao zasebna kategorija leksikografskog opisa: ein Thema von allen Seiten beleuchten *razmotriti temu od svih strana.*

bedürfen (13)

52. einer Begründung bedürfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijevodno rješenje: *trebati obrazloženje.*

53. einer Erläuterung bedürfen

Kolokacija nije pronađena. Prijevodno rješenje: *trebati objašnjenje.*

54. einer / keiner Erwähnung bedürfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Kao prijevodno rješenje nudi se: *biti (ne biti) vrijedan spomena*, pri čemu dolazi do izražaja kolokacijska nepodudarnost dvaju jezika.

bekräftigen (14)

55. eine Problematik bekräftigen

Kolokacija nije pronađena. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti problematiku.*

56. eine Thematik bekräftigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti tematiku*.

57. eine Auffassung bekräftigen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti poimanje*.

bezweifeln (15)

58. Angaben bezweifeln

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *sumnjati u podatke*.

59. eine (wissenschaftliche) Darstellung bezweifeln.

Kolokacija nije pronađena. Potrebno je tipografski istaknuti i pojasniti uporabu kolokacije u znanstvenom kontekstu.

Prijevodno rješenje: <*sumnjati u (znanstveni) prikaz*> primjerice (**die Wissenschaftlichkeit** der Geschichtsdarstellung **bezweifeln** *sumnjati u znanstveni prikaz povijesti*).

60. die Stichhaltigkeit bezweifeln

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *sumnjati u neoborivost / nepobitnost / uvjerljivost*.

darlegen (16)

61. eine Theorie darlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Takva kolokacija u leksikografskom opisu može se nalaziti i unutar šireg pojašnjenja uporabe natukničkog značenja u ciljnom jeziku rječnika, primjerice **darlegen** (<**Theorie, Thesen**>): *argumentirano objasniti (znanstvenu) <teoriju, teze>*, itd.

62. Argumente darlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *iznijeti argumente*.

63. einen Standpunkt darlegen

Kolokacija nije pronađena. Prijevodno rješenje: *iznijeti mišljenje*.

64. eine Auffassung darlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *objasniti poimanje*.

65. Thesen darlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *objasniti teze*.

darstellen (17)

66. eine (wissenschaftliche) Problematik darstellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati (znanstvenu) problematiku*.

67. das Wissen (strukturiert) darstellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (strukturirano) *prikazati znanje*.

68. Ziele darstellen

Karakteristična kolokacija općeznanstvenoga jezika nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *prikazati ciljeve (rada)*.

69. einen Beitrag darstellen

Kolokacija također nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *prikazati (znanstveni) doprinos*.

einnehmen (18)

70. einen Standpunkt einnehmen

Kolokacija *zauzeti stav* jest potvrđena u rječniku pod kolokatorom što je u skladu s pretpostavkom usvojenom u ovom radu o kolokatoru kao najprikladnijem mjestu unosa kolokacija u rječnik s receptivnom funkcijom. Kolokacija tipografski nije istaknuta u sklopu leksikografskog prikaza, ali je ipak sastavni dio opisa natukničkog značenja, zajedno s još jednom kolokacijom:

[1. ... 2. ... 3. ... 4. ... 5. *eine abwartende Haltung / einen bestimmten Zeitpunkt ~ zauzeti, zauzimati određeni stav ...*]

71. einen Stellenwert einnehmen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *imati vrijednost / imati status*.

erarbeiten (19)

72. eine Konzeption erarbeiten

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *izraditi koncepciju*.

73. Fragestellungen erarbeiten

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *izraditi pitanja*

74. Grundlagen erarbeiten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *stvoriti teorijsku osnovu*.

75. Methoden erarbeiten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *izraditi metode*.

erfassen (20)

Denotativna značenja natuknice **erfassen** ,zgrabiti, dohvatiti, ščepati dobro su opisana u strukturi rječničkog članka. Natuknička značenja su obrojčana i masno podebljana te predočena i kroz bojne crno podebljane primjere jezične uporabe stavljena korisniku na raspolaganje (1. ...3. (a) ... (b) ...), dok su od dodatnih, specifičnih kolokacijskih značenja, pod brojem 3 (a) obrađene samo dvije kolokacijske inačice koje ostaju neuočljive u strukturi rječničkog članka jer se tipografski ne razlikuju od pojašnjenja natukničkog značenja: **in dieser Statistik sind folgende Merkmale erfasst** ... ova statistika obuhvaća (sadržava) sljedeće podatke; **3 (b)** dieser Begriff erfasst nicht alle Nuancen taj pojam ne obuhvaća sve nijanse (razine?)

U rječniku DWDS potvrđene su sljedeće imeničke kolokacije glagola **erfassen** i odabrane za analizu leksikografskog prikaza:

76. das Wesen erfassen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *shvatiti bit (čega)*.

Tako je primjerice u jezikoslovnoj literaturi s kolokacijskom tematikom uobičajena i rekurentna kolokacija: *das Wesen der Kollokation erfassen* za koju se u hrvatskom jeziku nude tri moguća kolokatora, *utvrditi / obuhvatiti / shvatiti bit (pojma) kolokacija*. Spada u područje strukovnih kolokacija koje nisu tema rada, a sastoje se od jedne neprozirne sastavnice (kolokatora erfassen) koja dobiva značenjski identitet tek u kolokacijskom odnosu s osnovom i druge sastavnice, imenice (osnove Kollokation), usko povezane uz jezikoslovnu struku.

77. Zusammenhänge erfassen

Kolokacija nije uključena u rječnik. Prijevodno rješenje: *utvrditi povezanost*.

78. ein Phänomen erfassen

Kolokacija nije uključena u rječnik. Prijevodno rješenje: *obuhvaćati fenomen*.

79. im System erfassen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *obuhvatiti / registritati (podatke) u sustavu*.

erheben (21)

80. einen Anspruch erheben (auf Vollständigkeit)

Kolokacija *pretendirati na cjelovitost (sveukupnost) / pretendirati dati cjelovit prikaz podataka / biti potpun i sadržavati sveukupno stanje u znanosti* jest tipična i karakteristična za općeznanstveni jezik. Često se nalazi u uvodima doktorskih radova. Uvidom u opći rječnik utvrđeno je da takva kolokacijska inačica tamo nije uključena. Analiza poduzega rječničkog članka s natuknicom *erheben* pokazuje postojanje prijevodne istovrijednice za kolokaciju **einen Anspruch erheben auf etw. pod brojem 4 (b) [... podnijeti zahtjev za što, tražiti što...]**

81. zum Maßstab erheben

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *postaviti kao mjerilo / kriterij*.

82. zum Prinzip erheben

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *proglasiti načelom*.

83. Daten erheben

Kolokacija *prikupljati podatke* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom *erheben*.

ergründen (22)

84. Ursachen ergründen

Kolokacija *dokučiti uzrok* (čemu) jest pronađena u rječniku pod kolokatorom *ergründen*. No u hrvatskom korpusu znanstvenoga jezika nije potvrđena kolokacija *dokučiti uzroke* već istražiti uzroke. Pa se takva kolokacija predlaže kao prijevodno rješenje u kontekstu znanstvenog jezika.

85. Zusammenhänge ergründen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *istražiti povezanost*.

86. Wechselwirkung ergründen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *istražiti uzajamno djelovanje*.

87. Wesen ergründen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *proniknuti u bit*

88. die Eigenschaft ergründen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *istražiti svojstvo*.

erhärten (23)

89. eine These erhärten

Kolokacija *potkrijepiti tezu* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom **erhärten**.

90. Ergebnisse erhärten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *rezultati potvrđuju*.

91. Erkenntnisse erhärten

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti spoznaje*.

92. eine Behauptung erhärten

Kolokacija *potkrijepiti tvrdnju* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom **erhärten**.

93. eine Vermutung erhärten

Kolokacija nije uključena u rječnik. Prijevodno rješenje: *potvrditi pretpostavku* (dokazima).

94. eine Theorie erhärten

Kolokacija nije uključena u rječnik. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti teoriju*.

erhellen (24)

95. Aspekte (des wissenschaftlichen Denkens) erhellen

Kolokacija nije uključena u rječnik: prijevodno rješenje: *rasvijetliti aspekte* (znanstvenog razmišljanja).

96. einen Kontext erhellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razjasniti kontekst*.

97. ein Phänomen erhellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *rasvijetliti pojavu (fenomen)*.

98. Hintergründe erhellen

Kolokacija *rasvijetliti pozadinu* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

99. aus der Sicht erhellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *rasvijetliti s gledišta*

erläutern (25)

100. einen Begriff erläutern

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Glagol *erläutern* jest bliskoznačni parnjak glagola *erklären* 'objasniti/objašnjavati', ali za razliku od njega kolokator *erläutern* u kolokaciji s imenicom u znanstvenom kontekstu nosi značenjsko obilježje [+temeljnost, + detaljnost i +iscrpnost] objašnjenja sve do sitnih pojedinosti.

Prijevodno rješenje: *rastumačiti pojam / objasniti pojam*.

Zbog takvih značenjskih obilježja kolokator *erläutern* često se u općeznanstvenom jeziku pojavljuje u kombinaciji sa osnovama <Einzelheiten / Details erläutern> objasniti pojedinosti / objasniti detalje.

U korpusu hrvatskog jezika glagol objasniti pojavljuje se u koordinaciji s glagolima prikazati i predstaviti: *prikazat će se i objasniti / prikazat će se i predstaviti*.

101. Aspekte erläutern

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *objasniti aspekte*.

102. einen Aufbau erläutern

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Važna je kolokacija općeznanstvenoga jezika i pojavljuje se u uvodima doktorskih disertacija. Prijevodno rješenje: *opisati ustroj (rada)*.

herangehen (26)

103. an eine (eine wissenschaftliche) Fragestellung herangehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod kolokatorom niti pod osnovom. Prijevodna rješenja: *pristupiti (znanstvenom) pitanju*.

104. an eine (wissenschaftliche) Problemstellung herangehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *pristupiti (znanstvenoj) problematici / temi*.

heranziehen (27).

Za analizu prikaza imeničkih kolokacija u dvojezičnom rječniku odabrane su sljedeće kolokacije glagola heranziehen ponuđene rječnikom DWDS:

105. ein Argument heranziehen

106. Quellen heranziehen

107. Belege heranziehen

108. zum Vergleich heranziehen

109. Aspekte heranziehen

Kolokacija 1. **ein Argument heranziehen** nije potvrđena u strukturi rječničkog članka. Prijevodno rješenje: *upotrijebiti argument*.

Unos u rječnik autora Hansen-Kokoruš i. dr. (2005): kolokacija nije pronađena ni pod osnovom ni pod kolokatorom, tj. glagolom kao najprikladnijim mjestom unosa u receptivne rječnike jer se pod njim najčešće nalazi korisniku nepoznato značenje (vidi Cop o semaziološkom pristupu kolokacijama i kako se on odražava na odabir mjesta unosa u rječnik). Stoga se pretpostavlja da se kolokacije u dvojezičnom konsultacijskom rječniku s pasivnom funkcijom namijenjenom poglavito razumijevanju teksta na stranom jeziku nalaze pod kolokatorom koji nosi značenjsku definiciju, a ne pod imenicom pa će ih korisnik koji ne razumije značenje intuitivno najprije i tražiti pod višeznačnim kolokatorom.

Za natuknicu **heranziehen** pronađeno je pet vrsta značenjskih obavijesti. Prva četiri se odnose na denotativna značenja glagola u izvornom jeziku za koja rječnik nudi prijevodne istovrijednice u ciljnom jeziku, a pod brojem pet dvije imeničke kolokacije glagola i funkcionalno značenje koje glagol dobiva u kontekstu s imenicom u znanstvenom diskursu, tj. funkcionalna prijevodna istovrijednica kolokacije Quellen heranziehen na hrvatskom jeziku.

Kolokacija je masno istaknuta i uočljiva za korisnika. Tako da vanjski izgled rječničkog članka korisnicima olakšava snalaženje. Njegova struktura u cijelom je rječniku takva da optički pogoduje pretraživanju jer su osim natuknice masno podebljana i obrojčana pojedinačna značenja s konkretnim primjerima jezične uporabe.

heranziehen (1) primaknuti, privući k sebi 2...]. Pod brojem 5. u rječničkom članku pojavljuju se dva primjera pojašnjenja jezične uporabe koja sadrže dvije kolokacijske inačice karakteristične za općeznanstveni jezik. Obje podebljane crnom bojom no tipografski nisu istaknute kao kolokacije i izjednačene su s ostalim primjerima pojašnjenja uporabe rječničke natuknice:

5. savjetovati, (konzultirati) **sämtliche Quellen heranziehen** proučiti izvore, etw. **zum Vergleich heranziehen** usporediti s čim

Opće značenje glagola **heranziehen** iscrpno je prikazano i opisano kroz brojne primjere s pojašnjenjima, a također i obrojčano (**1-5**):

1. privući ... **2.** približavati / nadolaziti ... **3.** njegovati / odgajati / uzgajati ... **4.** angažirati / obvezivati / pozivati koga... Tek pod brojem **5.** među leksikografskim korespondentima nudi se funkcionalna prijevodna istovrijednica *savjetovati / konsultirati / proučiti*.

Razvidno je da glagol ima brojna konotativna značenja i postaje metaforičan u dodiru s imenicama u apstraktnom znanstvenom okruženju (**5**).

Snalaženje korisnika u rječniku i učinkovitost primjene rječnika povećala bi se kada bi svaki korisnik bio svjestan postojanja jezičnog fenomena kolokacija i podjele na jednoznačnu osnovu (imenicu) i višeznačni kolokator. Tada bi poznao mjesto gdje je potrebno tražiti kolokaciju u pasivnom, a gdje u aktivnom rječniku, a time i skratio vrijeme pretraživanja rječnika, čime bi se povećala primijenjivost rječnika i uspjeh u svakodnevnom radu.

Kolokacijska inačica pod rednim brojem **106. Quellen heranziehen** proučiti (znanstvene) izvore jest pronađena u rječniku pod kolokatorom, ali bez oznake stilske razine uporabe (općezn.).

107. Belege heranziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Radi se o kolokaciji tipičnoj i karakterističnoj u području općeznanstvenoga jezika. Također se ni pod glagolom

belegen ‚dokazati / potkrijepiti (znanstvenim činjenicama)‘ u rječniku ne nalazi takva kolokacija.

Kolokacija je čestotna u uvodima znanstvenih radova i općenito u teorijskom dijelu rada kada se autor poziva na znanstvene izvore i citira ostale autore.

Može se ponuditi nekoliko prijedloga prijevodnih rješenja: *konsultirati / pozivati se na znanstvene izvore / potkrijepiti (tvrdnju) znanstvenim izvorima / rabiti znanstvene izvore*.

No u skladu s provjerom u hrvatskom korpusu, autori hrvatskih znanstvenih radova najčešće rabe glagol citirati.

108. zum Vergleich heranziehen

Kolokacija *usporediti s (čim)* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

109. Aspekte heranziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: proučiti aspekte.

hinzuziehen (28)

110. einen Fachmann hinzuziehen

Kolokacija *konsultirati stručnjaka / savjetovati se sa stručnjakom* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom *hinzuziehen*.

111. nach Bedarf hinzuziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *(dodatno) konsultirati / savjetovati se u slučaju potrebe*.

heranführen (29)

112. Autoren führen an (etwas) heran

Kolokacija *približiti ideju (čitateljima)* nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: autori (subjekt u nominativu) približavaju ideju... No u rečenici *die Autoren führen an die Idee heran* također je moguće i prijevodno rješenje: *‘autori upoznaju (čitateljsku publiku) s idejom’*.

113. jmdn. an das wissenschaftliche Arbeiten heranführen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenja: *uvesti / uputiti koga u znanstveni rad*.

114. an eine Problematik heranzuführen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *približiti problematiku*.

115. Argumente (zum Beweis) heranzuführen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodna rješenja: *ukazati na argumente / upoznati s argumentima (kao dokazom)*.

herausarbeiten (30)

116. einen Aspekt herausarbeiten

Kolokacija *istaknuti aspekt* nije pronađena u rječniku niti pod kolokatorom (glagolom **herausarbeiten**) gdje se najprije provjeravalo, a niti u rječničkom članku s osnovom (imenicom **Aspekt**) kao natuknicom. Kolokacija je karakteristična i tipična značenjska inačica natuknice **herausarbeiten** koja nastaje u dodiru s rekurentnom, transdisciplinarnom leksičkom jedinicom **Aspekt** u općeznanstvenom jeziku, ali se ni pomoću prijevodnih istovrijednica (niza glagolskih kolokatora 'izraditi/izrađivati, oblikovati, formirati, istaknuti/isticati, izdvojiti/izdvajati razlučivati') ponuđenih rječnikom, a također ni intuicijom izvornog govornika ne može odmah **pronaći odgovarajuća prijevodna** istovrijednica u hrvatskom općeznanstvenom jeziku. S obzirom na činjenicu da se radi o rječniku prijevodnih istovrijednica, smatra se da se ipak moraju ponuditi cjelovita prijevodna rješenja na kolokacijskoj razini, a ne samo na razini pojedinačnih riječi. Time bi se povećala funkcionalnost takve vrste rječnika i skratilo vrijeme pretraživanja po rječniku, što za korisnika koji traži gotova prijevodna rješenja može biti vrlo zamarajuća i otežavajuća okolnost.

Kao prijevodno rješenje predlaže se: *istaknuti aspekt*.

117. (relevante) Themen (deutlich) herausarbeiten

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod kolokatorom **herausarbeiten** ni pod osnovom **Thema**. Pomoću pojedinačnih prijevodnih istovrijednica ponuđenih u rječničkom članku s natuknicom **herausarbeiten** korisniku je složenije doći do cjelovite funkcionalne kolokacijske istovrijednice u kontekstu znanstvenog jezika. Primjerice značenjski aspekt kolokatora koji se realizira u kolokaciji s imenicom **Thema** i drugim leksičkim jedinicama koje se rekurentno rabe u znanstvenom jeziku (*Kontraste/Gegensätze* 'kontraste', *Schwerpunktsetzungen* 'težišta',

Fragestellungen ‘pitanja’) *verdeutlichen, transparent machen, identifizieren* ‘razjasniti, učiniti vidljivim/transparentnim, identificirati’ nije dovoljno obuhvaćen u opisu kolokacijskih inačica natukničkog članka.

Prijevodno rješenje uz popratnu semantičku nadopunu (pridjevi: jasno i relevantno): *identificirati teme / (jasno) istaknuti (relevantne) teme*

118. Im Vergleich mit (etwas) herausarbeiten

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *istaknuti u odnosu na*

119. (relevante) Fragestellungen herausarbeiten

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razlučiti (relevantna) pitanja*

herausstellen (31)

Glagol **herausstellen** (*sich erweisen als, zeigen*) u denotativnom značenju ‘pokazati se kao / ispostaviti se’ razvija i specifično značenje u suodnosu s imenicama u općeznanstvenom jeziku: ‘istaknuti nešto, staviti naglasak na, podcrtati, podvući. Njegov bliskoznačni parnjak **herausheben** ‘podići gore, dignuti, izvaditi predmet van’ također dobiva preneseno značenje u znanstvenom jeziku i odnosi se na predmet znanstvenog promatranja i rezultate rada koje se mora istaknuti i učiniti vidljivima

Uvid u rječnik pokazuje da nisu sva takva dodatna značenja pokrivena rječničkim člankom. Među leksikografskim istovrijednicama ne nalaze se funkcionalne istovrijednice koje su rezultat kolokacijskog odnosa glagola **herausstellen** s karakterističnim imenicama u općeznanstvenom jeziku.

120. eine Annahme stellt sich heraus (primjerice: *die Annahme stellte sich als falsch / als zu optimistisch heraus*).

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *pretpostavka se pokazuje (pogrešnom / preoptimističnom)*.

121. (bei der / in der / aufgrund der) Analyse herausstellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *jasno pokazati / istaknuti analizom / pokazati na temelju analize*.

122. Aspekte herausstellen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *istaknuti aspekte / staviti u središte pozornosti / naročito naglasiti (podvući, podcrtati) aspekt.*

herausgreifen (32)

Zbog svoje značenjske elastičnosti i prilagodljivosti glagola **herausgreifen** ,odabirati, izabirati, uzimati/izvlačiti predmete (iz kutije)' koju mu omogućuje prefiks – heraus, ,van' sa smjerom kretanja/izvlačenja ,iznutra prema van', moguće su glagolsko-imeničke kolokacije specifičnoga značenja u apstraktnom općeznanstvenom jeziku, što je provjereno i potvrđeno u korpusu njemačkog znanstvenoga jezika:

Korpusbelege (DWDS-Kernkorpus 21 (2000–2010):

Gall, Lothar: Krupp, Berlin: Siedler 2000, S. 104: „nur einige für die weitere Entwicklung und für die schließliche systematische Fixierung im "Generalregulativ" zentrale **Punkte** sollen hier **aus** dieser Expansions- und Improvisationsphase **herausgegriffen** werden“; 'za daljnji razvoj i završnu sustavnu fiksaciju **izabiru se** samo neke središnje **točke iz** faze ekspanzije i improvizacije'.

123. ein Autor greift heraus

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (subjekt) u nominativu **der Autor der / Wissenschaftler greift (etwas) heraus**, nije uključena u rječnik. U ovom se kontekstu kolokacijsko značenje ne odnosi na fizički već na apstraktni (misaoni) znanstveni rad. Prijevodno rješenje: *autor / znanstvenik odabire* (apstraktni predmet proučavanja).

124. Themen herausgreifen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odabirati / uzimati* (određene) *teme*.

125. Beispiele herausgreifen

Kolokacija *uzeti primjere* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

hervortreten (33)

126. Widersprüche treten hervor

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *pokazuju se proturječnosti / proturječnosti izlaze na vidjelo.*

127. Ähnlichkeiten treten hervor

Kolokacija *dolaziti do izražaja* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

128. ein Aspekt tritt hervor

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (subjekt) u nominativu *ein Aspekt tritt hervor* nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (jasno) *ističe se aspekt*.

herausbilden (34)

129. eine Wissenschaftssprache herausbilden

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razviti znanstveni jezik*.

hinauslaufen (35)

130. eine Analyse läuft hinaus auf (etwas)

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *analiza se svodi na* (nešto)

131. die Argumentation läuft hinaus auf

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *argumentacija se svodi na*.

hinterfragen (36)

132. Methoden hinterfragen

Kolokacija *preispitati metode* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom.

133. Thesen hinterfragen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *preispitati teze* / (kritički) *provjeriti teze*.

134. ein Autor hinterfragt (etwas)

Karakteristična kolokacija s imenicom (subjektom) u nominativu *ein Autor hinterfragt etwas* nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *autor propituje* / *autor preispituje*.

konsultieren (37)

135. Spezialisten konsultieren

Kolokacija *konsultirati (pitati) spezialiste* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom **konsultieren**:

konsultieren 1. učeno konsultirati koga, pitati koga za savjet **einen Spezialisten** ~ konsultirati specijalistu; **ein Lexikon/ein Wörterbuch konsultieren** pogledati u leksikon/rječnik.

U rječniku jest pronađena i karakteristična kolokacija *Wörterbuch konsultieren* koja se rekurentno pojavljuje u znanstvenim publikacijama vezanim uz leksikografsku problematiku i tipologije rječnika. Pored takve kolokacije u znanstvenim publikacijama uočena je i bliskoznačna kolokacija *ein Wörterbuch heranziehen* koja međutim nije uvrštena u rječnik pa tako za korisnika ostaje nedostupna jedna važna značenjska obavijest.

Za ovu kolokaciju nudi se prijevodno rješenje na hrvatskom jeziku koje je dodatno provjereno i u jednojezičnom velikom rječniku hrvatskoga jezika Anić (2009). Time se namjerava isključiti mogućnost da se kao prijevodno rješenje ponude ad hoc tvorevine koje nisu obuhvaćene rječnikom.

U hrvatskom jednojezičnom rječniku Anić (2009) nisu zabilježene imeničke kolokacije glagola *konzultirati*. Pronađena je jedino kolokacija *obavljati konzultacije*. Također ni pod natuknicom *rječnik* ne nalaze se mogući kolokatori, tipični glagoli za koje je uobičajeno da se supojavljaju u sintagmatskom okruženju imenice *rječnik*.

Kao prijevodno rješenje nudi se: *provjeriti u rječniku / konzultirati rječnik*.

nachgehen (38)

136. einer Frage nachgehen

Kolokacija *baviti se pitanjem* jest karakteristična i tipična kolokacija općeznanstvenoga jezika, pored ostalih kolokacija karakterističnih za ovo područje jezika, poput *eine Frage aufwerfen*: postaviti pitanje ili *eine Frage verfolgen*: proučavati pitanje.

Kolokacija *einer Frage nachgehen*: *baviti se nekim pitanjem* primjer je poluprozirne kolokacije s kolokatorom **nachgehen** koji u kolokacijskom odnosu doživljava značenjski pomak, tj. odstupa od značenja kakvo ima u općem jeziku *nachgehen* ‚ići za kim / čim, slijediti, pratiti koga‘.

Kolokacija jest potvrđena je pod osnovom Frage.

nachvollziehen (39)

137. eine Argumentation nachvollziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razumjeti argumentaciju*.

138. eine Kritik nachvollziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razumjeti kritiku*.

139. einen Paradigmenwechsel nachvollziehen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razumjeti paradigmatiski zaokret*.

naheliegen (40)

U općem se jeziku glagol **naheliegen** pojavljuje u stabiliziranoj kolokaciji s prijedložnim objektom **zum Greifen naheliegen**, primjerice u rečenici **etwas liegt zum Greifen nahe** ,nešto je toliko blizu da se može dotaknuti rukom’.

140. eine Vermutung liegt nahe

Jedna od tipičnih imeničkih kolokacija koja se pojavljuje i u općeznanstvenom jeziku jest pronađena u rječniku uklopljena u rečenični primjer: **die Vermutung liegt nahe, dass ... može se naslutiti da ...**

Predlaže se drugačije prijevodno rješenje kolokacijske inačice u općeznanstvenom hrvatskom jeziku gdje se posebice uočava nepodudarnost između kolokatora dvaju jezika jer se umjesto dvodijelnog glagola naheliegen (pridjev *nah* ‘blizu’ i infinitiv *liegen* ‘ležati’), biti jasan, razvidan, biti lako razumljiv (shvatljiv), biti vjerojatan’ u toj kolokacijskoj kombinaciji u hrvatskom jeziku rabi glagol biti i pridjevi ,vjerojatan / razumljiv’. Međutim analiza rječničkog članka pokazuje da nisu uneseni sve bliskoznačni parnjaci natuknice **naheliegen** poput *auf der Hand liegen*, *plausibel erscheinen*, *sich (förmlich) aufdrängen* koji bi pomogli korisniku da najlakšim putem samostalno dođe do gotove prijevodne istovrijednice kolokacije u hrvatskom općeznanstvenom jeziku i od niza prijevodnih rješenja odabere najprikladnije: ,pretpostavka izgleda prihvatljivo’ / ,pretpostavka se čini vjerodostojnom’ / ,pretpostavka se (doslovno) sama nameće’.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *pretpostavka je vjerojatna*.

Bliskoznačna kolokacija **die Annahme liegt nahe** također nije pronađena u rječničkom članku ni pod kolokatorom **naheliegen** ni pod osnovom **Annahme**.

141. eine Schlussfolgerung liegt nahe

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (subjekt) u nominativu nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razvidan je zaključak*.

142. ein Zusammenhang liegt nahe

Kolokacija tipa glagol i imenica (subjekt) u nominativu nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *povezanost je razumljiva*.

Potreba iscrpnijeg leksikografskog opisa natuknice naheliegen razumljiva je ako se ima na umu sličnost sa natuknicom nahelegen ‚savjetovati, preporučiti‘. Takva prividna sličnost često je uzrok značenjskih dvojbi.

nahellegen (41)

143. eine Vermutung nahelegen

Kolokacija **eine Vermutung nahelegen** jest potvrđena u njemačko-hrvatskom rječniku. Značenje je realizirano u kolokacijskom odnosu tipa glagol i imenica (objekt u akuzativu). Kolokacija je prividno slična prethodnoj i uklopljena u rečenični primjer s pojašnjenjem uporabe iz kojeg proizlazi i odgovarajući sintaktički obrazac s veznikom ‚da‘ dass... **die Vorgänge legen die Vermutung nahe, dass ...** ovi događaji daju naslutiti da ... Takav prijevod opet može biti zbunjujući za korisnika jer je istovjetan prethodnom (‚naslutiti da‘), a radi se o različitim kolokacijama.

Predlaže se drugačije prijevodno rješenje sukladno potvrdi iz korpusa hrvatskog znanstvenoga jezika: *dovesti do pretpostavke / ukazivati na pretpostavku / (neizravno) uputiti / upućivati na (neku) pretpostavku*.

144. einen Schluss nahelegen

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (objekt u akuzativu) nije uvrštena u rječnik. Predlaže se prijevodno rješenje kolokacije uz popratni semantički komentar s tipografski istaknutom kolokacijom (**die Forschungsergebnisse <legen den Schluss nahe>**) rezultati istraživanja dovode do zaključka.

Prijevodno rješenje: *dovesti do zaključka*

145. eine Annahme nahelegen

Kolokacija strukturnog je tipa glagol i imenica (objekt u akuzativu). Kolokacija nije pronađena u rječniku. Funkcionalno prijevodno rješenje u znanstvenom jeziku može se ilustrirati

popratnim semantičkom objašnjenjem iz kojeg proizlazi i sintaktička struktura rečenice (**die Ergebnisse der Untersuchung <legen die Annahme nahe>**) rezultati istraživanja *dovode do pretpostavke*.

U tablici s naknadnim prikazom rezultata istraživanja dvaput se pojavljuju istovjetne prijevodne istovrijednice dovesti do pretpostavke (kolokacija broj 143 i kolokacija broj 145). Razlog tome je što se dvije bliskoznačne imenice (**Annahme** ‚pretpostavka‘ / **Vermutung** ‚pretpostavka‘) pojavljuju u kolokacijskom odnosu s glagolom **nahelegen** pa su obje kolokacije uključene u analizu i provjeravane u rječniku.

offenlegen (42)

146. Schnittstellen offenlegen

Imeničke kolokacije glagola **offenlegen** karakteristične za općeznanstveni jezik nisu pronađene pod kolokatorom u rječniku. Leksikografski opis obuhvaća značenjske obavijesti koje se odnose na opći jezik (‚očitovati se o imovinskom stanju‘), ali ne i tipične kolokacijske inačice natuknice **offenlegen** u općeznanstvenom jeziku. Također niti pod osnovom *Schnittstelle* ‘šav’ nije potvrđena kolokacija.

Prijevodno rješenje: *razotkriti preklapanja u* (tekstu).

147. Bezüge offenlegen

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *razotkriti povezanosti / razjasniti povezanosti / rasvijetliti povezanosti*.

referieren (43)

148. (über) ein Thema referieren

Imeničke kolokacije glagola **referieren** nisu unesene u rječnik. Prijedlog prijevodnog rješenja kolokacije: *referirati o temi / izvještavati o temi*.

Prema primjerima iz korpusa glagol *referieren* potvrđen je u kolokacijskom odnosu s objektom (imenicom u akuzativu) (**den Inhalt der Vorträge referieren:** ‘referirati / izvještavati o predavanju’, *die Theorie referieren:* ‘referirati / izvještavati o teoriji’, **die Meinungen verschiedener Wissenschaftler referieren:** ‘referirati/izvještavati o mišljenjima različitih znanstvenika’) bez prijedloga *über* ‘o’ i sa prijedlogom *über* (*über ein Thema referieren* ‘referirati o temi’). No potvrđene su i druge kolokacije s prijedlogom *über* (pod brojem 150).

149. auf den Forschungsstand referieren

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Primjerice: der Wissenschaftler referiert auf den Forschungsstand. Prijevodno rješenje: *referirati se na / pozivati se na stanje u znanosti*.

150. über Forschungsergebnisse referieren

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *izvještavati o rezultatima istraživanja*.

stützen (44)

151. eine These stützen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *podupirati tezu / potkrijepiti tezu*.

152. ein Argument stützen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *temeljiti argument*.

153. eine Theorie stützen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *potkrijepiti teoriju*.

urteilen (45)

154. nach Durchsicht urteilen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *ocijeniti nakon pregleda*.

155. Im Rückblick urteilen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *ocjeniti u osvrtu*.

verwerfen (46)

Značenjske obavijesti o natuknici **verwerfen** koje su pronađene u rječničkom članku odnose se na opći jezik i teško se mogu povezati s odgovarajućim stilom. Primjerice ni jedan od ponuđenih leksikografskih opisa ne sadrži stabiliziranu transdisciplinarnu kolokaciju koja proizlazi iz suodnosa glagola s nekom od rekurentnih imenica karakterističnih za općeznanstveni jezik (**These, Thema, Theorie, Argument, Annahme itd.**) što je prikazano u nastavku.

156. eine These verwerfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odbaciti tezu / odbiti tezu*.

157. eine Theorie verwerfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odbaciti teoriju*.

158. ein Argument verwerfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odbaciti argument*.

159. eine Annahme verwerfen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *odbaciti pretpostavku*.

veranschaulichen (47)

160. ein Problem veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (jasno /zorno) *prikazati problem*.

161. mit einer Tabelle (Graphik) veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Kolokacija jest važan sastavni dio općeznanstvenoga jezika i odnosi se na vizualni prikaz i opimjerjenje rezultata znanstvenoga rada. Prijevodno rješenje: *ilustrirati tablicom / ilustrirati grafičkim prikazom*.

162. einen Text veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Pored imenica **Tabelle / Graphik** pojavljuje se i u sintagmatskom okruženju imenice **Abbildung** (Abb. 'sl.'), primjerice **die Abbildung veranschaulicht den Text**, 'slika zorno prikazuje tekst'.

Prijevodno rješenje: *oprimjeriti tekst (slikom)*.

163. durch ein Beispiel veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *ilustrirati primjerom / oprimjeriti*.

164. Illustrationen veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *ilustracije (zorno) prikazuju*.

165. Darlegungen veranschaulichen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (slikovito) *prikazati razmatranja*.

widerlegen (48)

166. eine Theorie widerlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *opovrgavati teoriju*.

167. eine Hypothese widerlegen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *opovrgnuti hipotezu*

zurückgreifen (49)

168. eine Konzeption greift auf (etwas) zurück

Kolokacija je tipična općeznanstvena imenička kolokacija glagola *zurückgreifen* koja nije prikazana u rječniku već se prijevodne istovrijednice ponuđene rječnikom uglavnom odnose na opći jezik, npr. „posegnuti za (ušteđevinom)“. Nedostaju stabilizirane kolokacije u općeznanstvenom jeziku.

Prijevodno rješenje: *prihvatiti koncepciju / preuzeti koncepciju*.

169. auf einen Begriff zurückgreifen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *prihvatiti pojam*.

170. auf einen Autor zurückgreifen

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *osvrnuti se na autora*.

Glagol **zurückgreifen** često se pojavljuje u kombinaciji s imenicom **Wissenschaftler**. Primjerice **darauf greifen die Wissenschaftler** bei ihren **Untersuchungen zurück** „na to se znanstvenici osvrću u svojim istraživanjima“ što se kao semantička napomena može dodati u rječnički članak.

Najprikladniji način obradbe kolokacija primjeren različitim potrebama široke skupine potencijalnih korisnika koji konsultiraju opći rječnik kao često jedino mjesto gdje se može pronaći prijevodna istovrijednica, ipak bi trebao sadržavati i u nekom tipografskom obliku istaknuti takve kolokacije s leksičkim sastavnicama preuzetim iz općeg u znanstveni jezik. To mogu biti one kolokacije u kojima dolazi do specifikacije značenja, tj. do odmakâ od značenja koje pojedina leksička sastavnica ima u općem jeziku, ali i takve koje su prozirna značenja i stabilizirane strukture.

Čak i kad se radi o tiskanom rječniku s ograničenim prostorom u kojem se mora voditi računa o uštedi prostora, ipak se pod kolokatorom kao natuknicu rječničkog članka mogu dodati i označiti barem neke karakteristične osnove (imenice) s kojima se kolokator *zurückgreifen* supojavljuje u općeznanstvenom jeziku, tj. u kojima se konkretizira njegovo značenje:

zurückgreifen auf <Autor, Wissenschaftler, Konzeption, Begriff> osvrnuti se na, prihvatiti, preuzeti u rad < autor, znanstvenik, koncepcija, pojam>.

Tako bi se do određene granice predviđene namjenom i korisničkom skupinom rječnika pokrile i potrebe korisnika za tom vrstom stabiliziranih kolokacija i cjelovitih prijevodnih istovrijednica koje inače nisu uvrštene u specijaliziranim dvojezičnim rječnicima strukovnog nazivlja, a ipak predstavljaju važan aspekt znanstvenog jezika te spadaju u skupinu ustaljenih jezičnih sredstava za oblikovanje znanstvenog teksta. Tim više što značenja transdisciplinarnih rekurentnih općeznanstvenih jezičnih sredstava, nisu uvijek i u svim slučajevima definirana ni u jednojezičnim općim rječnicima, što su već pokazala ranija istraživanja koja je proveo Ehlich (1999).

zurückführen (50)

171. ein Ergebnis auf (etwas) **zurückführen**

Kolokacija nije pronađena pod kolokatorom gdje se najprije tražilo, ali ni pod osnovom. Smatra se da je to mjesto najprimjerenije potrebama korisnika u razumijevanju (receptiji) kolokacija.

Prijevodno rješenje: *svesti rezultat na* (što)

172. einen Unterschied auf etwas **zurückführen**

Kolokacija nije uvrštena u rječnik. Prijevodno rješenje: *objašnjavati uzrok razlike*.

173. ein Phänomen auf etwas **zurückführen**

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *izvoditi porijeklo fenomena iz* (čega).

174. eine Tendenz auf etwas **zurückführen**

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *objašnjavati tendenciju* (čime).

175. Wissenschaftler führen (die Ursachen) **auf** etwas **zurück**

Kolokacija strukturnog tipa glagol i imenica (subjekt u nominativu) **Wissenschaftler führen** die Ursachen auf (etwas) **zurück** nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *znanstvenici spoznaju uzrok* (čega).

Jasno je da niti jedan rječnik ne može pokriti apsolutno sve kolokacije nekoga jezika, a iz gornjeg primjera razvidno je i to da se neke od kolokacija glagola *zurückführen* zbog značenjske

prozirnosti mogu razumjeti na temelju intuicije i razvijenog jezičnog osjećaja izvornog govornika hrvatskoga jezika.

No smatra se da se svrha dvojezičnog općeg rječnika ne iscrpljuje samo time da raspolaže dovoljnom količinom pojedinačnih značenjskih obavijesti nizanjem leksikografskih prijevodnih istovrijednica izdvojenih iz konteksta uporabe već poglavito da ponudi cjelovite prijevodne istovrijednice na kolokacijskoj razini te uvrsti u rječnički članak i one specifičnije koje mogu biti prozirna značenja, ali stabilizirane i uobičajene u određenoj stilskoj razini, a ne samo stilski neobilježene kolokacije, uobičajene u općem jeziku. Njih i njihova značenja korisnik se ionako lakše prisjeti.

5.7. Rezultati analize leksikografskog prikaza

Rezultati analize leksikografskog prikaza transdisciplinarnih, općeoznanstvenih glagolsko imeničkih kolokacija u dvojezičnom rječniku s receptivnom korisničkom funkcijom Hansen-Kokoruš i dr. (2005) pokazali su da je od ukupno 175 analiziranih kolokacija samo 24 pronađeno pod kolokatorom, a 6 pod osnovom, dok većina (146) nije uvrštena u rječnik ni pod kolokatorom kao natuknicom ni pod osnovom kao natuknicom. (vidi tablicu 2 s prikazom rezultata istraživanja).

Cilj provedenog istraživanja jest bio ispitati kvantitativnu dostupnost te vrste kolokacija u općem dvojezičnom rječniku te provjeriti i utvrditi jesu li među leksikografskim prijevodnim istovrijednicama obuhvaćene i pokrivene općeoznanstvene kolokacije i njihove funkcionalne prijevodne istovrijednice u općeoznanstvenom jeziku.

Na temelju provedene analiza leksikografskog prikaza ukupno 175 transdisciplinarnih kolokacija općeoznanstvenoga jezika može se ustvrditi da u strukturi rječničkog članka nisu dovoljno pokrivene i obrađene sve kolokacijske inačice pojedinih rječničkih natuknica i njihove funkcionalne prijevodne istovrijednice vezane uz općeoznanstveni jezik (vidi imeničke kolokacije pod rednim br. 1 s glagolskim kolokatorom *aufgreifen* kao natuknicom). Iz toga proizlazi da rječnikom Hansen-Kokoruš i dr. (2005) nisu potpuno pokrivene korisničke potrebe za prijevodnim istovrijednicama kolokacija u hrvatskom općeoznanstvenom jeziku.

Primjerice se u spomenutom rječničkom članku s natuknicom *aufgreifen* 'dohvatiti, pokupiti, podignuti' ne prikazuje natukničko značenje koje proizlazi iz kolokacijskog odnosa s imenicama u općeoznanstvenom jeziku *primijeniti znanstvenu metodu / prihvatiti znanstveni*

doprinos / primijeniti prilog nekog autora (vidi analizu leksikografskog prikaza kolokacija u poglavlju 6.2.1. i imeničke kolokacije glagola *aufgreifen* pod rednim brojem 1.,2.,3.,4.,7.).

Analiza ispitanih općeznanstvenih kolokacija pokazala je da u brojnim slučajevima postoje međujezične kolokacijske razlike i kolokacijske nepodudarnosti između njemačkog i hrvatskoga jezika te kolokacije s nepredvidivim odabirom kolokatora u ciljnom jeziku. Pronalaženje odgovarajuće prijevodne istovrijednice za tu vrstu kolokacija na hrvatskom jeziku može biti zahtjevno i tražiti dodatnu konsultaciju dvojezičnih rječnika.

Prema korisnicima koji konsultiraju dvojezični rječnik često vlada a priori negativan stav kao sloju korisnika bez dovoljno jezičnog predznanja i kompetentnosti koji još uvijek nisu prerasli potrebu da se služe dvojezičnim rječnikom. Postoji predrasuda da takvi korisnici zbog neovladanosti stranim jezikom još uvijek nisu sposobni provjeriti u jednojezičnom rječniku.

No tema istraživanja, kolokacije i njihov prikaz u strukturi rječničkog članka, jednako je važna u jednojezičnim kao i u dvojezičnim rječnicima, iako je njihova uloga u njemačko-hrvatskim rječnicima zanemarena, što jasno pokazuju rezultati ovog istraživanja.

Pri tome treba istaknuti da za ovu vrstu rječnika (njemačko-hrvatski) do sada nema provedenih empirijskih istraživanja kojima bi se provjerilo i utvrdilo tko su njegovi stvarni korisnici, kakva su njihova jezična znanja i kakve se potrebe i u kojim situacijama pokrivaju tom vrstom rječnika pa se može govoriti samo o potencijalnim korisnicima.

Često se previđa da je dvojezični rječnik već samom činjenicom da je to i prijevodni rječnik (a ne objasnidbeni), a i nazivom 'opći' ponekad može biti jedino mjesto za pronalaženje konkretne prijevodne istovrijednice na kolokacijskoj razini. Rječnik jest mjesto na kojem se nalaze prijevodne istovrijednice kolokacija koje neće morati slagati sam već će mu biti ponuđene gotove kolokacije na ciljnom jeziku bez obzira na stupanj ovladanosti kolokacijskom kompetencijom. Smatra se da opći rječnik pokriva potrebe najšire korisničke skupine, pa tako i potrebe za prijevodnim istovrijednicama općeznanstvenih kolokacija. Iz tako postavljene definicije slijedi da se takva vrsta rječnika može nazvati prototipnim rječnikom za koji se pretpostavlja da ga većina korisnika posjeduje u kućnoj biblioteci i najčešće konsultira za pokrivanje potreba za gotovim prijevodnim istovrijednicama pa iz toga proizlazi da je njegova osnovna svrha da ih ponudi i na kolokacijskoj razini.

Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju da se u brojnim slučajevima u mikrostrukturi rječničkoga članka iscrpno prikazuju pojedinačne prijevodne istovrijednice (leksikografski

korespondenti) koje bi mogle korisniku poslužiti samo kao smjernice kojih se treba pridržavati kako bi samostalno otkrio pravilne prijevodne istovrijednice pojedinih kolokacija ustaljenih u znanstvenom pisanju, tj. cjelovitih prijevodnih jedinica na hrvatskom jeziku. Takav pristup unosu kolokacija u rječnik s receptivnom korisničkom funkcijom može se opravdati i tolerirati do određene granice kada se radi o potpuno prozirnim, ali stabilnim kolokacijama, čije ukupno značenje proizlazi iz zbroja značenja pojedinačnih sastavnica. Takve će kolokacije izvorni govornik hrvatskog jezika i bez pomoći rječnika sam znati prevesti. No situacija se mijenja i postaje složenija kada se radi o značenjima koja proizlaze iz specifičnog kolokacijskog odnosa kolokatora s osnovom (imenicom) u općeznanstvenom stilu. Takve idiomatski stabilizirane kolokacije nije uvijek jednostavno prevoditi s njemačkoga na hrvatski jezik, što pokazuju i rezultati analize njihova leksikografskog prikaza provedene u radu.

Razlog tomu treba tražiti jednim dijelom u često samo prividnom razumijevanju značenja njemačkih kolokatora izvornih govornika hrvatskoga jezika, a dijelom i u nedostatku kolokacijskih podataka u leksikografskom opisu rječničke natuknice. Tako da nastaju pogrešne prijevodne istovrijednice ili se u profesionalnom i neprofesionalnom prevoditeljskom radu produžuje vrijeme pronalaženja odgovarajuće prijevodne jedinice na vlastitom materinskom jeziku.

Zbog svega toga, a poglavito zbog prividne sličnosti značenja glagolskog kolokatora u općeznanstvenom jeziku sa značenjima koja isti kolokator ima u općem jeziku, općeznanstvene kolokacijske inačice zahtijevaju iscrpniji leksikografski prikaz. Opći rječnik je nezaobilazno mjesto konsultacije pretpostavljene široke skupine korisnika i u njemu valja prikazati cjelovite funkcionalne prijevodne istovrijednice na općeznanstvenoj kolokacijskoj razini, a ne samo odabrana strukovna nazivlja jer su i one jednako važan i sveprisutan aspekt općeznanstvenoga jezika.

Potrebno ih je i tipografski istaknuti kao važne prijevodne jedinice jer to i jest osnovni zadatak dvojezičnog rječnika. Tim više što se upravo na tom području jezika najčešće nalaze kolokacijske nepodudarnosti i postoje upadljive razlike između dvaju jezika koje se moraju prikazati u dvojezičnim rječnicima (vidi kolokaciju u poglavlju 6.2.1. pod rednim brojem 27.). U velikom broju slučajeva može se govoriti samo o djelomičnim prijevodnim istovrijednicama njemačkih kolokacija u hrvatskom jeziku ili o potpunoj strukturnoj nepodudarnosti dvaju jezika i nepostojanju kolokacijske u ciljnom jeziku (primjerice *als Beispiel angeben* ≈ oprimjeriti). Korisnik u tim slučajevima neće uvijek znati intuitivno prepoznati značenja i pronaći odgovarajuću prijevodnu istovrijednicu već će potražiti pomoć u rječniku.

Takve razlike rezultat su različitih preferencija odabira kolokatora (glagola) u pojedinim nacionalnim znanstvenim jezicima. Pa ostaje otvoreno pitanje zašto se preferira upravo takva leksička jedinica, iako su i druge potencijalno moguće, ali jednostavno nisu uobičajene u toj jezičnoj i znanstvenoj zajednici. Razlike se temelje dijelom na konvencijama znanstvenog pisanja u određenoj jezičnoj zajednici, a dijelom su rezultat višeznačne strukture njemačkog glagola koji je preuzet iz općeg u znanstveni jezik. Upravo zbog te značenjske elastičnosti i prilagodljivosti pogodan je za jezičnu realizaciju procedura znanstvenoga rada od postavljanja znanstvene problematike preko obrazloženja, argumentiranja, zaključivanja do donošenja znanstvenih rezultata.

Analizom je utvrđeno da nema jednoznačno definiranog stava rječnika prema unosu kolokacija. Istraživanje je pokazalo da je od ukupno 175 analiziranih općeznanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija (24) pronađeno pod kolokatorom, a samo (6) pod osnovom, dok najvećim dijelom općeznanstvene kolokacije nisu uvrštene u rječnik.

Iz toga slijedi da je veći broj kolokacija pronađen ipak pod kolokatorom, što potvrđuje semaziološki pristup unosu kolokacija u rječnik, a takav unos jest u skladu s receptivnom funkcijom rječnika jer pridonosi objašnjenju i razumijevanju značenja.

Korisnik najčešće ne mora provjeravati prijevod osnove (imenice) koja je jednoznačna i najčešće dobro poznata (primjerice *Frage* 'pitanje') već se u pasivnom dvojezičnom rječniku traže prijevodne istovrijednice značenjskih inačica u području općeznanstvenoga jezika koje nastaju u kolokacijskom odnosu između autosemantičke osnove i višeznačnog glagolskog kolokatora (*einer Frage nachgehen*: 'baviti se pitanjem', *eine Frage verfolgen* 'istraživati pitanje', *eine Frage aufwerfen* 'postaviti pitanje', *eine Frage aufgreifen* 'baviti se pitanjem'). Stoga se u rječnicima s receptivnom korisničkom funkcijom mora osigurati unos kolokacija pod kolokatorom kao onom leksičkom sastavnicom koja je korisniku nepoznata i gdje će najprije tražiti značenje.

5.8. Glagolsko-imeničke kolokacije hrvatskog općeznanstvenoga jezika

Prije same analize leksikografskog prikaza kolokacija pristupilo se sastavljanju korpusa za odabir kolokacija za usporedbu u općem dvojezičnom rječniku i provjeri službenog stava rječnika prema fenomenu kolokacija općenito, a posebice prema njihovu unosu u rječnik. Kolokacije su analizirane na temelju ključnih riječi prikazanih u tablici 2. te su pomoću programa MonoConc za utvrđivanja konkordancija odabrane i izvađene iz korpusa sastavljenog od hrvatskih znanstvenih tekstova. Ključne riječi za pretraživanje kolokacija odabrane su

pomoću hrvatskog čestotnoga rječnika autora Moguš, Bratanić i Tadić (1999). U popisu ključnih riječi nalaze se i imenice i glagoli. Pretraživalo se polazno od glagola i polazno od imenice.

Rječnik Jakić i Hurm (2004) je definiran kao rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom i smjerom prijevoda rječničke natuknice od hrvatskoga (J1) prema njemačkome jeziku (J2). S obzirom na to da se radi o rječniku s aktivnom funkcijom koji ima poglavito konsultacijsku namjenu, pretpostavlja se da će se u njemu naći brojne prijevodne istovrijednice kolokacija iz područja opće znanstvene jezika. Tako definiran rječnik koristiti se za pojedinačnu provjeru i pokrivanje trenutnih potreba za konkretnim prijevodnim istovrijednicama u prevođenju s hrvatskog na njemački kao ini jezik. Osim u prevođenju rječnik će se konsultirati i za potrebe slobodnog ili samostalnog oblikovanja teksta koje zahtijeva „aktivno“ razmišljanje na njemačkom kao inom jeziku, primjerice u pisanju eseja, sastavaka, znanstvenih članaka ili referata.

Pretpostavlja se da opći dvojezični rječnik s hrvatskim kao izvornim jezikom (J1) i njemačkim kao ciljnim jezikom (J2) pokriva potrebe najšire korisničke skupine (ne samo profesionalnih prevoditelja) već svih koji imaju potrebu za prijevodnim istovrijednicama u području opće znanstvenoga jezika, bilo u pisanju, bilo u govoru. Kao opći i prototipni rječnik često će biti i jedino mjesto na kojemu korisnik može potražiti put do gotovih prijevodnih rješenja jer su dvojezični rječnici s hrvatskim kao izvornim jezikom, a njemačkim kao ciljnim zanemareno područje leksikografije.

Polazi se od pretpostavke da rječnik s takvom namjenom kvalitativno bolje prikazuje i obuhvaća opće znanstvene kolokacije od rječnika s receptivnom korisničkom funkcijom.

Smatra se da prijevodni rječnik s aktivnom funkcijom (pisanje i govor) ima drugačiju namjenu od prijevodnog rječnika s pasivnom funkcijom (razumijevanje) i zato mora korisniku staviti na raspolaganje velik broj prijevodnih istovrijednica na stranom jeziku koje se u gotovom obliku mogu primjenjivati na određenim mjestima u konkretnom tekstu. Pored toga pretpostavlja se da njihov leksikografski opis pored izoliranih prijevodnih istovrijednica sadrži iscrpan prikaz složene mreže međujezičnih leksičkih relacija na sintagmatskoj razini i ima riješen problem razgraničenja različitih idiomatskih skupina koje se moraju prikazati u rječniku. Posebice se očekuje da su u njemu tipografski obilježene kolokacije kao zasebna leksička kategorija u strukturi rječničkog članka.

Provjerit će se mjesto unosa kolokacije u rječničkim člancima s osnovom kao natuknicom ili kolokatorom kao natuknicom i usporediti postoje li kolokacije potvrđene u korpusu koje nisu uvrštene u dvojezični rječnik s hrvatskim kao izvornim i njemačkim kao ciljnim jezikom rječnika. Usporedit će se leksikografska prijevodna istovrijednost ili formalno-sadržajna korespondentnost (vidi poglavlje 3.1.3.) u sustavu jezika te funkcionalna (približna) prijevodna istovrijednost glagolsko-imeničkih kolokacija u općeznanstvenom jeziku. Propituje se obrađuju li se u dovoljnom broju hrvatske glagolsko-imeničke kolokacije i njihove funkcionalne prijevodne istovrijednice u njemačkom općeznanstvenom jeziku.

Korpusni pristup proučavanja kolokacija u hrvatskom znanstvenom jeziku odabran je jer se u radu polazi od pretpostavke da se u korpusima lakše uočavaju nove pojave u jeziku i kombinacije riječi koje se rekurentno zajedno pojavljuju nego što ih dvojezični rječnik može ponuditi u skladu s primjerima nastalim često prema leksikografskoj intuiciji i bez provjere u korpusu. Istraživanje je ograničenog opsega jer su mogućnosti ograničene (dostupnost ostalih vrsta znanstvenih tekstova) pa je i korpus sastavljen samo za potrebe istraživanja i ograničen na znanstvene članke i disertacije humanističkih znanosti. Služi da bi se dobio uvid u ono što se trenutno stvarno rabi i što sačinjava znanstveni uzus. Na temelju provjere, za analizu leksikografskog prikaza odabrat će se samo neke karakteristične glagolsko-imeničke kolokacije koje se čestotno supojavljaju i rekurentno rabe u općeznanstvenom jeziku. Osim najčestotnijih kolokacija, odabrat će se i najnečestotnije kako bi se isključio kriterij čestotnosti kao jedini kriterij imenovanja kolokacija, a korisnicima omogućio pristup kolokacijama s kojima se ranije nisu suočavali.

Prilikom sastavljanja korpusa odabrani su najnoviji članci s težištem na humanističkim znanostima, objavljivani 2016. do 2017. godine, dostupni putem mrežnog portala Hrčak. Na taj način su uočene kolokacije u sinkronijskom stanju u jeziku koje se primjenjuju kao stabilni obrasci oblikovanja znanstvenog teksta u uvriježenoj praksi znanstvenog jezika. Korpus sadrži ukupno 450 000 pojava. Dodatni korpus sastoji se od disertacija iz područja humanističkih znanosti objavljivanih od 2015. do 2017. godine, dostupnih putem mrežnog portala (<http://www.nsk.hr/disertacije-i-magistarski-radovi>) sastoji se od 250 000 pojava. Korpus je ograničen na humanističke znanosti što je u skladu s najnovijim tendencijama jezika objavljivanja znanstvenih radova u Republici Hrvatskoj, a što potvrđuje istraživanje koje je provela Rončević (2013), prema kojoj se jedino u humanističkim znanostima u najvišem postotku zadržao hrvatski jezik kao jezik publikacija pa su tekstovi na hrvatskom jeziku bili (naj)dostupniji. To se pokazalo i tijekom odabira članaka za sastavljanje korpusa. U brojnim

časopisima bilo je teže pronaći članak napisan na hrvatskom jeziku. Najčešće su objavljivani na engleskom jeziku.

Cilj istraživanja jest opisati kolokacije hrvatskog općeznanstvenoga jezika koje su pronađene u korpusu te provjeriti kvantitativnu uvrštenost i analizirati kvalitativnu dostupnost tih kolokacija u općem rječniku Jakić i Hurm (2004); u slučajevima gdje je to potrebno ponuditi i funkcionalna prijevodna rješenja u njemačkom jeziku.

5.8.1. Stav rječnika prema kolokacijama

Prije same analize leksikografskog prikaza provjeren je stav rječnika prema unosu kolokacija. U predgovoru rječniku (2004:5-6) stoji podatak da je autor nastojao unijeti što više uobičajenih fraza i idioma i primjerima prikazati kako ih najbolje izreći na njemačkome jeziku. Budući da će slabiji poznavalac njemačkoga jezika često biti u dvojbi koju riječ da odabere, autor tvrdi da je naveo primjere s pojašnjenjima značenja, što se može ilustrirati sljedećim primjerima: *puniti* - füllen; *laden, stopfen*; *puniti* pehar - einen Becher füllen; *pušku (top)*; eine Flinte, ein Gewehr (eine Kanone) *laden*; *puniti* lulu - die Pfeiffe stopfen; *puniti* šuplji zub - einen hohlen Zahn füllen (plombieren). Navedeni primjeri su u skladu s definicijom kolokacija predloženom u ovom radu. Nadalje, kao leksičke sveze čvrste i nezamjenjive strukture takve se kolokacije unutar rječničkih članaka nalaze „skriveno“, a prilikom izrade rječnika vodilo se računa o kolokacijama, iako se nigdje u predgovorima uz četiri izdanja rječnika u kojima je nadopunjavane ne spominje naziv kolokacija. Ipak natuknica **kolokacija** jest uvrštena u rječnik (ibid. 2004:345), iako bez pojašnjenja pojma. Također u predgovoru rječniku (ibid. 2004:8) nalazi se podatak da se njime služe i studenti slavistike u zemljama njemačkog jezičnog područja pa se vodilo računa o uvrštavanju novog leksičkog fonda.

Tablica 3. Popis hrvatskih glagola i imenica odabranih za pronalaženje kolokacija u korpusu.

1. analiza 2. analizirati 3. argument 4. baviti 5. biti 6. dati 7. diskurs 8. dobiti 9. gledište 10. hipoteza 11. ilustrirati 12. imati 13. istražiti 14. istraživanje 15. izraditi 16. navesti / navoditi 17. odrediti 18. opisati 19. osvrnuti 20. otkazati 21. perspektiva 22. pitanje 23. poimanje 24. poimati 25. postaviti 26. predstavljati 27. pretpostavka 28. prihvatiti 29. prikazati 30. primijeniti 31. pristup 32. pristupiti 33. problem 34. problematika 35. problematizirati 36. promatrati 37. proučavati 38. razlikovati 39. razmatrati 40. razvijati 41. strukturirati 42. tema 43. temeljiti 44. tvrditi 45. tvrdnja 46. ukazati 47. uskladiti 48. usporediti 49. ustvrditi 50. utvrditi

Deskriptivnom analizom hrvatskog korpusa disertacija i korpusa znanstvenih članaka i analizom supojavničkih profila odabranih riječi s popisa u tablici 2, pomoću programa MonoConc utvrđene su brojne karakteristične kombinacije riječi općeznanstvenoga jezika. Kolokacijama su proglašene i odabrane za provjeru u dvojezičnom hrvatsko-njemačkom rječniku Jakić i Hurm (2004) samo neke od njih koje su u tom trenutku zatečene u korpusu. Kriterij odabira i proglašavanja kolokacijom relevantnom za analizu leksikografskog prikaza nije poglavito čestotnost supojavljivanja leksičke sveze u korpusu već se statistički kriterij nadopunjuje semantičkim kriterijem u kojem je značenje usmjereno od osnove ka kolokatoru, što je leksikografski relevantno i odražava se na odabir odgovarajućeg pristupa mjestu unosa kolokacija u procesu izrade rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom koji se u metaleksikografskoj literaturi često naziva još i aktivnim rječnikom. Kriterij stabiliziranosti kolokacije u brojnim slučajevima također nije dostatan kao jedini kriterij unosa u dvojezični rječnik jer u brojnim slučajevima ostaje nejasno i nije do kraja razjašnjeno koliki mora biti stupanj leksičke kohezivnosti među pojedinim sastavnicama kolokacije koji bi ih činio leksikografski nezaobilaznim podacima i opravdao činjenicu da su baš takve kombinacije našle mjesto u rječniku, a ne neke druge pa se zamjenjuje kriterijem relativne stabilnosti leksičke strukture kolokacija. To znači da postoje slučajevi kada je elastičnost kolokacijske strukture veća nego u nekim drugim slučajevima pa su moguća dva bliskoznačna međusobno zamjenjiva glagolska kolokatora koja se mogu nalaziti u suodnosu s imenicom u znanstvenom jeziku, primjerice za kolokaciju *prihvatiti tvrdnju* u njemačkom kao ciljnome jeziku potvrđene su dva moguća glagolska kolokatora: *Behauptung annehmen*, ali i *Behauptung akzeptieren*.

Imajući u vidu takvu činjenicu, *kriterij relativne stabilnosti*³³ kolokacijskih struktura prilikom odabira hrvatskih kolokacija zatečenih u korpusu i vađenja za analizu leksikografskog prikaza, nadopunjuje se još i kriterijem *uobičajenosti* i *rekurentnosti* tipičnih kolokacija, karakterističnih za općeznanstveni jezik bez obzira na to koliko se čestotno pojavljuju u korpusu. U nekim je slučajevima brojnost kolokacija odabranih za analizu ciljano veća nego u drugima, što se opravdava time da je ovo prvo istraživanje leksikografskog prikaza i uvrštenosti glagolsko-imeničkih transdisciplinarnih, općeznanstvenih kolokacija i njihovih prijevodnih istovrijednica u dvojezičnim rječnicima pa se htjelo provjeriti što se od leksičke građe potvrđene u korpusu hrvatskog znanstvenoga jezika uopće može naći u rječniku, tj. može li se pronaći bilo koja od odabranih kolokacija. Ako se uzme u obzir da se radi o tiskanim rječnicima ograničenog

³³ Burgerov *kriterij relativne stabilnosti* (2007) leksičkih sveza primjenjuje se i na kolokacije u radu. Odnosi se na činjenicu da kolokacije za razliku od frazema mogu biti elastičnije strukture i dozvoljavati neke morfosintaktičke transformacije, što je prikazano u testu elastičnosti kolokacijske strukture (vidi poglavlje 4.3.).

prostora, ne može se očekivati da budu uvrštene apsolutno sve kolokacije već se najprije ispituje brojčana zastupljenost odabranih primjera kolokacija s područja općežnanstvenoga jezika i potom analizira kvalitativna kolokacijska razina, kako bi se utvrdila prihvatljivost prijevodne istovrijednice u hrvatsko-njemačkom rječniku. U slučajevima gdje prijevodna istovrijednica u području općežnanstvenoga jezika nije pronađena, nude se prijevodna rješenja.

Takva analiza kvalitativnog aspekta kolokacija nužna je jer se radi o prijevodnom rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom čija osnovna svrha jest da ponudi što više konkretnih prijevodnih istovrijednica kolokacija za primjenu u oblikovanju teksta.

Tom činjenicom se opravdava i djelomičan unos slobodnih leksičkih sveza, a pozitivno vrednuje svaka pronađena prijevodna istovrijednica u kontekstu znanstvenoga jezika. Smatra se da i postojanje takvih istovrijednica zbog složenosti mreže međujezičnih leksičkih relacija može biti od pomoći u izradi teksta na stranom jeziku ili ukazati korisniku prijevodnog rječnika koji se nalazi na nepoznatom području stranog jezika kako da sam pronađe put do prijevodnog rješenja.

Slijedi abecedni popis kolokacija za koje je pronađena potvrda u korpusu, najprije kolokacija pretraživanih polazno od glagola (6.2.1.), potom polazno od imenice (6.2.3.), dok se nastavna kvantitativna i kvalitativna analiza leksikografskog prikaza općežnanstvenih kolokacija provodi polazno od glagola.

Među analiziranim kolokacijama nalaze se kolokacije strukturnog tipa glagol + imenica u nominativu, glagol + imenica u genitivu, glagol + imenica u dativu, glagol + imenica u akuzativu i glagol + imenica u instrumentalu te glagol + imenica s prijedložnim objektom. Sve analizirane glagolsko-imeničkih kolokacije s prijevodnim rješenjima ili prijedlozima prijevodnih rješenja u njemačkom jeziku popisane su prema stanju u korpusu, dakle bez vidskih parnjaka glagola u hrvatskom jeziku, kao što slijedi u prilogu 2 na stranici 254.

5.9. Analiza leksikografskog prikaza abecednim slijedom polazno od glagola

1. analizirati diskurs

Analizom hrvatskog korpusa sastavljenog za potrebe istraživanja uočena je i potvrđena riječ diskurs (lat. *discursus* u doslovnom značenju raščlanjivanje), hrv. rasprava, razgovor, priopćenje, objašnjenje. Pojam diskurs je višefunkcionalan i rabi se podjednako u općem jeziku u značenju razgovor ili rasprava, primjerice u javnim medijima vodi se diskurs o temama od

šireg društvenog interesa, ali i se pojavljuje i u političkim raspravama o važnim političkim temama. Zatim se u znanstvenom jeziku rabi u značenju rasprave o određenoj tematici ili predmetu znanstvenog promatranja. U jezikoslovnoj znanosti može imati specificiranije značenje i odnositi se na konkretnu usmenu komunikaciju i pragmalingvističku analizu stvarnih jezičnih iskaza (govora) sudionika u procesu komunikacije. U nastavku prikazuju se i analiziraju najčešćnije i najnečešćnije kolokacije potvrđene u korpusu. Nakon provjera rječničkih članaka, pokazalo se da natuknica *diskurs* nije uvrštena u hrvatsko-njemački rječnik. Tako za korisnika općeg konsultacijskog rječnika ostaje nedostupna kolokacija *analizirati diskurs* i gubi se kao važan sastavni dio općeznanstvenog leksika, a time i njzine transdisciplinarne glagolske kolokacije.

Prijevodno rješenje: *den Diskurs analysieren*

2. analizirati kategoriju

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijevodno rješenje: *eine Kategorie analysieren*.

3. analizirati zastupljenost

Općeznanstvena, transdisciplinarna kolokacija analizirati zastupljenost potvrđena u korpusu hrvatskih znanstvenih tekstova nije pronađena u rječniku s hrvatskim kao izvornim jezikom ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Pod imenicom zastupljenost u rječniku se kao prijevodna istovrijednica nalazi imenica *Vertretung* općenita značenja koja se ne može izravno primijeniti u znanstvenom jeziku. (**Vertretung analysieren*) jer se krši kolokacijska norma (opće)znanstvenoga jezika.

Prijedlog prijevodnoga rješenja: *Anteil analysieren*.

4. baviti se motivom

Kolokacija nije pronađena u rječniku. S obzirom na divergenciju prijevodnih jedinica između hrvatskoga kao polaznog i njemačkog kao ciljnog jezika i višeznačnost njemačkog glagola koja se ukida u kolokacijskom odnosu s imenicama u općeznanstvenom jeziku nude se sljedeća prijevodna rješenja: *auf Motive eingehen baviti se motivima*, ali i *Motive (wieder) aufgreifen* u značenju prihvatiti / preuzeti motive i primijeniti ih, tj. nastaviti baviti se njima dalje u vlastitom radu.

5. baviti se pitanjem

Kolokacija nije potvrđena u rječniku.

Nudi se nekoliko prijevodnih rješenja jer su utvrđene brojne glagolsko-imeničke kolokacije u skupini jezičnih sredstava za oblikovanje znanstvenog teksta:

eine Frage behandeln / sich mit einer Frage beschäftigen / auf eine Frage eingehen / einer Frage nachgehen / eine Frage verfolgen.

6. baviti se problematikom

Kolokacija nije pronađena u rječniku: Prijevodno rješenje: *eine Problematik (wieder) aufgreifen.*

7. baviti se temom

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom **tema** niti pod kolokatorom **baviti se** sich befassen, sich beschäftigen, sich abgeben.

Uvid u rječnik pokazao je da nije uvršten i leksikografski opisan glagol *aufgreifen* 'pokupiti, podignuti / uhvatiti' koji se na karakterističan način kombinira s imenicama u općeznanstvenom jeziku gdje dobiva dodatno, specifično značenje. Na taj način za korisnika ostaje nedostupna važna kolokacija općeznanstvenoga jezika preuzeti i nastaviti baviti se (dalje) nekom znanstvenom temom ili istraživačkim problemom koja se u općeznanstvenom jeziku kombinira s preferiranim kolokatorom *aufgreifen*.

Prijevodno rješenje: *ein Thema aufgreifen.*

8. baviti se znanstvenim radom

Kolokacija nije pronađena u rječniku

Prijevodno rješenje: *Wissenschaft betreiben.*

Analizom supojavničkog profila glagola biti utvrđene su brojne kombinacije vrlo bliske slobodnim leksičkim svezama. U podužem rječničkom članku s natuknicom **biti** nalaze se brojni opisi pojedinih stilskih razina značenja glagola biti (od kojih većina iz kolokvijalnog jezika).

9. biti činjenica

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Tatsache sein.*

10. biti pitanje

Općeznanstvena kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Frage sein*.

11. biti riječi

Kolokacija biti riječi (u njemačkom: o tome će se još govoriti ...) nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *die Rede von (etwas) sein*.

12. biti u mogućnosti

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *in der Lage sein*.

Uvidom u korpus ustanovljeno je da se u okruženju glagola biti često nalaze modalni glagoli (morati, trebati, moći, smjeti).

13. biti u skladu s (pretpostavkom)

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom niti pod kolokatorom. Pod osnovom nalaze se tri prijevodne istovrijednice natuknice pretpostavka **Voraussetzung f. (-, en), Vermutung f., (-, en), Annahme f. (-, en)**: uz pretpostavku da ...**vorausgesetzt, dass**

Za jednu leksičku jedinicu u hrvatskom jeziku postoji višestruka prijevodna istovrijednost u njemačkom jeziku. Čak su tri leksičke jedinice što rječnik vrlo temeljito prikazuje i na kraju dodaje samo jedan jedini primjer uporabe riječi i jedno pojašnjenje značenja u izjavnoj rečenici: uz pretpostavku da (...) koje ničim nije tipografski označeno i izdvojeno kako bi se naznačilo da se razlikuje od uporabe u hrvatskom jeziku. Osim toga korisniku se ne nudi niti jedna stabilizirana kolokacija kakva se nalazi u prethodno analiziranom članku potvrditi (*potvrditi zakon: ein Gesetz verabschieden*) koja doduše nije tipografski označena kao kolokacija, ali ipak ju korisnik tu može pronaći. Također se ovdje ne nude pojašnjenja značenja ispred prijevodne jedinice (u zagradi) u obliku pojedinačne riječi ili rečeničnih dijelova kojima bi se ukinula višeznačnost u ciljnom jeziku rječnika kao što je to daleko opsežnije i primjerenije obrađeno i opisano u prethodnom rječničkom članku s natuknicom potvrditi.

Tako da općeznanstvena kolokacija biti u skladu s pretpostavkom koja bi se u produktivnom rječniku s konsultacijskom namjenom za pokrivanje pojedinačnih potreba u potrazi za prijevodnim istovrijednicama na stranom jeziku i razrješavanjem trenutnih značenjskih dvojbi,

trebala nalaziti na ovom mjestu, tj. pod osnovom pretpostavka *Vermutung*, mora potražiti na drugom mjestu u rječniku. Pod natuknicom sklad u rječniku su pronađene kolokacije:

(...) biti u skladu s **in Übereinstimmung mit, in Einklang stehen mit**, dovesti u sklad **in Übereinstimmung bringen** od kojih treba izabrati stilski primjerenu koja se može primjeniti u znanstvenom jeziku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *in Übereinstimmung mit der Vermutung sein*.

14. biti u središtu pozornosti

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Im Mittelpunkt (der Aufmerksamkeit) sein*.

15. braniti tvrdnju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *die Behauptung verteidigen*.

16. dati definiciju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Definition geben* na temelju potvrde iz DWDS korpusa njemačkog znanstvenog jezika: **Korpusbelege (DWDS-Kernkorpus 21 (2000–2010))**:

1. Schlögel, Karl: Petersburg, München Wien: Carl Hanser Verlag 2002, S. 90.: „es kann kaum eine eindeutige und kohärente Definition geben, wo das zu definierende Subjekt – die Intelligenz - es zu keinem einheitlichen, die gesamte Bildungsschicht umfassenden Bewußtsein von sich selbst gebracht hat“ hrv. *'teško se može dati jednoznačna i koherentna definicija tamo gdje subjekt koji se mora definirati – inteligencija – nije dovela do jedinstvene svijesti o samoj sebi koja obuhvaća čitav obrazovani sloj'*.

Ili 2. potvrda: Gallig, K.: Magie. In: Die Religion in Geschichte und Gegenwart, Berlin: Directmedia Publ. 2000 [1960], S. 15488: „darin dürfte schon die Definition der M. im Kerne gegeben sein“ hrv. *'u srži toga bi već mogla biti data definicija M.'*

No moguća je i kolokacija u kombinaciji s kolokatorom izraditi <zraditi definiciju> koju bi trebalo tipografski istaknuti odgovarajućom oznakom koja bi se odnosila samo na kolokacije u rječniku, primjerice <>: <eine Definition erarbeiten> uslijedit će definicija

<eine Definition erfolgt>. Time bi se poboljšao vanjski izgled rječničkog članka, a tim i olakšalo snalaženje u njemu.

17. dati do znanja

Kolokacija *zur Kenntnis geben* jest pronađena u rječniku pod kolokatorom **dati**.

18. dati prednost

Kolokacija *den Vorrang geben* jest pronađena u rječniku pod osnovom **prednost** kao natuknicom.

19. dati pregled

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Übersicht geben*.

20. dati prilog

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *einen Beitrag leisten*.

21. dati rezultate.

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *zu Ergebnissen führen*.

22. dati smjernice

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Richtlinien geben*.

23. dati usporedbu (svih teorija)

Kolokacija jest pronađena u rječniku pod kolokatorom **usporediti** kao natuknicom (*einen Vergleich anstellen* i *einen Vergleich ziehen*). Prevoditelju bi se olakšalo da lakše dođe do prijevodnog rješenja kada bi u rječničkom članku bilo više rečeničnih primjera uporabe natuknice u odgovarajućem kontekstu koji bi bili obrojčani ili tipografski istaknuti u odnosu na ostale obavijesti u članku; masno podebljani, iskošeni primjeri također bi olakšali snalaženje u rječničkom članku ili barem naveli prevoditelja da krene u pravom smjeru: dati iscrpnu usporedbu znanstvenih teorija *einen erschöpfenden <Theorievergleich anstellen>* kao i dodavanje ostalih kolokatora koji dolaze u obzir u općeznanstvenom stilu u njemačkom jeziku, primjerice: napraviti, izraditi *<einen Theorievergleich aushandeln>*.

24. dati uvid

Kolokacija *einen Einblick gewähren* jest pronađena u rječniku pod osnovom **uvid**.

25. dobiti podatke (iz)

Kolokacija nije uvrštena u rječnik niti pod osnovom niti pod kolokatorom.

1. prijevodno rješenje: *Daten entnehmen*
2. prijevodno rješenje: *Daten gewinnen*

Ovisno o predviđenom opsegu, korisničkoj namjeni rječnika i korisničkoj skupini za koju je predviđen, kao prijevodno rješenje kolokacije u općeznanstvenom jeziku u aktivnom rječniku može se ponuditi izravna prijevodna istovrijednica kolokacije u njemačkom jeziku ili se može pojasniti na temelju rečeničnog primjera konteksta uporabe natuknice **podatak** unutar kojeg bi se u tom slučaju nalazila i tipografski istaknuta kolokacija <dobiti podatke (iz)> kako bi ju korisnik lakše uočio i znao primijeniti te kako ne bi ostala skrivena unutar primjera s pojašnjenjima uporabe:

podatak Angaben f. (-, en) **dobiti podatke** <Daten entnehmen>, auf statistisch erhobenen Zahlen beruhendes Wissen / <Angaben gewinnen>.

26. dobiti predodžbu

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Vorstellung bekommen*.

27. dobiti pregled

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom (dobiti). Uvidom u rječnik pod natuknicom **pregled** potvrđena je sinonimna kolokacija s kolokatorom **steći pregled**: *sich eine Übersicht verschaffen*.

Predlaže se prijedlog prijevodnog rješenja i dopuna članka kolokacijom *eine Übersicht über (etw.). bekommen*

28. dobiti spoznaju

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom niti pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: *eine Erkenntnis gewinnen*.

29. dobiti uvid

Kolokacija *eine Einsicht gewinnen* jest potvrđena u rječniku pod osnovom **uvid** što je u skladu s onomasiološkim pristupom kolokacijama i definicijom najprikladnijeg mjesta unosa kolokacija u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom.

30. dokazati istinitost tvrdnje

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom tvrdnja, niti pod kolokatorom dokazati. Prijevodno rješenje: *eine Behauptung bestätigen*.

31. doticati se teme

Kolokacija nije pronađena u rječniku

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein Thema ansprechen*.

32. formulirati hipotezu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Hypothese formulieren*.

33. generirati hipotezu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Hypothese entwickeln*.

34. gledati na (znanstveni) problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Iako je mikro struktura rječničkog članka s natuknicom **gledati** izrazito intenzivna s divergentnim istovrijednicama u njemačkom jeziku:

gledati blicken, gucken, sehen, schauen, beschauen, ansehen, anschauen; (promatrati), betrachten i dr.

i obrađuju se brojne kolokacije, između ostalog i gramatičke kolokacije, utvrđeno je da nema dovoljno razlikovnih oznaka (zagrada ili ostalih načina da se tipografski istaknu u odnosu na ostale primjere pojašnjenja u rječniku) pa se ne razlikuju i ne izdvajaju stabilne leksičke kolokacije glagola *gledati*. Također izostaje glagol *gledati* u svojoj uobičajenoj sintaktičkoj strukturi tj. zajedno s prijedlogom *auf* + objekt u akuzativu kako se rabi u općeznanstvenom njemačkom jeziku. Pronađen je jedino frazem *auf die Finger sehen* (gucken) s oznakom stilske razine u zagradi (*pren.*) *gledati komu na prste. U prenesenom značenju: s nepovjerenjem pratiti što netko radi.

Prijedlog prijevodnog rješenja za kolokaciju *gledati na (znanstveni) problem*: *das (wissenschaftliche) Problem (aus einer anderen Perspektive) betrachten*.

35. ilustrirati odgovorom

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *durch eine Antwort illustrieren*.

36. ilustrirati podacima

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *durch Angaben illustrieren*. Ali je moguće i *durch Angaben <erläutern, veranschaulichen>*.

37. ilustrirati primjerom

Pod kolokatorom ilustrirati pronađena je kolokacija ilustrirati primjerima: *durch Beispiele illustrieren*, ali su pronađena i druga dva kolokatora (razjasniti) (*erläutern, veranschaulichen*).

Na drugom mjestu u rječniku (pod osnovom **primjer**) nalazi se i kolokacija *als Beispiel angeben*.

38. imati (dugoročnu) perspektivu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine (langfristige) Perspektive haben*.

39. imati na umu

Kolokacija jest potvrđena u rječniku pod kolokatorom **imati** *auf etwas bedacht sein, berücksichtigen*, a ne tamo gdje bi ju korisnik u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom najlakše mogao pronaći, a to je osnova **um**. U aktivnom rječniku naime gdje bi se ova kolokacija trebala nalaziti, a to je pod osnovom *um*, nalazi se jedna druga hrvatska kolokacija: *pasti na um*. Ta kolokacija se na njemački jezik prevodi podudarnom kolokacijom *in den Sinn kommen* što je također pronađeno u rječniku, ali i korespondentnim glagol *einfallen* ~ *pasti na um*. No na tom mjestu u rječničkom članku nedostaje općeiznastvena kolokacija *imati na umu* što ide u prilog mišljenju o neusustavljenosti unosa kolokacija u rječnik. Na temelju provjera može se zaključiti da se one nalaze raspršene na različitim mjestima u rječniku. Za potencijalnog korisnika je bitno da ipak postoje pa makar i neuočljive, tj. tipografski neoznačene.

40. imati posljedice

Imenica posljedica nije uvrštena u rječnik. Kolokacija se ne nalazi niti pod kolokatorom imati.

1. prijevodno rješenje: *Folgen haben* (glagol i imenica kao objekt u akuzativu), ali postoji i

2. prijevodno rješenje: *eine Konsequenz ergibt sich* (glagol *ergeben* i imenica kao subjekt u nominativu).

41. imati prednost

Kolokacija jest pronađena u rječniku: *einen Vorzug haben*.

42. imati silaznu putanju

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine absteigende Tendenz haben*.

43. imati u vidu

U rječniku je pronađena kolokacija općega jezika u značenju držati (koga) na oku, imati (koga) pod nadzorom: *im Auge behalten* no nedostaju dvije tipično općeznanstvene kolokacije koje se predlažu kao prijevodno rješenje: *im Blick haben* i *ins Auge fassen*.

44. imati udio

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *einen Anteil haben*.

45. imati za cilj

Kolokacija nije prikazana u strukturi rječničkog članka. Zbog prozirnosti obaju leksičkih sastavnica moguć je izravan prijevod kolokacije riječ za riječ: *ein Ziel haben*. Nude se još tri dodatna prijedloga kolokatora u području općeznanstvenog jezika kojima bi se poboljšala struktura rječničkog članka s natuknicom cilj *«ansteuern, anstreben, festlegen»*:

Prijedlozi kolokatora u rječniku bi se trebali nalaziti unutar odgovarajuće tipografske oznake: *«ansteuern, anstreben, festlegen»* jer se radi o važnim idiosinkratičnim kolokacijama dvaju jezika s nepredvidivim odabirom kolokatora.

1. prijedlog: *polaziti / kretati se ka cilju «ein Ziel ansteuern»*
2. prijedlog: *težiti prema cilju «ein Ziel anstreben»*
3. prijedlog: *odrediti / utvrditi cilj «ein Ziel festlegen»*

46. istaknuti problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja je kombinacija imenice *problem* s metaforičnim glagolima i specifičnim značenjima u kolokacijama karakterističnim za znanstveni jezik pa tako u obzir dolaze sljedeće: *ein Problem herausheben* / *ein Problem hervorheben* / *ein Problem herausarbeiten*, ali postoji još i četvrta ovjerena kolokacija općeznanstvenoga jezika: *ein Problem herausstellen*.

47. istražiti aspekte

Kolokacija nije pronađena u rječniku, ali se pod osnovom **aspekt** Aspekt m (es, e), Gesichtspunkt m (-es, e); (gram.) Aktionsart f (-, en); **pod aspektom** unter diesem Gesichtspunkt (aspekt); aus dieser Sicht i pod kolokatorom (glagolom) kao natuknicom: **istražiti** erforschen, forschen nach etwas, wissenschaftlich untersuchen, erkunden; (jur.) den Tatbestand prüfen (untersuchen) nalaze prijevodne istovrijednice (vidi podvučeno) na temelju kojih korisnik s odgovarajućim predznanjem može sam kombinirati pojedinačne leksičke sastavnice.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *Aspekte untersuchen* (pl.)

48. istražiti kontekst

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *einen Kontext beleuchten*.

49. istražiti problematiku

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Problematik untersuchen*.

50. istražiti utjecaj

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Pod natuknicom **utjecaj** Einfluss m (ses. -e), Einwirkung f (-, en) unutar rječničkog članka uvrštena je samo jedna kolokacija biti pod nečijim utjecajem: unter jemandes Einfluss stehen.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *jds. Einfluss untersuchen*.

51. istraživati (znanstvenu) temu

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlozi prijevodnih rješenja s tri moguća kolokatora: *ein* (wissenschaftliches) *Thema beleuchten / behandeln / erörtern*.

52. iznijeti argument

Kolokacija *ein Argument vorbringen* jest unesena u rječnik pod natuknicom **argumentirati**, iako se prema teorijskom polazištu o osnovi (imenici) kao pravilnom mjestu unosa kolokacija u rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom usvojenom u ovom radu, smatra da je kolokator pogrešno mjesto, uz to još i pod nekim drugim kolokatorom kao natuknicom (glagolom) **argumentirati**, a ne pod kolokatorom *iznijeti*, niti pod osnovom **argument** gdje bi trebao biti.

Korisnik rječnika, kolokaciju dakle ne može pronaći pod osnovom **argument** gdje bi ju prema korisničkoj logici najlakše pronašao već preko konkretnog značenja glagola *iznijeti* (van) u općem jeziku za koji u rječničkom članku postoji veliki broj prijevodnih istovrijednica u njemačkom jeziku. Niz započinje bliskoznačnim glagolima općenita i konkretna značenja *hinaustragen, heraustragen, hinausbringen* 'iznijeti van' uobičajenim u općem jeziku, ali nije uvršten i glagol *vorbringen* kakav se preferira u općeznanstvenoj kolokaciji (*ein Argument vorbringen* u kolokaciji: *iznijeti argument*). To može biti zbunjujuće za korisnika koji nije izvorni govornik njemačkoga jezika pa zbog nepoznavanja stabiliziranih kolokacija dolazi do pogrešnog odabira i kombiniranja leksičkih sastavnica (kolokatora), a time i do kršenja kolokacijske norme njemačkog znanstvenoga jezika. Stoga postaje upitno mogu li se punktualnim konsultiranjem produktivnog ili „aktivnog“ rječnika u potrazi za prijevodnim rješenjima i prijevodnim istovrijednicama za aktivnu primjenu u konkretnom tekstu, pokriti trenutne korisničke potrebe za njemačkim općeznanstvenim glagolsko-imeničkim kolokacijama s gledišta potencijalnog korisnika rječnika kao izvornog govornika hrvatskoga jezika.

53. izraditi popis

Glagolsko-imenička kolokacija hrvatskoga jezika jest djelomično nepodudarna s kolokacijom karakterističnom za njemački općeznanstveni jezik. Nije pronađena u rječniku.

Ovdje se nude dva prijevodna rješenja jer u njemačkom postoje dva bliskoznačna glagola koji se razlikuju s obzirom na glagolski vid *herausarbeiten* (nesvršeni glagol) i *ausarbeiten* (svršeni glagol). U području općeznanstvenoga jezika u suodnosu s imenicama karakterističnim za

općeznanstveni jezik dolazi do odstupanja značenja glagola (kolokatora) koje on ima u općem jeziku.

Prijevodno rješenje: *eine Frageliste herausarbeiten* (aufzeigen, ausleuchten): *izrađivati popis*. Popis se izrađuje s naglaskom na proces izrađivanja koji je u tijeku s namjerom rasvjetljivanja pojave / problema („prikazati, rasvijetliti”).

Prijevodno rješenje: *eine Frageliste ausarbeiten* (erarbeiten und fertigstellen): *izraditi popis*. Popis se izrađuje se s namjerom da se rad / izrada dovede do kraja i završi (‘izraditi i dovršiti’).

54. izvoditi istraživanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Untersuchung vornehmen*

55. javlja se problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *ein Problem tritt auf*.

56. koristiti argument

Kolokacija nije unesena u rječnik, iako se radi o kolokaciji s nepredvidivim odabirom kolokatora i djelomične prijevodne istovrijednosti s izrazito višeznačnim kolokatorom (heranziehen „vući/privući/primaknuti”).

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein Argument heranziehen*.

57. nameće se pretpostavka

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Pod natuknicom **nametati** u rječniku se nudi niz prijevodnih istovrijednica i značenja karakterističnih za opći jezik:

nametati (slagati) beladen, belasten, aufladen, anhäufen, in Haufen schichten, aufschichten; nametati dužnosti Pflichten auferlegen; nametati porez besteuern, Steuern auferlegen, nametati se sich aufdrängen, zudringlich sein; nameće se sumnja ein Verdacht drängt sich auf

Ali ne i imeničke kolokacije i kolokacijska značenja karakteristična za znanstvenih jezik, tako da korisnik zbog nedostatka imeničkih kolokacija u znanstvenom jeziku teško može pronaći izravno primjenjivo prijevodno rješenje za svoje potrebe u znanstvenom kontekstu. Rječnik mu

ovdje može poslužiti samo kao podsticaj da pronađe konkretnu prijevodnu istovrijednicu za primjenu u tekstu.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Vermutung drängt sich auf*.

58. napraviti istraživanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Ova kolokacija nije uobičajena i rekurentna u hrvatskom općeznanstvenom jeziku pa se ne može isključiti da se zapravo radi o okazionalizmu kojeg nije potrebno unositi u rječnik.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Untersuchung ausführen*.

59. navesti (nekoliko) stavova

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Begriffsauffassungen darlegen*. Primjerice bi se u rječnički članak mogla dodati rečenica u kojoj bi se korisniku pojasnila kontekstualizacija natuknice (glagola *navesti* kao kolokatora) u općeznanstvenom jeziku. Primjerice **navesti (nekoliko) stavova ostalih autora prema nečemu / u svezi** (čega) einige *Begriffsauffassungen* anderer Autoren in Bezug auf ein theoretisches Konstrukt *darlegen*; što u ovom slučaju nije lako izvodivo zbog dužine rečenice i potrebe uštede prostora u tiskanom rječniku ograničenog opsega.

Bez odgovarajuće popratne semantičke primjedbe za korisnika je često teško pridružiti kolokaciju odgovarajućoj stilskoj razini i znati ju pravilno upotrijebiti.

60. navesti argumente

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Argumente vorbringen*.

61. navesti ciljeve

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Ziele vorlegen*.

62. navesti funkcije

Kolokacije nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Funktionen angeben*.

63. navesti kao ilustracije

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *zur Illustration anführen*.

64. navesti na (pogrešnu) pretpostavku

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod **osnovom**, pretpostavka ni pod kolokatorom **navesti** pod kojim su unijete brojne leksičke istovrijednice glagola navesti / navoditi. Radi se o istovrijednicama u općem njemačkom jeziku i značenju u kolokaciji: *zu einer bösen Tat verleiten*: navesti na zlodjelo. Međutim rječnik ne nudi značenje koje proizlazi iz imeničkih kolokacija u znanstvenom jeziku.

U tom slučaju rječnik ne može poslužiti kao pomoćno sredstvo za pronalaženje konkretnog prijevodnog rješenja za izravnu primjenu u znanstvenom jeziku jer nedostaju kolokacije glagola navesti / navoditi na pogrešnu (pomisao, zaključak, procjenu, pretpostavku) tipične i karakteristične u području općeznanstvenoga jezika.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *zur (falschen) Vermutung verleiten / eine Vermutung nahelegen*.

65. navesti na pomisao

Kolokacija *auf einen Gedanken bringen / einen Gedanken nahelegen* jest pronađena u rječniku i to pod osnovom.

66. navesti na zaključak

Karakteristična je kolokacija općeznanstvenoga jezika koja nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja nudi se pomoću kolokatora **zulassen** 'dopustiti'. Primjerice (rezultati, analiza, studija) dopušta, *navodi na zaključak* (die Analyse, die Ergebnisse, die Studie) lässt die Schlußfolgerung zu koja postoji i u engleskom jeziku (engl. *the results allow us, these results lead to the conclusion*).

Također se kao prijevodno rješenje kolokacije *navesti na zaključak* (ili: *dovesti do zaključka*) može ponuditi i kolokacija: *eine Schlußfolgerung nahelegen*.

67. navesti obilježja

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *Merkmale benennen / ermitteln*.

68. navesti odstupanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Abweichungen angeben*.

69. navesti primjer

Kolokacija jest pronađena u rječniku: ein *Beispiel anführen*.

70. navesti shvaćanje

Glagol navoditi / navesti u kolokaciji s imenicama pokriva tri specifična značenjska područja u njemačkom općeznanstvenom jeziku, posebice u uvodnom dijelu znanstvenog rada (članka) u kojemu se navode ciljevi i autorski komentari vlastitoga rada:

- 1) Koristiti znanstvene izvore ostalih autora i spomenuti ih u svom radu, prikazivati kroz opimjerenja koja služe čitateljima za ilustraciju i navesti / navoditi stavove ostalih autora koji se bave istom tematikom.
- 2) Citirati
- 3) Nabrajati argumente, obilježja

Kolokacija *navesti shvaćanje* nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Auffassungen vorbringen*.

71. obrađivati (znanstvenu) problematiku

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom niti pod kolokatorom.

Na temelju prijevodnih istovrijednica u rječničkom članku s kolokatorom kao natuknicom **obrađiti**, bearbeiten, durcharbeiten; zurichten; ~ tlo bebauen, bestellen, kultivieren

korisnik rječnika ne može sa sigurnošću sastaviti pravilnu kolokaciju jer se među ponuđenim glagolima ne nalazi niti jedan od preferiranih njemačkih glagola koji se kombiniraju s imenicom u općeznanstvenom jeziku.

Prijedlozi prijevodnih rješenja: *eine (wissenschaftliche) Problematik beleuchten / behandeln / besprechen / diskutieren*.

72. obuhvatiti analizom

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Analyse erfasst* (glagol + imenica u nominativu).

73. očituje se diskurs

Kolokacija nije pronađena. Prijevodno rješenje: *ein Diskurs offenbart sich*.

74. odabрати argument

Kolokacija *odabрати argument* (i primijeniti u vlastitom radu) nije pronađena u rječniku.

Pod natuknicom **argument** s desne strane rječničkog članka nižu se leksičke istovrijednice koje postoje u njemačkome jeziku: **argumen(a)t**: Argument (-es, -s), Beweisführung m (es,-e), Beweismittel n (-s, -), Begründung f (-, -en) bez (dostatne) diferencijacije značenja. Ne uslijeđuje odgovarajući kontekst, tj. nedostaju pojašnjenja značenja kojima se prikazuje način uporabe leksema u odgovarajućoj komunikacijskoj situaciji koja bi se svakako trebala nalaziti poslije leksikografskih korespondenata u rječničkom članku. Takvim pojašnjenjima postiže se raščlanjivanje natukničkog značenja u ciljnom kao inom jeziku rječnika u slučajevima kada je to potrebno jer postoje leksičke nepodudarnosti dvaju jezika (anizomorfizmi). Pojašnjenja značenja koja slijede iza prijevodne istovrijednice mogu se korisniku ponuditi na tri različita načina (vidi Bahns 1996): 1) u obliku cijele rečenice (osobito ako je to predviđeno opsegom tiskanog rječnika i korisničkom skupinom za koju je rječnik predviđen), ili 2) samo dijela rečenice (rečeničkog fragmenta) bitnog za razumijevanje značenja i 3) pojedinačne riječi u mikrostrukturi rječničkog članka kojima se ukida višeznačnost natuknice. Takva pojašnjenja bitna su bilo da se leksikograf odluči za primjenu zagrada unutar kojih se nalaze samo kolokatori odnosno osnove kojima se ukida višeznačnost ili za neki drugi tipografski način isticanja kolokacija kao ustaljenih leksičkih sveza koje se ne smiju proizvoljno kombinirati. Tipografsko isticanje bitno je tim više kada se radi o produktivnom konsultacijskom rječniku namijenjenom izradi teksta na stranom jeziku (J1-J2) pa kod izvornog govornika hrvatskoga jezika često dolazi do prijenosnih kolokacijskih pogrešaka iz sustava vlastitog materinskoga jezika na ini jezik.

Propust rječnika jest što nedostaju značenja koja proizlaze iz različitih imeničkih kolokacija pa tako i kolokacija u znanstvenom jeziku, tj. u području općeznanstvenoga jezika s odgovarajućim prijevodnim istovrijednicama kolokacija u njemačkom ciljnom jeziku rječnika. Naposljetku, riječ je o kolokacijama čije su leksičke sastavnice sastavnice i preuzete iz općeg jezika pa bi se i one trebale nalaziti u rječniku općeg jezika.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *odabрати argument: ein Argument aufgreifen ili: auf (jemand's) Argument zurückgreifen.*

75. odgovoriti na (istraživačko) pitanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Forschungsfrage beantworten.*

76. odrediti kao vrste

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *als Typen herausstellen*.

77. odrediti načela

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Pronađeno je nekoliko prijevodnih rješenja: *Grundsätze festlegen / aufstellen / formulieren*.

78. odrediti razine

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Niveaus / Stufen / Ebenen bestimmen*.

79. određivati granice

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Grenzen setzen / festlegen*.

80. opisati diskurs

Prijevodno rješenje: *einen Diskurs beschreiben*.

81. opisati područje

Kolokacija nije pronađena u rječniku

Prijevodno rješenje: *ein (wissenschaftliches) Gebiet beschreiben*.

82. opisati pojam

Osim navedenih kolokacija općega jezika u rječniku Jakić i Hurm (2004) nema podataka o glagolskim kolokacijama imenice **pojam** koje su utvrđene u digitalnom rječniku („DWDS“) pa se prikazuju samo neke.

Imenica *Begriff* ‚pojam‘ u funkciji objekta u akuzativu nalazi se u sintagmatskom okruženju sljedećih kolokatora, glagola:

< (primijeniti) anwenden; (primijeniti) aufgreifen; (opisati, protumačiti) auslegen; (proširiti) ausdehnen; (koristiti) benutzen; (pokriti) besetzen; (definirati) definieren; (uvesti) eingeführt (posuditi) entleihen; (razjasniti) erläutern; (proširiti) erweitern; (skovati) prägen; (odabrati) wählen >

Prijedlog prijevodnog rješenja: *einen Begriff auslegen*.

83. opisati pojavu

Kolokacija nije uvrštena u rječnik. Pod kolokatorom **opisati** nalazi se niz leksikografskih istovrijednica bez dodatnih pojašnjenja o kontekstu uporabe, osim jednog ustaljenog jezičnog izraza (**to se ne može opisati**):

opisati beschreiben, schildern, darstellen; umschreiben; to se ne može opisati das spottet jeder Beschreibung. A pod osnovom pojava u rječničkom članku također niz istovrijednica:

pojava Erscheinung f. (-, - en), Phänomen n. (-s, -e), događaj Vorkommnis n (-ses, -se), Ereignis n. (-ses, -sse), Statur f. (-, -en), Gestalt f. (-, -en), rijetka ~ seltene Erscheinung; seltenes Ereignis n., Phänomen n.

Također se ne opisuju kolokacije osim u kombinaciji s pridjevom *rijedak* (*rijetka pojava*).

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein Pänomen beschreiben*

84. opovrgnuti pretpostavku

Transdisciplinarna je kolokacija, uobičajena u općeznanstvenom jeziku, Također nije pronađena u rječniku niti pod osnovom **pretpostavka** kao natuknicom, niti pod kolokatorom **opovrgnuti** kao natuknicom, ali pomoću rječnika i prijevodnih istovrijednica ponuđenih u rječničkom članku s natuknicom **opovrći** gdje se nalazi niz prijevodnih istovrijednica, tj. U nizu bliskoznačnih njemačkih glagola widerlegen, widerrufen; (nijekati) verneinen, negieren, leugnen; j-m widersprechen nalazi se i traženi glagol *widerlegen*. Ako korisnik ima dovoljno (veliko) predznanje, onda će ga znati prepoznati i biti u stanju pravilno kombinirati u kolokaciji s imenicom *pretpostavka* 'Vermutung': *die Vermutung widerlegen*, a rječnik će mu u tom slučaju poslužiti samo kao podsticaj da samostalno pronađe odgovarajuću prijevodnu istovrijednicu i primjeni u tekstu.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Vermutung widerlegen*.

85. oprimjeriti tvrdnju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Glagol oprimjeriti nije uvršten u rječnik. U rječničkom članku s osnovom tvrdnja kao natuknicom nalaze se dvije istovrijednice:

tvrdnja Behauptung f. (-, en), Versicherung f. (-, en) bez dodatnih leksikografskih podataka o mogućoj kontekstualizaciji osnove **tvrdnja** i odgovarajućim kolokatorima. Opis hrvatskih kolokacija općeznanstvenoga jezika koje su izvađene iz korpusa i predviđene za analizu

potpuno izostaje pod osnovom, što pokazuje da rječnik definiran kao rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom ne pokriva dovoljno korisničke potrebe za ovom vrstom znanstvenog leksika i kolokacija.

Prijevodno rješenje: *eine Behauptung durch Beispiele illustrieren.*

86. osvrnuti se (na radove)

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (jemand's Arbeiten) *in einen Rückblick erfassen.*

87. osvrnuti se na kategoriju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: (*eine Kategorie*) *in einem Rückblick zeigen / präsentieren.*

88. osvrnuti se na aspekte

Kolokacija nije prikazana u rječniku. Prijevodno rješenje: *Aspekte (rückblickend) erfassen / Aspekte berücksichtigen.*

89. osvrnuti se na teorijski pristup

Kolokacija nije prikazana u rječniku. Prijevodno rješenje: *einen Ansatz im Rückblick erfassen.*

90. otvara se pitanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Frage angehen / eine Frage (wieder) aufnehmen.*

U rječniku DWDS utvrđeno je da se kolokacija preferirano rabi u pasivu: *eine Frage wird angegangen.*

91. otvoriti perspektive

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *Perspektiven eröffnen.*

92. poimati u kontinuumu

Kao prijevodne istovrijednice glagola poimati rječnik nudi tri prijevodne istovrijednice *auffassen, verstehen, ergründen*, ali nijednu kolokaciju kojom bi se prikazala stilsko razina značenja i ukinula višeznačnost kolokatora u znanstvenom jeziku.

Kolokacija poimati u kontinuumu nije pronađena ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: *als Kontinuum auffassen*.

93. pokrenuti pitanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Frage angehen / anschneiden / aufwerfen*.

94. postajati problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Značenje natuknice **problem** leksikografski se opisuje kroz niz pridjevskih kolokacija kojima se konkretizira njezino značenje u općem jeziku i na kraju članka daje se samo jedan primjer tipične kolokacije s glagolom **lösen**. Tako da i ovdje izostaje prikaz uporabe natuknice u suokruženju glagola u (opće)znanstvenom jeziku jer upravo ovdje dolazi do značenjskih odstupanja i strukturno-semantičkih, tj. kolokacijskih nepodudarnosti.

Problem društveni problem Sozialproblem (n); unlösbares Problem; (das ist) kein problem nerješivi problem, nema problema (kolokv.); problem riješiti ein Problem lösen.

Prijedlog prijevodnog rješenja nudi se zajedno sa prijedlogom koji je čvrsto povezan s glagolom (glagolska rekcija): *zum Problem werden* koji također mora biti leksikografski prikazan kao stabilan sastavni dio kolokacije u ciljnom jeziku.

95. postaviti hipotezu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Hypothese aufstellen*.

96. postaviti (znanstveno) pitanje

Općeznanstvena kolokacija: *eine (wissenschaftliche) Frage aufwerfen* koju nalazimo i u općem jeziku jest pronađena u rječniku pod osnovom **pitanje**. Glagol *aufwerfen* karakterističan je i tipičan za kolokaciju u znanstvenom jeziku. Može se ustvrditi da se u hrvatskom znanstvenom jeziku sukladno potvrdama iz korpusa *istraživačko pitanje* najčešće *postavlja* u pasivu. Međutim u njemačkom općeznanstvenom jeziku imenica *pitanje* preferirano se kombinira s glagolom s povratnom zamjenicom *se* (*eine Frage stellt sich: postavlja se pitanje*) ili u kolokaciji s glagolom *aufwerfen*, također u pasivu: *die Frage wird aufgeworfen*.

Pored imenice *Frage* postoji i bliskoznačna imenica *Fragestellung* koja se više odnosi na način postavljanja znanstveno-istraživačkog pitanja (vidi Graefen i Moll (2011)).

97. postaviti problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku. No *pitanja* i *problemi* temelj su i polazište znanstvenog djelovanja pa spadaju u ograničenu skupinu rekurentnih jezičnih jedinica u općeznanstvenom jeziku.

Pored imenice *Problem* također postoji i bliskoznačna imenica *Problemstellung* koja više odnosi na način postavljanja problema (vidi Graefen i Moll (2011)).

Prijevodno rješenje: ein (wissenschaftliches) *Problem* / *eine Problemstellung aufwerfen*.

98. postaviti se prema problemu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje : *einen Standpunkt* (zum Problem) *einnehmen*.

99. posvetiti istraživanje (čemu) + Dativ

Kolokacija nije pronađena u rječniku; pronađena je jedna druga kolokacija u pojašnjenju značenja glagola *posvetiti se* (npr. nauci) *sich der Wissenschaft widmen*.

Prijevodno rješenje: *eine Untersuchung widmet sich* (einem Thema).

100. potvrditi hipotezu

Kolokacije nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Hypothese bestätigen*.

101. potvrditi pretpostavku

Kolokacija općeznanstvenoga jezika koja nije pronađena u rječniku niti pod osnovama (Vermutung / Annahme), niti pod kolokatorom (bestätigen). U rječničkom članku s natuknicom **potvrditi** nude se i vrlo iscrpno prikazuju prijevodne istovrijednice natuknice potvrditi koja ima brojne sinonimne parnjake u njemačkom jeziku. Isto tako se u zagradama opisuju i neke važne idiosinkratične (nepredvidive) kolokacije kojima se ukida višeznačnost natuknice: (primjerice iz jezika pravne struke za koju rječnik nudi prijevodnu istovrijednicu potvrditi zakon), što i jest kolokacija relevantna za unos u opći dvojezični rječnik zbog nepredvidivosti odabira preferiranog kolokatora u odnosu na njemački jezik (ein Gesetz verabschieden, doslovna prijevodna istovrijednica hrv. *oprostiti zakon bila bi kršenje kolokacijske norme).

Struktura rječničkog članka je takva da se jedino natuknica ističe jer je masno podebljana. Pojedinačna značenja nisu obrojčana (1..., 2..., 3...), dok se ostale leksičke kategorije ne ističu zasebnim tipografskim oznakama pa tako ne razgraničavaju od slobodnih leksičkih sveza:

potvrditi bestätigen, bekräftigen, (pismeno) bescheinigen, (ovjeriti) beglaubigen, affirmieren, bejahen: potvrditi pismeno (službeno, sudbeno) schriftlich (amtlich, gerichtlich) bestätigen, bescheinigen, beglaubigen; potvrditi primitak pisma, (pošiljke) den Empfang eines Briefes (einer Sendung) bestätigen; potvrditi ugovor einen Vertrag genehmigen; potvrditi zakon ein Gesetz verabschieden; - ova vijest nije potvrđena diese Nachricht ist nicht bestätigt.

102. predstaviti metodologiju rada

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: (wissenschaftliche) *Methodologie darstellen*. Ili: einen *wissenschaftsmethodologischen Rahmen darstellen*.

103. predstaviti pristupe

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: (verschiedene theoretische) *Ansätze aufzeigen*, ali i *Herangehensweisen aufzeigen*.

104. predstavljati (dodatni) problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein (zusätzliches) Problem bereiten*.

105. predstavljati prijedlog

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *einen Vorschlag darstellen*.

106. preuzeti poimanje

Kolokacija nije uvrštena u rječnik ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Pod natuknicom **poimanje** pronađene su njemačke istovrijednice **Auffassung** f. (-, en), Auffassen n, (-, s), Ergründen n, (-s), Ergründung f (-) razumijevanje, Verstehen n (-s), Verständnis, n (ses); dar poimanja Fasssungsgabe f (-)

bez odgovarajućih tipografski istaknutih kolokatora kojima se ukida višeznačnost natuknice u rječničkom članku, a također i bez čitavih rečenica s funkcijom ukidanja višeznačnosti u

rječničkom članku. Takve bi tipografski posebno istaknute rečenice poslužile za ilustraciju značenja i kao primjer uporabe natuknice u odgovarajućem kontekstu.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Auffassung übernehmen*.

107. prihvatiti pristup

Imenička kolokacija tipična je i karakteristična transdisciplinarna kolokacija u području općeoznanstvenoga jezika no nije pronađena u općem rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja jest djelomična prijevodna istovrijednica u njemačkom jeziku: *einen (wissenschaftlichen) Ansatz aufgreifen*.

U njemačkom općeoznanstvenom jeziku postoji još i kolokacija glagola *aufgreifen* s imenicom *Herangehensweise*: *eine Herangehensweise aufgreifen*: *prihvatiti* (nečiji) *pristup* i primijeniti (nastaviti) baviti se njime dalje u vlastitom radu.

108. prihvatiti tvrdnju

Kolokacija nije pronađena u rječnika. Najprije je provjereno pod osnovom **tvrdnja** gdje su pronađene leksikografske istovrijednice: *Behauptung* f (-, en), *Versicherung* f (-, en) bez distinkcije značenja. Rječnički članak s natuknicom *tvrdnja* ne sadrži detaljnije opise značenja i primjere pojašnjenja značenja natuknice u određenom kontekstu i kontekstu. Pa se tako ni važna transdisciplinarna općeoznanstvena kolokacija ne nalazi pod osnovom gdje bi se u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom primarno trebala nalaziti.

Pod natuknicom **prihvatiti**, dakle pod kolokatorom, značenje glagola se objašnjava nizanjem blisko značnih riječi (kao u jednojezičnom objasnidbenom rječniku) i navode se brojne prijevodne istovrijednice u njemačkom jeziku bez dovoljno podataka o kolokacijama kao značenjskim inačicama natuknice i kolokacijskim značenjima koja proizlaze iz suodnosa s osnovom. Tako da nedostaju i podaci o njihovim prijevodnim istovrijednicama u ciljnom jeziku rječnika pa potencijalni korisnik u potrazi za općeoznanstvenim kolokacijama može steći pogrešan dojam da je svaki od glagola primjenjiv u svakom kontekstu i kontekstu te da se kolokacija može i smije proizvoljno kombinirati:

prihvatiti annehmen, billigen, aufnehmen, fassen, erfassen, ergreifen, an etwas herangehen; zugreifen, entgegennehmen, empfangen, prihvatiti mjenicu einen Wechsel akzeptieren (ekon.), prihvatiti povoljnu priliku die günstige Gelegenheit ergreifen; prihvatiti prijedlog (dar, ponudu) einen Vorschlag (ein Geschenk, ein Angebot) annehmen (billigen); prihvatiti zakon ein Gesetz

verabschieden: prihvatiti se (čega) etwas unternehmen, prihvatiti se ljudski posla die Arbeit ernstlich anpacken; (kolokv.) (fest) zupacken.

Iz analize rječničkog članka razvidno je da se pozornost u rječniku posvećuje sintagmatskoj razini značenja i obradi stabiliziranih kolokacija s izravnim prijevodnim istovrijednicama u njemačkom jeziku (primjerice prihvatiti povoljnu priliku: eine günstige Gelegenheit ergreifen, prihvatiti prijedlog (poklon, ponudu): einen Vorschlag, (ein Geschenk, ein Angebot) annehmen)). Također su obuhvaćene i kolokacije karakteristične za strukovno nazivlje ekonomskog jezika. U rječniku se vodi računa i o stilskoj obilježenosti i stilskoj razini značenja koja se navodi u zagradama (ekon.), ili (kolokv.), ali je iz do sada analiziranih primjera razvidno da nedostaje prikaz općeoznanstvenih kolokacija.

Analizom rječničkog članka s natuknicom **prihvatiti** utvrđeno je da leksikografski opis pored prijevodne istovrijednice *annehmen*, sadrži i glagol *herangehen (an)* koji također spada u zatvorenu skupinu tipičnog i karakterističnog, rekurentnog općeoznanstvenoga leksika. Iz toga se može zaključiti da je i općeoznanstveni leksik u određenoj mjeri obuhvaćen i predviđen koncepcijom općeg rječnika. No u zagradi pored glagola *annehmen* ne nalazi se kolokacija s imenicom (*Behauptung*). Time se gubi za korisnika iznimno važna transdisciplinarna, općeoznanstvena kolokacija koji bi mu konsultacijom općeg produktivnoga rječnika trebala bila dostupna na jednostavan i brz način.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine (wissenschaftliche) Behauptung annehmen*.

109. prihvatiti zaključak

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

1. prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Schlussfolgerung zulassen* (glagol s objektom (imenicom) u akuzativu)) i
2. prijedlog prijevodnog rješenja: *einer Schlussfolgerung zustimmen* (glagol s objektom (imenicom) u dativu).

Obadva prijevodna rješenja potvrđena su u rječniku DWDS.

110. prikazati diskurs

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *einen Diskurs darlegen*.

111. prikazati isječak aspekta

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *einen Aspektausschnitt beschreiben.*

112. prikazati (novi) fenomen

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *ein (neues) Phänomen darstellen.*

113. prikazati stvarnost

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *die Realität vor Augen führen.*

114. prikazati u obliku grafičkoga prikaza

Kolokacija nije prikazana u rječniku.

Prijevodno rješenje: *in einer Graphik (Tabelle) darstellen.*

115. primijeniti definiciju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Radi se o kolokaciji s djelomičnom prijevodnom istovrijednicom u njemačkom općeznanstvenom jeziku: *eine Definition aufgreifen.*

116. primijeniti metodu rada

Tipična i karakteristična kolokacija općeznanstvena jezika *eine (Arbeits)methode aufgreifen* sa značenjski neprozirnim kolokatorom koji u općem jeziku ima značenju ‘pokupiti, podignuti (s ceste), (pre)uzeti’ nije pronađena u rječniku. Međutim, pod natuknicom **primijeniti** nalazi se jedna druga bliskoznačna kolokacija, stilski neutralnija, sa značenjski prozirnim kolokatorom *anwenden*, kolokacija: *eine Arbeitsmethode anwenden.*

Prijevodno rješenje: *eine Arbeitsmethode aufgreifen.*

117. primijeniti u analizi

Kolokacija nije potvrđena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *in einer Analyse anwenden.*

118. primijeniti znanstveni pristup

Provjerom u rječniku utvrđeno je da se kolokacija ne nalazi u rječniku ni pod kolokatorom primijeniti ni pod osnovom pristup. Imenica (znanstveni) *pristup* (njem. *Ansatz*) s kolokacijama i kolokacijskim značenjima u općeznanstvenom jeziku nije uvrštena u rječnik. Pod rječničkom natuknicom **pristup** nalaze se brojne istovrijednice vrlo općenita značenja, ali ne i *Ansatz* koja spada u skupinu leksika karakterističnog za općeznanstveni jezik:

pristup Zulassung f (-, en), Zutritt m (-, e), Zugang m (-s, e); (ulaz) Eintritt m (-s, e); (nekom društvu) Beitritt m (-s, -e); (nekom problemu) Auseinandersetzung f (-, en).

Prijedlog prijevodnog rješenja: *einen (wissenschaftlichen) Ansatz anwenden / aufgreifen*.

119. pristupiti iz različitih perspektiva

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *aus verschiedenen Perspektiven an etwas herangehen*

U rječničkom članku bi se uporaba ove kolokacije korisniku mogla pojasniti na temelju primjera iz kojeg bi jasno proizlazio širi kontekst uporabe ove općeznanstvene kolokacije: (**on ima drugačiji pristup filozofskim pitanjima nego njegovi kolege**) er geht an philosophische Fragestellungen ganz anders heran als seine Kollegen.

120. pristupiti izradi liste

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *an die Herausarbeitung (einer Liste) herangehen*.

121. pristupiti problematici

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Radi se o tipičnoj transdisciplinarnoj kolokaciji njemačkog općeznanstvenoga jezika i u usporedbi s hrvatskim jezikom idiosinkratičnoj kolokaciji koja mora imati svoje mjesto u produktivnom dvojezičnom rječniku. Tim više što je glagol *herangehen* 'pristupiti, prići bliže' (konkretnom predmetu) preuzet iz općeg u znanstveni jezik u kojemu u dodiru s osnovom karakterističnom za (opće)znanstveni jezik (*Problematik*) dolazi do odstupanja od konkretnog značenja u općem jeziku i nastaje novo kolokacijsko značenje, specifično u znanstvenom jeziku, apstraktno značenje *pristupiti (znanstvenoj) problematici*. Odstupanje od značenja uobičajenog u općem jeziku mora se tipografski naznačiti odgovarajućom kolokacijom – imenicom u zagradi ili podebljano crnom bojom, ili nekom drugom tipografskom oznakom kako bi kolokacija bila uočljiva kao gotova prijevodna jedinica u ciljnom jeziku rječnika. Usustavljivanjem tipografskog označavanja pridonijelo bi se

učinkovitijoj primjeni rječnika i pomoglo korisnicima kojima je ciljni jezik rječnika ujedno i strani jezik.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *an eine Problematik herangehen*.

122. pristupiti temi (s teorijskog uporišta)

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje pomoću prijedloga von 'od': *von einem theoretischen Anhaltspunkt <an ein Thema herangehen>*.

123. problematizirati disciplinarne granice

Natuknica problematizirati nije uvrštena u rječnik. Kolokacija se niti pod osnovom granice ne nalazi u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: (disziplinenespezifische) *Grenzen problematisieren*.

U recentnim jezikoslovnim raspravama o pitanjima vezanim za leksik koji spada u ograničenu skupinu rekurentnog općeznanstvenog leksika često se spominju imenice *disciplina*, *transdisciplinarnost*, *granice znanstvenih disciplina*. U rječniku se tek pod natuknicom **disciplinarni**, disciplinski mogu pronaći kolokacije, ali nijedna nije karakteristična za općeznanstveni jezik.

Uvidom u korpus utvrđeno je da se glagol *problematizirati* često nalazi u odnosu koordinacije s glagolom *tematizirati*, primjerice:

.... U radu se (*tematizira*) i *problematizira* pitanje

To bi se trebalo tipografski istaknuti u primjeru tipične rečenice u mikrostrukturi rječničkog članka (primjerice podebljano crnom bojom) i oznakom za pripadnost odgovarajućoj stilskoj razini, (općeznan.), što bi korisnicima olakšalo snalaženje u rječničkom članku. Primjeri uporabe natuknice u odgovarajućem kontekstu u rječniku nisu prikazani tipografski izdvojeno i nisu istaknuti.

124. problematizirati odrednice

Kolokacija nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *Richtlinien problematisieren*.

125. problematizirati pitanje

Kolokacija jest ustaljena i karakteristična za općeznanstveni jezik, ali nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *eine Frage problematisieren*.

126. problematizirati poimanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom

Prijedlog prijevodnog rješenja: *Auffassungen problematisieren*.

127. problematizirati teoriju

Kolokacija nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *eine Theorie problematisieren*.

128. promatrati problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom promatrati. U sklopu rječničkog članka s natuknicom promatrati pronađene su brojne leksičke istovrijednice u njemačkom jeziku bez dovoljno primjera uporabe u odgovarajućem kontekstu kojima bi se korisnicima pokazao i naznačio put do pravilne prijevodne jedinice u ciljnom jeziku, tako da izostaje pomoć koja se može dobiti konsultacijom općeg rječnika pa korisnik često ne zna koju od ponuđenih istovrijednica odabrati u prijevodu kolokacije *promatrati (znanstveni) problem*:

Promatrati beobachten, betrachten (pren.), erwägen, bedenken, berücksichtigen: ~ prirodne pojave Naturerscheinungen beobachten; ~ stvar sa svih strana eine Sache von allen Seiten betrachten

Brojne kolokacije glagola promatrati nisu pronađene u rječniku. Postoji razlika u stilskoj razini značenja glagola u kolokacijama općega jezika, primjerice (**promatrati psa / ljude na ulici** den Hund die Menschen betrachten; **promatrati osobu iz blizine** die Person aus der Nähe betrachten, i **promatrati okom osobe koja dobro poznaje ljude** mit Kennermiene betrachten; **naivno promatrati** naiv betrachten; **odmjeriti osobu od glave do pete** jemanden von oben bis unten betrachten) i značenja koja proizlaze iz imeničkih kolokacija glagola *promatrati* u znanstvenom jeziku gdje dobiva dodatno, preneseno značenje koncentriranog razmišljanja i usmjerenja pozornosti na određeni predmet znanstvenog promatranja što dolazi do izražaja u brojnim imeničkim općeznanstvenim kolokacijama.

Prijedlog prijevodnog rješenja u općeznanstvenom jeziku: *ein Forschungsproblem betrachten*.

129. promatrati problem (u posebnim okvirima)

Kolokacija nije pronađena u rječniku u dodatnom značenju promišljanja problema u okviru specifične znanstvene teorije. Nudi se prijedlog prijevodnog rješenja kolokacije *promatrati problem (u posebnim okvirima)* stavljene u konkretni primjer rečenice u općeznanstvenom jeziku: *das Problem im Rahmen besonderer wissenschaftstheoretischer Überlegungen betrachten*. Opisi natukničkog značenja (parafraze) smatraju se sastavnim dijelom leksikografskog opisa značenjskih obavijesti o natuknici i njenoj primjeni, ali se ne mogu izjednačiti s podacima o kolokacijama u rječniku. Parafraze značenja su zasebna skupina leksikografskih obavijesti unutar kojih je kolokacije potrebno tipografski istaknuti i prikazati. Prijevodno rješenje: *das Problem betrachten*.

130. promatrati problem iz više kutova

Kolokacija *ein Forschungsproblem aus allen Seiten betrachten* jest pronađen pod kolokatorom *promatrati* u rječniku.

131. promatrati problem kroz perspektivu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Pod imenicom *perspektiva*, uvrštena je jedino kolokacija *aus der Vogelperspektive betrachten: promatrati iz ptičje perspektive*.

No uvidom u rječnički članak s natuknicom *perspektiva* također je utvrđeno da je obrađena gramatička kolokacija s prijedlogom *aus* (*aus der Perspektive*), ali bez dodatnog leksikografskog opisa specificirajućih radnji (kolokatora) i podataka važnih za korisnika kako bi znao što se sve može kombinirati s imenicom (osnovom *perspektiva*) i nalaziti u njezinom sintagmatskom okruženju. Izostaju stabilizirane leksičke kolokacije.

Prijevodno rješenje: *ein Forschungsproblem (aus der Perspektive) betrachten*.

132. proučavati (iz perspektive)

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *aus der Perspektive erforschen*.

133. proučavati odnos

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Beziehung erforschen*.

134. proučavati problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *ein Problem erforschen*.

135. provesti analizu

Kolokacija jest potvrđena pod natuknicom **analizirati** *eine Analyse durchführen* bez tipografske oznake stilske razine uporabe na temelju koje bi ju korisnik znao pridružiti znanstvenom stilu i izravno primijeniti kao prijevodnu istovrijednicu u konkretnom tekstu. Potvrđena je pod kolokatorom (glagolom) *analizirati*, a ne pod osnovom *analiza*, što bi bilo u skladu s potrebama korisnika rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom usmjerenog na pomoć korisnicima u izradi teksta na stranom jeziku.

“Radi o *semasiološkom pristupu* unosu kolokacija kakav se nalazi i u jednojezičnim objasnidbenim rječnicima. U takvom pristupu kolokacije se u rječnik unose pod kolokatorom (značenjem), a ne pod jednoznačnom osnovom (*onomasiološki pristup* kolokacijama).

Često se potpuno izjednačavaju s pojašnjenjima značenja rječničke natuknice i tako ostaju skrivene u mikrostrukturi rječničkog članka, a zbog tipografske neistaknutosti i izgubljene za korisnika jer ih ne uočava kao važnu sastavnicu leksikografskog opisa značenja natuknice na sintagmatsko-semantičkoj razini. Važne su zbog toga jer se prijevodna istovrijednost u dvama jezicima uspostavlja na kolokacijskoj razini, a kolokacije posebice one s preferiranim i nepredvidivim odabirom kolokatora predstavljaju važne prijevodne jedinice u ciljnom jeziku rječnika, a pogotovo rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom kojem je osnovna svrha da ponudi gotova sredstva oblikovanja teksta na inom jeziku. Posebice kad se radi o sredstvima oblikovanja znanstvenog teksta koja inače ostaju nedostupna.

Stoga se u radu posebna pozornost pridaje različitoj ulozi mjesta (adrese) dostupnosti kolokacija putem kolokatora ili putem osnove u dvama rječnicima s temeljno različitim korisničkim funkcijama.

Unos kolokacija pod kolokatorom jest karakterističan i dopušten u rječniku s receptivnom korisničkom funkcijom (J2-J1) no u rječniku usmjerenom na pokrivanje produktivnih korisničkih potreba (J1-J2) s hrvatskim kao izvornim jezikom rječnika bi sukladno mišljenju usvojenom u ovom radu o primjerenom mjestu unosa kolokacija u rječnike, one trebale biti pod osnovom (imenicom) **Analyse**. Tada bi ih korisnik kao izvorni govornik hrvatskoga jezika s obzirom na svoje potrebe za prijevodnim istovrijednicama na njemačkom kao inom jeziku koje nastoji pokriti konsultacijom takve vrste rječnika, mogao najlakše i najbrže pronaći. Kolokacija *provesti analizu: eine Analyse durchführen* jest važna transdisciplinarna kolokacija općeznanstvenoga jezika, ali nije tipografski obilježena u rječniku kao ustaljena kolokacija koja se ne smije proizvoljno sastavljati ili zamijenjivati drugim mogućim bliskoznačnim glagolima u njemačkom jeziku, primjerice (*eine Analyse vollführen, *eine Analyse vollbringen)

ponuđenim u rječniku jer takve kombinacije nisu ovjerene kolokacije njemačkoga općeznanstvenoga jezika pa ih korisnik ne može prepoznati kao karakteristične i stabilne kombinacije koje ne smije proizvoljno kombinirati sam”..

136. provoditi istraživanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku, iako se pod kolokatorom *provesti* nalaze brojne kolokacije u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Untersuchung durchführen*.

137. razlikovati pojam

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *einen Begriff unterscheiden*.

138. razlikovati vrste

Kolokacija nije pronađena u rječniku, ali s obzirom na prozirnost obaju sastavnica uvrštenih u rječnik, lako se može uspostaviti prijevodna istovrijednost u njemačkom jeziku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *Typen / Arten unterscheiden*.

139. razmatrati pitanje

Uvidom u rječnički članak upadljiva je konvergentnost hrvatskog glagola **razmotriti** u odnosu na njemačke leksičke jedinice *erwägen, betrachten, bedenken, besichtigen, beschauen* itd.

razmotriti erwägen, in Betracht ziehen, beachten, bedenken; (razgledati) besichtigen, beschauen, betrachten

Zbog složenosti mreže međujezičnih istovrijednica dvaju jezika iz rječničkog bi članka trebalo jasno proizlaziti koja je istovrijednica prikladna za primjenu u kojemu kontekstu i kojoj stilskoj razini. Ali u ovom primjeru nižu se leksikografske istovrijednice glagola *razmatrati* bez semantičkih komentara o njihovim međusobnim razlikama i mogućoj primjeni u odgovarajućem kontekstu. Tu se ne nalazi dovoljno podataka iz perspektive izvornog govornika hrvatskoga jezika koji razumije značenje, ali traži ideje u pisanju teksta. No ne i za onog korisnika koji od (punktualne) konsultacije rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom očekuje odgovore na drugačija pitanja, poglavito odgovore na to kako da primjeni istovrijednice koje je pronašao u rječniku, što se nalazi u sintagmatskom okruženju glagola i koje su tipične imenice (objekt / prijedložni objekt, semantička obilježja subjekta) koje se povezuju s

glagolima, stilsko razina značenja ako postoji, itd. U idealnom slučaju trebalo bi kolokacije unositi na oba mjesta u rječnik, na dvije adrese pod kolokator i pod osnovu kada bi to dozvoljavao ograničeni opseg tiskanog rječnika jer bi ih korisnik tako lakše i brže mogao otkriti.

No za sada to nije moguće pa su se kolokacije odabrane za analizu pretraživale najprije pod osnovama jer bi prema mišljenju usvojenom u ovom radu to bilo najprimjerenije mjesto unosa s obzirom na potrebe korisnika. Pretpostavlja se široka skupina potencijalnih korisnika (jer stvarni korisnici rječnika nisu empirijski provjereni) koji će konsultirati aktivni rječnik u slučaju trenutne potrebe za prijevodnim rješenjima. Bilo da se radi o prijevodu s materinskog na strani jezik, bilo da se radi o samostalnoj izradi teksta na stranom jeziku, potraga za gotovim sredstvima oblikovanja teksta uvijek kreće od osnove (imenice).

Prijevodno rješenje: *eine Forschungsfrage betrachten*.

140. razmatrati proces

Kolokacija nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *einen Prozess betrachten*.

141. razmotriti aspekt

Kolokacija nije pronađena u rječniku. No u rječničkom članku pod osnovom Aspekt mogli bi se ponuditi mogući kolokatori (dakle tipični glagoli koji se nalaze u kolokacijskom odnosu sa natuknicom **Aspekt** u općeznanstvenom jeziku) i pri tome tipografski istaknuti odgovarajućom tipografskom oznakom < > kako bi korisnik znao da se radi o kolokacijama, tj. glagolskim kolokatorima: **Aspekt** < (isključiti) ausblenden; (isključiti) ausklammern; (osvrnuti se) beachten; (rasvijetliti) beleuchten; (uzeti u obzir) berücksichtigen; (razmotriti) erörtern, (uzimati u obzir) bedenken, (promatrati s) betrachten unter; (istaknuti kao) hervorheben als; (previdjeti) übersehen >

Prijevodno rješenje: *Aspekte berücksichtigen*.

142. razmotriti definiciju

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Definition erörtern*.

143. razmotriti kriterije

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: (wissenschaftstheoretische) *Kriterien berücksichtigen*.

144. razmotriti mišljenje

Kolokacija nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *einen Standpunkt (nach allen Seiten) erwägen*.

145. razmotriti prednosti i nedostatke

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Vorteile und Nachteile beachten*.

146. razmotriti prilagodbe

Kolokacija nije uvrštena u rječnik.

Prijevodno rješenje: *Anpassungen berücksichtigen*.

Pod osnovama (imenicama) u rječniku izostaje specifikacija značenja pomoću pripadajućih kolokatora s kojima se njemačka istovrijednica supojavljuje u općeznanstvenome stilu. Tako da je potraga za kolokacijama u rječniku otežana, a dobrim dijelom transdisciplinarne kolokacije nisu uvrštene.

147. razmotriti teorije

Važna je kolokacija općeznanstvenoga jezika koja nije uvrštena u rječnik.

Kao prijevodno rješenje u mikrostrukturi rječničkog članka može se ponuditi izravna prijevodna istovrijednica kolokacije u ciljnom jeziku u kurzivu: *Theorien berücksichtigen* ili objašnjenje uporabe rječničke natuknice *razmotriti* rečeničnim primjerom unutar kojeg bi se nalazila i tražena kolokacija tipografski označena (iskošenim slovima ili nekom drugom tipografskom oznakom): *einen (theoretischen) Bezugsrahmen einer wissenschaftlichen Arbeit berücksichtigen*.

148. razraditi hipotezu

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *eine Hypothese entwickeln*.

Od brojnih mogućih kolokatora potvrđenih u rječniku DWDS u kombinaciji s osnovom **Hypothese** < (odbijati) ablehnen; (izvoditi) ableiten; (izgraditi) aufbauen; (postaviti) aufstellen (isključiti) ausschließen; (trebati) bedürfen; (obrazložiti) begründen; (potvrditi) belegen; bestätigen; (ostati) bleiben; (prikazati) darstellen; (sadržavati) enthalten; (razvijati) entwickeln; (izradi) entwerfen; (potkrijepiti) erhärten: (formulirati) formulieren (prikazati)

präsentieren, (provjeriti) prüfen; (potkrijepiti) stützen; (testirati) testen; (temeljiti) untermauern; (podržati) unterstützen; (istražiti) untersuchen; verfolgen (zastupati) vertreten; (objaviti) veröffentlichen (predstaviti) vorstellen; (odvažiti se na) wagen; (opovrgnuti) widerlegen; (proturječiti) widersprechen; (odbiti) zurückweisen; (provjeriti) überprüfen > nijedan nije pronađen pod natuknicom **hipoteza** u rječniku.

159. razvijati sposobnosti

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Fähigkeiten entwickeln*

150. razvijati svijest o

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *ein Bewusstsein entwickeln für*

151. rekonstruirati diskurs o

Kolokacija nije potvrđena u rječniku. Prijevodno rješenje: *einen Diskurs über (etwas) rekonstruieren.*

152. riješiti (istraživačko) pitanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Forschungsfrage lösen.*

153. sadržavati pitanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku. *eine Forschungsfragerage enthalten.*

154. spomenuti problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku, ali se radi o leksički podudarnoj kolokaciji koja se izravno (riječ za riječ) prevodi na njemački jezik, tj. potpunoj prijevodnoj istovrijednici. Osim što je tipična kolokacija općeznanstvenoga jezika s dvije leksičke sastavnice preuzete iz općeg u znanstveni jezik i kolokatorom (glagolom) *spomenuti*, jednim od glagola koji služi za jezičnu realizaciju misaone znanstvene djelatnosti i posebice se često rabi u uvodima znanstvenim člancima i autorskim komentarima teksta u kojima se autor povezuje s ostalim autorima, spominje i obrazlaže.

Prijevodno rješenje: *ein Problem erwähnen*.

155. strukturirati prema kategorijama

Provjerom pod osnovom utvrđeno je da kolokacija nije unesena u rječnik. Provjerom pod kolokatorom utvrđeno je da glagol strukturirati također nije uvršten u rječnik. Prijevodno rješenje: (etwas) *nach Kategorien strukturieren*.

156. suziti poimanje

Kolokacija nije pronađena u hrvatsko-njemačkom rječniku. Korisnik ne pronalazi gotovo prijevodno rješenje. Ipak ono se u ovom slučaju može pronaći pomoću prijevodnih istovrijednica natuknice **suziti** ponuđenih u rječniku

suziti (učiniti užim) *einengen, verengen, enger machen*; *suziti se* (prema vrhu) *sich verjüngen, schmaler, (enger werden), ~ od pranja eingehen, einlaufen*

Istovrijednice mogu poslužiti kao podsticaj korisniku za pronalaženje prijevodnog rješenja za konkretnu primjenu na konkretnom mjestu u izradi teksta.

Pa se kao prijevodno rješenje može ponuditi: *eine Auffassung einengen*.

U njemačkom rječniku DWDS potvrđena je i druga kolokacija: *die Auffassung(en) beschränken: suziti poimanje*. No glagol *beschränken* 'ograničiti' nije uvršten u rječnik kao jedna od mogućih prijevodnih istovrijednica natuknice **suziti**. S obzirom na takvu potvrdu u korpusu DWDS kao prijevodno rješenje može se ponuditi i *die Auffassung (auf einen begrifflichen Inhalt) beschränken*.

157. tematizirati problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein Problem thematisieren*.

158. temeljiti (znanstvenu) analizu

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodn(ih) rješenja: *die Analyse beruht auf / basiert auf / fusst auf* (prijevodne istovrijednice daju se u skladu s analizom kolokacija imenice *Analyse* prema uvidu u njemački digitalni rječnik „DWDS“). Ponuđena prijevodna rješenja za koja je provjerom u hrvatsko-njemačkom rječniku utvrđeno da se tamo ne nalaze kao prijevodne istovrijednice ipak

vremenom se mogu prihvatiti i etablirati kao leksikografske istovrijednice te postati sastavni dio rječničkog članka. Imenica *Analyse* u DWDS nijednom se ne sup pojavljuje s glagolom *sich gründen*. Tako da se izravna prijevodna istovrijednica **Analyse gründet sich* kolokacije potvrđene u hrvatskom korpusu znanstvenoga jezika *analiza se temelji na* ne može prihvatiti kao prijevodno rješenje u području općeznanstvenoga jezika. Umjesto kolokacije **Analyse gründet sich* potvrđena je jedna druga općeznanstvena imenička kolokacija imenice **Analyse** s glagolom **aufbauen**: „... der chemisch-metallurgische Teil von Percys Stahl und Eisen, der auf viele originelle Untersuchungen und Analysen aufgebaut ist, wird indessen bleibenden Wert behalten ...“ hrv. ‘kemijsko-metalurški dio Percyjevog čelika i željeza koji se temelji na brojnim istraživanjima i analizama zadržat će trajnu vrijednost’. Kolokacija *auf der Analyse aufbauen* također nije uvrštena kao leksikografska istovrijednica kolokacije *temeljiti analizu na* u ciljnom jeziku rječnika.

159. temeljiti na iskustvima

Kolokacija nije potvrđena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijevodno rješenje: *auf Erfahrungen beruhen*.

160. temeljiti na kriterijima

Kolokacija nije unijeta u rječnik.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf Kriterien basieren / beruhen*.

161. temeljiti na odnosu uzajamnosti

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod kolokatorom ni pod osnovom uzajamnost, iako se natuknica **uzajamnost** iscrpno opisuje brojnim prijevodnim istovrijednicama: Wechselseitigkeit f. (-), Gegenseitigkeit f. (-), Wechselbeziehung f. (-, en), Reziprozität f. (-). Odnos uzajamnosti pronađen je pod natuknicom **uzajaman** (odnos) wechselseitige Beziehung, ali nije i kolokacija s glagolom *temeljiti na odnosu uzajamnosti*.

Za ovu kolokaciju nudi se prijevodno rješenje: *auf Wechselbeziehungen beruhen*.

162. temeljiti na pristupima

Kolokacija nije potvrđena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf Ansätzen basieren*.

Imenica *Ansatz* ‚pristup‘ kao rekurentna leksička jedinica općeznanstvenog jezika nije uvrštena u rječnik, kao ni njezin bliskoznačni parnjak imenica *Herangehensweise* ‚pristup‘.

163. temeljiti tvrdnju

Kolokacija nije pronađena pod osnovom **tvrdnja** u rječniku. U rječničkom članku s kolokatorom **temeljiti** kao natuknicom nižu se izolirane prijevodne istovrijednice: gründen auf, basieren auf, fundieren, untermauern: ~ se sich gründen auf, basieren auf, fussen auf na temelju kojih je za korisnika teže samostalno izlučiti pravilni kolokator u kolokaciji s osnovom *tvrdnja* u općeznanstvenom jeziku. Posebice ako se uzme u obzir brojnost kolokatora potvrđenih u rječniku DWDS koji se mogu kombinirati s osnovom **Behauptung** <(odbaciti) abtun; (sumnjati u) an zweifeln; (održati) aufrechterhalten; (postaviti) aufstellen; (dokazati) belegen; (poricati) bestreiten: (potvrditi) bestätigen; (dokazati) beweisen; (nazvati) bezeichnen; (sumnjati u istinitost) bezweifeln; (demantirati) dementieren; (suprotstaviti) entgegensetzen; (suprotstaviti) entgegentreten; (sadržavati) enthalten; (pobijati) entkräften; (potkrijepiti znanstvenim dokazima) erhärten; (ispitati) nachgehen; (braniti) rechtfertigen; (ispraviti) richtigstellen; (potkrijepiti) stützen; (temeljiti) untermauern; (zabraniti) untersagen; (širiti) verbreiten, (odvažiti se na, riskirati) wagen; (opovrgnuti) widerlegen; (opozvati, proglasiti nevažećom) widerrufen; (proturječiti) widersprechen; (ponoviti) wiederholen; (pokazati, ukazati) weisen; (odbiti) zurückweisen; (povući) zurückzunehmen; (provjeriti) überprüfen>

Prijevodno rješenje za kolokaciju *temeljiti tvrdnju*: *eine Behauptung untermauern*.

164. tvrdnja glasi

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *eine Behauptung lautet*.

165. ukazati na istinitost

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf einen Wahrheitsgehalt hinweisen*.

166. ukazati na međusobne odnose

Kolokacija nije pronađen u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf Wechselbeziehungen hinweisen*.

167. ukazati na postavke

Kolokacija nije potvrđena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf (wissenschaftliche) Grundsätze hinweisen*.

168. ukazati na postojanje

Kolokacija nije pronađena u rječniku

Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf die Existenz von etwas hinweisen*.

169. ukazati na problematiku

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf eine Problematik hinweisen*.

170. uključiti u analizu

Provjerom u rječniku utvrđeno je da kolokacija nije uvrštena ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Prijedlog prijevodnog rješenja: *in eine Analyse einbeziehen*.

171. uključiti u temu

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *in ein Thema aufnehmen*.

172. uočiti pitanje

Kolokacija nije pronađena pod osnovom u rječniku. Ali se pod glagolom *uočiti* nalazi strukturno nepodudarna prijevodna istovrijednica, tj. karakteristična kolokacija njemačkoga jezika: *ins Auge fassen* na temelju koje korisnik i sam jednostavno može doći do prijevodnog rješenja: *eine Frage ins Auge fassen*.

173. uočiti problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Među ponuđenim leksičkim istovrijednicama s desne strane rječničkog članka s natuknicom **uočiti** nalaze se:

uočiti: bemerken, erblicken, wahrnehmen, ins Auge fassen, beobachten

Ali bez leksikografskih podataka o kolokacijama bilo da se nalaze u zagradi, bilo da su tipografski označene i istaknute na neki drugi način. Provjerom u rječniku utvrđeno je da nedostaju i kolokacije leksema **problem** u općeznanstvenom jeziku pa tako korisnik gubi i kolokaciju *uočiti problem*.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *ein Problem ins Auge fassen.*

174. upozoriti na problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku pa se kao prijevodno rješenje nudi: *auf ein Problem Aufmerksam machen.*

175. uputiti na problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *auf ein Problem hinweisen.*

176. uskladiti ciljeve

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *Ziele in Einklang bringen.*

177. uskladiti kriterije

Kolokacija nije pronađena u rječniku

Prijevodno rješenje: *Kriterien in Einklang bringen.*

178. uskladiti mišljenja

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: (wissenschaftliche) *Standpunkte in Einklang bringen.*

179. usporediti obilježje

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *eine Eigenschaft vergleichen.*

180. usporediti rezultate

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijevodno rješenje: *wissenschaftliche Ergebnisse vergleichen.*

181. utvrditi kriterije

Kolokacija nije pronađena u rječniku niti pod osnovom niti pod kolokatorom.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *Kriterien feststellen.*

182. utvrditi obilježja

Kolokacija nije pronađena u rječniku.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *Eigenschaften feststellen*.

183. utvrditi sličnosti i razlike

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog prijevodnog rješenja: *Ähnlichkeiten und Unterschiede feststellen*.

184. utvrditi uz pomoć

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijedlog odgovarajuće prijevodne istovrijednice moguć je za dodatak prijedloga (s) mit glasi: *mit Hilfe von (etwas) feststellen*.

185. uvesti u problem

Kolokacija nije pronađena u rječniku ni pod osnovom ni pod kolokatorom.

Prijedlog prijevodnog rješenja: *an ein Problem heranzuführen*.

186. voditi diskurs

Kolokacija nije pronađena u rječniku. Prijevodno rješenje: *einen Diskurs führen über (etwas)*.

5.10. Rezultati analize

Rezultati provedene analiza leksikografskog prikaza ukupno 186 općeznanstvenih kolokacija hrvatskoga jezika, koje su korpusnim pristupom odabrane i na temelju kriterija postavljenih u ovome radu utvrđene kao kolokacije, pokazuju da je u dvojezičnom rječniku Jakić i Hurm (2004) uvršteno samo 13 kolokacija, odnosno sedam (8) kolokacija pronađeno je pod kolokatorom, a šest (5) pod osnovom.

Ostale kolokacije (173) nisu uvrštene u rječnik niti pod osnovom niti pod kolokatorom.

Kvantitativna i kvalitativna analiza glagolsko-imeničkih općeznanstvenih kolokacija u mikro strukturi odabranih rječničkih članaka pokazala je da se postojeće kolokacije kao oblik stabilizirane jezične uporabe tipografski ne razgraničavaju od ostalih leksičkih sveza i idiomatskih izričaja, fraza, poslovice, a također niti od slobodnih leksičkih sveza koje predstavljaju minimalni kontekst za pojašnjavanje natukničkog značenja. Naprotiv, čak se i idiosinkratične općeznanstvene kolokacije s nepredvidivim odabirom kolokatora u ciljnom

jeziku izjednačavaju sa slobodnim leksičkim svezama u pojašnjenjima uporabe pojedine natuknice unutar leksikografskog opisa njezina značenja.

Uvidom u mikro strukturu rječničkog članka utvrđeno je da kolokacije nisu tipografski istaknute kao zasebna (posebna) leksička kategorija. U predgovoru i uvodnom djelu rječnika unos kolokacija pa ni sam naziv kolokacija nigdje se ne spominje. Iz toga je razvidno da nije predviđen i ne postoji jasan stav prema unosu kolokacija u rječnik.

Takav pristup unosu kolokacija karakterističan je za tradicionalnu leksikografiju unutar koje se uloga kolokacija nije uviđala ili im se nije pridavala pozornost koja im pripada. Točnije potječe iz vremena kada je interes za taj jezični fenomen bio slab ili nije postojao u jezikoslovnim radovima i raspravama o kolokacijama u međujezičnoj usporedbi hrvatskoga i njemačkoga jezika. Stoga i nije neobično da izostaju i jasne lingvističke smjernice o leksikološkom statusu pojedinih leksičkih sveza i skupina kojih bi se leksikografi mogli pridržavati u izradi rječnika pa time i o tome što su kolokacije, i zašto predstavljaju posebnu leksikografsku kategoriju relevantnu u opisu značenja u mikrostrukтури rječničkog članka te kako ih razgraničiti od ostalih sintagmi. Tada se još nisu vodile intenzivne jezikoslovne rasprave o kolokacijama i njihovoj važnosti u primijenjenoj lingvistici općenito, o međujezičnoj kolokacijskoj kompetentnosti, višejezičnosti koja se nalazi u temelju ideje Europske unije, ali i potrebi očuvanja nacionalnih jezika znanosti pred općim prodorom engleskoga jezika u objavljivanju međunarodnih znanstvenih radova. U takvoj situaciji europske znanstvene višejezičnosti i potrebe njezinog očuvanja naglašena je uloga prevoditelja i prevoditeljske djelatnosti u prijenosu univerzalnih znanstvenih znanja, spoznaja i rezultata znanstvenog rada kako bi bili jednako dostupni čitavoj društvenoj zajednici i svim članovima jezične zajednice koja se tim nacionalnim znanstvenim jezikom služi.

Pozornost se treba usmjeriti na zanemareno područje dvojezične leksikografije s hrvatskim kao izvornim jezikom rječnika, a time će se uvidjeti i uloga općeznanstvenih kolokacija i promijeniti stav prema njihovu unosu kako u općoj dvojezičnoj, tako i u jednojezičnoj te u pedagoškoj leksikografiji.

S obzirom na to da su dvojezični opći rječnici definirani kao prototipni rječnici koje većina korisnika posjeduje u svojim kućnim bibliotekama i najčešće konsultira u slučajevima potrebe trenutnog razrješavanja prijevodnih dvojbi i potrazi za pojedinačnim, konkretnim prijevodnim istovrijednicama, u istraživanje se krenulo od pretpostavke da bi se u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom Jakić i Hurm (2004) koji služi za aktivnu uporabu korisnicima,

izvornim govornicima hrvatskoga jezika u potrazi za gotovim leksičkim sredstvima oblikovanja teksta na stranom jeziku te za konkretnim prijevodnim istovrijednicama koje se izravno mogu primijeniti u tekstu, trebale nalaziti i dobro popisane i opisane opće-znanstvene kolokacije i kolokacijska značenja u ciljnom jeziku rječnika, tim više što se sastoje od pojedinačnih leksičkih sastavnica koje su preuzete iz općeg u znanstveni jezik gdje često dolazi do odstupanja od značenja u općem jeziku. Osim toga kolokacije su kao najmanje prijevodne jedinice poglavito potrebne u oblikovanju teksta na stranom jeziku pa se ističe potreba sustavnog unošenja kolokacija pod osnovom jer će ih tamo korisnik najčešće pronaći.

No rezultati kvantitativne i kvalitativne analize leksikografskog prikaza kolokacija hrvatsko-njemačkog rječnika Jakić i Hurm (2004) pokazali su da odabrane opće-znanstvene kolokacije najvećim dijelom nisu uvrštene. Točnije većina analiziranih opće-znanstvenih kolokacija nije pronađena ni pod osnovom ni pod kolokatorom. Samo šest (6) je pronađeno pod osnovom, a sedam (7) pod kolokatorom, a šest (6) Unos kolokacija pod kolokatorom poklapa se s tradicionalnim semaziološkim pristupom kolokacijama u jednojezičnim objasnidbenim rječnicima koji se ne bi trebao primjenjivati u prijevodnom rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom.

Takav pristup kolokacijama kod unošenja u rječnik znači da se one uvrštavaju pod značenjem, odnosno pod kolokatorom gdje se korisniku otkriva konkretno kolokacijsko značenje. To je opravdano u rječniku usmjerenom na poglavito na recepciju (razumijevanje) i može pomoći korisniku u razumijevanju teksta na stranom jeziku. Takav korisnik u tom trenutku ne traži i prijevodnu istovrijednicu za konkretnu primjenu u tekstu.

Međutim semaziološki pristup kolokacijama nije primjenjiv u produktivnom rječniku kada korisnik već ima određeno jezično predznanje i dobro poznaje značenje riječi, ali mu treba prijevodna istovrijednica. Većina će korisnika dobro razumjeti značenje osnove (imenice), ali ne uvijek i njezino sintagmatsko okruženje i konkretnu značenjsku inačicu koju razvija u suodnosu sa specifičnim kolokatorom, tj. gotovu kolokaciju ciljnog jezika rječnika za konkretnu primjenu u tekstu koji izrađuje na stranom znanstvenom jeziku, bilo da se radi o prijevodu prema predlošku teksta ili o samostalnoj izradi teksta na stranom jeziku.

Zato u produktivnom rječniku potraga za leksičkim sredstvima oblikovanja teksta kreće od imenice (osnove) i traži se koje se radnje (kolokatori) mogu vršiti s imenicom, tj. polazi se od određenog koncepta ili pojma, od jednoznačne imenice ka pojedinačnoj jezičnoj realizaciji i specifikaciji značenja pomoću stabilnih ili polustabilnih kolokatora u okruženju imenice ili tzv.

onomaziološkom pristupu kolokacijama. Produktivni rječnik služi korisniku kao pomoćno sredstvo u oblikovanju teksta pa se takvi kolokatori tipografski moraju istaknuti jer se radi o specijalnoj vrsti leksikografske obavijesti koja ima razlikovnu funkciju u opisu rječničke natuknice.

Kako bi se takav rječnik s materinskim jezikom kao izvornim jezikom i stranim kao ciljnim jezikom rječnika zaista mogao i praktično primjenjivati i služiti svrsi, korisnik mora biti svjestan hijerarhijskog ustroja kolokacija s podjelom na osnovu i kolokator jer će tada znati i gdje ih treba tražiti i kako se služiti pojedinim rječnicima što također spada u dio opće rječničke kulture.

Analiza leksikografskog prikaza općeznanstvenih kolokacija u rječniku Jakić i Hurm (2004) pokazala je da se u pojedinim rječničkim člancima ne nalaze tražene kolokacije, ali često postoje brojne pojedinačne leksičke istovrijednice natuknice u ciljnom jeziku pa korisnik uzaludno pretražuje (pre)dug rječnički članak među kojima se ne može pravilno odlučiti koji od ponuđenih kolokatora (glagola) se preferirano rabi u određenoj kolokaciji s imenicom u znanstvenom kontekstu već može samo intuitivno naslutiti da se radi o traženoj leksičkoj istovrijednici.

Pri tome su kolokacije u radu ipak definirane kao leksičke i gramatičke cjeline i korisniku trebaju biti prepoznatljive kao gotove prijevodne jedinice koje se ne mogu slobodno prevoditi kao što se smiju prevoditi slobodne leksičke sveze. Iz analiziranih primjera razvidno je da često nijedna od istovrijednica ponuđenih u rječničkom članku ne može pomoći korisniku da pravilno spoji i / ili kombinira ponuđene istovrijednice i prevede transdisciplinarnu glagolsko-imeničku kolokaciju karakterističnu za općeznanstveni jezik.

S obzirom na to da je iz hrvatskog korpusa znanstvenoga jezika izvađen veliki broj glagolsko-imeničkih kolokacija, a u rječnik uvrštene samo trinaest (13) i to sedam (7) pod kolokatorom, a šest (6) pod osnovom, može se zaključiti da je udio općeznanstvenih kolokacija u aktivnom rječniku beznačajan u odnosu na brojnost općeznanstvenog leksika.

Imajući u vidu sve to kao i činjenicu da se općeznanstveno pojmovlje do sada nije korpusno istraživalo u hrvatskom jeziku, može se zaključiti da opseg općeznanstvenog leksika i značenja utvrđenih korpusom prelazi opseg i koncepciju izrade općeg dvojezičnoga rječnika Jakić i Hurm (2004). Razvidno je da strukovno nazivlje jest predviđeno koncepcijom rječnika, ali sudeći prema statističkim podacima provedene analize, općeznanstveno pojmovlje i leksičke relacije u kojima su sadržana značenja karakteristična za općeznanstveni jezik nisu predviđene

rječnikom. Stoga se može zaključiti da transdisciplinarne, tipične kolokacije kojima se jezično ostvaruje misaona znanstvena djelatnost pronađene u ovom rječniku ne mogu pokriti korisničke potrebe za prijevodnim istovrijednicama općeznanstvenih kolokacija i kolokacijskih značenja u njemačkom kao ciljnom jeziku rječnika.

Zato se u budućim istraživanjima predlaže prije svega opis hrvatskoga općeznanstvenoga leksika i specifičnih značenja na temelju novih, velikih, reprezentativnih korpusa hrvatskog znanstvenoga uzusa. Time bi se dobio uvid u tu vrstu leksika i omogućilo uočavanje najreprezentativnijih kolokacija i odabir primjera za unos u dvojezične rječnike na izvorima autentične jezične uporabe, a ne samo na temelju leksikografske introspekcije.

6. SAŽETAK I ZAKLJUČAK REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovoga rada bio analiza leksikografskog prikaza opće-znanstvenih kolokacija u općim dvojezičnim rječnicima kojima se služi najširi krug korisnika i koji se najčešće konsultiraju za pokrivanje trenutnih potreba u pojedinačnim situacijama recepcije (razumijevanja) ili produkcije (pisanja) teksta. Smatra se da je opći dvojezični rječnik prototipni rječnik prijevodnih istovrijednica jer se većina korisnika služi upravo tim rječnikom i posjeduje ga u kućnoj biblioteci. S obzirom da je namijenjen najširoj skupini potencijalnih korisnika polazi se od toga da će se kao punktualni konsultacijski rječnik konsultirati u pojedinačnim situacijama za pokrivanje trenutnih potreba za prijevodnim istovrijednicama pa tako i za opće-znanstvenim kolokacijama. Stoga je provedena kvantitativna i kvalitativna analiza odabranih primjera transdisciplinarnih, opće-znanstvenih glagolsko-imeničkih kolokacija sastavljenih od dviju leksičkih sastavnica (glagola i imenica) preuzetih iz općeg u znanstveni jezik.

Krajnji cilj jest bio dokazati ili opovrgnuti tezu (H1) da opći dvojezični rječnici ne pokrivaju dovoljno opće-znanstvene kolokacije (OZK) i provjeriti njihovu primijenjivost i učinkovitost u prevođenju znanstvene literature.

Analizi leksikografskog prikaza opće-znanstvenih kolokacija prethodio je temeljiti opis različitih pristupa fenomenu kolokacija u jezikoslovnim istraživanjima u naslanjanju na njemačku, englesku i hrvatsku jezikoslovnu tradiciju.

U radu se razlikuje i opisuje uži semantički i širi računalnojezikoslovni pristup proučavanju kolokacija. U brojnim računalnojezikoslovnim istraživanjima kolokacije se izjednačavaju sa statistički upadljivim supojavnicama, što se smatra širim pristupom, dok je uži značenjski pristup kolokacijama karakterističan za germanističko jezikoslovlje, a primjenjuje se i u istraživanjima jednog pravca korpusne lingvistike na lingvističkom institutu u Mannheimu (IDS Mannheim) (usp. Steyer 2013). Kolokacijama se pridaje izdvojeno mjesto u sklopu širih istraživanja uzualnih sveza riječi kao karakterističnoj podskupini supojavnica s jednom značenjski nadređenom i jednom podređenom sastavnicom koje se nalaze u odnosu leksičke kohezivnosti bez obzira na statističku upadljivost supojavljivanja. Zbog frazeološke obojenosti uži semantički pristup naziva se i frazeološkim pristupom.

Na temelju različitih pristupa definiciji jezičnog fenomena kolokacija, odabran je pristup prema kojemu je izrađena definicija opće-znanstvenih kolokacija. Istraživanje je provedeno komparativnom metodom i korpusnim pristupom u kombinaciji s užim semantičkim pristupom pojmu kolokacija i podjelom kolokacije na (autosemantičku) osnovu i (sinsematični) kolokator

s osnovom kao značenjski nadmoćnom sastavnicom i značenjem koje je usmjereno od osnove ka podređenom kolokatoru. Posebna pozornost posvećena je načelu idiomatičnosti jezične djelatnosti i načelu slobodnog izbora zbog utjecaja na razgraničenje leksikografski relevantnih skupina.

Podjela na osnovu i kolokator bitna je za leksikografiju i unos kolokacija, a razvijena svijest o značenjski neravnopravnom ustroju kolokacija preduvjet za snalaženje korisnika u rječniku pa je unosu kolokacija i odabiru mjesta unosa kolokacija u dvojezični rječnik također posvećena posebna pozornost. Temeljno je opisano najprikladnije mjesto za brzo pronalaženje kolokacija, pod osnovom ili pod kolokatorom.

Funkcionalna stabiliziranost kolokacija vezuje se uz situacijski kontekst u kojemu se neka komunikacija odvija, tj. u kojemu se one primjenjuju. U znanstvenoj komunikaciji kolokacije su izraz nastojanja sudionika da se ponovljivim/rekurentnim spojevima riječi olakšaju i riješe komunikacijski zadaci i potrebe koje nameće znanstveni kontekst, a kroz mogućnost primjene karakterističnih, ustaljenih kombinacija na određenim funkcionalnim mjestima u znanstvenom tekstu osigura koherentnost znanstvenog teksta. Na općeznanstvene kolokacije u radu primjenjuje se načelo idiomatičnost u širom smislu, a kolokacije definiraju kao idiomatski-ustaljene kombinacije, stabilizirane leksičke sveze tipične i karakteristične za općeznanstveni jezik.

Poboljšana obradba i uvrštenost kolokacija općeznanstvenog jezika u općim rječnicima s produktivnom i receptivnom korisničkom namjenom olakšala bi konsultaciju rječnika svim korisnicima koji imaju potrebu za tom vrstom kolokacija, ali i općenito karakterističnog leksičkog fonda općeznanstvenoga jezika.

Time bi se izbjegle nedoumice i značenjske dvosmislenosti u visoko formaliziranom nacionalnom znanstvenom jeziku s vlastitom kulturološkom pozadinom. Višeznačnost i vezanost izoliranog leksika uz karakteristični kontekst primjene (komunikacijsku situaciju) također je često prepreka uspješnoj znanstvenoj komunikaciji na stranom jeziku kao što je prikazano na primjerima nedostatnog razlikovanja značenja višeznačnih glagola *ausstehen* i *aushalten*, posebice ako takva distinkcija nije značenjski obrađena i obuhvaćena dvojezičnim općim rječnicima, a govornik (korisnik) prepušten sam sebi i vlastitoj intuiciji. To može dovesti do otežavanja i zastoja u komunikaciji te nesporazuma temeljenih na djelomičnom ili potpunom nepostojanju leksičko-semantičke kompetentnosti u znanstvenom jeziku. Ovaj problem postaje izraženiji ako se glagolima govornog čina kojima se jezično ostvaruje misao znanstvena

djelatnost pridodaju još i brojna kolokacijska značenja i kolokacijske restrikcije u jeziku usporedbe koje ne postoje u vlastitom materinskom jeziku.

Stoga se poznavanje kolokacijskih istovrijednica u ciljnom jeziku postavlja kao preduvjet uspješne znanstvene komunikacije.

Analizom leksikografskog prikaza kolokacija dobiveni su sljedeći rezultati i potvrđene sljedeće hipoteze:

Prva hipoteza (H1) postavljena u ovom istraživanju jest potvrđena. Analiza je pokazala da dvojezični rječnici za jezični par njemački i hrvatski (Hansen-Kokoruš (2005)) i hrvatski-njemački (Jakić i Hurm (2004)) ne pokrivaju dovoljno općeznanstvene kolokacije koje se sastoje od dviju leksičkih sastavnica preuzetih iz općeg u znanstveni jezik u kojemu dolazi do promjene i specifikacije značenja jedne od sastavnica - kolokatora, uvjetovane znanstvenim kontekstom.

Druga hipoteza (H2) postavljena u ovom istraživanju također je potvrđena. Kolokacije u njemačkom jeziku su samo donekle bolje obrađene od kolokacija u hrvatskom jeziku pa će stoga korisnicima njemačko-hrvatskog rječnika Hansen-Kokoruš (2005) biti kvantitativno dostupnije njemačke općeznanstvene glagolsko imeničke kolokacije i njihove funkcionalne značenjske istovrijednice u hrvatskom kao ciljnom jeziku.

Hipoteza pod brojem tri (H3) nije potvrđena. Rječnik s produktivnom korisničkom funkcijom, tj. aktivni rječnik s hrvatskim jezikom kao izvornim jezikom rječnika i njemačkim kao ciljnim i inim jezikom korisnika hrvatsko-njemačkog rječnika autora Jakić i Hurm (2004) brojčano ne sadrži više kolokacija od rječnika s receptivnom funkcijom (Hansen-Kokoruš (2005)).

Rezultati provedenog istraživanja jasno pokazuju da glagolsko-imeničke općeznanstvene kolokacije većinski nisu uvrštene u opće dvojezične rječnike. Od 186 analiziranih kolokacija u hrvatsko-njemačkom rječniku Jakić i Hurm (2005) samo je (7) pronađeno pod kolokatorom, a (6) pod osnovom, dok je u njemačko-hrvatskom rječniku Hansen-Kokoruš i dr. (2006) od ukupno 175 analiziranih kolokacija (24) uneseno pod kolokatorom (glagolom), a samo šest (6) pronađeno pod osnovom, iz čega slijedi da semasiološkom pristup kolokacijama prevladava nad onomasiološkim u oba dvojezična rječnika.

U takvu se pristupu unosu kolokacija u rječnik, značenju i razumijevanju značenja (receptiji kolokacija) daje prednost pred govorom i pisanjem (produkciji kolokacija). Semasiološki pristup opravdan je u rječniku s receptivnom funkcijom jer pridonosi objašnjenju značenja

kolokatora (glagola) kao natuknica. Kolokator se ne može definirati bez odgovarajuće osnove (imenice), tj. tek se u suodnosu s imenicom ukida višeznačnost kolokatora i dolazi do konkretizacije njegova značenja. Unos imeničkih kolokacija pod kolokatorom kao natuknicom u njemačko-hrvatskom rječniku pokazuje korisniku koja značenja kolokator ima i donosi važne značenjske obavijesti, što i jest svrha receptivnog rječnika i prikladno mjesto unosa. Među leksikografskim prijevodnim istovrijednicama nalaze se pojedinačne prijevodne istovrijednice rječničke natuknice (leksema) koje se često prikazuju izdvojeno i bez konteksta, tj. nižu jedna iza druge, a uz njih su navedene i prijevodne istovrijednice na kolokacijskoj razini.

Tako primjerice analiza općeznanstvenih imeničkih kolokacija glagola *ableiten* 'izvoditi' pokazuje da u rječnički članak s kolokatorom kao natuknicom nisu uvrštene sve imenice (osnove) koje služe kao popratna semantička objašnjenja s kojima se glagolski kolokator *ableiten* 'izvoditi' kombinira u općeznanstvenom jeziku (*Schlußfolgerung* 'zaključak', *Begriff* 'pojam', *Regel* 'pravilo') i kojima se ukida kolokatorska višeznačnost. Takav unos jest važan posebice u slučajevima kada postoji još i bliskoznačni parnjak *aufstellen* 'postaviti (pravilo)' koji nije zamjenjiv s glagolom *ableiten*, a kolokacija *Regel aufstellen* jest uvrštena u rječnik pod natuknicom *Regel* pa se može izvesti krivi zaključak da se radi o značenjski potpuno istovjetnoj kolokaciji. Time za korisnika izostaju i važne funkcionalne prijevodne istovrijednice na hrvatskom kao ciljnom jeziku rječnika jer se pojedinačnim prijevodnim istovrijednicama kolokatora (leksikografskim korespondentima) korisniku nude samo smjernice koje mu služe kao podsticaj kako da samostalno dođe do potrebne prijevodne istovrijednice i izostaje prava pomoć općeg dvojezičnog rječnika kao mjesta na kojem su sadržane kolokacijske inačice natuknice i njihove funkcionalne prijevodne istovrijednice u općeznanstvenom jeziku, prikazane kao cjelovite prijevodne jedinice. No rječnik je osnovno pomoćno sredstvo profesionalnog i neprofesionalnog prevoditelja pa čak i kada korisnik razumije značenje, ima slučajeve kada će tragati za odgovarajućom konkretnom prijevodnom istovrijednicom na materinskom jeziku pa se može zaključiti da se funkcija receptivnog (ili pasivnog) rječnika koji poglavito služi receptivnom razumijevanju teksta ne smije iscrpljivati samo u ponudi objašnjenja značenja natuknice već mora ponuditi konkretne prijevodne istovrijednice. Posebice kada se radi o kolokacijski često nepodudarnom općeznanstvenom jeziku.

Onomasiološki pristup kolokacijama podrazumijeva unos pod osnovom (imenicom) kao natuknicom što se očekuje poglavito od rječnika s produktivnom korisničkom funkcijom usmjerenog na oblikovanje teksta. Smatra se da je samoznačna osnova mjesto na kojem će korisnik najprije tražiti obavijesti o mogućim tipičnim glagolskim kolokatorima koje može

izravno primijeniti na konkretnom mjestu u tekstu. Bilo da se radi o prijevodu s materinskog na strani jezik prema predlošku teksta, bilo da se radi o samostalnoj izradi teksta na njemačkom kao inom jeziku, jednoznačna osnova će korisniku biti poznatija od značenjski nedefiniranog ili višeznačnog kolokatora.

No provedeno istraživanje pokazalo je da onomasiološki pristup opće-znanstvenim kolokacijama izostaje u hrvatsko-njemačkom rječniku Jakić i Hurm (2004). Rezultati leksikografske analize pokazali su da opće-znanstvene kolokacije najvećim dijelom također nisu uvrštene u rječnik, a tamo gdje jesu, nalaze se nesustavno unesene, na različitim mjestima u rječniku, tj. najčešće pod kolokatorom kao natuknicom. Iz toga slijedi da će korisnik često uzaludno pretraživati predug rječnički članak u potrazi za konkretnom prijevodnom istovrijednicom na kolokacijskoj razini u opće-znanstvenom jeziku. Najčešće će pronaći iscrpan leksikografski prikaz s brojnim prijevodnim istovrijednicama, izoliranim kolokatorima, među kojima može samo intuitivno naslutiti koja bi se od ponuđenih zasebnih istovrijednica mogla kombinirati s kojom i u kakvom kontekstu, te se samo intuitivno može doći do tražene prijevodne istovrijednice na kolokacijskoj razini u opće-znanstvenom jeziku. Situacija bi se olakšala kada bi se oko rekurentnih imenica (osnova) karakterističnih za opće-znanstveni jezik grupirali tipični kolokatori koji se s njima supojavljaju. Tako bi oko imenice pitanje ili imenice teorija morali nalaziti tipografski označeni kolokatori s kojima se imenice supojavljaju u znanstvenom jeziku. Primjerice pitanje ili teorija su osnove s izrazito brojnim tipičnim kolokatorima:

pitanje **Frage** < načeti **angehen**; baviti se **aufgreifen**; postaviti **aufwerfen**; odgovoriti **beantworten**; razmatrati **erörtern**, baviti se **nachgehen**, proučavati **verfolgen** >

teorija **Theorie** < postaviti **aufstellen**; pobijati **anfechten**; primijeniti **anwenden**; odustati od **aufgeben**; potvrditi **bestätigen**; potkrijepiti **bekräftigen**; **entkräften**; razvijati **entwickeln**; pojačati **stützen**; napustiti **verlassen**; potkrijepiti **untermauern**, odbaciti **verwerfen**; iznijeti **vortragen**; opovrgnuti **widerlegen**; braniti **verteidigen** >

Kolokacije su u ovom istraživanju definirane kao važan sastavni dio leksikografskog opisa, izdvojena leksikografska kategorija koja se prema čvrstoći leksičke strukture nalazi između slobodnih leksičkih sveza i frazema. Stoga bi im, kao samostalnoj kategoriji obavijesti, trebalo dodijeliti izdvojeno mjesto u mikrostrukтури rječničkog članka. No uvid u strukturu rječničkog članka pokazuje suprotno, one nisu tipografski označene ni u rječniku s receptivnom ni u rječniku s produktivnom korisničkom funkcijom. U brojnim slučajevima čak se i one

restriktivne izjednačavaju sa slobodnim svezama, tj. s primjerima pojašnjenja natukničkog značenja (*die Vermutung legt nahe, dass ...* 'može se naslutiti'), no u rječnik nije uvrštena i funkcionalna prijevodna istovrijednica kolokacije u općeznanstvenom jeziku (*die Vermutung nahelegen* 'dovesti / dovoditi do pretpostavke').

Razumljivo je da opći dvojezični rječnik ne može obuhvatiti potpuno sve kolokacije već valja odabrati i u tiskani opći dvojezični rječnik zbog ograničenosti prostora unijeti samo idiosinkratične kolokacije, tj. one s nepredvidivim odabirom kolokatora u ciljnom jeziku.

Međutim na kraju valja istaknuti da još uvijek ostaje otvoreno pitanje pokrivanja korisničkih potreba za općeznanstvenim leksikom i leksičkim kombinacijama, a poglavito neriješeno pitanje tipa rječnika kao najprikladnijeg mjesta s ponudom gotovih jezičnih sredstava za oblikovanje znanstvenog teksta među kojima transdisciplinarnim, općeznanstvenim glagolsko-imeničkim kolokacijama kao važnom i nezaobilaznom aspektu znanstvenog jezika pripada istaknuta uloga.

Istraživanjem se ukazuje na potrebu izrade novih dvojezičnih rječnika na temelju širih korpusnih istraživanja. Smatra se da će rječnici koji se budu izrađivali u budućnosti imati jasan stav prema kolokacijama kao važnoj kategoriji leksikografskog opisa. Takav stav do sada potpuno izostaje u tradicionalnom tiskanom hrvatsko-njemačkom i njemačko-hrvatskom rječniku te se očekuje poboljšan prikaz kolokacija općenito, a posebice općeznanstvenih koje nisu u potpunosti pronašle svoje mjesto niti u jednojezičnom objasnidbenom rječniku, niti u dvojezičnim rječnicima specijaliziranog strukovnog nazivlja, a sukladno rezultatima provedenog istraživanja niti u općim dvojezičnim rječnicima.

Poglavito zbog povećane potrebe za općeznanstvenim leksikom i specifičnim značenjima u ovom području jezika te međunarodnog znanstvenog publiciranja uslijed širenja engleskoga jezika i nametanja kao lingua franca znanstvenog publiciranja s jedne strane te usporedo s tim i rastuće potrebe očuvanja nacionalnih znanstvenih jezika s druge strane, predlaže se i za budućnost predviđa izrada specijaliziranih dvojezičnih rječnika hrvatskog i njemačkog općeznanstvenoga pojmovlja unutar kojeg bi kolokacijama pripadalo istaknuto i nezaobilazno mjesto.

Nedostatak odgovarajućih korpusa suvremenog hrvatskog znanstvenoga jezika jest sadašnji desiderat pa se kao smjernica za buduća istraživanja ističe potreba izrade velikih digitaliziranih korpusa znanstvenoga jezika kojima bi se omogućio iscrpniji opis i popis općeznanstvenih leksičkih sredstava. Sve dok se taj nedostatak ne ukloni, moguće je analizirati samo mali isječak

opće znanstvenoga jezika i na temelju njega pretpostaviti od kakvih se leksičkih sredstava područje opće znanstvenoga jezika sastoji u hrvatskom znanstvenom jeziku te se takva istraživanja specifičnih značenja, specifičnih sintaktičkih obilježja i rekurentnih leksičkih jedinica kao i idiomatski stabiliziranih kolokacija nalaze tek u začetku.

Izrada velikih digitaliziranih korpusa znanstvenoga jezika smatra se preduvjetom širih istraživanja ovog područja jezika kojima bi se istaknula i mogućnost izrade budućih dvojezičnih rječnika specijaliziranog opće znanstvenog pojmovlja hrvatskoga i njemačkoga jezika.

Takva se jezikoslovna istraživanja do sada nisu provodila pa se ovaj rad može smatrati doprinosom međujezičnoj usporedbi opće znanstvenog jezikoslovlja dvaju nacionalnih znanstvenih jezika hrvatskoga i njemačkoga.

Također rad se može smatrati prvim širim istraživanjem o primjeni recentnih jezikoslovnih znanja i spoznaja o fenomenu kolokacija u tradicionalnoj dvojezičnoj općoj njemačko-hrvatskoj i hrvatsko-njemačkoj leksikografiji. Ovaj rad će doprinijeti uvrštavanju i poboljšanju opisa glagolsko-imeničkih opće znanstvenih kolokacija u strukturi rječničke natuknice.

7. ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Tradicionalni tiskani njemačko-hrvatski i hrvatsko-njemački dvojezični opći rječnici za pasivnu i aktivnu provjeru ne nude korisnicima čitavo bogatstvo leksičkih sredstava u općeznanstvenom jeziku i puno se toga ne može pronaći u dvojezičnom rječniku. To nije samo zbog ograničenosti opsega već zato što rječnik nudi daleko (naj)više najuobičajenijih, stilski neobilježenih kolokacija i njihovih prijevodnih istovrijednica. Zato dvojezični opći rječnici za aktivnu („aktivni“) ili pasivnu uporabu („pasivni“) nisu prikladni za korisnika u prevođenju stilski obilježenog leksika i uspostavu istovrijednosti kolokacija između izvorišnog i ciljnog jezika rječnika. Čak ni na vlastiti materinski (J1), a kamoli s materinskog na strani jezik (J2). Puno leksičkog bogatstva ostaje skriveno za prevoditelja. Autori dvojezičnih rječnika mogu doprinijeti razrješavanju korisničkih dvojbi, tako da u rječnik uvrste brojne kolokacije sa značenjskom funkcijom u znanstvenome jeziku i tipografski obilježe kako bi ih korisnik znao prepoznati kao tipične i karakteristične kolokacije čvrste ili polučvrste strukture, te pridružiti stilskoj razini značenja. Ne samo one najčestotnije već i one koje se u znanstvenom jeziku rjeđe pojavljuju, a ipak jesu kolokacije kako se ne bi izgubile informacije važne za korisnika. Rješenje bi bilo izrada online rječnika temeljena na digitaliziranim korpusima znanstvenog jezika širih razmjera koji bi pokazivali stanje u suvremenom znanstvenom diskursu. Takvi bi korpusi dozvoljavali stalnu provjeru i uočavanje novih pojava u jeziku, unos i dodavanje u rječnik. Ostaje otvoreno pitanje pokrivenosti potreba korisnika za općeznanstvenim kolokacijama.

POPIS LITERATURE

1. Atkins, B.T./Knowles, F.E. (1990) Interim report on the EURALEX/AILA research project into dictionary use. In: *Magay/Zigany* (eds), S. 381-392.
2. Balley, Ch. (1909) *Traité de stylistique française*. Heidelberg.
3. Buhofer, Häcki A. (2011) Lexikografie der Kollokationen zwischen Anforderungen der Theorie und der Praxis. S. 505-531. In: Engelberg i dr. (ur.) *Sprachliches Wissen zwischen Lexikon und Grammatik. Jahrbuch IDS 2010*. Berlin. Walther de Gruyter.
4. Bahns, J. (1993c). Wer eine günstige Gelegenheit verpaßt, kann beträchtlichen Schaden davontragen. Kollokationen in Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. *Lernen in Deutschland*, 2, 137-155.
5. Bahns, J (1996) Kollokationen als lexikographisches Problem. Eine Analyse allgemeiner und spezieller Lernerwörterbücher des Englischen. U: *Lexicographica Series Maior* 74.,Tübingen. Max Niemeyer Verlag.
6. Bahns, J. (1997) Kollokationen und Wortschatzarbeit im Englischunterricht. Tübingen. Narr.
7. Benson, M. (1990) Collocations and General-purpose dictionaries. *International Journal of Lexicography* 3, S. 23-34.
8. Benson, M. /Benson, R. /Ilson, R. (1989) *Students dictionary of collocations*. Berlin. Cornelsen.
9. Bergenholtz, H. i Mugdan, J. (1980) *Das Wortfeld „Angst“*. Eine lexikographische Untersuchung mit Vorschlägen für ein großes interdisziplinäres Wörterbuch der deutschen Sprache. Stuttgart. Klett.
10. Begenholtz, H i Schaeder, B. (1978) Ausblicke auf eine deskriptive Lexikographie. U: Henne, H., W., Möhn, W., Weinreich, D. i Schwamm, H. i Mentrup, W. (ur.): *Interdisziplinäres deutsches Wörterbuch in der Diskussion*. [Sprache der Gegenwart 45], S. 116-172.
11. Bergenholtz, J. (1989). Probleme der Selektion im allgemeinsprachlichen Wörterbuch. U: Hausmann, F.J. / Reichmann, O. / Wiegand, H.E. / Zgusta (ur.) *Wörterbücher Dictionaries Dictionnaires*. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie. Berlin-New York, W. de Gruyter.
12. Blagus-Bartolec, G. (2008) *Kolokacijske sveze u hrvatskom jeziku (s posebnim osvrtom na leksikografiju)*. Doktorski rad. Zagreb. Filozofski fakultet.

13. Blagus-Bartolec (2014) *Riječi i njihovi susjedi. Kolokacijske sveze u hrvatskom jeziku*. Zagreb. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
14. Borucinsky, M. (2014) *Modifikacija u imenskim skupinama u engleskome i hrvatskome jeziku*. Doktorski rad. Zagreb. Filozofski fakultet.
15. Burger, H. (1982) *Handbuch der Phraseologie*. U: Burger, H. / Buhofer, A. i Sialm, A. (ur.). *Handbuch der Phraseologie*. Berlin-New York. W. de Gruyter.
16. Burger, H. (1998 i 2007) *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin. Schmidt Verlag.
17. Buttina-Koller, E. (2005) *Kollokationen im zweisprachigen Wörterbuch. Zur Behandlung lexikalischer Kollokationen in allgemeinsprachlichen Wörterbüchern des Sprachenpaares Französisch-Russisch*. Tübingen. Max Niemeyer Verlag
18. Béjoint, H. (1981) The foreign student s use of monolingual English dictionaries a study of language needs and reference skills. In: Cowie (ed.) ,1981, 207-222.
19. Bogaards (1988) A propos de l usage du dictionnaire langue etrangere. In: *Cahiers de lexicologie* 52 (1988-I), S. 131-152.
20. Caro-Cedillo (2004) *Fachsprachliche Kollokationen. Ein übersetzungsorientiertes Datenbankmodell Deutsch-Spanisch*. Tübingen, Narr Verlag.
21. Coseriu (1970) Einführung in die strukturelle Betrachtung des Wortschatzes. Tübingen. Narr.
22. Coseriu, E. (1970) Sprache, Strukturen und Funktionen. In: Coseriu, E. (ur.) *Tübinger Beiträge zur Linguistik*. Tübingen, Narr Francke Attempto S. 41-42.
23. Coseriu, E. (1962., 1967. i 1973) *Systema, Norma y Habla*. U: *Teoría del Lenguaje y lingüística general*. S. 11-113. Biblioteca Romanica Hispanica. Madrid. Editorial Gredos. Mrežno dostupno 28.4.2018. na:
<https://bondideapuntes.files.wordpress.com/2017/04/coseriu-eugenio-sistema-norma-y-habla.pdf>
24. Coseriu, E. (1967) Lexikalische Solidaritäten. In: *Poetica I*, S. 293-303.
25. Cop, M. (1990) The function of collocations in dictionaries. In: Magay, T /Zigany, J (ur.), *BudaLEX '88 Proceedings Papers from the EURALEX 3rd International Congress*, Budapest, 4-9.Sept.1988. Akademiai Kiado.
26. Cop, M. (1991) Collocations in the bilingual dictionary. Art. 287a. U: Hausmann, F.J. / Reichmann, O. / Wiegand, H.E. / Zgusta, L. (ur.) *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires* 2775-2778. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An

- International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie. Walther de Gruyter. Berlin - New York.
27. Coxhead, A. (2000). A new academic word list. *TESOL QUarterly* 34(2), 213-238.
 28. Cowan, J.R. (1974). „Lexical and syntactic research for the design of EFL reading materials". *TESOL QUarterly* 8(4.), 389-399.
 29. Cruse, D.A (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: CUP
 30. Cowie, A.P. (1978) The place of illustrative material and collocations in the design of a learners dictionary. U: Stevens, P. (ur.). In Honour of A. S. Hornby (Oxford: Oxford Univerity Press, S. 127-139.
 31. Cowie, A.P. (1981) The treatment of collocations and idioms in learners dictionaries. In: *Applied Linguistics* 2, 223,-235.
 32. Duda i. dr. (1986). Zu einer Theorie der zweisprachigen Lexikographie. Überlegungen zu einem neuen russisch-deutschen Wörterbuch. In: *linguistische Studien, Reihe A, Arbeitsberichte* 142, 1-122.
 33. Ďurčo, P. (2008) Zum Konzept eines zweisprachigen Kollokationswörterbuchs: Prinzipien der Erstellung am Beispiel Deutsch-Slowakisch. U: U: Gouws, R. H. / Heid, U. / Herbst, Th. / Reichmann, O. / Schierholz, S. / Schweickard, W. / Wiegand, H. E. (ur.) In Conjunction with the Dictionary Cociety of North America (DSNA) and the European Association for Lexicography (EURALEX). *Lexicographica* 24 International Annual for Lexicography. *Internationales Jahrbuch fur Lexikographie*. Tübingen. Max Niemeyer Verlag.
 34. Eckert, R. i Günther, K. (1992) *Die Phraseologie der russischen Sprache*. Leipzig, Berlin, München, Wien, Zürich, New York: Langenscheidt Verlag/Verlag Enzyklopädie.
 35. Ehlich, K. (1986). Xenismen und die bleibende Fremdheit des Fremdsprachensprechers. In: Hess-Lüttich, Ernest W.B. (ur.) *Integration und Identität*. Tübingen. Narr, 43-54.
 36. Ehlich, K. (1993) Deutsch als fremde Wissenschaftssprache. In: *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache* 19, 13-42.
 37. Ehlich, K. (1999) Alltägliche Wissenschaftssprache. U: *INFO DaF* 26 /1. S 3 – 25.
 38. Ehlich, K. (2006) Mehrsprachigkeit in der Wissenschaftskommunikation – Illusion oder Notwendigkeit? U: Ehlich, K. / Heller, D. (ur.). *Die Wissenschaft und ihre Sprachen*. S. 17-39. Frankfurt am Main, Lang.
 39. Ehlich, K. (2010) Desiderate einer Wissenschaftssprachkomparatistik. U: Heller, D. (ur.) *Deutsch, Italienisch und andere Wissenschaftssprachen: Schnittstellen ihrer*

Analyse. Peter Lang d.o.o. S. 15-33.

40. Engelberg, S. i Lemnitzer, L. (2001) Lexikographie und Wörterbuchbenutzung. Tübingen. Stauffenburg.
41. Fandrych, Ch. (2002). Herausarbeiten vs. illustrate: Kontraste bei der Versprachlichung von Sprechhandlungen in der englischen und deutschen Wissenschaftssprache. In: Ehlich, Konrad (ur.): *Mehrsprachige Wissenschaft 2002*. Mrežno dostupno na <http://www.euro-sprachenjahr.de/onlinepub.htm>.
42. Fandrich, Ch. (2005). Räume und Wege der Wissenschaft: Einige zentrale Konzeptualisierungen von wissenschaftlichem Schreiben im Deutschen und Englischen. U: 14 Fix, Ulla / Lerchner, Gotthard / Schröder, Marianne / Wellmann, Hans (ur.) *Zwischen Lexikon und Text. Lexikalische, stilistische und textlinguistische Aspekte*. Leipzig/Stuttgart, Sächsische Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, S. 20-33.
43. Fandrych, Ch. (2004), Bilder vom wissenschaftlichen Schreiben. Sprechhandlungsausdrücke im Wissenschaftsdeutschen: Linguistische und didaktische Überlegungen. In: Wolff i dr. (ur.) *Integration durch Sprache. Materialien Deutsch als Fremdsprache 73*, Regensburg, 269-291.
44. Fandrych, Ch. (2006) Bildhaftigkeit und Formelhaftigkeit in der allgemeinen Wissenschaftssprache als Herausforderung für Deutsch als Fremdsprache. U: Ehlich, K. / Heller, D. (ur.). *Die Wissenschaft und ihre Sprachen*. Frankfurt am Main, Lang. S 39-61.
45. Fandrych, Ch. / Graefen, G. (2002) „Text-commenting devices in German and English academic articles.” In: *Multilingua* 21, 2002, 17-43.
46. Feilke, H. (1998). „Idiomatische Prägungen“, in: Barz, I. / Öhlschlager, G. (ur.). *Zwischen Grammatik und Lexikon*. Tübingen. S. 69-80.
47. Feilke, H. (1993) Sprachlicher Common sense und Kommunikation: Über den "gesunden Menschenverstand", die Prägung der Kompetenz und idiomatische Ordnung des Verstehens. In: *Deutschunterricht* 6, S. 6-21. Dostupno na GEB - Giessener Elektronische Bibliothek (mrežni pristup 28.4.2018.): <http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2008/6144/pdf/SprachlicherCommonsense.pdf>
48. Feilke, H. (1996) *Sprache als soziale Gestalt*: Ausdruck, Prägung und die Ordnung der sprachlichen Typik. Frankfurt am Main. Suhrkamp.
49. Feilke, H. (2004) Kontext – Zeichen – Kompetenz. Wortverbindungen unter sprachtheoretischem Aspekt. U: Steyer (ur.) *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*.

Berlin – New York. W. de Gruyter.

50. Firth, John R. 1951. *Papers in Linguistics 1934–1951*, UP, London – Oxford.
51. Firth, John R. 1957. *A Synopsis of Linguistic Theory, 1930–1955*. Studies in Linguistic Analysis. Special Volume. Philological Society. Oxford: 1–32.
52. Fleischer, W. (1982) *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig. Bibliographisches Institut.
53. Goldberg, A. (1995): *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
54. Gouws, R. (2016) Increasing the scope of the treatment of specialized language terms in general language dictionaries. S. 101 – 118. U: Schierholz, Stefan J. / Gouws, Rufus Hjalmar / Hollós, Zita / Wolski, Werner (ur.) *Wörterbuchforschung und Lexikographie*. Lexicographica Series Maior 151.
55. Graefen, G. (1994) Wissenschaftstexte im Vergleich. Deutsche Autoren auf Abwegen? Brünner, G. / Graefen, G. (ur.) (1994): *Texte und Diskurse*. Methoden und Forschungsergebnisse der Funktionalen Pragmatik. S. 136-158. Opladen. Westdeutscher Verlag.
56. Graefen, G. (2004). Aufbau idiomatischer Kenntnisse in der Wissenschaftssprache. U: *Materialien Deutsch als Fremdsprache* 73, 293-309.
57. Graefen, G. i Moll, M. (2011). *Wissenschaftssprache Deutsch: lesen – verstehen – schreiben*. Ein Lehr- und Arbeitsbuch. Frankfurt/Main: Lang.
58. Grauer, Ch. (2009). *Lesen Verstehen und Übersetzen. Kollokationen als Handlungseinheiten der Übersetzungspraxis*. Trier. Wissenschaftlicher Verlag.
59. Handwerker, B. (2008) Chunks und Konstruktionen. Zur Integration von lerntheoretischem und grammatischem Ansatz. U: *Estudios Filológicos Alemanas* 15. S. 49-64.
60. Halkiopoulou, S. (2007). Kollokationen und Mehrwortbenennungen in Fachtexten. U: Brenner, Kerstin/Holderbaum, Anja (ur.), unter Mitarbeit von Anne Kimmes, *Gebundener Sprachgebrauch in der Übersetzungswissenschaft*. Festschrift für Joachim Kornelius zum 60. Geburtstag. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier, 72–87.
61. Hartmann, R.R.K. (1982) Das zweisprachige Wörterbuch im Fremdsprachenerwerb. In: *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie II*. Wiegand. (=Germanistische Linguistik) 3-6/80). S. 73-86
62. Hartmann, R.R.K. (2007) *Interlingual lexicography: selected essays on translation equivalence, contrastive linguistics and the bilingual dictionary*. Tübingen. Niemeyer.

63. Hausmann, F.J. (2008) Kollokationen und darüber hinaus. U: Heid, Schierholz, Schweickard, Wiegand i Wolski (ur.). In Conjunction with the Dictionary Society of North America (DSNA) and the European Association for Lexicography (EURALEX). *Lexicographica 24 International Annual for Lexicography. Internationales Jahrbuch für Lexikographie*. S. 1 -8. Tübingen. Max Niemeyer Verlag.
64. Hausmann, F.J. (1977) Einführung in die Benutzung der neufranzösischen Wörterbücher. Niemeyer Verlag, Tübingen.
65. Hausmann, F.J. (1988) Grundprobleme der zweisprachigen Wörterbücher. In: Hyldgaard, K.-Jensen i A. Zettersten (ur.) Symposium on Lexicographie III Proceedings of the third international Symposium on Lexicographie (1986) at the University of Copenhagen (= *Lexicographica Series Maior 19*) S. 137-154. Niemeyer Verlag Tübingen.
66. Hausmann, F.J. (1984) Wortschatzlernen ist Kollokationslernen. In: *Praxis des neusprachlichen Unterrichts 4*, 395–406.
67. Hausmann, F.J. (1985). Kollokationen im deutschen Wörterbuch. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels. In: Bergenholtz, Henning/Mugdan, Joachim (ur.): *Lexikographie und Grammatik*. Akten des Essener Kolloquiums zur Grammatik im Wörterbuch vom 28. bis 30.06.1984. Tübingen: Max Niemeyer, 118–129.
68. Hausmann, F.J. (1985a) Lexikographie. In: Schwarze/Wunderlich; Handbuch der Lexikologie. Königstein Ts.: Athenaum, 367-411.
69. Hausmann, F.J. (1989). Praktische Einführung in den Gebrauch des Student's Dictionary of Collocations. U: Benson, Morton/Benson, Evelyn/Ilson, Robert (ur.): *Student's Dictionary of Collocations*. Berlin: Cornelsen, 1989. iv–xv
70. Hausmann, F.J. (2003): "Was sind eigentlich Kollokationen?" In: Steyer, K. (ur.): *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest* (U: IDS Jahrbuch 2003). Berlin, de Gruyter: 309–335. i Hausmann, F.J. (2004). Was sind eigentlich Kollokationen? U: Steyer, K. (ur.), *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*.. Berlin de Gruyter, 309–334.
71. Hausmann, F.J. (2007). Die Kollokationen im Rahmen der Phraseologie –Systematische und historische Darstellung. In: *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*, 55.3, 217–234.
72. Hausmann, F.J. (1991a) Collocations in monolingualen and bilingualen English Dictionaries.. U: Ivir,V./Kalodjera *Languages in Contact and Contrast*. Essays in Contact Linguistics. Berlin-New York de Gruyter, S. 225-236.
73. Hausmann, F.J. (1993) Ist der deutsche Wortschatz lernbar? Oder: Wortschatz ist Chaos.

- U: *Informationen Deutsch als Fremdsprache* 20, S. 471-485.
74. Hausmann, F.J. (1991b) Typologie der zweisprachigen Wörterbücher, Art. 303, In: Wörterbücher Dictionaries Dictionnaires 2877-2881.
 75. Hausmann, F.J. / Werner, R. (1991) Spezifische Bauteile und Strukturen zweisprachiger Wörterbücher. Eine Übersicht. U: Hausmann, F.J. / Reichmann, O. / Wiegand, H. E. / Zgusta, L. (ur.), S. 2729-2770. *Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie. Walther de Gruyter. Berlin - New York.
 76. Hausmann, F.J. (1995) Von der Unmöglichkeit der kontrastiven Lexikologie. In: Kromann, Jans Peder & Anne Lise Kjaer (ur.) Von der Allgegenwart der Lexikologie. Kontrastive Lexikologie als Vorstufe zur zweisprachigen Lexikographie. Tübingen. S. 19-23.
 77. Heid (2011) Korpusbasierte Beschreibung der Variation bei Kollokationen: Deutschland – Österreich – Schweiz – Südtirol. U: Engelberg i dr. (ur.) *Sprachliches Wissen zwischen Lexikon und Grammatik*. Jahrestagung IDS 2010. Berlin. Walther de Gruyter. S. 553-559.
 78. Helbig, G. i Buscha, J. (1991): Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Berlin / München / Wien / Zürich / New York: Langenscheidt.
 79. Henke, K. i Pätzold, K.M. (1985) Englische Wörterbücher und Nachschlagewerke. In: *Bielefelder Beiträge zur Sprachlehrforschung* 14, 98-180.
 80. Herbst, T. / Mittmann, B. (2008) Collocations in English dictionaries at the beginning of the twenty-first century. U: Heid, Schierholz, Schweickard, Wiegand i Wolski (ur.) *Lexicographica* 24 International Annual for Lexicography. Revue Internationale de Lexicographie. Internationales Jahrbuch für Lexikographie. In Conjunction with the Dictionary Society of North America (DSNA) and the European Association for Lexicography (EURALEX). Tübingen. Max Niemeyer. S. 103-119.
 81. Herbst, Th. i Klotz, M. (2003) *Lexikographie*. Paderborn. Schöningh.
 82. Heller, D (2012). Wissenschaftskommunikation im Vergleich: Fallstudien zum Sprachenpaar Deutsch-Italienisch. In *Ehlich (ur): Arbeiten zur Sprachanalyse* 57. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford - Wien. Peter Lang Verlag.
 83. Hollós, Z. (2004). *Lernerlexikographie syntagmatisch. Konzeption für ein deutsch-ungarisches Lernerwörterbuch*. Tübingen. Max Niemeyer.

84. Holderbaum, A. (1999) Englische Idiomatiken als Gegenstand einer empirischen Übersetzungsforschung. Trier. Wissenschaftlicher Verlag.
73. Holderbaum, A. i Kornelius (2001). Kollokationen als Problemgrößen der Sprachmittlung. In: Lehr, Andrea et al. (Hrsg.), *Sprache im Alltag – Beiträge neuen Perspektiven in der Linguistik*. Herbert Ernst Wiegand zum 65. Geburtstag gewidmet. Berlin: de Gruyter, 533–545.
74. Holderbaum, A. (2003). *Kollokationen als Problemgrößen der Sprachmittlung*. Trier: WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier.
75. Irsula Peña, J. (1994). *Substantiv-Verb-Kollokationen: kontrastive Untersuchungen Deutsch-Spanisch*. Frankfurt am Main. Peter Lang Verlag.
76. Ivir, V. (1984) Teorija i tehnika prevodenja. Novi Sad. Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.
77. Ivir, V. (1988) Collocations in dictionaries, monolingual and bilingual. In: T.L. Burton/J Burton *Lexicographical and Linguistics Studies. Essays in honour of G.W. Turner* (Cambridge/Wolfboro, New Hampshire: Boydell&Brewer) 43-50.
78. Ivir, V. (1992-1993). Kolokacije i leksičko značenje. *Filologija* 20-21, 181-189.
79. Jehle, G.(1990a) Das englische und französische Lernerwörterbuch in der Rezension. *Theorie und Praxis der Wörterbuchkritik*. Tübingen. Niemeyer (=Lexicographica Series Maior 30).
80. Ludewig, P. (2005) *Korpusbasiertes Kollokationslernen*. Frankfurt am Main. Peter Lang Verlag.
81. Karačić, G. (2003). Leksičko slaganje kolokacija. U: Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B. (ur.): *Psiholingvistika i kognitivna znanost u Hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, 2001. Zagreb – Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 365-373.
82. Katz, J. / J. Fodor (1963) The structure of a semantic theory. *Language* 39, S. 170-210.
83. Kimmes, A. i Kornelius, J. (2010) Oftmals trügt der Schein. Bemessungen des collocational range und ihre Bedeutung für die Übersetzungspraxis. U: Nilić, V., Holderbaum, A., Kimmes, A., Kornelius, J., Stewart, J. i Stoll, Ch. (ur.) *T2iN Translation in Translation 2010-12*. Trier. Wissenschaftlicher Verlag.
84. Kjellmer, G. (1987) *Aspects of english collocations. Corpus Linguistics and Beyond: Proceedings of the Seventh International Conference on English Language Research on Computerized Corpora*. Ed. Willem Meijis. Amsterdam. Rodopi. S. 133-140.
85. Kjellmer, G. (1984) Some thoughts on collocational distinctiveness. In: J. Aarts (W.

Mejis Corpus Linguistics. Recent Developments in the Use of Computer Corpora in English Language Research (Amsterdam Rodopi), S. 163-171.

86. Klotz, M. (2000) Grammatik und Lexik. Studien zur Syntagmatik englischer Verben. Stauffenburg Verlag Tübingen.
87. Klare, J. (1998) Kollokationen im Französischen im Spannungsfeld zwischen Grammatik, Lexikon und Text. In: Figge, U.L. - Klein, F.J. - Martinez-Moreno, A. Grammatische Strukturen und grammatischer Wandel im Französischen. Romanistischer Verlag Bonn.
88. Konecny, Ch. (2010a): Kollokationen. Versuch einer semantisch-begrifflichen Annäherung und Klassifizierung anhand italienischer Beispiele. München: Martin Meidenbauer Verlagsbuchhandlung.
89. Košuta, N. (2012). O pitanju stjecanja kolokacijske kompetencije u stranome jeziku. *Strani jezici* 41 (2012), 3, 263-276.).
90. Köster, L. i Neubauer, F. (2002) Kollokationen und Kompetenzbeispiele im De Gruyter Wörterbuch Deutsch als Fremdsprache. U: Wiegand, H.E. (ur.): Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen II. Untersuchungen anhand des de Gruyter Wörterbuchs Deutsch als Fremdsprache. Tübingen: Max Niemeyer. S. 284–310.
91. Kromann, H-P. (1989) Zur funktionalen Beschreibung von Kollokationen und Phraseologismen in Übersetzungswörterbüchern. In: Greciano, *EUROPHRAS 88 – Actes du Colloque International de Phraseologie Contrastive, Klingenthal-Strasbourg* 12-16.Mai 1988 (Strasbourg: Institut d Etudes de Allemandes)=(Collection Recherches Germaniques 2), 265-271.
92. Kromann, H.P., Riiber, Th. i Rosbach, P. (1991) Grammatical Constructions. (Die Konstruktionen im zweisprachigen Wörterbuch • Informations d'ordre syntaxique). S. 2770 – 2775. U: Hausmann, F.J. / Reichmann, O. / Wiegand, H.E. / Zgusta, L. (ur.) U: *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires*. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie. Berlin - New York.
93. Kühn, P. (1989) Typologie der Wörterbücher nach Benutzungsmöglichkeiten. Hausmann, F.J. / Reichmann, O. / Wiegand, H.E. / Zgusta (ur.). U: *Wörterbücher Dictionaries Dictionnaires*. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie internationale de lexicographie. Berlin-New York, W. de Gruyter.

94. Lehr, A. (1996) Kollokationen und maschinenlesbare Korpora: ein operationales Analysemodell zum Aufbau lexikalischer Netze. Tübingen. Niemeyer (Reihe Germanistische Linguistik 168).
95. Lehr, A. (1998) Kollokationen in Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. U: Wiegand, H.E. (ur.): Perspektiven der pädagogischen Lexikographie des Deutschen. Untersuchungen anhand von Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. (= *Lexicographica. Series Maior* 86).
96. Meißner, C. (2009): Figurative Verben in der alltäglichen Wissenschaftssprache des Deutschen. Eine korpuslinguistische Pilotstudie. U: *Apples – Journal of Applied Language Studies*. Vol. 3 (1), S. 93-116.
97. Meißner, C. (2014) Figurative Verben in der allgemeinen Wissenschaftssprache des Deutschen: eine Korpusstudie. Tübingen. Stauffenburg-Verlag.
98. Menac, A. (2007) *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra d.o.o.
99. Menac, A. (1978) Neka pitanja u vezi s klasifikacijom frazeologije. U: *Filologija*, No 8.. S 219-226.100.
100. Menac (1970) O strukturi frazeologizma. U: *Jezik časopis za kulturu hrvatskog književnoga jezika*, Vol.18, No.1 Siječanj 1970.
101. Nesselhauf, N. (2004) Collocations in a Learner Corpus. Amsterdam/Philadelphia. U: Kathrin Steyer (ur.) *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*. IDS Jahrbuch 2003. Berlin – New York. Walther de Gruyter.
102. Ordulj (2016) *Kolokacije kao sastavnica leksičke kompetencije u hrvatskom kao inom jeziku*. Doktorski rad. Zagreb. Filozofski fakultet.
103. Palm, Ch. (1997). *Phraseologie. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr.
104. Pranjković, I. (1996) Funkcionalni stilovi i sintaksa. *Suvremena lingvistika*. Vol 41-42. No 1.
105. Petrović, B. (2007). Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku. *Strani jezici* 36 (2007), 1, 31-37.
106. Pöll, B. (2008) Collocations in contemporary Spanish and Portuguese (meta-) lexicography: a critical survey. U: *Lexicographica 24 International Annual for Lexicography*. *Revue Internationale de Lexicographie*. Internationales Jahrbuch für Lexikographie. Ulrich Heid, Stefan Schierholz, Wolfgang Schweickard, Herbert Ernst Wiegand und Werner Wolski (ur.). In Conjunction with the Dictionary Society of North America (DSNA) and the European Association for Lexicography (EURALEX). S. 167-184. Max Niemeyer Verlag Tübingen.

- 107.Reder, A. (2006) *Kollokationen in der Wortschatzarbeit*. Wien, Praesens Verlag.
- 108.Reder, A. (2008): Erkennen DaF-Lernende Kollokationen" In: Scheibl, György (ur.): Tests im DaF-Unterricht – DaF-Unterricht im Test. Szeged, Grimm: 105–115.
- 109.Porzig, W. (1934) Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen. In: *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* 58, S70-97.
- 110.Rheindorff, M. i Huemer, B. (2012). Pilotprojekt Wörterbuch der allgemeinen Wissenschaftssprache (Deutsch Englisch). Dostupno na https://www.academia.edu/18318613/IDeePilotprojekt_Wörterbuch_der_allgemeinen_Wissenschaftssprache_Deutsch_English_ (pristupljeno u lipnju 2017).
- 111.Rheindorff, M. / Huemer, B (2015) Developing a German-English Dictionary of the Common Language of Academia. *Journal of Academic Writing* 5/1, S. 29-41. Mrežno dostupno na: [dx.doi.org/10.18552/joaw.v5i1.163](https://doi.org/10.18552/joaw.v5i1.163)
- 112.Rončević, I. (2013) Njemački jezik u hrvatskoj znanosti i visokom školstvu u kontekstu višejezičnosti. Doktorska disertacija. Zagreb. Filozofski fakultet.
- 113.Roth, T. (2014) *Wortverbindungen und Verbindungen von Wörtern*. lexikografische und distributionelle Aspekte kombinatorischer Begriffsbildung zwischen Syntax und Morphologie. Tübingen. Narr Francke Attempto.
- 114.Rothkegel, A. (1973) Feste Syntagmen: Grundlagen, Strukturbeschreibung und automatische Analyse. Tübingen. Niemeyer.
- 115.Scholze-Stubenrecht, W. (1995) Äquivalenzprobleme im zweisprachigen Wörterbuch. *Germanistische Linguistik* 84-86, 327-389.
- 116.Seretan, V. (2011) *Syntax-based collocation extraction*. Dordrecht. Springer
- 117.Siepmann, D. (2007) Collocations and examples. In: Kathrin Götz-Votteler/Thomas Herbst. *Collocation and creativity*. Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik 55/3. Würzburg., S. 235-260.
- 118.Sinclair, J.McH (1991) *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford University Press. Oxford.
- 119.Sinclair, J.McH (1966) Beginning the study of lexis. U: C.E. Bazell/J.C.Catfield/M.A.K. Halliday/R.H. Robins (ur.) *Memory of J.R.Firth*. London. Longman, S. 410-430.
- 120.Seelbach, D. (1992) Zur Integrierung von Kollokationen in zwei- und mehrsprachige lexikalische Datenbanken. In: *IRAL* 30, S. 51-58.
- 121.Silić, I. (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb. Disput d.o.o.
- 122.Stein, S. (1995) *Formelhafte Sprache*. Frankfurt am Main. Lang.
- 123.Steinbügel, B (2005) *Deutsch-englische Kollokationen: Erfassung in zweisprachigen*

Wörterbüchern. Tübingen, Niemeyer Verlag.

124. Steinhoff, T. (2007) *Wissenschaftliche Textkompetenz. Sprachgebrauch und Schreibentwicklung in wissenschaftlichen Texten von Studenten und Experten*. Tübingen. Niemeyer.
125. Sternkopf, J. (1998) Kollokationen in wissenschaftlichen Rezensionen. U: *Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung* 33, 32-44.
126. Stojić, A. i Štiglić, T. (2011) Kollokationen im deutsch-kroatischen Sprachvergleich. U: *Jezikoslovlje*, 12, 2. S. 263-282.
127. Stojić, A. (2012) *Kolokacije - prilog teoriji i praksi*, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
128. Steyer (2000) Usuelle Worverbindungen. Linguistisches Konzept und lexikografische Möglichkeiten. U: *deutsche Sprache* 28 / 2, S. 101-125.
129. Steyer, K. (2008) Kollokationen in deutschen Wörterbüchern und in der deutschen Wörterbuchforschung. U: Gouws, R. H. / Heid, U. / Herbst, Th. / Reichmann, O. / Schierholz, S. / Schweickard, W. / Wiegand, H. E. (ur.) *Lexicographica 24 International Annual for Lexicography. Revue Internationale de Lexicographie. Internationales Jahrbuch für Lexikographie*. In Conjunction with the Dictionary Society of North America (DSNA) and the European Association for Lexicography (EURALEX). S. 185-207. Tübingen. Max Niemeyer Verlag.
130. Steyer, K. (2004) Kookurrenz, Korpusmethodik, linguistisches Modell, lexikographische Perspektiven. U: Steyer, K. (ur.): *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest*. IDS Jahrbuch 2003. Berlin – New York. Walter de Gruyter.
131. Steyer (2013) *Usuelle Wortverbindungen. Zentrale Muster des Sprachgebrauchs aus korpusanalytischer Sicht*. Studien zur deutschen Sprache 65. Tübingen. Narr Verlag.
132. Stubbs, M. (1997) *Eine Sprache idiomatisch sprechen: Computer, Corpora, kommunikative Kompetenz und Kultur*. U: Norm und Variation. Mattheier, K.P. (ur.). Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag. S. 151-167.
133. Tafrá, B. (2005): *Od riječi do rječnika*. Zagreb: Školska knjiga.
134. Tesnière, L. (1953) *Esquisse d'une Syntaxe Structurale*. Paris. Klincksieck.
135. Tesnière, L. (1959) *Elements de Syntaxe Structurale*. Paris. Klincksieck.
136. Tomaszczyk (1979) Dictionaries: users and uses. In: *Glottodidactica* 12, S. 103-119.
137. Trier, J. (1931) *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes : die Geschichte eines sprachlichen Feldes*. Heidelberg. Winter.
138. Wallner, F. (2014). *Kollokationen in Wissenschaftssprache: zur*

lernerlexikographischen Relevanz ihrer wissenschaftssprachlichen Gebrauchsspezifika. Tübingen. Stauffenburg.

139. Weinrich, H. (1995) Wissenschaftssprache, Sprachkultur und die Einheit der Wissenschaft. U: Kretzenbacher, H. i Weinrich, H. (ur.) *Linguistik der Wissenschaftssprache*. S. 155-174. Berlin. New York. W. de Gruyter.
140. Wiegand, H. E. (2002) Zur Äquivalenz in der zweisprachigen Lexikographie. Kritik und Vorschläge. U: Wiegand, H. E. (ur.) *Studien zur zweisprachigen Lexikographie mit Deutsch VIII*. Hildesheim. New York 2002 (=Germanistische Linguistik 166), S. 93-110. [Pretisak u: James Duplessis Emejulu (ur.): *Éléments de lexicographie Gabonaise*]. T. II. New York 2002, 105-123; engl.prijevod u: Lexikos (2002).
141. Wiegand (2005) Äquivalentpräsentation und Wörterbuchfunktionen in zweisprachigen Wörterbüchern mit einem Seitenblick auf die sogenannte moderne lexikographische Funktionslehre. Kontrastive Lexikologie und zweisprachige Lexikographie. S 1 -39. U: Iglar, B / Petkov, P., i Wiegand H.E. (ur.) 2. Internationales Kolloquium zur Wörterbuchforschung; 2 (Sofia) 2002. Hildesheim Translation, *HSKI*, S 171.
142. Wotjak, B. i Heine, A. (2005) Zur Abgrenzung und Beschreibung verbonominaler Wortverbindungen (Wortidiome, Funktionsverbgefüge, Kollokationen): Vorleistungen für die (lerner-) lexikographische Praxis. U: *Deutsch als Fremdsprache*, 3, 143–153.
143. Wray, A. (1999) Formulaic language in learners and native speakers. U: *Language Teaching* 32.
144. Zgusta, L. (1971) *Manual of Lexicographie*. The Hague Paaris Mouton.
145. Zgusta, L. (1984) Translational equivalence in the bilingual dictionary. U: Hartmann, R.R. K. (ur.), 147-154.
146. Zöfgen, E. (1994) *Lernerwörterbücher in Theorie und Praxis*. Niemeyer Verlag Tübingen.

Zbirka disertacija i magistarskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu dostupna u mrežnom katalogu NSK: (<http://www.nsk.hr/disertacije-i-magistarski-radovi>)

Rječnici:

Anić (2009) Veliki rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb. Novi Liber.

Benson, M., Benson, E., & Ilson, R. (1989). The BBI combinatory dictionary of English: a guide to word combinations: John Benjamins Publishing Co.

Duden 11 (2008) Redewendungen. Wörterbuch der deutschen Idiomatik. Dudenredaktion. Mannheim – Leipzig – Wien - Zürich. Dudenverlag.

Duden (2015) Deutsches Universalwörterbuch. Das umfassende Bedeutungswörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Dudenredaktion. Mannheim - Leipzig – Wien - Zürich. Dudenverlag.

DWDS - Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Mrežni pristup (28.4.2018.) na:

<http://zwei.dwds.de/r>

Hansen-Kokoruš i dr. (2005). Njemačko-hrvatski rječnik. Zagreb: Naknadni zavod Globus. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Jakić, B i Hurm, A. (2004). Hrvatsko-njemački rječnik. Zagreb: Školska knjiga

Moguš, M. Bratanić, M. Tadić, M. (1999). Hrvatski čestotni rječnik. Zagreb: Školska knjiga.

Quasthoff, U. (2011) Wörterbuch der Kollokationen im Deutschen. Berlin/New York: Walter de Gruyter.

Buhofer, H. A, Dräger, M., Meier, S. i Roth, T. (2014) Feste Wortverbindungen des Deutschen. Kollokationswörterbuch für den Alltag. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Prilog 1. Glagolsko – imeničke kolokacije njemačkog općeznanstvenog jezika

Kolokacija na njemačkome jeziku	Pod osnovom	Pod kolokatorom	Ni pod osnovom ni pod kolokatorom	Kolokacijska istovrijednica na hrvatskome jeziku
1. eine Methode aufgreifen			x	primijeniti / primjenjivati metodu
2. eine These aufgreifen			x	primijeniti / primjenjivati tezu
3. eine Frage aufgreifen			x	baviti se pitanjem
4. eine Idee aufgreifen			x	baviti se idejom
5. als Anregung aufgreifen		x		prihvatiti / prihvaćati kao poticaj
6. ein Thema aufgreifen	x			baviti se temom
7. eine Schlussfolgerung ableiten			x	izvesti / izvoditi zaključak
8. ein Begriff leitet sich ab			x	izvodi se pojam
9. eine Vermutung ableiten			x	izvesti / izvoditi pretpostavku
10. eine Regel ableiten			x	izvesti / izvoditi pravilo
11. eine Zahl angeben			x	navesti / navoditi broj
12. einen Grund angeben		x		navesti / navoditi razlog
13. eine Begründung angeben			x	navesti / navoditi obrazloženje
14. eine Richtung angeben			x	odrediti / određivati smjer

15. eine Problematik annehmen			x	prihvatiti / prihvaćati problematiku
16. eine Thematik annehmen			x	preuzeti / preuzimati tematiku
17. eine Herausforderung annehmen	x			prihvatiti / prihvaćati izazov
18. den Charakter annehmen			x	poprimiti / poprimati obilježje
19. die Analyse deckt (etwas) auf			x	analiza pokazuje (nešto)
20. eine Untersuchung deckt auf			x	istraživanje otkriva
21. Zusammenhänge aufdecken		x		otkriti / otkrivati međusobnu povezanost
22. eine These aufstellen	x			postaviti / postavljati tezu
23. eine Behauptung aufstellen		x		izreći / izricati / (postaviti) tvrdnju
24. eine Vermutung aufstellen		x		izreći / izricati pretpostavku
25. Zweifel aufwerfen			x	potaknuti / poticati sumnje
26. ein Problem aufwerfen		x		postaviti / postavljati problem
27. eine Frage aufwerfen		x		postaviti / postavljati pitanje
28. ein Vorgang wirft (Probleme) auf			x	postupak pokreće (probleme)
29. Hintergründe aufzeigen			x	prikazati / prikazivati dublje razloge
30. Perspektiven aufzeigen			x	prikazati / prikazivati perspektive
31. Lösungsansätze aufzeigen			x	prikazati / prikazivati polazišna rješenja

32. Schwachstellen aufzeigen			x	upozoriti / upozoravati na nedostatke
33. Tendenzen aufzeigen			x	prikazati / prikazivati tendencije
34. sich mit einer Frage auseinandersetzen		x		razmotriti / razmatrati pitanje
35. sich mit Argumenten auseinandersetzen			x	razmotriti / razmatrati argumente
36. sich mit Aspekten auseinandersetzen			x	baviti se aspektima
37. sich mit der Kritik auseinandersetzen			x	razmotriti / razmatrati kritiku
38. Aspekte ausleuchten			x	rasvijetliti / rasvijetljivati aspekte
39. Hintergründe ausleuchten			x	rasvijetliti / rasvijetljivati prave uzroke
40. ein Thema ausleuchten			x	rasvijetliti / rasvijetljivati temu
41. Perspektiven ausleuchten			x	rasvijetliti / rasvijetljivati gledišta
42. eine Analyse belegt (etwas)			x	analiza potvrđuje
43. eine Behauptung belegen			x	dokazati tvrdnju
44. Daten belegen			x	podaci potvrđuju
45. mit Zitaten belegen	x			potkrijepiti / potkrijepljivati citatima
46. mit einem Begriff belegen			x	označiti / označavati pojmom
47. durch Beispiele belegen	x			potkrijepiti / potkrijepljivati primjerima
48. einen Kontext beleuchten			x	osvijetliti kontekst / razjasniti / razjašnjavati kontekst

49. ein Phänomen beleuchten			x	pojasniti / pojašnjavati pojavu
50. Zusammenhänge beleuchten			x	razmotriti / razmatrati povezanost
51. ein Thema beleuchten		x		razmotriti / razmatrati temu
52. einer Begründung bedürfen			x	trebati obrazloženje
53. einer Erläuterung bedürfen			x	trebati objašnjenje
54. einer / keiner Erwähnung bedürfen			x	biti / ne biti vrijedan spomena
55. eine Problematik bekräftigen			x	potkrijepiti / potkrijepljivati problematiku
56. eine Thematik bekräftigen			x	potkrijepiti / potkrijepljivati tematiku
57. eine Auffassung bekräftigen			x	potkrijepiti / potkrijepljivati poimanje
58. Angaben bezweifeln			x	sumnjati u podatke
59. eine Darstellung bezweifeln			x	sumnjati u prikaz
60. die Stichhaltigkeit bezweifeln			x	sumnjati u neoborivost
61. eine Theorie darlegen			x	objasniti / objašnjavati teoriju
62. Argumente darlegen			x	iznijeti / iznositi argumente
63. einen Standpunkt darlegen			x	iznijeti / iznositi mišljenje
64. eine Auffassung darlegen			x	objasniti / objašnjavati poimanje
65. Thesen darlegen			x	iznijeti / iznositi teze

66. eine Problematik darstellen			x	prikazati / prikazivati znanstvenu problematiku
67. das Wissen darstellen			x	prikazati / prikazivati znanje
68. Ziele darstellen			x	prikazati / prikazivati ciljeve
69. einen Beitrag darstellen			x	prikazati / prikazivati prilog / znanstveni doprinos
70. einen Standpunkt einnehmen		x		zauzeti / zauzimati stav
71. einen Stellenwert einnehmen			x	imati vrijednost
72. eine Konzeption erarbeiten			x	izraditi / izrađivati koncepciju
73. Fragestellungen erarbeiten			x	izraditi / izrađivati pitanja
74. Grundlagen erarbeiten			x	stvoriti / stvarati teorijsku osnovu
75. Methoden erarbeiten			x	izraditi / izrađivati metode
76. das Wesen erfassen			x	shvatiti / shvaćati bit
77. Zusammenhänge erfassen			x	utvrditi / utvrđivati povezanost
78. ein Phänomen erfassen			x	obuhvatiti / obuhvaćati fenomen
79. im System erfassen			x	obuhvatiti / obuhvaćati / registrirati (podatke) u sustavu
80. einen Anspruch (auf Vollständigkeit) erheben			x	pretendirati na to da se u disertaciji dade cjelovit prikaz čega (pretendirati na cjelovitost /sveukupnost)

81. zum Maßstab erheben			x	postaviti / postavljati kao mjerilo
82. zum Prinzip erheben			x	proglasiti / proglašavati načelom
83. Daten erheben		x		prikupljati podatke
84. Ursachen ergründen		x		dokučiti / dokučivati uzrok
85. Zusammenhänge ergründen			x	istražiti / istraživati povezanost
86. eine Wechselwirkung ergründen			x	istražiti / istraživati uzajamno djelovanje
87. das Wesen ergründen			x	proniknuti / pronicati u bit čega
88. Eigenschaften ergründen			x	istražiti / istraživati svojstva
89. eine These erhärten		x		potkrijepiti / potkrijepljivati tezu
90. Ergebnisse erhärten			x	rezultati potvrđuju
91. Erkenntnisse erhärten			x	potkrijepiti / potkrijepljivati spoznaje
92. eine Behauptung erhärten		x		potkrijepiti / potkrijepljivati tvrdnju
93. eine Vermutung erhärten			x	potvrđiti / potvrđivati pretpostavku
94. eine Theorie erhärten			x	potkrijepiti / potkrijepljivati teoriju
95. Aspekte erhellen			x	rasvijetliti / rasvijetljivati aspekte
96. einen Kontext erhellen			x	razjasniti / razjašnjavati kontekst
97. ein Phänomen erhellen			x	rasvijetliti / rasvijetljivati fenomen

98. Hintergründe erhellen		x		rasvijetliti / rasvijetljavati pozadinu
99. aus der Sicht erhellen			x	rasvijetliti / rasvijetljavati s gledišta
100. einen Begriff erläutern			x	objasniti / objašnjavati pojam
101. Aspekte erläutern			x	objasniti / objašnjavati aspekte
102. einen Aufbau erläutern			x	opisati / opisivati ustroj rada
103. an eine Fragestellung herangehen			x	pristupiti / pristupati pitanju
104. an eine Problemstellung herangehen			x	pristupiti / pristupati problematici
105. ein Argument heranziehen			x	koristiti se argumentom
106. Quellen heranziehen		x		proučiti / proučavati izvore
107. Belege heranziehen			x	potkrijepiti / potkrijepljivati znanstvenim dokazima
108. zum Vergleich heranziehen		x		usporediti / uspoređivati s čime
109. Aspekte heranziehen			x	proučiti/ proučavati aspekte
110. einen Fachmann hinzuziehen		x		savjetovati se sa stručnjakom
111. nach Bedarf hinzuziehen			x	konzultirati u slučaju potrebe
112. Autoren führen an (etwas) heran			x	autori približavaju / autori upoznaju s
113. jmdn. an das (wissenschaftliche) Arbeiten heranziehen			x	uvesti / uvoditi (koga) uputiti / upućivati koga u (znanstveni) rad

114. an eine Problematik heranführen			x	približiti / približavati problematiku
115. Argumente heranführen			x	upoznati / upoznavati i s argumentima / ukazati na argumente
116. Aspekte herausarbeiten			x	istaknuti / isticati aspekt
117. ein Thema herausarbeiten			x	istaknuti / isticati temu
118. im Vergleich herausarbeiten			x	istaknuti / isticati u odnosu na
119. Fragestellungen herausarbeiten			x	razlučiti / razlučivati pitanja
120. eine Annahme stellt sich heraus			x	pretpostavka se pokazuje
121. bei der / aufgrund der Analyse herausstellen			x	(jasno) pokazati / pokazivati / istaknuti / isticati analizom / istaknuti na temelju analize
122. einen Aspekt herausstellen			x	istaknuti / isticati aspekt
123. ein Autor greif heraus			x	autor odabire / uzima
124. Themen herausgreifen			x	odabrati / odabirati teme
125. Beispiele herausgreifen		x		uzeti / uzimati primjere
126. Widersprüche treten hervor			x	proturječnosti dolaze do izražaja
127. Ähnlichkeiten treten hervor		x		sličnosti dolaze do izražaja
128. ein Aspekt tritt hervor			x	ističe se aspekt
129. eine Wissenschaftssprache herausbilden			x	razviti / razvijati znanstveni jezik

130. eine Analyse läuft auf (etwas) hinaus			x	svesti / svoditi analizu na
131. eine Argumentation läuft auf (etwas) hinaus			x	svesti / svoditi argumentaciju na
132. Methoden hinterfragen		x		preispitati / preispitivati metode
133. Thesen hinterfragen			x	preispitati / preispitivati teze
134. ein Autor hinterfragt				autor propituje
135. Spezialisten konsultieren		x		konsultirati stručnjake
136. einer Frage nachgehen	x			baviti se pitanjem
137. eine Argumentation nachvollziehen			x	razumjeti argumentaciju
138. eine Kritik nachvollziehen			x	razumjeti kritiku
139. einen Paradigmenwechsel nachvollziehen			x	razumjeti paradigmatški zaokret
140. eine Vermutung liegt nahe		x		pretpostavka je vjerojatna
141. eine Schlussfolgerung liegt nahe			x	zaključak je razvidan
142. ein Zusammenhang liegt nahe			x	povezanost je razumljiva
143. eine Vermutung nahelegen		x		dovesti / dovoditi do pretpostavke
144. einen Schluss nahelegen			x	dovesti / dovoditi do zaključka
145. eine Annahme nahelegen			x	dovesti / dovoditi do pretpostavke
146. Schnittstellen offenlegen			x	razotkriti / razotkrivati preklapanja

147. Bezüge offenlegen			x	razjasniti / razjašnjavati povezanosti
148. über ein Thema referieren			x	referirati o temi
149. auf einen Forschungsstand referieren			x	referirati se na stanje u znanosti
150. über Forschungsergebnisse referieren			x	izvještavati o rezultatima istraživanja
151. eine These stützen			x	potkrijepiti tezu
152. Argumente stützen			x	temeljiti argumente
153. eine Theorie stützen			x	potkrijepiti / potkrijepljivati teoriju
154. nach Durchsicht urteilen			x	ocjeniti / ocjenjivati nakon pregleda
155. Im Rückblick urteilen			x	ocjeniti / ocjenjivati u osvrtu
156. eine These verwerfen			x	odbaciti tezu / odbacivati, odbiti / odbijati tezu
157. eine Theorie verwerfen			x	odbaciti / odbacivati teoriju
158. ein Argument verwerfen			x	odbaciti / odbacivati argument
159. eine Annahme verwerfen			x	odbaciti / odbacivati pretpostavku
160. ein Problem veranschaulichen			x	zorno prikazati / prikazivati problem
161. mit einer Tabelle / Graphik veranschaulichen			x	ilustrirati tablicom / grafičkim prikazom
162. einen Text veranschaulichen			x	oprimjeriti / oprimjeravati tekst
163. durch ein Beispiel veranschaulichen			x	ilustrirati primjerom

164. Illustrationen veranschaulichen			x	ilustracije (zorno) prikazuju
165. Darlegungen veranschaulichen			x	prikazati / prikazivati razmatranja
166. eine Theorie widerlegen			x	opovrgnuti / opovrgavati teoriju
167. eine Hypothese widerlegen			x	opovrgnuti / opovrgavati hipotezu
168. eine Konzeption greift auf (etwas) zurück			x	preuzeti / preuzimati koncepciju od
169. auf einen Begriff zurückgreifen			x	prihvatiti / prihvaćati pojam
170. auf einen Autor zurückgreifen			x	osvrnuti se na / osvrutati se na autora
171. ein Ergebnis auf (etwas) zurückführen			x	svesti / svoditi rezultat na što
172. einen Unterschied auf (etwas) zurückführen			x	objasniti / objašnjavati uzrok razlike
173. ein Phänomen auf (etwas) zurückführen			x	izvesti / izvoditi porijeklo fenomena iz
174. eine Tendenz auf (etwas) zurückführen			x	objasniti / objašnjavati tendenciju (čime)
175. Wissenschaftler führen auf (etwas) zurück			x	znanstvenici spoznaju uzrok čega

Prilog 2. Glagolsko-imeničke kolokacije hrvatskog općeznanstvenog jezika

Kolokacija na hrvatskome jeziku	Pod osnovom	Pod kolokatorom	Ni pod osnovom ni pod kolokatorom	Kolokacijska istovrijednica na njemačkome jeziku
1. analizirati diskurs			x	den Diskurs analysieren
2. analizirati kategoriju			x	eine Kategorie analysieren
3. analizirati zastupljenost			x	einen Anteil analysieren
4. baviti se motivom			x	ein Motiv aufgreifen / auf ein Motiv eingehen
5. baviti se pitanjem			x	einer Frage nachgehen / eine Frage verfolgen / auf eine Frage eingehen
6. baviti se problematikom			x	eine Problematik aufgreifen
7. baviti se temom			x	ein Thema aufgreifen / auf ein Thema eingehen / sich mit einem Thema beschäftigen
8. baviti se znanstvenim radom			x	Wissenschaft betreiben
9. biti činjenica			x	Tatsache sein
10. biti pitanje			x	eine Frage sein
11. biti riječi			x	die Rede sein
12. biti u mogućnosti			x	in der Lage sein
13. biti u skladu sa pretpostavkom			x	in der Übereinstimmung (mit einer Vermutung) sein
14. biti u središtu pozornosti			x	im Mittelpunkt (der Aufmerksamkeit) sein

15. braniti tvrdnju			x	eine Behauptung verteidigen
16. dati definiciju			x	eine Definition geben
17. dati do znanja		x		zur Kenntnis geben
18. dati prednost	X			den Vorrang geben
19. dati pregled			x	eine Übersicht geben
20. dati prilog			x	einen Beitrag leisten
21. dati rezultate			x	zu Ergebnissen führen
22. dati smjernice			x	Richtlinien geben
23. dati usporedbu		x		einen Vergleich anstellen / einen Vergleich ziehen
24. dati uvid	x			einen Einblick gewähren
25. dobiti podatke (iz)			x	Daten gewinnen / Daten entnehmen aus / Angaben gewinnen
26. dobiti predodžbu			x	eine Vorstellung bekommen
27. dobiti pregled			x	eine Übersicht über etwas bekommen / sich eine Übersicht über etwas verschaffen
28. dobiti spoznaju			x	eine Erkenntnis gewinnen
29. dobiti uvid	X			eine Einsicht gewinnen
30. dokazati tvrdnju (istinitost) tvrdnje			x	eine Behauptung bestätigen

31. doticati se teme			x	ein Thema ansprechen
32. formulirati hipotezu			x	eine Hypothese formulieren
33. generirati hipotezu			x	eine Hypothese entwickeln
34. gledati na problem			x	ein (wissenschaftliches) Problem betrachten
35. ilustrirati odgovorom			x	durch eine Antwort illustrieren / erläutern / veranschaulichen
36. ilustrirati podacima			x	durch Angaben illustrieren / erläutern / veranschaulichen
37. ilustrirati primjerom		x		durch Beispiele illustrieren / erläutern / veranschaulichen
38. imati (dugoročnu) perspektivu			x	eine (langfristige) Perspektive haben
39. imati na umu		x		auf etwas bedacht sein
40. imati posljedice			x	Folgen haben / Konsequenzen ergeben sich
41. imati prednost	X			den Vorzug (Vorteil) haben
42. imati silaznu putanju			x	eine absteigende Tendenz haben
43. imati u vidu			x	ins Auge fassen
44. imati udio			x	einen Anteil haben
45. imati za cilj			x	ein Ziel haben
46. istaknuti problem			x	ein Problem herausstellen / herausheben / herausarbeiten / hervorheben

47. istražiti aspekte			x	Aspekte untersuchen
48. istražiti kontekst			x	einen Kontext beleuchten
49. istražiti problematiku			x	eine Problematik untersuchen
50. istražiti utjecaj			x	jds. Einfluss untersuchen
51. istraživati (znanstvenu) temu			x	ein Thema beleuchten / behandeln / erörtern
52. iznijeti argument		x		ein Argument vorbringen
53. izraditi popis			x	eine Liste herausarbeiten / ausarbeiten / erarbeiten / fertigstellen
54. izvoditi istraživanje			x	eine Untersuchung vornehmen
55. javlja se problem			x	ein Problem tritt auf
56. koristiti argument			x	ein Argument heranziehen
57. nameće se pretpostavka			x	eine Vermutung drängt sich auf
58. napraviti istraživanje			x	eine Untersuchung ausführen
59. navesti (nekoliko) stavova			x	einige Begriffsauffassungen darlegen
60. navesti argumente			x	Argumente vorbringen
61. navesti ciljeve			x	Ziele vorlegen
62. navesti funkcije			x	Funktionen angeben

63. navesti kao ilustracije			x	zur Illustration anführen
64. navesti na (pogrešnu) pretpostavku			x	zur falschen Vermutung verleiten / eine falsche Vermutung nahelegen
65. navesti na pomisao	X			auf einen Gedanken bringen / einen Gedanken nahelegen
66. navesti na zaljučak			x	eine Schlussfolgerung nahelegen
67. navesti obilježja			x	Merkmale benennen / ermitteln
68. navesti odstupanje			x	Abweichungen angeben
69. navesti primjer	X			ein Beispiel anführen
70. navesti shvaćanje			x	Auffassungen vorbringen
71. obrađivati problematiku			x	eine Problematik behandeln
72. obuhvatiti analizom			x	eine Analyse erfasst etwas
73. očituje se diskurs			x	ein Diskurs offenbart sich
74. odabrati argument			x	ein Argument aufgreifen / auf (jemandes) Argument zurückgreifen
75. odgovoriti na (istraživačko) pitanje			x	eine Forschungsfrage beantworten
76. odrediti kao vrste			x	als Typen herausstellen
77. odrediti načela			x	Grundsätze festlegen / aufstellen / formulieren
78. odrediti razine			x	Niveaus / Stufen / Ebenen bestimmen

79. određivati granice			x	Grenzen setzen / festlegen
80. opisati diskurs			x	einen Diskurs beschreiben
81. opisati područje			x	ein (wissenschaftliches) Gebiet beschreiben
82. opisati pojam			x	einen Begriff auslegen
83. opisati pojavu			x	ein Phänomen beschreiben
84. opovrgnuti pretpostavku			x	eine Vermutung widerlegen
85. oprimjeriti tvrdnju			x	eine Behauptung durch Beispiele illustrieren
86. osvrnuti se (na znanstvene radove ostalih autora)			x	(wissenschaftliche Arbeiten anderer Autoren) in einem Rückblick erfassen.
87. osvrnuti se na kategoriju			x	eine Kategorie in einem Rückblick zeigen / präsentieren
88. osvrnuti se na aspekte			x	Aspekte (rückblickend) erfassen / Aspekte in einem Rückblick zusammenfassend darstellen
89. osvrnuti se na teorijski pristup			x	einen Ansatz im Rückblick erfassen
90. otvara se pitanje			x	eine Frage angehen / eine Frage (wieder) aufnehmen / (wieder) aufgreifen
91. otvoriti perspektive			x	Perspektiven eröffnen
92. poimati u kontinuumu			x	als Kontinuum auffassen
93. pokrenuti pitanje			x	eine Frage angehen / anschneiden / aufwerfen

94. postajati problem			x	zum Problem werden
95. postaviti hipotezu			x	eine Hypothese aufstellen
96. postaviti pitanje			x	eine Frage / Fragestellung aufwerfen
97. postaviti problem			x	eine (wissenschaftliche) Problemstellung aufwerfen / entwickeln
98. postaviti se prema			x	einen Standpunkt (zum Problem) einnehmen
99. posvetiti istraživanje (pitanju)			x	eine Untersuchung widmet sich
100. potvrditi hipotezu			x	eine Hypothese bestätigen
101. potvrditi pretpostavku			x	eine Annahme / Vermutung bestätigen
102. predstaviti metodologiju rada			x	Methodologie darstellen
103. predstaviti pristupe			x	Ansätze aufzeigen
104. predstavljati (dodatni) problem			x	ein (zusätzliches) Problem bereiten
105. predstavljati prijedlog			x	einen Vorschlag darstellen
106. preuzeti poimanje			x	eine Auffassung übernehmen
107. prihvatiti pristup			x	einen Ansatz aufgreifen
108. prihvatiti tvrdnju			x	eine Behauptung annehmen / akzeptieren
109. prihvatiti zaključak			x	einer Schlussfolgerung zustimmen / eine Schlussfolgerung zulassen

110. prikazati diskurs			x	einen Diskurs darlegen
111. prikazati isječak aspekta			x	einen Aspektausschnitt beschreiben
112. prikazati novi fenomen			x	ein neues Phänomen darstellen
113. prikazati stvarnost			x	die Realität vor Augen führen
114. prikazati u obliku grafičkog prikaza			x	in einer Graphik darstellen
115. primijeniti definiciju			x	eine Definition aufgreifen
116. primijeniti metodu rada			x	eine Arbeitsmethode aufgreifen
117. primijeniti u analizi			x	in der Analyse anwenden
118. primijeniti znanstveni pristup			x	einen (wissenschaftlichen) Ansatz anwenden / aufgreifen
119. pristupiti iz različitih perspektiva			x	aus verschiedenen Perspektiven an (etwas) herangehen
120. pristupiti izradi liste			x	an die Herausarbeitung (einer Liste) herangehen
121. pristupiti problematici			x	an eine Problematik herangehen
122. pristupiti temi (s teorijskog uporišta)			x	von einem theoretischen Anhaltspunkt an ein Thema herangehen
123. problematizirati disciplinarne granice			x	disziplinspezifische Grenzen problematisieren
124. problematizirati odrednice			x	Richtlinien problematisieren
125. problematizirati pitanje			x	eine Frage problematisieren

126. problematizirati poimanje			x	Auffassungen problematisieren
127. problematizirati teoriju			x	eine Theorie problematisieren
128. promatrati problem			x	ein Forschungsproblem betrachten
129. promatrati problem (u posebnim okvirima)			x	ein Forschungsproblem (im besonderen Rahmen) betrachten
130. promatrati problem iz više kutova		x		ein Forschungsproblem aus allen Seiten betrachten
131. promatrati problem kroz perspektivu			x	ein Forschungsproblem aus der Perspektive betrachten
132. proučavati (iz perspektive)			x	aus einer Perspektive erforschen
133. proučavati odnos			x	eine Beziehung erforschen
134. proučavati problem			x	ein Problem erforschen
135. provoditi analizu		x		eine Analyse durchführen
136. provoditi istraživanje			x	eine Untersuchung durchführen
137. razlikovati pojam			x	einen Begriff unterscheiden
138. razlikovati vrste			x	Typen / Arten unterscheiden
139. razmatrati / razmotriti pitanje			x	eine Forschungsfrage betrachten
140. razmatrati proces			x	einen Prozess betrachten
141. razmotriti aspekt			x	einen Aspekt berücksichtigen
142. razmotriti definiciju			x	eine Definition erörtern

143. razmotriti kriterije			x	Kriterien berücksichtigen
144. razmotriti mišljenje			x	einen Standpunkt erwägen
145. razmotriti prednosti i nedostatke			x	Vorteile und Nachteile beachten
146. razmotriti prilagodbe			x	Anpassungen berücksichtigen
147. razmotriti teorije			x	Theorien berücksichtigen
148. razraditi hipotezu			x	eine Hypothese entwickeln
149. razvijati sposobnosti			x	Fähigkeiten entwickeln
150. razvijati svijest o			x	Bewusstsein entwickeln für
151. rekonstruirati diskurs o			x	einen Diskurs über (etwas) rekonstruieren
152. riješiti (istraživačko) pitanje			x	eine Forschungsfrage lösen
153. sadržavati pitanje			x	eine Forschungsfrage enthalten
154. spomenuti problem			x	ein Problem erwähnen
155. strukturirati prema kategorijama			x	nach Kategorien strukturieren
156. sužavati poimanje			x	eine Auffassung einengen
157. tematizirati problem			x	ein Forschungsproblem thematisieren
158. temeljiti (znanstvenu) analizu na čemu			x	eine Analyse beruht auf etwas
159. temeljiti na iskustvima			x	auf Erfahrungen beruhen

160. temeljiti na kriterijima			x	auf Kriterien beruhen
161. temeljiti na odnosu uzajamnosti			x	auf Wechselbeziehungen beruhen
162. temeljiti na pristupima			x	auf Ansätzen basieren
163. temeljiti tvrdnju			x	eine Behauptung untermauern
164. tvrdnja glasi			x	eine Behauptung lautet
165. ukazati na istinitost			x	auf den Wahrheitsgehalt hinweisen
166. ukazati na međusobne odnose			x	auf Wechselbeziehungen hinweisen
167. ukazati na postavke			x	auf (wissenschaftliche) Grundsätze hinweisen
168. ukazati na postojanje			x	auf die Existenz von (etwas) hinweisen
169. ukazati na problematiku			x	auf eine Problematik hinweisen
170. uključiti u analizu			x	in eine Analyse einbeziehen
171. uključiti u temu			x	in ein Thema aufnehmen
172. uočiti pitanje			x	eine Forschungsfrage ins Auge fassen
173. uočiti problem			x	ein Forschungsproblem ins Auge fassen
174. upozoravati na problem			x	auf ein Problem aufmerksam machen
175. upućivati na problem			x	auf ein Problem hinweisen
176. uskladiti ciljeve			x	Ziele in Einklang bringen

177. uskladiti kriterije			x	Kriterien in Einklang bringen
178. uskladiti mišljenja			x	Standpunkte in Einklang bringen
179. usporediti obilježje			x	eine Eigenschaft vergleichen
180. usporediti rezultate			x	(wissenschaftliche) Ergebnisse vergleichen
181. utvrditi kriterije			x	Kriterien feststellen
182. utvrditi obilježja			x	Eigenschaften feststellen
183. utvrditi sličnosti i razlike			x	Ähnlichkeiten und Unterschiede feststellen
184. utvrditi uz pomoć			x	mit Hilfe (von etwas) feststellen
185. uvesti u problem			x	an ein Problem heranzuführen
186. voditi diskurs			x	einen Diskurs über (etwas) führen

Prilog 3. Popis kolokacija abecednim slijedom polazno od glagola

analizirati diskurs

analizirati kategoriju

analizirati zastupljenost

baviti se motivom

baviti se pitanjem

baviti se problematikom

baviti se temom

baviti se znanstvenim radom

biti činjenica

biti pitanje

biti riječi

biti u mogućnosti

biti u skladu sa pretpostavkom

biti u središtu pozornosti

braniti tvrdnju

dati definiciju

dati do znanja

dati prednost

dati pregled

dati prilog

dati rezultate

dati smjernice

dati usporedbu (svih teorija)

dati uvid

dobiti podatke (iz)

dobiti predodžbu

dobiti pregled

dobiti spoznaju

dobiti uvid

dokazati istinitost tvrdnje

doticati se teme

formulirati hipotezu

generirati hipotezu

gledati na problem

ilustrirati odgovorom

ilustrirati podacima

ilustrirati primjerom

imati (dugoročnu) perspektivu

imati na umu

imati posljedice

imati prednost

imati silaznu putanju

imati u vidu

imati udio

imati za cilj

istaknuti problem

istražiti aspekte
istražiti kontekst
istražiti problematiku
istražiti utjecaj
istraživati (znanstvenu) temu
iznijeti argument
izraditi popis
izvoditi istraživanje
javlja se problem
koristiti argument
nameće se pretpostavka
napraviti istraživanje
navesti (nekoliko) stavova
navesti argumente
navesti ciljeve
navesti funkcije
navesti kao ilustracije
navesti na (pogrešnu) pretpostavku
navesti na pomisao
navesti na zaljučak
navesti obilježja
navesti odstupanje
navesti primjer
navesti shvaćanje

obrađivati problematiku
obuhvatiti analizom
očituje se diskurs
odabrati argument
odgovoriti na (istraživačko) pitanje
odrediti kao vrste
odrediti načela
odrediti razine
određivati granice
opisati diskurs
opisati područje
opisati pojam
opisati pojavu
opovrgnuti pretpostavku
oprimjeriti tvrdnju
osvrnuti se (na radove)
osvrnuti se na kategoriju
osvrnuti se na aspekte
osvrnuti se na teorijski pristup
otvara se pitanje
otvoriti perspektive
poimati u kontinuumu
pokrenuti pitanje
postajati problem

postaviti hipotezu
postaviti pitanje
postaviti problem
postaviti se prema
posvetiti istraživanje
potvrditi hipotezu
potvrditi pretpostavku
predstaviti metodologiju rada
predstaviti pristupe
predstavljati dodatni problem
predstavljati prijedlog
preuzeti poimanje
prihvatiti pristup
prihvatiti tvrdnju
prihvatiti zaključak
prikazati diskurs
prikazati isječak aspekta
prikazati novi fenomen
prikazati stvarnost
prikazati u obliku grafičkog prikaza
primijeniti definiciju
primijeniti metodu rada
primijeniti u analizi
primijeniti znanstveni pristup

pristupiti iz različitih perspektiva

pristupiti izradi liste

pristupiti problematici

pristupiti temi (s teorijskog uporišta)

problematizirati disciplinarne granice

problematizirati odrednice

problematizirati pitanje

problematizirati poimanje

problematizirati teoriju

promatrati problem

promatrati problem (u posebnim okvirima)

promatrati problem iz više kutova

promatrati problem kroz perspektivu

proučavati (iz perspektive)

proučavati odnos

proučavati problem

provesti analizu

provoditi istraživanje

razlikovati pojam

razlikovati vrste

razmatrati pitanje

razmatrati proces

razmotriti aspekt

razmotriti definiciju

razmotriti kriterije
razmotriti mišljenje
razmotriti prednosti I nedostatke
razmotriti prilagodbe
razmotriti teorije
razraditi hipotezu
razvijati sposobnosti
razvijati svijest o
rekonstruirati diskurs o
riješiti (istraživačko) pitanje
sadržavati pitanje
spomenuti problem
strukturirati prema kategorijama
suziti poimanje
tematizirati problem
temeljiti (znanstvenu) analizu
temeljiti na iskustvima
temeljiti na kriterijima
temeljiti na odnosu uzajamnosti
temeljiti na pristupima
temeljiti tvrdnju
tvrdnja glasi
ukazati na istinitost
ukazati na međusobne odnose

ukazati na postavke
ukazati na postojanje
ukazati na problematiku
uključiti u analizu
uključiti u temu
uočiti pitanje
uočiti problem
upozoriti na problem
uputiti na problem
uskladiti ciljeve
uskladiti kriterije
uskladiti mišljenja
usporediti obilježje
usporediti rezultate
utvrditi kriterije
utvrditi obilježja
utvrditi sličnosti i razlike
utvrditi uz pomoć
uvesti u problem
voditi diskurs

Prilog 4. Popis kolokacija abecednim slijedom prema imenici

ANALIZA obuhvatiti analizom

ANALIZA primijeniti u analizi

ANALIZA provesti analizu

ANALIZA temeljiti (znanstvenu) analizu

ANALIZA uključiti u analizu

ARGUMENT iznijeti argument

ARGUMENT koristiti argument

ARGUMENT navesti argumente

ARGUMENT odabrati argument

ASPEKT / ISJEČAK ASPEKTA prikazati isječak aspekta

ASPEKT istražiti aspekte

ASPEKT osvrnuti se na aspekte

ASPEKT razmotriti aspekt

CILJ imati za cilj

CILJ navesti ciljeve

CILJ uskladiti ciljeve

ČINJENICA biti činjenica

DEFINICIJA dati definiciju

DEFINICIJA primijeniti definiciju

DEFINICIJA razmotriti definiciju

DISKURS analizirati diskurs

DISKURS očituje se diskurs

DISKURS opisati diskurs

DISKURS prikazati diskurs

DISKURS rekonstruirati diskurs o

DISKURS voditi diskurs

FENOMEN prikazati novi fenomen

FUNKCIJA navesti funkcije

HIPOTEZA generirati hipotezu

GLEDATI gledati na problem

GRANICA određivati granice

GRANICA problematizirati disciplinarne granice

HIPOTEZA formulirati hipotezu

HIPOTEZA postaviti hipotezu

HIPOTEZA potvrditi hipotezu

HIPOTEZA razraditi hipotezu

ILUSTRACIJA navesti kao ilustracije

ISKUSTVO temeljiti na iskustvima

ISTINITOST ukazati na istinitost

ISTRAŽIVANJE izvoditi istraživanje

ISTRAŽIVANJE napraviti istraživanje

ISTRAŽIVANJE posvetiti istraživanje

ISTRAŽIVANJE provoditi istraživanje

ISTRAŽIVANJE zahtijevati (daljnje) istraživanje

IZRADA / IZRADA LISTE pristupiti izradi liste

KATEGORIJA analizirati kategoriju

KATEGORIJA osvrnuti se na kategoriju

KATEGORIJA strukturirati prema kategorijama

KONTEKST istražiti kontekst

KONTINUUM poimati u kontinuumu

KRITERIJ razmotriti kriterije

KRITERIJ temeljiti na kriterijima

KRITERIJ uskladiti kriterije

KRITERIJ utvrditi kriterije

METODA / METODA RADA primijeniti metodu rada

METODOLOGIJA / METODOLOGIJA RADA predstaviti metodologiju rada

MIŠLJENJE razmotriti mišljenje

MIŠLJENJE uskladiti mišljenja

MOGUĆNOST biti u mogućnosti

MOTIV baviti se motivom

NAČELA odrediti načela

Ø postaviti se prema

OBILJEŽJE navesti obilježja

OBILJEŽJE usporediti obilježje

OBILJEŽJE utvrditi obilježja

OBLIK prikazati u obliku grafičkog prikaza

ODGOVOR ilustrirati odgovorom

ODNOS / ODNOS UZAJAMNOSTI temeljiti na odnosu uzajamnosti

ODNOS proučavati odnos

ODNOS ukazati na međusobne odnose

ODREDNICA problematizirati odrednice

ODSTUPANJE navesti odstupanje

PERSPEKTIVA imati (dugoročnu) perspektivu

PERSPEKTIVA otvoriti perspektive

PERSPEKTIVA pristupiti iz različitih perspektiva

PERSPEKTIVA proučavati (iz perspektive)

PITANJE /ISTRAŽIVAČKO PITANJE odgovoriti na (istraživačko) pitanje

PITANJE baviti se pitanjem

PITANJE biti pitanje

PITANJE otvara se pitanje

PITANJE pokrenuti pitanje

PITANJE postaviti pitanje

PITANJE problematizirati pitanje

PITANJE razmatrati pitanje

PITANJE riješiti (istraživačko) pitanje

PITANJE sadržavati pitanje

PITANJE uočiti pitanje

PODATAK dobiti podatke (iz)

PODATAK ilustrirati podacima

PODRUČJE opisati područje

POIMANJE preuzeti poimanje

POIMANJE problematizirati poimanje

POIMANJE suziti poimanje

POJAM opisati pojam

POJAM razlikovati pojam

POJAVA opisati pojavu

POMISAO navesti na pomisao

POMOĆ utvrditi uz pomoć

POPIS izraditi popis

POSLJEDICA imati posljedice

POSTAVKA ukazati na postavke

POSTOJANJE ukazati na postojanje

POZORNOST / SREDIŠTE POZORNOSTI biti u središtu pozornosti

PREDNOST dati prednost

PREDNOST imati prednost

PREDNOSTI I NEDOSTACI razmotriti prednosti i nedostatke

PREDODŽBA dobiti predodžbu

PREGLED dati pregled

PREGLED dobiti pregled

PRETPOSTAVKA biti u skladu sa pretpostavkom – tu je već frazem biti u skladu

PRETPOSTAVKA nameće se pretpostavka

PRETPOSTAVKA navesti na (pogrešnu) pretpostavku

PRETPOSTAVKA opovrgnuti pretpostavku

PRETPOSTAVKA potvrditi pretpostavku

PRIJEDLOG predstavljati prijedlog

PRILAGODBA razmotriti prilagodbe

PRILOG dati prilog

PRIMJER ilustrirati primjerom

PRIMJER navesti primjer

PRISTUP / TEORIJSKI PRISTUP osvrnuti se na teorijski pristup – kolokacija teorijski pristup

PRISTUP / ZNANSTVENI PRISTUP primijeniti znanstveni pristup

PRISTUP predstaviti pristupe

PRISTUP prihvatiti pristup

PRISTUP temeljiti na pristupima

PROBLEM / DODATNI PROBLEM predstavljati dodatni problem

PROBLEM istaknuti problem

PROBLEM javlja se problem

PROBLEM postajati problem

PROBLEM postaviti problem

PROBLEM predstavljati problem

PROBLEM promatrati problem

PROBLEM promatrati problem (u posebnim okvirima)

PROBLEM promatrati problem iz više kutova

PROBLEM promatrati problem kroz perspektivu

PROBLEM proučavati problem

PROBLEM spomenuti problem

PROBLEM tematizirati problem

PROBLEM uočiti problem

PROBLEM upozoriti na problem

PROBLEM uputiti na problem

PROBLEM uvesti u problem

PROBLEMATIKA baviti se problematikom

PROBLEMATIKA istražiti problematiku

PROBLEMATIKA obrađivati problematiku

PROBLEMATIKA pristupiti problematici

PROBLEMATIKA ukazati na problematiku

PROCES razmatrati proces

PUTANJA / SILAZNA PUTANJA imati silaznu putanju

RAD / ZNANSTVENI RAD baviti se znanstvenim radom

RADOVI osvrnuti se (na radove)

RAZINA odrediti razine

REZULTAT dati rezultate

REZULTAT usporediti rezultate

RIJEČ biti riječi

SHVAĆANJE navesti shvaćanje

SLIČNOSTI I RAZLIKE utvrditi sličnosti i razlike

SMJERNICA dati smjernice

SPOSOBNOSTI razvijati sposobnosti

SPOZNAJA dobiti spoznaju

STAV navesti (nekoliko) stavova

STVARNOST prikazati stvarnost

SVIJEST razvijati svijest o

TEMA / ZNANSTVENA TEMA istraživati (znanstvenu) temu

TEMA baviti se temom

TEMA pristupiti temi (s teorijskog uporišta)

TEMA uključiti u temu

TEMA doticati se teme

TEORIJA problematizirati teoriju

TEORIJA razmotriti teorije

TVRDNJA / ISTINITOST TVRDNJE dokazati istinitost tvrdnje

TVRDNJA braniti tvrdnju

TVRDNJA oprimjeriti tvrdnju

TVRDNJA prihvatiti tvrdnju

TVRDNJA temeljiti tvrdnju

TVRDNJA tvrdnja glasi

UDIO imati udio

UM imati na umu = FRAZEM

USPOREDBA dati usporedbu (svih teorija)

UTJECAJ istražiti utjecaj

UVID dati uvid

UVID dobiti uvid

VID imati u vidu

VRSTA odrediti kao vrste

VRSTE razlikovati vrste

ZAKLJUČAK navesti na zaključak

ZAKLJUČAK prihvatiti zaključak

ZASTUPLJENOST analizirati zastupljenost

ZNANJE dati do znanja

ŽIVOTOPIS

MIRJANA ŠNJARIĆ, rođena 23.06.1964. u Pakracu, zaposlena je kao viša predavačica za njemački jezik na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Godine 1992. diplomirala je njemački jezik i književnost i povijest na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Potom se zaposlila kao prevoditeljica za njemački jezik u građevinskom poduzeću Hidroelektra u Zagrebu.

Od 1993. počinje raditi kao stručna suradnica u Centru za strane jezike Filozofskog fakulteta, a od 2004. godine kao predavačica te od 2009. kao viša predavačica za njemački jezik za akademske potrebe. Osim na Filozofskom fakultetu predavala je njemački jezik struke i na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu, Edukacijsko-rehabilitacijskom te Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Tijekom 2006-2008 pohađala je i završila poslijediplomski studij prevoditeljstva i bavila se stručnim i znanstvenim prevođenjem.

Popis znanstvenih i stručnih radova objavljenih od 2008. do 2017.:

1. Šnjarić, M. (2008). Kollokationen als Teil der Wortschatzarbeit. Časopis *Strani jezici* 37 : 1, 55-62.
2. Šnjarić, M. (2009). Entwicklung der Kollokationskompetenz im Fremdsprachenunterricht. Časopis *Strani jezici* 38: 3, 277-284.
3. Šnjarić, M. (2013). Stražnji bezvučni tjesnačnici u hrvatskome i njemačkome jeziku. Časopis *Lahor* (1846-2197) 1, 15; 46-62
4. Šnjarić, M. (2015). Kollokationen in der Phraseologie. U: Turza Bogdan, T. / Legac, V. / Kos Lajtman A. / Filipan Žignić, B. / Blažeka, Đ. (ur.). *Jezik kultura i književnost u suvremenom svijetu*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem Međimurski filološki dani II održanog u Čakovcu 26. travnja 2013. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Academic Press.